

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικών και Καποδιστριακών
Πανεπιστημίων Αθηνών
—ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837—

Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΨΗΦΙΑΚΑ ΜΕΣΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗΣ»

ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Ανάλυση πολιτικού λόγου σε μεγάλα σώματα κειμένων και σχολίων στο Twitter, με χρήση τεχνικών εξόρυξης πληροφορίας (text mining) και ανάλυσης φυσικής γλώσσας (NLP): Η μελέτη του φαινομένου της ρητορικής μίσους»

ΟΝΟΜΑ ΥΠΟΨΗΦΙΑΣ

Ελένη – Μαρία Νησωτάκη

Επιβλέπων: κ. Κωνσταντίνος Μουρλάς

Αθήνα, Φεβρουάριος, 2021

«Ελένη Μαρία Νησωτάκη» «Ανάλυση πολιτικού λόγου σε μεγάλα σώματα κειμένων και σχολίων στο Twitter, με χρήση τεχνικών εξόρυξης πληροφορίας (text mining) και ανάλυσης φυσικής γλώσσας (NLP): Η μελέτη του φαινομένου της ρητορικής μίσους»

*Διπλωματική εργασία που κατατίθεται ως μέρος των απαιτήσεων του Προγράμματος
Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Ψηφιακά Μέσα Επικοινωνίας και Περιβάλλοντα Αλληλεπίδρασης»*

«Ελένη Μαρία Νησωτάκη» «Ανάλυση πολιτικού λόγου σε μεγάλα σώματα κειμένων και σχολίων στο Twitter, με χρήση τεχνικών εξόρυξης πληροφορίας (text mining) και ανάλυσης φυσικής γλώσσας (NLP): Η μελέτη του φαινομένου της ρητορικής μίσους»

«Αφιερωμένη:
την οικογένειά μου...»

Οι Ευχαριστίες (Acknowledgements)

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε κατά το διάστημα μεταξύ Οκτωβρίου 2020 και Φεβρουαρίου 2021, στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος ΠΜΣ Ψηφιακά Μέσα Επικοινωνίας και Περιβάλλοντα Αλληλεπίδρασης στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ως ελάχιστη δυνατή μνεία, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνηση αυτής της διπλωματικής εργασίας, ιδιαίτερα:

Τον επιβλέποντα καθηγητή μου, Κωνσταντίνο Μουρλά, όπως επίσης και τις συνεργάτιδες του, Κατερίνα Σωτηράκου και Κατερίνα Μανδενάκη, για την πολύτιμη συμβολή τους για την κατάρτιση αυτής της εργασίας, τις παραγωγικές υποδείξεις τους, αλλά και τη συνεχή συνεργασία που είχαμε όλο αυτό το διάστημα.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους συναδέλφους - μεταπτυχιακούς φοιτητές, με τους οποίους διανύσαμε μία κοινή πορεία, αλλά και ανταλλάξαμε ενδιαφέρουσες και σημαντικές απόψεις.

Περίληψη

Ο σκοπός της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας, με θέμα την Αυτόματη ανάλυση δημοσιογραφικού, πολιτικού λόγου, αλλά και λόγου χρηστών του Twitter σε μεγάλα σώματα κειμένων, είναι ο εντοπισμός του φαινομένου της ρητορικής μίσους. Το φαινόμενο αυτό, παρά το γεγονός ότι έχει μελετηθεί σχετικά πρόσφατα, είναι φανερό ότι προϋπήρχε από τα τέλη της δεκαετίας του 60. Η νέα τεχνολογική εποχή έδωσε τη βάση, για να αναπτυχθεί ο Λόγος μίσους και στον παγκόσμιο ιστό, ειδικά με την αύξηση της δημοτικότητας των social media, από το 2009 περίπου. Ο τελευταίος αποτέλεσε ένα τόπο, που η ίδια η ρητορική μίσους μπόρεσε να «εξελιχθεί». Επιπλέον, το αποτύπωμα του φαινομένου μπόρεσε να φανεί, μολονότι είναι εφικτό να μελετηθούν τα σχόλια, η αρθρογραφία, ακόμα και οι εικόνες και τα βίντεο.

Παράλληλα, οι τεχνικές εξόρυξης πληροφορίας κειμένων (text mining) και ανάλυσης φυσικής γλώσσας (NLP), πολλές φορές με αυτόματο τρόπο, έδωσαν στην κοινωνική έρευνα νέες δυνατότητες. Πλέον, οι ερευνητές δεν στοχεύουν μόνο στην εξόρυξη επιχειρημάτων (argument mining), αλλά μπορούν με αυτόματα εργαλεία και αλγόριθμους να μελετήσουν ζητήματα που αφορούν την κοινωνία, όπως η ρητορική μίσους.

Ιδιαίτερα, η μελέτη αυτή επικεντρώθηκε, σε ένα πρώτο στάδιο στην διεξοδική παρουσία του ελληνικού ακροδεξιού κόμματος, Χρυσή Αυγή, στο διαδίκτυο τα τελευταία χρόνια. Έτσι, διάφορες διαδικτυακές ιστοσελίδες και εφημερίδες απασχόλησαν την πορεία της έρευνας, καθώς σε αυτές κυριαρχούν εθνικιστικά άρθρα και σχόλια που εμπεριέχουν ρητορική μίσους και εξτρεμιστικές απόψεις. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στο πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο και την παρουσία της ρητορικής μίσους σε αυτά τα δύο μεγάλα πεδία. Έτσι, συλλέχθηκαν και μελετήθηκαν τα πρακτικά της ολομέλειας της Βουλής αλλά και τα σχόλια χρηστών στο Twitter.

Τα συμπεράσματα ήταν εξαιρετικά ενδιαφέροντα. Η ρητορική μίσους υπάρχει σε ένα βαθμό στα κείμενα της Βουλής, αλλά σε ένα μεγαλύτερο βαθμό στα σχόλια στο Twitter. Τα site δε, που ασχολούνται με αρθρογραφία απόψεων, και που επικεντρώνονται κυρίως στα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα, εμπεριέχουν ρητορική μίσους σε πολύ μεγάλο ποσοστό. Παρά λοιπόν τις προσπάθειες να μειωθούν τα περιστατικά, από τη θέσπιση νομοθεσίας μέχρι την

ποινικοποίηση της χρήσης της ρητορικής μίσους, το φαινόμενο έχει μεγάλη παρουσία στον καθημερινό Λόγο.

Λέξεις - κλειδιά: ρητορική μίσους, λόγος μίσους, συνεδριάσεις Βουλής, εθνικισμός, Χρυσή Αυγή, Twitter, ανάλυση φυσικής γλώσσας, αυτόματα εργαλεία, αλγόριθμοι

Abstract

The purpose of this thesis is the detection of hate speech in the political and social environment of Greece. The topic of this research is the automatic analysis of journalistic, political discourse, and finally of users' tweets in a big body of text. Hate Speech, even though it has recently investigated, is profoundly predated, from the 60s. The new technological era has given place to hate speech to rise, in the area of the internet. Furthermore, the imprint of this phenomenon has appeared, because of the need for deliberation of articles, comments, even though images and videos through the internet.

Meanwhile, techniques, such as text mining and natural language processing, which are many times automatic, have given new potentials to social research. Anymore, the researchers can use automatic tools and algorithms to scrutinize topics that matter to society, such as Hate speech. An essential requirement for content analysis - the method of this research - was the overview of the bibliography, but also a survey of other researchers over the field. In this way, methods for collection, processing, analysis, and outcomes from the texts of interest, have been comprehensible.

Specifically, this research has been focused on the fingertip presence of Golden Dawn, one of the extremely right-wing parties, on the internet for the last few years. Moreover, different websites and online newspapers have concerned this research, while in these, there are some articles and comments that have entailed hate speech and extremist views. Likewise, the interest has focused on the presence of hate speech in the political and the social frame. Therefore, the discourse of the plenary session and the tweets of users have been collected and studied.

The results were extremely interesting. Hate speech has existed in the texts of the political discourses of parliament, in a great amount, as well as in the comments of Twitter. Sites that are interested in analyzing political and social views, have encapsulated a huge percentage of hate speech. Despite the efforts to reduce the presence of hate speech, the phenomenon has a strong appearance in everyday discourse.

Keywords: hate speech, discourse of hate, social media, twitter, official political discourse, nationalism, Golden Dawn, Twitter, text mining, natural language processing, automatic tools, algorithms.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	5
Abstract	7
Πίνακας εικόνων	11
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια	13
Εισαγωγή	14
Κεφ. 1. Θεωρητικό πλαίσιο - Αποσαφήνιση ορισμών	16
1.1. Κοινωνική κατασκευή - Λόγος	16
1.2. Η μεγάλη «ομπρέλα» του Ρατσισμού και της προκατάληψης	17
1.2.1. Προκαταλήψεις και στερεότυπα στην κοινωνική κατασκευή	19
1.3. Καθορισμός έννοιας Ρητορικής Μίσους	21
1.3.1.α. Μέσα κοινωνικής δικτύωσης	24
1.3.1.β Online Hate speech... η ρητορική μίσους στον ψηφιακό κόσμο	27
1.4. Στοχοποίηση ομάδων και Εχθρότητα κατά του άλλου.	29
1.4.1 Πολιτικός ακροδεξιός εξτρεμισμός και προπαγάνδα	30
1.4.2. Ριζοσπαστικά - ακροδεξιά κόμματα	31
1.4.2.α. Αίτια ανόδου ακροδεξιών κομμάτων	33
1.5. Νομοθετικό πλαίσιο ρητορικής μίσους	34
1.6. Γιατί η ανίχνευση της Ρητορικής Μίσους είναι πιο επίκαιρη από ποτέ;	37
Κεφ. 2. Τα αυτόματα εργαλεία και οι αλγόριθμοι συνεισφέρουν στην κοινωνική έρευνα	44
2.1. Κοινωνία της πληροφορίας	44
2.2. Κριτική Ανάλυση Λόγου	49
2.3. Υπολογιστικές Μέθοδοι και εργαλεία	53
Κεφ. 3. Ανάλυση λόγου με αυτόματα εργαλεία: Εντοπισμός ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο με NLP.	57
3.1 Επισκόπηση βιβλιογραφίας - σχετικές έρευνες	57
3.2. Εργαλεία αυτόματης ανάλυσης	62
Κεφ. 4. Μεθοδολογία	66
4.1. Ποιοτική μεθοδολογία	66
4.1.1. Σκοπός, στόχοι και Ανάλυση περιεχομένου	66
4.1.2. Δειγματοληψία	66
4.2. Ερωτήματα έρευνας	67
4.3. Μελέτη Περίπτωσης Χρυσή Αυγή	68
4.4. Μονάδες Ανάλυσης	71

4.4.1. Ποιο είναι το corpus μου	71
Κεφ. 5. Ανάλυση και ερμηνεία αποτελεσμάτων – Οπτικοποίηση	77
5.1. Η μελέτη των ethnikismos.net και xrisiavgi.com	77
5.2. Η μελέτη των ομιλιών των βουλευτών την χρονική περίοδο 2012-2019	91
5.3. Η μελέτη των σχολίων στο Twitter	99
Κεφ. 6. Συζήτηση αποτελεσμάτων και εξαγωγή συμπερασμάτων.	108
6.1. Περιγραφή αποτελεσμάτων - Επεξηγηματικά στοιχεία	108
6.2. Περιορισμοί έρευνας/ Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα	114
Βιβλιογραφικές αναφορές	116
Παραρτήματα	128
Παράρτημα 1. Μέτρηση συναισθημάτων στις λέξεις που έκαναν συμφράσεις στις ιστοσελίδες	128
Παράρτημα 2. Topic Modeling, εντοπισμός θεματολογίας στις ιστοσελίδες	130
Παράρτημα 3. Topic Clustering για τις ιστοσελίδες	131
Παράρτημα 4. Συμφράσεις για τις ομιλίες στη Βουλή	132
Παράρτημα 5. Μέτρηση συναισθημάτων στα πρακτικά ομιλιών συνεδριάσεων Βουλής	140
Παράρτημα 6. Συναισθηματική ανάλυση των συμφράσεων λέξεων στις ομιλίες της Βουλής	141
Παράρτημα 7. Συμφράσεις για το twitter	142
Παράρτημα 8. Μέτρηση συναισθημάτων στα σχόλια του Twitter	147
Παράρτημα 9. Συναισθηματική ανάλυση των συμφράσεων λέξεων στα σχόλια του twitter	147

Πίνακας εικόνων

Εικόνα 1. Κείμενα που δημοσιεύει το παρατηρητήριο ρατσιστικών εγκλημάτων.

Εικόνα 2. ΣΕΠΕ - στατιστικά στοιχεία ενεργών χρηστών στο διαδίκτυο / Ιούνιος - Δεκέμβριος 2020

Εικόνα 3. Χρήση ποιοτικών μεθόδων (κόκκινο) και ποσοτικών μεθόδων (μπλε).

Εικόνα 4. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται για τη ρητορική μίσους, τον ρατσισμό και των δύο.

Εικόνα 5. Κειμενικά δεδομένα -Text as Data.

Εικόνα 6. Αρχική σελίδα του site, Εθνικισμός.net.

Εικόνα 7. Μέγεθος δεδομένων των δύο ιστοσελίδων.

Εικόνα 8. Μέγεθος δεδομένων των ομιλιών της ολομέλειας στη Βουλή.

Εικόνα 9. Μέγεθος δεδομένων των σχολίων στο Twitter.

Εικόνα 10. Σύννεφο λέξεων από το ethnikismos.net - xrisiavgi.com.

Εικόνα 11.(α). Οι πιο συχνές λέξεις μίσους (hate words) στα sites.

Εικόνα 11 (β). Οι πιο συχνές λέξεις μίσους (hate words) στα sites.

Εικόνα 12. Collocations λέξης Παπαγαλάκια στις ιστοσελίδες.

Εικόνα 13. Collocations λέξης Κούλης στις ιστοσελίδες.

Εικόνα 14. Collocations λέξης Κατατρεγμένοι στις ιστοσελίδες.

Εικόνα 15. Συναισθηματική ανάλυση στις συμφράσεις της λέξης “λεσβ” μέσα στις συμφράσεις.

Εικόνα 16. Συναισθηματική ανάλυση στις συμφράσεις της λέξης “κατατρεγμ” μέσα στις συμφράσεις.

Εικόνα 17 (α,β,γ). Εντοπισμός Topic / θεματολογία και σχετικότητα λέξεων στα ethnikismos.net - xrisiavgi.com.

Εικόνα 18 (α, β). Συστάδες λέξεων για θεματολογία των ιστοσελίδων.

Εικόνα 19. Συχνές λέξεις μίσους (hate words) στα πρακτικά των συνεδριάσεων της Ολομέλειας της Βουλής.

Εικόνα 20. Συχνές λέξεις μίσους (hate words) στα πρακτικά των συνεδριάσεων της Ολομέλειας της Βουλής με βάση τη ρίζα της λέξης (stemming).

Εικόνα 21. Λέξεις που συνεμφανίζονται με το καρτέλ στις ομιλίες στη Βουλή.

Εικόνα 22. Λέξεις που συνεμφανίζονται με την εξαθλίωση στις ομιλίες στη Βουλή.

Εικόνα 23 (α). Συναισθηματική ανάλυση στις συμφράσεις της λέξης “αναπηρ” των ομιλιών της Βουλής.

Εικόνα 23 (β). Συναισθηματική ανάλυση στις συμφράσεις της λέξης “ομοφυλόφιλοι” των ομιλιών της Βουλής.

Εικόνα 23 (γ). Συναισθηματική ανάλυση στις συμφράσεις της λέξης “καταστροφ” των ομιλιών της Βουλής.

Εικόνα 24 (α). Πιο συχνές λέξεις μίσους στα σχόλια στο Twitter.

Εικόνα 24 (β). Πιο συχνές λέξεις μίσους στα σχόλια στο Twitter με ρίζες (stemming).

Εικόνα 25. Οι πιο συχνές λέξεις που συνεμφανίζονται με τη “Γκέι” στο Twitter.

Εικόνα 26. Οι πιο συχνές λέξεις που συνεμφανίζονται με την “Ηλίθιος” στο Twitter.

Εικόνα 27. Συναισθηματική ανάλυση στις συμφράσεις της λέξης “ομοφυλόφιλοι” στα σχόλια του twitter.

Εικόνα 28. Συναισθηματική ανάλυση στις συμφράσεις της λέξης “γυναίκες” στα σχόλια του twitter.

Εικόνα 29. Συνολικό ποσοστό συναισθημάτων Twitter.

Εικόνα 30. Συνολικό ποσοστό συναισθημάτων Βουλή.

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

NLP	Natural Language Processing
CDA	Critical Discourse Analysis
CL	Corpus Linguistics
SM	Social Media
ΑμεΑ	Άτομα με Αναπηρία
Μ.Ο.	Μέσος Όρος
N.	Νόμος
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
PM	Ρητορική Μίσους
ΧΑ	Χρυσή Αυγή

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό τη μελέτη του φαινομένου της ρητορικής μίσους στις ομιλίες πολιτικών στις συνεδριάσεις της Βουλής, αλλά και στα σχόλια των χρηστών στο Twitter. Η επιλογή των δύο πλαισίων διερεύνησης έγινε με στόχο να μελετηθούν η πολιτική και κοινωνική προέκταση που μπορεί να λάβει ο Λόγος μίσους. Εξαρχής έγινε μία προσπάθεια να εντοπιστούν χαρακτηριστικά και στοιχεία που αντιπροσωπεύουν τη ρητορική Μίσους. Αυτή η προσπάθεια έγκειται στην διεξοδική έρευνα δύο διαδικτυακών σελίδων (του ethnikismos.net¹ - [xrisiavgi.com](https://www.xrisiavgi.com)²), στις οποίες υπήρχε η υποψία ότι θα βρεθούν στίγματα μίσους.

Η συγκεκριμένη κοινωνική έρευνα καλείται να εφαρμόσει νέους τρόπους και μεθόδους για τη συλλογή, επεξεργασία και ανάλυση των βάσεων δεδομένων. Χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογία της ανάλυσης περιεχομένου και έγινε μία επισκόπηση της βιβλιογραφίας, αλλά και μία μελέτη άλλων ερευνητών πάνω στο πεδίο. Με αυτόν τον τρόπο έγιναν κατανοητές οι μέθοδοι για τη συλλογή, επεξεργασία, ανάλυση και σε τελική φάση η εξαγωγή συμπερασμάτων από τα κείμενα ενδιαφέροντος.

Η τεχνολογία αποτελεί αρωγό σε αυτήν την προσπάθεια, καθώς προσέφερε τα εργαλεία για τις διαδικασίες της έρευνας. Αρχικά για να αντληθούν τα δεδομένα μας, χρησιμοποιήσαμε αυτόματα εργαλεία scraping, δεδομένου ότι ο όγκος των κειμένων ήταν τεράστιος. Στη συνέχεια, έγινε ένας καθαρισμός των δεδομένων μέσα στο περιβάλλον της python. Παράλληλα, εφαρμόσαμε κάποιες απλές μετρήσεις συχνότητας για να καθοριστεί το τοπίο της έρευνας. Το επόμενο στάδιο της διπλωματικής αφορά τον εντοπισμό και ανάλυση της ρητορικής μίσους μέσα στα επεξεργασμένα πλέον, κείμενα. Με ένα λεξικό που δημιουργήσαμε και εμπεριέχει λέξεις που συνδέονται άμεσα με το μίσος, ελέγξαμε αν τα δεδομένα μας περιείχαν Λόγο μίσους. Επίσης, εφαρμόσαμε μία μέθοδο για συναισθηματική ανάλυση, ώστε καταλάβουμε εάν τα συναισθήματα θυμού και οργής βρίσκονται μέσα στα κείμενα υπό εξέταση. Ταυτόχρονα, επιλέξαμε συγκεκριμένες λέξεις και εξετάσαμε τις

¹ <https://ethnikismos.net/>,

² <https://www.xrisiavgi.com/>

συνεμφανίσεις τους (collocations) και τις συμφράσεις τους (concordances), με σκοπό να διακρίνουμε τα μοτίβα της θεματολογίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο, αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο τα αυτόματα εργαλεία και οι αλγόριθμοι βοηθούν στην κοινωνική έρευνα. Έπειτα στο δεύτερο κεφάλαιο, αποσαφηνίζεται η έννοια της ρητορικής μίσους και διαχωρίζεται από άλλους όρους, όπως ο εξτρεμισμός και η ριζοσπαστικοποίηση. Επιπλέον, παρουσιάζονται οι λόγοι, για τους οποίους η μελέτη της ρητορικής μίσους είναι πιο επίκαιρη από ποτέ σήμερα, αλλά και το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο. Στο τρίτο κεφάλαιο επισημαίνονται άλλες έρευνες που έχουν γίνει στο συγκεκριμένο τοπίο και κάποιες μέθοδοι έρευνας που έγιναν με αυτόματα εργαλεία. Εν συνεχεία, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται μία παρουσίαση της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε, αλλά και της μελέτης περίπτωσης, της Χρυσής Αυγής. Στο επόμενο μέρος, στο πέμπτο κεφάλαιο, αναλύονται τα αποτελέσματα της έρευνας και αποτυπώνονται κάποια γραφήματα και εικόνες με τα επακόλουθα της ερευνητικής διαδικασίας. Κατόπιν στο τελευταίο και έκτο κεφάλαιο ακολουθεί η ερμηνεία και ανακοίνωση αποτελεσμάτων, η παρουσίαση συμπερασμάτων και η διατύπωση προτάσεων. Η αυτόματη επεξεργασία των κειμένων έγινε μέσα στο περιβάλλον της Python.

Ακολουθεί η παρουσίαση βιβλιογραφικών παραπομπών όπου για την καταγραφή τους χρησιμοποιήθηκε το πρότυπο APA³. Τέλος, παρατίθεται το Παράρτημα με κάποιες εικόνες, αλλά και γραφήματα από τα αποτελέσματα της έρευνας, μέσα στο περιβάλλον της python.

³ <http://apareferencing.ukessays.com>

Κεφ. 1 Θεωρητικό πλαίσιο - Αποσαφήνιση ορισμών

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται προσπάθεια αποσαφήνισης των όρων της ρητορικής μίσους (hate speech) και του μεγαλύτερου συνόλου, αυτό του ρατσισμού, των στερεοτύπων, των προκαταλήψεων και γενικότερα η εχθρότητα κατά του άλλου. Ο σκοπός της παράθεσης των όρων, γίνεται για να εντοπιστούν οι κυριότερες θεωρητικές προσεγγίσεις που αφορούν το θέμα που πραγματευόμαστε.

1.1. Κοινωνική κατασκευή - Λόγος

Η κοινωνία αποτελεί τον τόπο στον οποίο οι άνθρωποι δραστηριοποιούνται, αναπτύσσουν σχέσεις με άλλους ανθρώπους και με το περιβάλλον τους. Είναι μία κατασκευή κατά την οποία τα μέλη του κοινωνικού πλαισίου έχουν γνώση της «κοινής» τους ζωής, η οποία καθορίζεται από κανόνες (Μπέρκερ & Λούκμαν, 1966). Η αναγνώριση αυτής της κοινής πορείας από τα άτομα γίνεται μέσω του Λόγου (discourse), δηλαδή όπως ανέφερε ο Lévi-Strauss (1963) μέσα από σημειωτικούς κώδικες.

Ο Λόγος διαθέτει κάποια χαρακτηριστικά στις κοινωνικές σχέσεις. Δεν μένει ανεπηρέαστος από τις κοινωνικές τάσεις - νόρμες. Είναι άρρηκτα συνδεδεμένος και αλληλεπιδρά με την κοινωνία. Ιδιαίτερα, ο Λόγος δομεί την εμπειρία της πραγματικότητας, νοηματοδοτεί τα γεγονότα, έχει λειτουργίες με σκοπό την ολοκλήρωση των πράξεων των ανθρώπων και κυρίως εμπεριέχει ιδεολογικά χαρακτηριστικά. Η ιδεολογία που ενέχει γίνεται εμφανής με τη χρήση διαφόρων ρητορικών τεχνικών στο λόγο, που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή ταυτοτήτων, οι οποίες μπορούν να λάβουν πολιτική χροιά. Η γλώσσα μπορεί να δημιουργήσει και να παράγει συγκεκριμένες επιδράσεις (Eagleton, 1991).

Η κατασκευή ταυτοτήτων έχει δύο διαστάσεις. Αρχικά, εάν λάβουμε υπόψη μας τον όρο «construction» η κατασκευή είναι ένα δομημένο σύστημα αξιών, θεσμών, κοινωνικών κανόνων που προϋπάρχουν. Είναι ένα σύστημα που ο άνθρωπος γνωρίζει και μαθαίνει από τη γέννησή του και το θεωρεί δεδομένο. Σε ένα δεύτερο στάδιο η κατασκευή ορίζεται ως τον τρόπο που το άτομο αξιολογεί, αναπαράγει και μεταβιβάζει τις αξίες, τις στάσεις και τους κανόνες. Ανάμεσα στις δύο αυτές κατασκευές εντοπίζονται οι έννοιες του ρατσισμού, της

ρητορικής μίσους και γενικότερα εντοπίζεται το πλαίσιο της ανισότητας και των διακρίσεων (Searle, 1995).

1.2. Η μεγάλη «ομπρέλα» του Ρατσισμού και της προκατάληψης

Η εχθρότητα κατά των ανθρώπων είναι το γενικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται ο ρατσισμός, η ξενοφοβία, ο αντισημιτισμός, η ομοφοβία, η ισλαμοφοβία και ο σεξισμός. Το «σύνδρομο» της εχθρότητας, όπως αναφέρει ο Πανταζής (2015), καθώς με τον όρο σύνδρομο καθίσταται σαφές ότι *οι προκαταλήψεις απέναντι σε διάφορες ομάδες στόχοι είναι αλληλένδετες*, είναι βασικό συστατικό στοιχείο της αντιδημοκρατικής κοινωνίας.

Το φαινόμενο του **ρατσισμού** υπήρξε ένα αντικείμενο μελέτης που μελετάται πολύ καιρό πριν, με τις απαρχές της έρευνας να διαφαίνονται από τα τέλη του 19ου αιώνα. Σύμφωνα με το λεξικό του Μπαμπινιώτη, ο ρατσισμός είναι *η κοινωνική ή πολιτική πρακτική διακρίσεων, που βασίζεται στο δόγμα της ανωτερότητας μίας φυλής, εθνικής ή κοινωνικής ομάδας... στον κυρίαρχο ρόλο της ομάδας αυτής έναντι των υπολοίπων φυλετικών, εθνικών και κοινωνικών ομάδων, που θεωρούνται κατώτερες* (Μπαμπινιώτης, 2002).

Ο ρατσισμός δεν συνδέεται αναγκαστικά με βιολογικούς ορισμούς της φυλής. *Οι ρατσιστικές ιδέες επεκτείνονται, αποδίδονται και σε ομαδοποιήσεις... όπως σε θρησκευτικές φατριές, γλωσσικές ομάδες, εθνικιστικές ή πολιτιστικές ομάδες* (Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα, 2002).

Σήμερα, μπορούμε να εντοπίσουμε τον ρατσισμό και στο διαδίκτυο και στα κοινωνικά μέσα δικτύωσης, καθώς η κυκλοφορία του φαινομένου, είναι συνεχής και χωρίς έλεγχο. Ο τρόπος που μεταδίδεται ο ρατσισμός, δηλαδή η ρητορική του κοινωνικού αυτού ζητήματος, έχει αλλάξει και σε αυτό οφείλεται ο παγκόσμιος ιστός.

Οι κοινότητες που έχει ως στόχο ο ρατσισμός είναι οι ομάδες των μεταναστών - προσφύγων, οι μουσουλμάνοι, οι ομοφυλόφιλοι και τα ΑμεΑ. Κυρίαρχο ζήτημα που απασχολεί τον ρατσισμό είναι αυτό της φυλής, δηλαδή η *κοινή, γενετική κληρονομικότητα, την οποία καθορίζουν εξωτερικά (χαρακτηριστικά μορφής και σωματικά), αλλά και εσωτερικά (ψυχικά) χαρακτηριστικά*. Πιο συγκεκριμένα, ορίζεται ως ρατσιστική συμπεριφορά η παραδοχή της

κατωτερότητας μίας ομάδας, κυρίως φυλετικής, μια παραδοχή που στηρίζεται στις φυσικές διαφορές των ατόμων, οι οποίες σχολιάζονται με αρνητικό πρόσημο (Guillaumin, 1992).

Ο Van Dijk (1993) ανέπτυξε την επιχειρηματολογία του πάνω στην ανάλυση ομιλιών των ανθρώπων, κυρίως των ελίτ, σε σχέση με τον ρατσισμό. Υποστηρίζοντας ότι οι “Λευκοί” (μιλά για την υπεροχή της Λευκής φυλής) μιλούν είτε με συγκεκριμένο τρόπο προς τις μειονότητες, είτε αναφέρονται στις εθνικές τους διαφορές με τις ομάδες των μειονοτήτων (Van Dijk, 1993). Ο Άρτουρ Ντε Γκομπινό το 1953, δημοσίευσε ένα δοκίμιο για την ανωτερότητα της Λευκής φυλής και διέκρινε τους ανθρώπους σε φυλές: λευκοί, κίτρινοι, μαύροι. Το 1899 ο Άγγλος Στιούαρτ Τσάμπερλεν, ασχολείται και αυτός με το ζήτημα της ανωτερότητας των Λευκών, αλλά τονίζει πως ούτε και η λευκή φυλή έχει ανθρώπους ισάξιους. Μίλησε για την «καθαρή» ομάδα (Πέιν Σ., 2000) .

Ειδικότερα, ο ρατσισμός αναπτύσσεται μέσα σε ένα ιδεολογικό σύστημα, διαχεόμενος από στάσεις οργανωμένες μέσα από κοινωνικές αναπαραστάσεις (Van Dijk, 1993). Ο Van Dijk επισημαίνει μεταξύ των άλλων, πως ο εθνικισμός, ως σύστημα κυριαρχίας μιας εθνικής ομάδας σε βάρος μίας άλλης - με τα στοιχεία διαφοροποίησης να βασίζονται στην κουλτούρα, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τα έθιμα και τις απόψεις - αποτελεί παρακλάδι στον ρατσισμό. Οι σχέσεις των εθνών δεν ήταν πάντα φιλικές. Η δουλεία λαών, λόγω της ιμπεριαλιστικής στρατηγικής κάποιων χωρών μέχρι και το Ολοκαύτωμα των Ναζί στην ναζιστική Γερμανία αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα, του μίσους κάποιων εθνοτήτων (Βανδώρος, 2015). Ο Van Dijk παρουσιάζει κάποια χαρακτηριστικά του ρατσιστικού λόγου, τα οποία είναι σημαντικό να αναφέρουμε καθώς αποτελούν βασική πηγή για τον εντοπισμό κάποιων χαρακτηριστικών και στη ρητορική μίσους. Αρχικά, ο συγγραφέας επισημαίνει ότι στις ομάδες των ανθρώπων υπάρχουν στερεότυπα, προκαταλήψεις, διαχωρισμός «Εμείς» και «Αυτοί - οι Άλλοι». Ιδιαίτερα, το στοιχείο του ρατσισμού αναπτύσσεται μέσα στις ομάδες, με την έννοια ότι δεν αποτελεί μία ατομική πεποίθηση - ενέργεια, αλλά συλλογική. Επιπλέον, ο όρος της κυριαρχίας είναι βασικός, αφού ο κοινωνικός έλεγχος μιας ομάδας (άλλων) αποτελεί τον πυρήνα - στόχο σε μία ρατσιστική στρατηγική, ενώ διαμορφώνει και τις σχέσεις των μελών μέσα στην ομάδα (Van Dijk, 1993).

Παρατηρείται ότι κυριαρχούν οι κοινωνικές ανισότητες και με βάση αυτές, ο ρατσισμός εξακολουθεί να παρεισφρύει στα κοινωνικά τεκταινόμενα. Αυτό ενισχύει την ακολουθία της αναπαραγωγής του ρατσισμού ανάμεσα στις γενεές αλλά και στο διαδίκτυο. Οι ομάδες - στόχοι, βρίσκονται αποκλεισμένες από την κοινωνική ζωή, κάτι που δεν έγκειται μόνο στο γεγονός ότι μία ομάδα ατόμων φέρεται υποτιμητικά, αλλά και στο ότι δεν υπάρχουν τα μέσα προκειμένου να μην νιώθουν οι θιγόμενες ομάδες, μη περιθωριοποιημένες. Όπως αναφέρει ο Πανταζής, οι άνθρωποι με ειδικές ανάγκες βρίσκουν περιορισμούς στην καθημερινότητά τους, καθώς τα αναγκαία μέσα για την διευκόλυνση της πρόσβασης τους, για παράδειγμα στα δημόσια κτίρια ή στα μέσα μεταφοράς, είναι ανεπαρκή. Αυτό το μικρό καθημερινό στοιχείο περιθωριοποιεί την ομάδα των ΑμεΑ, καθώς δεν έχει τις ίδιες δυνατότητες και ευκαιρίες με το υπόλοιπο σύνολο των πολιτών (Πανταζής, 2015).

1.2.1. Προκαταλήψεις και στερεότυπα στην κοινωνική κατασκευή

Η έννοια της **προκατάληψης** χαρακτηρίζεται ως η αρνητική κρίση προς μία ομάδα / ένα άτομο, με μοναδικό γνώμονα κάποια ιδιότητα που «συνοδεύει» την ομάδα αυτή και τα μέλη της. Φυσικά είναι σκόπιμο εδώ να τονιστεί ότι η ιδιότητα αυτή που αποδίδεται σε ένα άτομο δεν βασίζεται πάντα σε ρεαλιστικά δεδομένα. Για παράδειγμα, ένα άτομο μπορεί να χαρακτηριστεί ως λαθρομετατανάστης, μόνο και μόνο από το χρώμα του δέρματός του ή τα χαρακτηριστικά του προσώπου του. Έτσι διαμορφώνονται προκαταλήψεις, στην περίπτωση του παραδείγματος ξενοφοβικές, χωρίς να στηρίζονται *de facto* σε πραγματικά γεγονότα (Πανταζής, 2015).

Τον όρο της προκατάληψης συνοδεύει η *συναισθηματική προβολή αρνητικών αξιακών κρίσεων πάνω σε γνωστικές κατηγοριοποιήσεις*. Ωστόσο τα στερεότυπα *σηματοδοτούν τη νοητική διεργασία κατηγοριοποίησης της πραγματικότητας με βάση κάποια χαρακτηριστικά*.

Από αυτούς τους ορισμούς γίνεται κατανοητό ότι οι δύο έννοιες είναι διαφορετικές και δεν ταυτίζονται. Παρ' όλα αυτά, είναι άμεσα συνδεδεμένες με την κοινωνική κατασκευή (Πουλακιδάκος και Παπαθανασόπουλος, 2020).

Όπως αναφέρει ο Πανταζής, τα φαινόμενα του ρατσισμού, των προκαταλήψεων και στερεοτύπων, του σεξισμού, της ξενοφοβίας, της ομοφοβίας και του εθνοκεντρισμού, αποτελούν κοινωνικές στάσεις (Πανταζής, 2015). Η παραδοχή αυτή στηρίζεται στο γεγονός

ότι τα παραπάνω φαινόμενα περνούν από γενεά σε γενεά, μπορούν να μεταδοθούν δηλαδή μέσω της κοινωνικοποίησης, να μεταβληθούν αλλά και να επιφέρουν αλλαγές στην συμπεριφορά του ατόμου. Όπως επισημαίνει ο Τσιάκαλος (2011), οι ιδεολογίες αυτές υλοποιούνται στη δομή της σκέψης και υλοποιούνται μέσω της μάθησης όλων των ανθρώπων σε μία κοινωνία (Τσιάκαλος, 2011).

Οι προκαταλήψεις αλλά και ο ρατσισμός έρχονται σε ρήξη με τις βασικές αρχές του *ορθολογισμού*, της *δικαιοσύνης* και του *ανθρωπισμού*. Αρχικά, ο **ορθολογισμός** στηρίζεται στην ιδέα ότι οι άνθρωποι και τα φαινόμενα μπορούν να κριθούν μόνο με αποδεδειγμένα και επαρκή στοιχεία και όχι με στιγμιαίες αποφάσεις που βασίζονται σε ορισμένα χαρακτηριστικά. Επίσης, η αρχή της **δικαιοσύνης** παραβιάζεται, καθώς ένα προκατειλημμένο άτομο δεν συμπεριφέρεται με ισότητα σε ένα άλλο. Τέλος, καταστρατηγείται κατά κόρον η έννοια του **ανθρωπισμού** καθώς πολύ απλά απορρίπτει το ένα άτομο την ύπαρξη ενός συν- ανθρώπου, ο οποίος έχει τις ίδιες ευκαιρίες και ζει με τους ίδιους κανόνες σε μία κοινότητα (Πανταζής, 2015).

Επιπλέον, ο όρος των φυλετικών διακρίσεων (racial discrimination) ή φυλετισμός αποτελούν στοιχεία του ρατσισμού (Βέικου & Λαλαγιάννη, 2015). Αφορά συγκεκριμένα, την ενέργεια της απαγόρευση σε κάποιες μειονότητες, που ξεχωρίζουν με βάση τη φυλή, να έχουν ίση πρόσβαση στις παροχές του θεσπίζει η κοινωνία (Βέικου & Λαλαγιάννη, 2015). Οι διακρίσεις με φυλετική διάσταση στοχεύουν σε συλλογικό επίπεδο. Οι μειονότητες στοχοποιούνται με δεδομένο την εξωτερική τους εμφάνιση. Η απαγόρευση στην πρόσβαση των προνομίων, όπως είναι η κατοικία, εκπαίδευση κ.ά., συνοδεύεται πολλές φορές και από προσβλητικές λέξεις, όπως είναι ο «αράπης». Παρατηρούμε λοιπόν πως διακρίνονται οι τα στερεότυπα και κατ' επέκταση οι ρατσιστικές συμπεριφορές.

Παράλληλα, στα φαινόμενα του εθνοκεντρισμού και των προκαταλήψεων παρατηρείται ότι τα άτομα διαθέτουν μια αρνητική στάση που κρατούν απέναντι σε μία ομάδα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και διακρίνουν ένα σύστημα αξιών και μία συγκεκριμένη ηθική που συμπλέει με τις αντιλήψεις τους, θεωρείται κοινωνικά «αποδεκτή».

Το ζήτημα της εθνικότητας αποτελεί ένα μεγάλο κοινωνικό φαινόμενο, που αφορά την συμπεριφορά των ανθρώπων. Τα άτομα διαμορφώνουν το αίσθημα της εθνικής ταυτότητας,

μέσω της επιλεκτικής υιοθέτησης κάποιων πολιτισμικών στοιχείων. Όπως οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα, έτσι η εθνικότητα αποτελεί μία κοινωνική κατασκευή. Στην ουσία αντιλαμβανόμαστε ότι οι άνθρωποι τείνουν να συνδέουν την ύπαρξη τους με έναν χώρο και τόπο. Οι μετανάστες είναι μία ομάδα που καλείται να αποχωριστεί τον τόπο της, να υιοθετήσει άλλες κοινωνικές συνθήκες ζωής, εκείνες της χώρας που την υποδέχονται. Με αυτόν τον τρόπο μπορούν να ενσωματωθούν στην νέα κοινωνική πραγματικότητα. Πρέπει όμως, να αφήσουν «πίσω» το αίσθημα της εθνικής συνείδησης, που είχαν μέχρι πρότινος, ώστε να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες (Βέικου & Λαλαγιάννη, 2015).

Στις ρίζες του ρατσισμού και των προκαταλήψεων τοποθετείται η ρητορική μίσους και η ριζοσπαστικοποίηση. Δύο φαινόμενα τα οποία θα εξετάσουμε μέσω της διαδικτυακής επικοινωνίας, όπως αναλύονται στο επόμενο κεφάλαιο.

1.3. Καθορισμός έννοιας Ρητορικής Μίσους

Το περιστατικό της έκφρασης προσβλητικών και ομοφοβικών δηλώσεων, μαζί με τη διασπορά ψευδών ειδήσεων, του Υπουργού Δικαιοσύνης Κώστα Τσιάρα, αποτέλεσε πρόσφατα (3/2/2021) αιτία έδοσης ανακοινώσεων ορισμένων οργανώσεων, όπως η Δράση Αστυνομικών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου⁴. Ο εκπρόσωπος του υπουργείου της δικαιοσύνης, που οφείλει να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα και να καταπολεμά κάθε είδους διάκρισης, προέβει κατά τη διάρκεια ομιλίας του στη Βουλή, σε δηλώσεις κατά των ομόφυλων ζευγαριών που αποφασίζουν να μεγαλώσουν παιδί, μιλώντας για το νομοσχέδιο που αφορά τη συνεπιμέλεια. Στην ουσία με την ομιλία του αυτή ο κύριος Τσιάρας, καταπατά την ισότιμη πρόσβαση των μελών της κοινότητας των ΛΟΑΤΚΙ+ στη γονεϊκότητα.

Ο Λόγος μίσους (εδώ εξετάζεται η ρητορική μίσους / hate speech) χαρακτηρίζεται ως ένας ιδεολογικά φορτισμένος λόγος. Σε ένα πρώτο επίπεδο εντάσσεται στον κοινωνικό κονστρουξιονισμό (social constructionism), με την έννοια ότι φυσικοποιεί την ανισότητα. Σε ένα δεύτερο επίπεδο συναντάται στο διαδίκτυο (Πουλακιδάκος και Παπαθανασόπουλος, 2020). Με βάση αυτό μπορούμε να δούμε έναν πρώτο ορισμό της Ρητορικής Μίσους, σαν μια μορφή επιβλαβούς ομιλίας, που διαμορφώνει ένα κλίμα μίσους και βίας με κατεύθυνση

⁴ <https://racistcrimeswatch.wordpress.com/2021/02/03/1-1139/> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021)

περιθωριοποιημένες ομάδες της κοινωνίας. Παραβιάζει την θεμελιώδη αξιοπρέπεια των θυμάτων που στοχεύει, ενώ απαραίτητη προϋπόθεση είναι η εκφορά της στο δημόσιο λόγο.

Ο Brown (2017) τονίζει ότι η ρητορική μίσους αφορά στην πραγματικότητα μία ολόκληρη ομάδα ή μία τάξη ανθρώπων που αναγνωρίζεται από κάποια «προστατευόμενα» χαρακτηριστικά (protected characteristics), είναι Λόγος ή οποιοδήποτε τρόπος έκφρασης και εμπεριέχει συναισθήματα ή στάσεις μίσους. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, ο όρος «μίσος» προσδιορίζεται στις αρνητικές απόψεις και συναισθήματα σχετικά με άλλες ομάδες, στις οποίες οι άνθρωποι καθορίζονται με βάση την εθνικότητά τους, το φύλο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους, την θρησκεία τους, την ηλικία τους, ή κάποια φυσική ή πνευματική αναπηρία (Brown, 2017).

Ο όρος της ρητορικής μίσους συναντάται στη βιβλιογραφία και με την ονομασία, ομαδικός λίβελλος / δυσφήμιση (group libel) και ως ομαδική συκοφαντία (group defamation). Επίσης συχνά ερευνητές αναφέρονται στο φαινόμενο, ως μίσος της φυλής (hate race), αλλά και ως προπαγάνδα μίσους (hate propaganda) (Brown, 2017).

Οι Assimakopoulos κ.ά. (2017), παρουσίασαν το προσφυγικό ζήτημα, ως ένα θέμα που απασχόλησε σε μεγάλο βαθμό τον πολιτικό και μιντιακό Λόγο, ειδικότερα το καλοκαίρι του 2015. Ανέδειξαν ότι στην Ευρώπη αυξήθηκαν τα συναισθήματα της ανασφάλειας, του φόβου ή / και του θυμού, ενώ τόνισαν πως διάφορα ξενοφοβικά πολιτικά κόμματα, όπως αυτό της Χρυσής Αυγής, αύξησαν τη δημοφιλία τους εκείνη τη χρονική στιγμή. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Ευρωπαϊκή επιτροπή αποφάσισε να ορίσει των κώδικα δεοντολογίας για το μίσος, ξεκινώντας με δεδομένο ότι το διαδίκτυο χρησιμοποιείται σαν εργαλείο για το μίσος και την προπαγάνδα, αλλά και την άνοδο διαφόρων εξτρεμιστικών ομάδων και πολιτικών κομμάτων στην Ευρώπη (Assimakopoulos, 2017).

Ιστορικά, η έννοια της ρητορικής μίσους ξεκίνησε να συζητιέται εντονότερα στον υπόλοιπο κόσμο τα τέλη της δεκαετίας του 60. Στην Ελλάδα μόλις τις δύο τελευταίες δεκαετίες, περίπου από το τέλος του 1970 μέχρι τις αρχές του 1990, ο όρος της ρητορικής μίσους έκανε την

εμφάνιση του στον δημόσιο λόγο. Για παράδειγμα, το φαινόμενο εντοπίζεται σε μεγάλη έκταση στην καθημερινή πολιτική εφημερίδα, *«Αυριανή»* του Μάκη Κουρή το 1980⁵.

Υπάρχουν όμως αρκετές δυσκολίες για τον εντοπισμό της ρητορικής μίσους. Είναι ένα φαινόμενο ακόμα αμφισβητούμενο, καθώς δεν υπάρχει ένας ορισμός κοινά αποδεκτός από όλους. Όπως θα δούμε και στη συνέχεια, ο κάθε οργανισμός και οι εταιρείες παρουσιάζουν διαφορετικές οπτικές και προσεγγίσεις.

Για να γίνει κατανοητός ο όρος hate speech, η Ευρωπαϊκή Ένωση έδωσε στη δημοσιότητα τον ορισμό, ο οποίος αντιπροσωπεύει και τις πολιτικές λειτουργίες πολλών οργανισμών. Ιδιαίτερα, ως ρητορική μίσους ορίζονται *όλα τα δημοσιεύματα που υποκινούν βία ή κατευθυνόμενο μίσος εναντίον μιας ομάδας ανθρώπων ή μελών της ομάδας, τα οποία καθορίζονται με βάση τη φυλή τους, το χρώμα, τη θρησκεία και την καταγωγή τους (σε τοπικό και σε εθνικό επίπεδο)* (Fortuna and Nunes, 2018).

Οι Assimakopoulos et al. (2017) αναφέρουν πως οι φυλετικές διακρίσεις είναι ένα κύριο ζήτημα για την ανάπτυξη της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο, αλλά και το ότι οι πρόσφυγες αντιμετωπίζουν περισσότερες διακρίσεις από άλλες μειονότητες. Επίσης, επισημαίνουν ότι η κοινωνική κατηγοριοποίηση (social categorisation), δημιουργεί στερεότυπα και ως αποτέλεσμα, επεκτείνει την εχθρότητα προς τις διαφορετικές κουλτούρες. Επιπλέον, οι ερευνητές τονίζουν πως οι στρατηγικές αντίδρασης των πολιτών, όταν νιώθουν τον “κίνδυνο” από άλλη εθνική ή θρησκευτική ομάδα, βασίζονται στον φόβο. Παρουσιάζουν τους Ευρωπαίους να μεταφράζουν την μεταναστευτική ροή σε «εισβολή» στις χώρες τους. Έτσι, αναδύονται οι έννοιες του πατριωτισμού (patriotism), της εθνικής υπερηφάνειας (national pride), της συλλογικής μνήμης (collective memory) και την ανάγκη για ένωση για να αντιμετωπιστεί ένα κοινός εχθρός (Assimakopoulos et al., 2017).

Η Ευρωπαϊκή επιτροπή στην συνεδρίαση κατά του ρατσισμού και της μη ανοχής το 2015 και σύμφωνα με την γενική πολιτική και σύσταση προς χώρες ΕΕ, δίνει τον ορισμό της ρητορικής μίσους. Συγκεκριμένα, οποιαδήποτε *μορφή μείωσης / υποτίμησης με στοιχεία μίσους ή εχθρότητας* προς ένα άτομο ή μία ομάδα, όπως επίσης *παρενόχληση και προσβολή, στερεότυπο*

⁵ https://www.lifo.gr/articles/casus_belli/143316/ritoriki-misoys-kai-ratsistikos-logos-stin-ellada-ena-mikro-xroniko (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021)

με αρνητική χροιά, στιγματισμός ή απειλή της υπόληψης κάποιου ή μίας ομάδας ανθρώπων. Όλα τα παραπάνω, όταν εκφράζονται βασισμένα στο έθνος, στο χρώμα, στη διάκριση, στην εθνική καταγωγή, στην ηλικία, στην αναπηρία, στην γλώσσα, στην θρησκεία, στο φύλο, στην ταυτότητα, στον σεξουαλικό προσανατολισμό και γενικά σε άλλα φυσικά εξωτερικά χαρακτηριστικά, αποτελούν σχόλια που εμπεριέχουν ρητορική μίσους (Baumgarten N. et al, 2019). Αυτός ο ορισμός παρουσιάζει με απλό τρόπο την ετερογένεια της ρητορικής μίσους και το φάσμα που μπορεί να προσελκύσει.

Είναι καλό να επισημανθεί ότι, η ρητορική μίσους είναι ένας Λόγος που επιτίθεται ή μειώνει, υποκινεί τη βία ή το μίσος ανάμεσα σε ομάδες, βασιζόμενη σε φυσικά χαρακτηριστικά ή προτιμήσεις κάποιων ατόμων. Η γλώσσα αυτή μπορεί να πάρει μία πιο ήπια μορφή, όπως είναι τα αστεία και τα χιουμοριστικά σχόλια (Nobata et al., 2018), η επανάληψη των οποίων σε συνδυασμό με τα υπάρχοντα στερεότυπα διαμορφώνει με τον καιρό ρατσιστικές συμπεριφορές και προκαταλήψεις (Fortuna & Nunes, 2018).

Στο παράδειγμα δήλωσης του υπουργού δικαιοσύνης, κ. Τσιάρα, βλέπουμε στοιχεία ρητορικής μίσους, καθώς η ομιλία του ήταν δημόσια και εξέφραζε διακρίσεις εις βάρος μιας κοινότητας, τα μέλη της οποίας χαρακτηρίζονται από τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους. Επιπλέον, με την εκφορά της άποψής του, ότι τα «*παιδιά που μεγαλώνουν με τη φυσική παρουσία και των δύο φύλων και των δύο γονέων είναι παιδιά με λιγότερα ψυχολογικά προβλήματα, είναι παιδιά με μικρότερες ή καθόλου παρεκκλίσεις, είναι παιδιά που προσαρμόζονται με μεγαλύτερη ευκολία στην σύγχρονη κοινωνία*»⁶, μπορεί να παρακινήσει πολίτες να υιοθετήσουν αυτή τη στάση και ακόμα χειρότερα να προκαλέσει μίσος και πράξεις βίας.

1.3.1.α. Μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης το Facebook, το Twitter, το YouTube, αλλά και η εταιρεία Microsoft και λίγο αργότερα, τον Ιανουάριο του 2018, το Instagram και το Google+ αποφάσισαν μετά τις διαδικασίες που κίνησε η Ευρωπαϊκή Ένωση, να καταστρατηγήσουν την τάση «εξάπλωσης» μισαλλόδοξου περιεχομένου στην Ευρώπη, από το Μάιο του 2016. Οι

⁶ <https://www.kathimerini.gr/opinion/561252724/i-goneiki-apoxenosi-kai-ta-paidia-ton-gkei/> και https://www.efsyn.gr/ellada/dikaionomata/279788_zitoyn-paraitisi-tsiara-gia-tis-prosblitikes-diloseis-se-baros-tis-loatki (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021)

επιχειρήσεις συμφώνησαν σε έναν κώδικα δεοντολογίας, βασισμένος στη νομοθεσία για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξеноφοβίας. Με αυτόν τον κώδικα, οι οργανώσεις παίρνουν τον ρόλο του εξεταστή, και κρίνουν αν υπάρχει περιεχόμενο με ρητορική μίσους, να το απομακρύνουν μέσα σε λιγότερο από 24 ώρες⁷.

Αξίζει να αναφέρουμε μερικά στατιστικά στοιχεία που εξέδωσε στη δημοσιότητα η Ευρωπαϊκή Ένωση το 2018⁸. Μετά την παρουσίαση του κώδικα δεοντολογίας σχετικά με την καταπολέμηση της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο, τον Μάιο του 2016 και την υιοθέτησή του από μεγάλους κολοσσούς - επιχειρήσεις, υπήρξαν κάποια σημαντικά αποτελέσματα, περίπου δύο χρόνια αργότερα. Η σημερινή αξιολόγηση δείχνει ότι:

- Κατά μέσο όρο, οι επιχειρήσεις αφαίρεσαν το 70 % του κοινοποιημένου περιεχομένου που εμπεριείχε ρητορική μίσους, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και κάποιων φορέων δημοσίου που συμμετείχαν στην αξιολόγηση. Ποσοστό που αυξήθηκε από το 2016, από 28% σε 59% το 2017.
- Οι επιχειρήσεις έχουν φτάσει σε ένα πολύ καλό σημείο να εξετάζουν περιεχόμενο μίσους μέσα σε 24 ώρες, φτάνοντας κατά μέσο όρο το ποσοστό του 81%. Το ποσοστό αυτό διπλασιάστηκε, όταν είχε εξεταστεί εντός 24 ωρών, έφτασε το 51 %.

Αυτή η απόφαση αποτελεί έναν αποτελεσματικό τρόπο για την επιβολή ενός φραγμού στην εξέλιξη μιας κοινωνικής παθογένειας, αλλά και για ποινικοποίηση του φαινομένου.

Σύμφωνα με τους Nobata et al. (2018), η ρητορική μίσους ορίζεται ως την γλώσσα που επιτίθεται ή ξεφτιλίζει μια ομάδα που διακρίνεται λόγω φυλής, έθνους, καταγωγής, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού. Ιδιαίτερη σημασία έχουν οι ορισμοί που υιοθετήθηκαν από τα διάφορα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως το facebook, YouTube και το Twitter.

Το facebook θεωρεί ως ρητορική μίσους (hate speech) το περιεχόμενο (content) ενός κειμένου που φαίνεται να ευνοεί την επίθεση σε μία ομάδα ατόμων και βασίζεται σε πραγματικά ή μη ρεαλιστικά δεδομένα που βασίζεται και αυτή στη διάκριση φυλής, έθνους, καταγωγής, φύλου,

⁷ Ολοκληρωμένη η απόφαση διατίθεται στην διεύθυνση:

https://ec.europa.eu/greece/news/20181901_paranomi_ritoriki_misous_diadiktyo_el

⁸ Διαθέσιμα στη διεύθυνση:

https://ec.europa.eu/greece/news/20181901_paranomi_ritoriki_misous_diadiktyo_el.

σεξουαλικής ταυτότητας, αναπηρίας ή αρρώστιας (Carlson & Rousselle, 2020). Στον κανονισμό λειτουργίας όμως του facebook διαπιστώνεται πως τα σατιρικά και χιουμοριστικά μηνύματα επιτρέπονται, παρά το γεγονός ότι μπορεί να θεωρηθούν πιθανά απειλητικά. Για παράδειγμα, τα αστεία (jokes), τα stand - up - μία μορφή κωμωδίας παρουσιασμένη από κωμικό ή και στοίχοι από τραγούδια, επιτρέπονται και διακινούνται στην πλατφόρμα με μία σχετική ελευθερία.

Την ίδια στρατηγική παρατηρείται να ακολουθεί και το YouTube, το οποίο στον παραπάνω ορισμό προσθέτει πως υπάρχει μία λεπτή γραμμή διάκρισης του τι είναι η ρητορική μίσους και τι όχι. Η κριτική των χρηστών στα σχόλια κάτω από τα εκάστοτε βίντεο φαίνεται να είναι αποδεκτή. Για παράδειγμα, η κριτική της πολιτικής ενός κράτους, μπορεί να γίνει ακόμα και όταν προσβάλλει τον θεσμό της πολιτείας. Μπορεί βέβαια ο δημιουργός περιεχομένου να απενεργοποιήσει τη δυνατότητα σχολιασμού από τα βίντεο που δημοσιεύει.

Το Twitter χαρακτηρίζει την ρητορική μίσους ως *hateful conduct*, δηλαδή περιεχόμενο μίσους που προωθεί άμεση ή έμμεση απειλή εναντίον κάποιου ή ακόμα και την βία βασιζόμενο στις παραπάνω διακρίσεις που έγιναν. Σε ένα πρόσφατο παράδειγμα, τον Ιανουάριο του 2021, το Twitter αποφάσισε να θέσει σε αναστολή τον επίσημο λογαριασμό του πρώην προέδρου των ΗΠΑ, Ντόναλντ Τραμπ (@realDonaldTrump), μετά την έφοδο των οπαδών του στο Καπιτώλιο και την κατάληψη του Κογκρέσου. Συγκεκριμένα η εξήγηση που έδωσε το μέσο κοινωνικής δικτύωσης ήταν «Αφού εξετάσαμε διεξοδικά πρόσφατες αναρτήσεις στον λογαριασμό @realDonaldTrump και το πλαίσió τους, ειδικά το πώς εκλήφθηκαν (...) αναστείλαμε μόνιμα τον λογαριασμό, εξαιτίας του κινδύνου υποκίνησης περαιτέρω βίας»⁹. Το Twitter, με βάση την πολιτική του, είχε ξεκινήσει διαγράφοντας κάποια tweets του Τραμπ, χωρίς να προειδοποιήσει για το περιεχόμενό τους, όπως γίνεται μέχρι τώρα.

Το συμπέρασμα που παρατηρείται από τους ορισμούς είναι ότι σε πολλά σημεία υπάρχουν κενά. Για παράδειγμα, στους οργανισμούς φαίνεται να προστατεύονται τα μέλη μιας θρησκευτικής κοινότητας, αλλά όχι η θρησκεία ή το κράτος καθεαυτά. Επίσης είναι αποδεκτή η υποτιμητική κριτική της πολιτικής μιας χώρας, αλλά όχι η υποτίμηση της εθνικότητας

⁹ <https://www.kathimerini.gr/world/561220570/anastelletai-monima-i-leitoergia-toy-logariasmy-toy-tramp-sto-twitter/> (Τελευταία προσπέλαση: 1 Φεβρουαρίου 2021).

κάποιου. Ακόμα παρατηρείται ότι κάποιες μειονότητες, όπως οι μετανάστες μπορούν για παράδειγμα να χαρακτηριστούν ως βρώμικοι, αλλά όχι ως βρομιά (λογοπαίγνιο are dirty - are dirt). Σε τελική ανάλυση κάποια σχόλια μπορούν να γίνουν ανάλογα στο πλαίσιο στο οποίο διαδραματίζονται. Οι έφηβοι για παράδειγμα, αποτελούν άλλη μία κατηγορία στην οποία μπορεί κάποιος χρήστης να προσάψει ένα άσχημο επιθετικό προσδιορισμό, αλλά δεν θα αποκλειστεί το μήνυμά του (Fortuna & Nunes, 2018).

1.3.1.β Online Hate speech... η ρητορική μίσους στον ψηφιακό κόσμο

Πλέον, η ρητορική μίσους σε ένα κείμενο στο διαδίκτυο μπορεί να αναζητηθεί σε αυτό το πλαίσιο πιο συχνά και πιο στοχευμένα. Το διαδικτυακό περιεχόμενο διαχέεται άπλετο και οι μορφές που παίρνει η ρητορική μίσους μέσα σε αυτό είναι πολλές. Ο παγκόσμιος, συμμετοχικός και άμεσος χαρακτήρας του ίντερνετ, έχει προσφέρει ένα προσοδοφόρο έδαφος για την έκφραση και διάδοση μισαλλόδοξων ιδεών και πεποιθήσεων, τα οποία μπορούν δυνητικά να οδηγήσουν σε εγκληματικές ενέργειες. Έτσι, τα άτομα εκμεταλλεύονται τις δυνατότητες της τεχνολογίας, χωρίς να έχουν πάντα θετική πρόθεση.

Η παγκόσμια προσβασιμότητα των χρηστών την ίδια χρονική στιγμή, σε συνδυασμό με την ανωνυμία, έχουν μετατρέψει το διαδίκτυο σε έναν τόπο, όπου προωθούνται τα μηνύματα που περιέχουν μίσος και ριζοσπαστικές ιδέες (Assimakopoulos et al., 2017). Επιπλέον η δημοτικότητα και η ταχεία ανάπτυξη των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έδωσε το βήμα στους χρήστες να εκφράζουν την γνώμη τους και να μοιράζονται / κοινοποιούν περιεχόμενο. Υπάρχει πλέον η δυνατότητα ανάρτησης και παραγωγής περιεχομένου με ευκολία. Επίσης, αυτό που χαρακτηρίζει τις ιστοσελίδες είναι η αδιάκοπη ανανέωση περιεχομένου, η διάδραση μεταξύ του πομπού και του δέκτη, καθώς μπορούν να γίνουν σχόλια πάνω στο δημοσιευμένο περιεχόμενο και η προστασία της ανωνυμίας της πηγής (Ρήγου, 2014).

Αυτές οι δυνατότητες μπορούν να μετατραπούν και σε μειονεκτήματα. Στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης οι άνθρωποι μπορούν να υιοθετήσουν πέρα από τις απόψεις τους και μια επιθετική συμπεριφορά, η οποία ενισχύεται με την ανωνυμία μέσω του υπολογιστή τους. Δημιουργείται

λοιπόν μια αίσθηση ασφάλειας, αφού ο χρήστης μπορεί να “κρυφτεί” πίσω από μια ξένη ταυτότητα¹⁰.

Με βάση την έρευνα των Kwok & Wang (2013) για τον εντοπισμό της ρητορική μίσους στο διαδίκτυο, παρατηρούμε ότι το 86% των μηνυμάτων εναντίον των “μαύρων” χαρακτηρίζονται ως ρατσιστικά, καθώς αποτελούν στερεότυπα ή εμπεριέχουν επιθετικές λέξεις (Kwok & Wang, 2013). Επίσης δεν είναι λίγα τα σεξιστικά μηνύματα, οι προκαταλήψεις που διαφαίνονται λόγω του προσφυγικού κύματος στην Ευρώπη και σε μικρότερο ποσοστό οι ομοφοβικές δημοσιεύσεις (Fortuna, & Nunes, 2018).

Ένα ενδιαφέρον μοντέλο παρουσίασαν οι Fortuna and Nunes (2018), στο οποίο παρουσιάζουν την ένταση της δημοσίευσης (intensity), την πρόθεση του χρήστη (user in text) και τον στόχο (hate target) και κινείται στο πλαίσιο της εχθρότητας κατά των ανθρώπων (Fortuna, & Nunes, 2018):

I Really Hate People

I <intensity> <user in text> <hate target>

Στην συγκεκριμένη διπλωματική εργασία εμείς θα ασχοληθούμε με τη ρητορική μίσους ως λόγο που περιλαμβάνει τους χρήστες (είτε αυτοί είναι μέλη της Χρυσής Αυγής, είτε χρήστες του twitter κλπ) και τον στόχο (δηλαδή στις κατηγορίες όπως είναι οι μετανάστες, οι γυναίκες, οι ομοφυλόφιλοι). Ουσιαστικά, η πυροδότηση έκφρασης ρητορικής μίσους οφείλεται σε κάποια γεγονότα. Για παράδειγμα μία κατάσταση που αυξάνει τα μηνύματα με ρητορική μίσους είναι, η μεταναστευτική ροή, ακόμα και η πρόταση των ομόφυλων ζευγαριών για σύμφωνο συμβίωσης.

Οι χρήστες μοιράζονται κοινούς προβληματισμούς, πέρα από τα κοινά ενδιαφέροντα (Ρήγου, 2014). Αποκλείουν τις ομάδες που θεωρούν ανεπιθύμητες, πολλές φορές εξαπολύοντας σκληρή κριτική και μίσος. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Ρήγου (2014), οι χρήστες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δημιουργούν ομάδες. Αυτές οι μικροκοινότητες συγκεντρώνονται σε ένα ενδιαφέρον ή σε μία διεκδίκηση ή σε κάποια καταγγελία. Αυτές οι προθέσεις δεν αποκλείεται να στοχεύουν και σε μηνύματα μίσους ορισμένες φορές.

¹⁰ <https://www.homodigitalis.gr/posts/1908> (Τελευταία προσπέλαση: 3 Μαρτίου 2021)

Παρά τις προσπάθειες και τις τελευταίες κινητοποιήσεις για την εξάλειψη του φαινομένου από την μεριά των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, αφού τα ίδια δεν διακινδυνεύουν να «φιλοξενήσουν» περιεχόμενο μίσους γιατί δεν ρισκάρουν να χάσουν διαφημιστές, το φαινόμενο συνεχίζει να αυξάνεται. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επιθυμούν να προβάλλουν ότι είναι ένα μέσο επικοινωνίας που προωθεί τον σεβασμό (για αυτό το λόγο και το καθένα ακολουθεί τον δικό του ορισμό, όπως αναφέραμε παραπάνω), μην μπορώντας όμως να ελέγξουν ολόκληρες τις πτυχές των σχολίων των χρηστών.

Σε ένα πρώιμο στάδιο έρευνας της ρητορικής μίσους, η Ellen Spertus (1997) εστίασε στον εντοπισμό των μηνυμάτων με προσβλητικό, εχθρικό περιεχόμενο και στις προκλήσεις. Πιο σύγχρονοι ερευνητές αναφέρονται στην PM με τον όρο του cyberbullying ή cyber harassment, δηλαδή τον εκφοβισμό ή την παρενόχληση στο διαδίκτυο (Xu et al., 2012, Van Hee et al., 2015 και Zhong et al., 2016). Ο όρος hate speech παρατηρείται στο έργο των Burnap and Williams (2014), ενώ οι προσβολές, η χυδαιότητα, η βωμολοχία σε κειμενικά σώματα στο διαδίκτυο αποτελούν σημεία έρευνας (Sood et al., 2012a).

Καταλήγοντας, να αναφέρουμε ότι η ρητορικής μίσους βρίσκει προσοδοφόρο έδαφος στο διαδίκτυο. Το μήνυμα, το σχόλιο, το άρθρο, και γενικότερα οποιαδήποτε μορφή μίσους που εκφράζεται σε γραπτό λόγο στο ίντερνετ, βοηθούν κάποιους χρήστες να στηριχθούν σε μία κατάσταση για να εκφράσουν την προσβλητική τους γνώμη. Με αυτόν τον τρόπο το φαινόμενο διογκώνεται και μεγαλώνει μέσα στο πλαίσιο του διαδικτύου. Όλοι οι χρήστες, βλέποντας τέτοια μηνύματα σε πληθώρα, υιοθετούμε μία στάση ανοχής, καθώς συνηθίζουμε στην κουλτούρα του μίσους και οι ιδέες καταλήγουν να γίνονται κοινότοπες (Álvarez-Benjumea & Winter, 2018).

1.4. Στοχοποίηση ομάδων και Εχθρότητα κατά του άλλου.

Οι προκαταλήψεις μπορούν να διαμορφώσουν τις κοινωνικές δομές και να καθορίζουν τι είναι σωστό, ηθικό και ορθό. Οι διακρίσεις των προκαταλήψεων κυριαρχούν σε οποιοδήποτε ομάδα, από την οικογένεια μέχρι τους συλλόγους αλλά και τα πολιτικά κόμματα. Οι ακροδεξιές πολιτικές ομάδες, δηλαδή η ακραία μορφή πολιτικής ομάδας μαζί με τα ακροαριστερά κόμματα, βασίζουν την πολιτική τους στις προκαταλήψεις. Όταν μεγάλο μέρος του πληθυσμού ενστερνίζεται παγιωμένες αντιλήψεις, τότε το γεγονός αυτό προσδίδει ένα νομιμοποιητικό

ρόλο στις απόψεις των ακροδεξιών εξτρεμιστικών ομάδων (McCauley & Moskalenko, 2008).

Η εχθρότητα κατά άλλων, μπορεί να κρύβει από πίσω της κάποιες φορές την έννοια του εθνοκεντρισμού και του ρατσισμού. Δύο έννοιες που είναι πολύ κοντά, αλλά δεν είναι ίδιες. Ο εθνοκεντρισμός έχει ως κυρίαρχα χαρακτηριστικά τις αξίες, τα έθιμα, τους κανόνες και τους ρόλους που διέπουν την κοινωνία και το έθνος. Για αυτό το λόγο κυριαρχούν και τα αισθήματα της υπερηφάνειας για την “δική μας” ομάδα και τα αρνητικά εχθρικά αισθήματα για την “δική τους” ομάδα. Επομένως, διαχέεται η αίσθηση της συνεργασίας εντός της ομάδας και ταυτόχρονα της υποτίμησης του άλλου. Σε αυτό το σημείο έρχεται να τοποθετηθεί ο ακροδεξιός εξτρεμισμός, κυρίως εδώ θα εξεταστεί στο πολιτικό πλαίσιο (Πανταζής, 2015).

1.4.1 Πολιτικός ακροδεξιός εξτρεμισμός και προπαγάνδα

Οι πολιτικοί χρησιμοποιούν διάφορους μηχανισμούς ρητορικής για να εκφράσουν τα επιχειρήματά τους. Με το μοντέλο της ρητορικής μίσους, κάποιοι πολιτικοί επικοινωνούν το Λόγο τους. Η τεχνική της «ιδεολογικής αντέγκλησης», είναι μία συνηθισμένη τεχνική όπου οι πολιτικοί επιζητούν να επιρρίπτουν ευθύνες και να εκτοξεύουν κατηγορίες για να υποβαθμίσουν τα αντίπαλα επιχειρήματα. Συχνά η εμπρόθετη χρήση λέξεων, εικόνων, συμβόλων και άλλων στοιχείων χρησιμοποιείται για να δημιουργηθεί μία στρατηγική προκλητικού και εμπρηστικού Λόγου (Πουλακιδάκος & Παπαθανασόπουλος, 2020).

Υπάρχουν κάποιες μεγάλες πολιτισμικές μεταβολές, μία από αυτές ήταν και το μεταναστευτικό ρεύμα του 2015 στην Ελλάδα, οι οποίες ασκούν μεγάλη επίδραση στην πολιτική ζωή της χώρας. Για παράδειγμα, μπορούν ακόμα και να μεταβάλλουν την ψήφο των πολιτών, να δώσουν δημοτικότητα σε πολιτικά κόμματα και κατ’ επέκταση να διαμορφώσουν τους όρους της κοινωνικής πραγματικότητας. Αυτά φυσικά συμβαίνουν και με τη συνάρτηση του ότι οι πολιτικοί συχνά χρησιμοποιούν στρατηγικές για την κλιμάκωση της ξеноφοβίας (μπορείτε να δείτε μερικά παραδείγματα εδώ¹¹). Επιπλέον η οικονομική κρίση, που βίωσαν οι Έλληνες πολίτες πάλι την χρονιά του 2015, έφερε μαζί της κάποιες κοινωνικές και πολιτικές συνέπειες πέραν των οικονομικών αλλαγών. Το πολιτικό τοπίο αναδιαμορφώθηκε, καθώς οι

¹¹ <https://www.kathimerini.gr/opinion/933494/koyltoyra-misoys/> (Τελευταία προσπέλαση: 3 Μαρτίου 2021)

πολίτες αντέδρασαν στην ανεργία, στην αυξημένη φορολογία και γενικότερα στην κρίση. Αυτές οι αλλαγές στην κοινωνία έφεραν σε μεγάλο βαθμό αλλαγές στην πολιτική, αυξάνοντας την δημοφιλία κομμάτων με εξτρεμιστικές απόψεις και ακραίες αντιλήψεις (Παντελίδου, 2015). Τα παραπάνω στοιχεία δεν αποτελούν βεβαίως, τις μοναδικές αιτίες ανόδου της ακροδεξιάς.

Βασικές ιδέες όμως, του πολιτικού ακροδεξιού εξτρεμισμού είναι η αποδοχή μιας εθνοκεντρικής ιδέας και εν συνεχεία η κατάρριψη του δημοκρατικού κράτους, βασισμένο σε ένα Σύνταγμα. Οι θεμελιώδεις δημοκρατικοί κανόνες και η απόρριψη του πλουραλισμού απόψεων στην πολιτική σκηνή είναι έννοιες που καταστρατηγούνται. Επίσης, η ιδεολογία του εξτρεμισμού βασίζεται στα ιστορικά και κοινωνικά δρώμενα και δεν προσδιορίζεται από τους σύγχρονους κανόνες δράσης. Παράλληλα, με κάποιον τρόπο νοσηματοδοτεί την αποδοχή της χρήσης βίας, καθώς αποτελεί το μέσο για την επιβολή και την ρύθμιση της νομιμότητας (Berger, 2018).

Οι εξτρεμιστές χρησιμοποιούν συχνά την παμπάλαια μέθοδο της προπαγάνδας. Στην Ευρώπη κυρίως, οι άνθρωποι με εξτρεμιστικές απόψεις χρησιμοποιούν αυτήν την τεχνική ως μέσο για να προωθήσουν την ισλαμοφοβία, την υποτίμηση των γυναικών, των ομοφυλόφιλων, τα άτομα με ειδικές ανάγκες και τους μετανάστες - πρόσφυγες. Οι «διαφορετικές» αυτές ομάδες εμφανίζονται είτε ως προβληματικές και αντιμετωπίζονται με άνισο τρόπο σε σχέση με το «φυσιολογικό», είτε ως υποτιμητικές υποομάδες μέσα στην κοινωνία, δυσκολεύουν την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνικής συνοχής, άρα δεν πρέπει έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους υπόλοιπους (Berger, 2018).

1.4.2. Ριζοσπαστικά - ακροδεξιά κόμματα

Τα τελευταία χρόνια, πολλά νέα φασιστικά κόμματα που στηρίζονται στην παράδοση του έθνους, κάνουν την εμφάνισή τους τα τελευταία χρόνια. Αυτά, εκτός από τις φασιστικές πλεύσεις / κατευθύνσεις που διατηρούν στις κοινωνικές δομές, δηλαδή την ιδέα ότι οι μετανάστες - πρόσφυγες δεν έχουν καμία θέση στην κοινωνία και ότι προσπαθούν να αλλοιώσουν την ταυτότητα του λαού, έχουν ενσωματώσει κάποια αυταρχικά στοιχεία και προσπαθούν με μία λαϊκίζουσα γλώσσα να προσελκύσουν το εκλογικό σώμα (Φραγκουδάκη, 2013).

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά των ακροδεξιών κομμάτων κρίνεται σκόπιμο εδώ να αναλυθεί η ύπαρξη κάποιων εξτρεμιστικών αντιδράσεων και βίας ενάντια στις μειονότητες του πληθυσμού. Τα κόμματα αυτά θεωρούν ως μεγάλο πρόβλημα τη μετανάστευση καθώς αυτή δημιουργεί τα διάφορα ζητήματα στις κοινωνίες, όπως οικονομική κρίση, ανεργία και άνιση διαχείριση εις βάρος του λαού. Δεδομένου ότι το σύγχρονο μεταναστευτικό ρεύμα «ζητά» άσυλο από τις χώρες της Ευρώπης, τα μέλη των ακροδεξιών οργανώσεων στηρίζονται στο επιχείρημα ότι εισέρχονται λαθραία και παράνομα στις χώρες, με άλλα λόγια «λαθρομετανάστες». Με τις απόψεις τους υποκινούν ένα κύμα μίσους προς τις ομάδες αυτές και δεν είναι λίγες οι φορές που το μίσος αυτό εκδηλώνεται με πράξεις βίας, λεκτικής ή σωματικής (Φραγκουδάκη, 2013).

Στην ψηφιακή μορφή του εξτρεμισμού εντοπίζονται πολλές έρευνες το τελευταίο διάστημα. Επειδή όμως είναι ένα φαινόμενο πολυπρισματικό, οι ερευνητές προσπαθούν να εντοπίσουν τον εξτρεμισμό και να τον αντιμετωπίσουν μέσω ψηφιακών εργαλείων και σε δεδομένα που βρίσκονται στο διαδίκτυο. Έτσι γίνεται εξόρυξη δεδομένων από διάφορους ιστότοπους (Fernandez et al., 2018).

Σημαντικό στην παρούσα στιγμή είναι να γίνει ένας διαχωρισμός των δεξιών λαϊκιστικών κομμάτων και των νέο φασιστικών ακροδεξιών. Συχνά οι δύο πολιτικές κατευθύνσεις συγχέονται καθώς ασχολούνται με παρόμοιες θεματικές, όπως τα αρνητικά της παγκοσμιοποίησης και τις επιπτώσεις της τελευταίας στην οικονομία. Παρ' όλα αυτά, τα δεξιά λαϊκιστικά κόμματα δεν επιζητούν ριζικές αλλαγές στις υπάρχουσες αξίες, αντίθετα με τα νεο φασιστικά που επιθυμούν την αλλαγή, η οποία να στηρίζεται στην ηθική. Επιπλέον, δεν πατούν πάνω σε μία ιστορική βάση διαιωνίζοντας τα στερεότυπα της αυταρχικής εθνοκεντρικής πολιτικής, ούτε τίθενται ενάντια στη δημοκρατία. Επιλέγουν επί της ουσίας να κρίνουν τα κακώς κείμενα των εκάστοτε κυβερνήσεων, να επιδεικνύονται σε διάφορα ρητορικά τεχνάσματα και να διαχωρίζουν τη θέση τους από την ελίτ των πολιτικών κομμάτων (Hartleb, 2011).

Στην Ελλάδα το πρώην πολιτικό κόμμα της Χρυσής Αυγής έφτασε πολλές φορές σε εγκληματικές πράξεις, καθώς στήριζε τις ενέργειές του σε αυτό το είδος της “ηθικής αλλαγής” των νεο φασιστικών κομμάτων. Τα μέλη, της πλέον εγκληματικής οργάνωσης, θεωρούσαν ότι

είναι μέρος ενός εθνικιστικού κόμματος, εμπνεόμενο από τις ανάγκες των πολιτών, ενώ οποιαδήποτε παραβίαση των θεσπισμένων κανόνων, στηρίχθηκε στην ιδεολογία της κυριαρχία του έθνους. Ένα παράδειγμα της βιαιότητας των μελών της ΧΑ ήταν στις 12 Ιουνίου του 2012, όπου κουκουλοφόροι, που αργότερα συνδέθηκαν με την Χρυσή Αυγή, χτύπησαν τέσσερις Αιγύπτιους ψαράδες που εργάζονταν στην Ιχθυόσκαλα του Κερατσινίου. Μετά την επίθεση ο τότε βουλευτής, Γιάννης Λαγός δήλωσε σε δημόσια ομιλία του ότι *«Έχουμε γίνει δέκτες παραπόνων για θέματα που υπάρχουν εδώ στην Ιχθυόσκαλα, στο Κερατσίνι. Στους Αιγύπτιους που κάνουν ό,τι θέλουν, πουλάνε τα ψάρια τους όπως θέλουν, τα παίρνουν απ' όπου θέλουν και γενικά δεν δίνουν λογαριασμό σε κανέναν λέμε ότι από 'δώ και πέρα θα δίνουν λογαριασμό στη Χρυσή Αυγή και στους Έλληνες πολίτες»*¹².

1.4.2.α. Αίτια ανόδου ακροδεξιών κομμάτων

Τον Ιούλιο του 2009 η Χρυσή Αυγή καταφέρνει να μπει στο Κοινοβούλιο με ποσοστό περίπου 7%, το οποίο μεταφράζεται σε 18 βουλευτικές έδρες. Τα αίτια για την άνοδο και την παρουσία της ΧΑ στη Βουλή, χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, πρώτον τα κοινωνικά και δεύτερον τα πολιτικά. Η κρίση αφενός που αφορά την οικονομία και αφετέρου η κρίση του κοινοβουλευτικού συστήματος επηρέασε μεγάλη μερίδα του πληθυσμού, να στηρίξει την ιδεολογία της ΧΑ. Όσον αφορά την παγκόσμια οικονομική ύφεση, καλό είναι να έχουμε κατά νου πως η μαζική μεταναστευτική ροή από τις ανατολικές χώρες αποτελεί το βασικό επιχείρημα στο οποίο στηρίχθηκε η πολιτική της ΧΑ. Ταυτόχρονα, παρατηρήθηκε ότι η μεγάλη οικονομική κρίση έφερε μαζί της και πλήθος μέτρων τα οποία έφεραν σε δυσχέρεια στο λαό. Η αγορά εργασίας δεν ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες του πληθυσμού και η ανεργία ανήλθε σε τεράστιο ποσοστό. Σε αυτήν την κατάσταση ήρθαν να προστεθούν και οι μετανάστες. Συνεπώς η τακτική που ακολούθησαν οι υποστηρικτές της ΧΑ, ήταν η *απουσία ανοχής και η αποδοχή βίαιων μέτρων* με την ταυτόχρονη ύπαρξη μίσους. Συγκεκριμένα το ακροδεξιό κόμμα προσπάθησε να στρέψει την προσοχή του λαού στο μεταναστευτικό πρόβλημα ώστε να δικαιολογήσει την ανεργία, τα μέτρα λιτότητας, σαν τον αποδιοπομπαίο τράγο (Φραγκουδάκη, 2013)..

¹² <https://www.lifo.gr/print/buzz/139892> (Τελευταία οροσπέλαση: 6 Φεβρουαρίου 2021)

Από την άλλη, τα πολιτικά αίτια της ανόδου της ακροδεξιάς στην Ελλάδα είναι πολύπλοκα, ένα από τα οποία είναι η ύπαρξη, επί πολλές δεκαετίες, ενός δικομματισμού στην εξουσία. Έτσι οι βουλευτές της ΧΑ ακολούθησαν την γραμμή, ότι η εξουσία εναλλάσσεται σε δύο «χέρια», συνεχίζοντας και διαιωνίζοντας τον πλουτισμό ορισμένων και την κατάχρηση της εξουσιαστικής τους δύναμης. Αυτή η κρίση εμπιστοσύνης ενίσχυσε το μαζικό κύμα καταγγελίας για τον κοινοβουλευτισμό, σαν θεσμό της δημοκρατίας όμως, άρα η κριτική αφορούσε βαθύτερα το δημοκρατικό καθεστώς (Φραγκουδάκη, 2013).

1.5. Νομοθετικό πλαίσιο ρητορικής μίσους

Η έκφραση της ρητορικής μίσους έχει αρκετές συνέπειες. Μερικές από αυτές είναι ο περιορισμός των ατομικών ελευθεριών των θυμάτων, η κανονικοποίηση μηνυμάτων που προωθούν τις κοινωνικές διακρίσεις, η ύπαρξη περαιτέρω πράξεων υποταγής των μειονοτικών ομάδων, η αποσιώπηση αντίθετων απόψεων και συνάμα η καταστρατήγηση της ελεύθερης εκφοράς λόγου, ενώ τέλος τα θύματα έχουν περιορισμένες δυνατότητες να ικανοποιήσουν τους στόχους τους Πουλακιδάκος & Παπαθανασόπουλος (2020, Δεκέμβριος 18/19).

Γυρνώντας πάλι στο παράδειγμα με τις δηλώσεις του υπουργού δικαιοσύνης, ο ίδιος με τον λόγο του περιθωριοποιεί και στοχοποιεί μία ομάδα ανθρώπων, κυρίως αυτή των ομόφυλων ζευγαριών, ενώ συνάμα φτάνει στα όρια να καταστρατηγήσει το δικαίωμα για ίση μεταχείριση. Σύμφωνα με το άρθρο 27 παρ.1 Π.Κ. (βλ. και Ολ. Α.Π.3/2010), το δικαίωμα κάθε Έλληνα προς ίση μεταχείριση, ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και απαγόρευση κάθε διάκρισης που αφορά το άτομό του (άρθρα 4 παρ.1 και 5 παρ.1 και 2 του Συντάγματος), έρχεται σε ρήξη με την δημόσια τοποθέτηση του κυρίου Τσιάρα¹³.

Υπάρχουν αρκετές διατάξεις που ποινικοποιούν τον ρατσιστικό λόγο. Η τιμωρία για εγκλήματα μίσους έχει απαρχές από τα πρωτόκολλα με αριθμό 11 και 14 της ΕΕ που τροποποιήθηκαν και αφορούν την Σύμβαση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

¹³ <https://racistcrimeswatch.wordpress.com/2021/02/03/1-1139/> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021)

και των θεμελιωδών ελευθεριών¹⁴ αλλά και τη διεθνή σύμβαση του ΟΗΕ για την εξάλειψη μορφών φυλετικών διακρίσεων το 1965¹⁵.

Σημαντική διάταξη αποτέλεσε το πρόσθετο πρωτόκολλο σύμβασης του συμβουλίου της Ευρώπης που αφορά την επιβολή ποινής σε πράξεις ρατσιστικής και ξενοφοβικής φύσης¹⁶, αλλά και το πρόσθετο πρωτόκολλο 12, το οποίο προβλέπει μια γενική απαγόρευση διακρίσεων.¹⁷ Ο ΟΗΕ το 1969 θέσπισε τη διεθνή σύμβαση για κατάργηση κάθε μορφής φυλετικών διακρίσεων. Αποφασίστηκε από τα κράτη Μέλη που υπέγραψαν την σύμβαση, ότι θα απαγορεύσουν την ρητορική μίσους και θα ποινικοποιούν την έκφραση της.

Στο Στρασβούργο το 1995, καθορίστηκε το πλαίσιο για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων. Σύμφωνα με το άρθρο 4, *Τα συμβαλλόμενα μέρη της ΕΕ αναλαμβάνουν την υποχρέωση να εγγυώνται σε άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες το δικαίωμα ισότητας ενώπιον του νόμου και ίσης προστασίας του νόμου. Από την άποψη αυτή, απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω του ότι ανήκει σε εθνική μειονότητα.*¹⁸

Το 2003 με τον Προεδρικό διάταγμα (77/2003) κατοχυρώθηκε ο κώδικας δεοντολογίας ειδησεογραφικών και άλλων δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών¹⁹. Με βάση το άρθρο 4, δεν επιτρέπεται η παρουσίαση προσώπων με τρόπο τον οποίο μπορεί να ενθαρρύνει τον

¹⁴ Council of Europe (1950). Διαθέσιμο στην διεύθυνση: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680063765>.

¹⁵ Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο (2000). Διαθέσιμο στην διεύθυνση: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2000-0406+0+DOC+XML+V0//EL>.

¹⁶ Council of Europe (2015). Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://edoc.coe.int/en/cybercrime/6559-convention-on-cybercrime-protocol-on-xenophobia-and-racism.html>.

¹⁷ Council of Europe (2000). Access at: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/177>.

¹⁸ Council of Europe (1984). Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.coe.int/en/web/minorities/at-a-glance>.

¹⁹ Π.Δ. 77/2003 ΦΕΚ Α.75 -. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://media.gov.gr/nomothesia/%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%2012%CE%BF/12.1.3.1.pdf>.

εξευτελισμό, την κοινωνική απομόνωση ή τις δυσμενείς διακρίσεις σε βάρος τους από μέρος του κοινού βάσει ιδίως του φύλου, της φυλής, της εθνικότητας, της γλώσσας, της θρησκείας, της ιδεολογίας, της ηλικίας, της ασθένειας ή αναπηρίας, του γενετήσιου προσανατολισμού ή του επαγγέλματος.

Αυτό έδωσε δικαίωμα και στο Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης να ασκήσει ποινές, όταν δεν τηρούνται τα μέτρα του διατάγματος, το οποίο μεταξύ άλλων δεν επιτρέπει την προβολή σχολίων με ρατσιστικό, σεξιστικό και ξενοφοβικό περιεχόμενο, έχοντας στόχο τις εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες.

Το 2008 αποτέλεσε κομβική χρονιά για την Ελλάδα, καθώς θεσπίστηκε ο αντιρατσιστικός νόμος (άρθρο 4285/2014)²⁰. Με την ανανεωμένη του εκδοχή το 2014 διατυπώθηκαν ξεκάθαρα οι κυρώσεις για τις πράξεις δημόσιας υποκίνησης βίας ή μίσους, με το άρθρο 1 αλλά και με το άρθρο 3 η τέλεσή τους μέσω του διαδικτύου. Η πρώτη εφαρμογή του αναθεωρημένου αντιρατσιστικού νόμου το 2014 για τη δημόσια υποκίνηση βίας με βάση τη φυλετική διάκριση, ήταν όταν ο Μερμηγκούσης άσκησε βία σε δυο πρόσφυγες και ο ίδιος οδηγήθηκε στο πρωτοδικείο Χίου. Το 2017 καταδικάστηκε ακόμα ένας άνθρωπος (Αναστάσιος Κομματας) για λεκτική και σωματική βία ενάντια σε πρόσφυγα²¹.

Τον Δεκέμβριο του 2017, η ΕΕ διοργάνωσε ένα φόρουμ για την προώθηση του αυτόματου εντοπισμού της προπαγάνδας των τρομοκρατών. Αυτή η προσπάθεια ενισχύθηκε τον Ιούνιο του ίδιου έτους, καθώς με πρωτοβουλία της ΕΕ ξεκίνησε μια διαδικασία ανάπτυξης νέων τεχνολογικών εργαλείων για την βελτίωση της μεθόδου του αυτόματου εντοπισμού της ρητορικής μίσους²². Στο ίδιο δημοσιευμένο άρθρο το 2018, αναφέρεται ότι το περιεχόμενο μίσους αποτελεί σοβαρή απειλή για την ασφάλεια και τα θεμελιώδη δικαιώματα. Και ως περιεχόμενο με αυτά τα χαρακτηριστικά, πρέπει να αφαιρείται από το διαδίκτυο. Για αυτόν τον λόγο τα τελευταία χρόνια έχει γίνει προσπάθεια από τις διαδικτυακές πλατφόρμες, να αφαιρούν περιεχόμενο μίσους, βίαιο και εξτρεμιστικό, με αυτόματο τρόπο.

²⁰ Ν. 4285/10-9-2014 - ΦΕΚ Α.191 (Κωδικοποιημένος). Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-anthropina-dikaionomata/n-4285-2014.html>.

²¹ <https://www.lifo.gr/now/greece/142470> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021)

²² Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_18_63

Τέλος με τον πιο πρόσφατο νόμο Θεόδωρου Λιβάνιου (Φεβρουάριος του 2021) και στο Με άρθρο 8 (άρθρο 6 της Οδηγίας (ΕΕ) 2010/13), αναφέρεται πως οι πάροχοι μέσων επικοινωνίας οφείλουν να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα, ώστε οι παρεχόμενες από αυτούς υπηρεσίες να μην εμπεριέχουν, πρώτον, υποκίνηση σε βία ή μίσος εναντίον ομάδας ανθρώπων ή μέλους ομάδας, λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, εθνοτικής καταγωγής, ιθαγένειας ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού προσανατολισμού, και δεύτερον, δημόσια πρόκληση σε τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος²³. Με βάση αυτό το νομοσχέδιο παρατηρούμε μία πρώτη προσπάθεια για να διευκρινιστεί το τοπίο για τον έλεγχο της ρητορικής μίσους.

Σημαντικό την παρούσα στιγμή να τονιστεί ότι η ρητορική μίσους για να τιμωρηθεί, πρέπει να εμπεριέχει επιτελεστικές λέξεις και να έχει στόχο κάποια ομάδα. Φυσικά και κάθε εκφορά ρατσιστικού λόγου δεν είναι έγκλημα και δεν τιμωρείται. Απαραίτητη προϋπόθεση, είναι να εκφέρεται δημόσια και να προτρέπει τη ρατσιστική βία.

1.6. Γιατί η ανίχνευση της Ρητορικής Μίσους είναι πιο επίκαιρη από ποτέ;

Για ποιον λόγο όμως να μελετήσουμε το φαινόμενο της ρητορικής μίσους; Γιατί μέχρι σήμερα μας απασχολούν τα φαινόμενα του ρατσισμού, της εχθρότητας και της ρητορικής μίσους; Όλες οι παραπάνω διατάξεις αποτελούν σημεία τομής για την αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών. Στην πραγματικότητα όμως, τα πράγματα ίσως να είναι λίγο διαφορετικά. Ας δούμε κάποιες περιπτώσεις που συναντάμε τα τελευταία χρόνια.

Το παρατηρητήριο ρατσιστικών εγκλημάτων, το οποίο συστάθηκε το 2016, βασίζεται στην πολιτική του Ελληνικού Παρατηρητηρίου των Συμφωνιών του Ελσίνκι (ΕΠΣΕ) και ασχολείται με θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μέσα σε αυτό δημοσιεύονται άρθρα, μηνυτήριες αναφορές για ρατσιστικές επιθέσεις και γενικότερα κείμενα, τα οποία παρουσιάζουν ρατσιστικό λόγο²⁴.

²³ <https://www.e-nomothesia.gr/law-news/ste-boule-nomoskhedio-gia-mesa-mazikes-enimerosis.html>

(Τελευταία προσπέλαση: 25 Απριλίου 2021)

²⁴ <https://racistcrimeswatch.wordpress.com/> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021)

- 04/02/2021: Μηνυτήρια αναφορά για αποκλεισμό παιδιών προσφύγων από εκπαίδευση σε Δήμο Χαλκίδας
- 03/02/2021: Μηνυτήρια αναφορά για δημόσια υποκίνηση σε ομοερωτοφοβικές διακρίσεις και μίσος και διασπορά ψευδών ειδήσεων από Υπουργό Δικαιοσύνης
- 31/01/2021: Μηνυτήρια αναφορά κατά Υπουργού και Υφυπουργού Παιδείας για κατά συρροή αποκλεισμό παιδιών αιτούντων άσυλο από την εκπαίδευση
- 19/01/2021: Μηνυτήρια αναφορά για προτροπή σε διακρίσεις και υποκίνηση μίσους κατά Πακιστανών μεταναστών από Κυριάκο Βελόπουλο
- ΕΛΑΣ Δράμας σε ΕΠΣΕ: Συλλάβαμε δράστη βανδαλισμού Μνημείου Ολοκαυτώματος
- Έγκληση κατά Ιωάννη Λαγού για συκοφαντική δυσφήμιση Παναγιώτη Δημητρά
- 10/01/2021: Αποκλεισμός του λογαριασμού της Χρυσής Αυγής Εύβοιας
- 04/01/2021: Μηνυτήρια αναφορά για υποκίνηση ρατσιστικού μίσους και διέγερση σε άσκηση ρατσιστικής βίας από Κυριάκο Βελόπουλο
- 03/01/2021: Μηνυτήρια αναφορά για αντισημιτικό βανδαλισμό Μνημείου Ολοκαυτώματος Δράμας και Καπναποθήκης
- 29/12/2020: 14 παράνομα απελαθέντες αιτούντες άσυλο ζητούν επιστροφή στη Λέσβο για άσκηση δικαιωμάτων τους/14 expulsés illégalement demandeurs d'asile demandent retour à Lesbos pour exercer leurs droits
- 29/12/2020: Μηνυτήρια αναφορά για τρανσφοβικές επιθέσεις σε σπίτι ατόμου με ρευστά χαρακτηριστικά φύλου στη Λέσβο

Εικόνα 1. Κείμενα που δημοσιεύει το παρατηρητήριο ρατσιστικών εγκλημάτων²⁵.

Στην παραπάνω εικόνα παρατηρούμε την πληθώρα ρατσιστικών ενεργειών, που στοχεύουν σε μία κοινότητα, ακόμα και με πρόσφατη ημερομηνία (4/02/2021). Παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει για τον περιορισμό του φαινομένου του ρατσισμού, εντοπίζονται καθημερινά πράξεις βίας που πυροδοτούνται από τον ρατσισμό, τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα.

Παράλληλα, καθημερινά στο διαδίκτυο δημιουργείται νέο περιεχόμενο και η πληροφορία έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις. Η ρητορική μίσους δε, που παρατηρείται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης συνεχώς αυξάνεται. Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία της ΕΕ, οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης οφείλουν να ελέγχουν αν ένας χρήστης χρησιμοποιεί τη ρητορική μίσους. Έτσι, τα ίδια τα μέσα είναι υποχρεωμένα να αποκλείσουν τις αναφορές, τις αναρτήσεις με το σχετικό περιεχόμενο.

²⁵ Παρατηρητήριο ρατσιστικών εγκλημάτων, αναρτήσεις άρθρων. Διαθέσιμο: <https://racistcrimeswatch.wordpress.com/1-2/>

Η δυσκολία του αποκλεισμού έγκειται στο γεγονός ότι, δεν έχει θεσπιστεί ένα νομοθετικό πλαίσιο που να καθιστά κυρώσεις στην άσκηση της ρητορικής μίσους. Η νομοθεσία που αφορά το hate speech κινείται μεταξύ της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας, της πολιτικής ελευθερίας και της ελευθερίας της έκφρασης (Hertz and Molnar, 2012).

Επιπλέον, οι επιπτώσεις που μπορεί να έχει η ρητορική μίσους στην ζωή των ανθρώπων, δεν έχουν αποδειχθεί εμπειρικά, με την έννοια ότι δεν είναι ακριβώς προσδιορισμένα τα αποτελέσματα που μπορεί να προξενήσει (Baumgarten N. et al, 2019). Παρόλο που είναι γνωστό ότι η νοοτροπία του Μίσους ενυπάρχει και οι πράξεις βίας υποκινούνται από μισαλλόδοξες απόψεις, είναι δύσκολο να κρύβεται ένα φαινόμενο από πίσω.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω στον ορισμό της ρητορικής μίσους από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, γίνεται αντιληπτό ότι το μεγάλο φάσμα που καλύπτει η ρητορική μίσους καθιστά ακόμα πιο δύσκολο τον τρόπο περιορισμού των κατηγοριών που αγγίζει, διότι υπάρχουν πολλές και διαφορετικές προσεγγίσεις. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στην περαιτέρω διεύρυνση του ορισμού με τα χρόνια, αλλά και στη μη υιοθέτηση από όλους του ίδιου ορισμού. Συνεπώς οι ερευνητές έχουν στη διάθεσή τους λίγα εργαλεία - γλωσσολογικούς και επικοινωνιακούς μηχανισμούς - με τα οποία μπορούν να εντοπίσουν την ΡΜ.

Επιπλέον, είναι γνωστό ότι η ρητορική μίσους υπάρχει εκτός τα προφανή σημεία, δηλαδή το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον, σε συγκεκριμένο ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο. Πολλά περιστατικά συναντώνται και σήμερα στον διαδικτυακό κυρίως δημοσιογραφικό λόγο, στις απόψεις εγκληματικών οργανώσεων, όπως η Χρυσή Αυγή²⁶, αλλά και ιερείς²⁷ και λαϊκιστές πολιτικοί έχουν εκφράσει δημόσια ρητορική μίσους. Ας ανατρέξουμε στην πρόσφατη ιστορία της ελληνικής κοινωνίας, όπου στόχος της ρητορικής μίσους γινόταν οι γυναίκες, οι Ρομά, οι μουσουλμάνοι της Θράκης, οι Αλβανοί και παλαιότερα οι Εβραίοι. Ιδιαίτερα, γεγονότα της ιστορίας, όπως οι τρομοκρατικές επιθέσεις, πολιτικές αντιπαραθέσεις, ανισότητα μεταξύ γυναικών - ανδρών, αλλά και το πρόσφατο μεταναστευτικό ρεύμα από τις χώρες της Ανατολής, έχουν οδηγήσει στην έξαρση του φαινομένου αυτού.

²⁶ <https://www.lifo.gr/print/buzz/139892> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021)

²⁷ <https://www.lifo.gr/now/greece/142414> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021)

Ειδικά το μεταναστευτικό ρεύμα γίνεται θέμα που εγείρει τη ρητορική μίσους, καθώς δεν είναι λίγες οι φορές που οι πρόσφυγες κατηγορούνται για την εγκληματικότητα, ότι είναι φορείς αρρώστιας, ότι απειλούν την εθνική ομοιογένεια της χώρας, είναι συνεργάτες των τρομοκρατών και πολλά άλλα. Επίσης, πολλοί “καλοθελητές” παρουσιάζουν ότι οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης, όπως η ανεργία, η υποβάθμιση του υγειονομικού συστήματος και η έλλειψη παροχών του κράτους πρόνοιας, απορρέουν από την προσφυγική εκμετάλλευση των πόρων του κρατικού μηχανισμού.

Εκτός από τους μετανάστες, η ρητορική μίσους φαίνεται να στοχοποιεί και την γκέι κοινότητα, την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+ (στη διεθνή βιβλιογραφία τη συναντάμε με τον όρο lgbt), τους οροθετικούς, τους ψυχικά ασθενείς, ακόμη και τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Πολλά σχόλια γίνονται γύρω από αυτές τις ομάδες στα κοινωνικά μέσα δικτύωσης και είναι συνήθως αρνητικά, και πολλές φορές αγγίζουν τα όρια του μίσους. Χαρακτηρισμοί όπως *διεστραμμένοι, ανώμαλοι, τρελοί και ανάπηροι* είναι μερικοί από αυτούς που κυριαρχούν στα ψηφιακά κυρίως μέσα ενημέρωσης²⁸.

Τα παραδείγματα δυστυχώς είναι αρκετά στη χώρα μας. Από την «διαφύλαξη» των εγκληματικών δράσεων του, μέχρι πρότινος κοινοβουλευτικού κόμματος της Χρυσής Αυγής, την ελευθερία της οργάνωσης του Αρτέμη Σώρρα να χρησιμοποιεί ξενοφοβικές λεκτικές επιθέσεις αλλά και τον τραγικό θάνατο του Ζακ Κωστόπουλο 2018, μετά τον εγκλωβισμό του μέσα σε κοσμηματοπωλείο στην Αθήνα και επιχείρησε να δραπετεύσει, ενώ ακολούθησε μία σειρά βίαιων επιθέσεων εναντίον του από τον ιδιοκτήτη του καταστήματος και στη συνέχεια από 8 αστυνομικούς. Έτσι, εξέπνευσε κατά την μεταφορά στο νοσοκομείο, είναι μερικά από τα δείγματα ρατσιστικών ενεργειών μίσους στη χώρα μας.

Ένας ακόμα περιορισμός που προκύπτει είναι ότι η μέτρηση εκφοράς της ρητορικής μίσους είναι δυσλειτουργική. Το φαινόμενο εμφανίζεται διάσπαρτο στο κοινωνικό σύνολο, όπως παρατηρούμε από τα παραπάνω παραδείγματα και μπορεί να εντοπιστεί σε οποιαδήποτε πτυχή της κοινωνικής ζωής.

²⁸ https://www.lifo.gr/articles/casus_belli/143316/ritoriki-misoys-kai-ratsistikos-logos-stin-ellada-ena-mikro-xroniko (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021)

Με βάση τα παραπάνω απορρέει η διαπίστωση ότι στο ευρύτερο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, αναφέρεται ο λόγος που υποκινεί βία και προσβάλλει και κατ' επέκταση πρέπει να τιμωρείται. Δεν αναφέρεται ρητά η έννοια της ρητορικής μίσους, ούτε στις εθνικές ούτε στις διεθνείς συμβάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ρητορική μίσους απορρέει συνδυαστικά από την ερμηνεία των θεσπισμένων κανόνων, όπως η αρχή απαγόρευσης των διακρίσεων²⁹.

Στην Ελλάδα η ρητορική μίσους ποινικοποιείται γιατί διαταράσσει την κοινωνική ανισορροπία, δηλαδή αντιμετωπίζεται ως έγκλημα γιατί υποκινείται δημόσια βία ή μίσος. Η υποκίνηση βίας συναντάται σε πολλές διατάξεις του ποινικού κώδικα. Αντίθετα το μίσος είναι μία έννοια που, ούτε η διεθνής σύμβαση του ΟΗΕ, δεν έχει δώσει ρητό ορισμό, μόνο προσεγγίσεις³⁰. Συγκεκριμένα, από την ερμηνεία των κανόνων της Ευρωπαϊκής δικαιοταξίας, εξάγεται ότι το μίσος είναι το αίσθημα εχθρότητας και βασίζεται στη *φυλή, το έθνος, την θρησκεία, την γενεαλογική καταβολή* (Συμεωνίδου - Καστανίδου, 2016).

Στο πιο πρόσφατο νομοσχέδιο του κυρίου υπουργού επικρατείας Θεόδωρου Λιβάνιου, έγιναν αρκετές συζητήσεις ως προς τον περιορισμό της έκφρασης των δημιουργών περιεχομένου. Αυτό είναι ένα τεράστιο ζήτημα, αφού τα όρια είναι πολύ ρευστά στο να χαρακτηριστεί ένα περιεχόμενο ως ρητορική μίσους και να απομακρυνθεί ή αυτή η πράξη να θεωρηθεί παραβίαση της ελευθερίας στην έκφραση. Ο ίδιος ο υπουργός δήλωσε αργότερα ότι *πολλοί πάροχοι (όπως ενδεικτικά το YouTube), στο πλαίσιο των όρων λειτουργίας που έχουν θεσπίσει, έχουν τη δυνατότητα αποκλεισμού οπτικοακουστικού υλικού, αποκλειστικά σύμφωνα με τα δικά τους κριτήρια*³¹. Επομένως συμπεραίνουμε πως, η κάθε πλατφόρμα διαμοιρασμού ή παραγωγής περιεχομένου λειτουργεί με δικά της κριτήρια και ακολουθεί τους δικούς της κανόνες, οι

²⁹ <https://fra.europa.eu/el/eu-charter/article/21-apagoreysi-diakriseon> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021)

³⁰ <http://crime-in-crisis.com/%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%8E%CF%80%CE%B9%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%81%CE%B1%CF%84%CF%83%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D/> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021)

³¹ Δήλωση Θ. Λιβάνιου για το άρθρο 8 του ν/σ για τα οπτικοακουστικά Μέσα (11/2/2021). Διαθέσιμο:

<https://media.gov.gr/dilosi-th-livaniou-gia-to-arthro-8-tou-n-s-gia-ta-optikoakoustika-mesa-11-2-2021/> (Τελευταία προσπέλαση: 25 Απριλίου 2021)

οποίοι δεν είναι κοινοί για όλους. Με αυτή τη λογική δεν υπάρχουν “ίσοι” όροι στην ποινικοποίηση του φαινομένου.

Τελικώς, παρά το νομοθετικό πλαίσιο, βλέπουμε την ύπαρξη πράξεων και ενεργειών ρατσισμού και ρητορικής μίσους. Άρα μήπως τα φαινόμενα αυτά συναντώνται καθημερινά και υπάρχουν και διαιώνίζονται, αντί να περιορίζονται;

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΜΙΣΟΥΣ	
Περιεχόμενο	εκφράζει μίσος ή ενθαρρύνει βία απέναντι σε ένα άτομο ή μια ομάδα με βάση χαρακτηριστικά όπως το φύλο , την καταγωγή , τη θρησκεία , τη φυλή , την αναπηρία και / ή το γενετήσιο προσανατολισμό
Μορφή	ομιλία, χειρονομία, συμπεριφορά, κείμενα, παρουσιάσεις, φόρουμ, άρθρο γνώμης,

	σχόλια Είναι ΛΟΓΟΣ (discourse) και εμπεριέχει επιτελεστικές λέξεις
Στόχος	άτομο ή ομάδα ατόμων
Σκοπός	στιγματισμός, κατευθυνόμενο μίσος και προτροπή ρατσιστικής βίας, προωθεί εχθρότητα και διακρίσεις, μορφή μείωσης / υποτίμησης
Εκφορά	Γίνεται η εκφορά της δημόσια και παροτρύνει τα άτομα σε πράξεις βίας ή μίσους
Κοντά σε ιδεολογίες	ισλαμοφοβία, ξενοφοβία, εθνικισμός, εξτρεμισμός, μισογυνισμός, διαδικτυακός εκφοβισμός, παρενόχληση, cyberhate, προπαγάνδα κ.ά. Είναι μία μορφή ρατσισμού
Θύματα	Αποτελεί εκδήλωση του αισθήματος μίσους ενάντια σε μειονότητες (θρησκευτικές - φυλετικές και εθνοτικές) - πρόσφυγες, Μουσουλμάνους, Ισλαμιστές, ομοφυλόφιλους, ΑμεΑ, γυναίκες, οροθετικούς, κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+
Τόπος	Υπάρχει και στο διαδίκτυο (online - offline)
Διευκρινίσεις	Ο θύτης δεν επιτίθεται στο θύμα για κάτι που κάνει, αλλά για κάτι που είναι

Κεφ 2.: Τα αυτόματα εργαλεία και οι αλγόριθμοι συνεισφέρουν στην κοινωνική έρευνα

Στο δεύτερο κεφάλαιο αυτής της εργασίας πραγματοποιείται η επισκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας προκειμένου να εξεταστούν οι όροι και οι βασικές έννοιες και να εντοπιστούν οι κυριότερες θεωρητικές προσεγγίσεις που αφορούν το θέμα που πραγματευόμαστε.

2.1. Κοινωνία της πληροφορίας

Οι απαρχές του 21ου αιώνα μας έφεραν αντιμέτωπους με το ζήτημα της κοινωνίας της πληροφορίας, μία συζήτηση που είχε ξεκινήσει ήδη από το 1919 από τον Ντάνιελ Μπέλ (Αθανασιάδης κ.ά, 2011). Οι ραγδαίες τεχνολογικές αλλαγές, που καθημερινά συντελούνται, μας φέρνουν όλο και πιο κοντά στα μεγάλα δεδομένα (big data), στα ανοιχτά δεδομένα (open data), στις αυτοματοποιημένες διαδικασίες (automation), στην μηχανική μάθηση (machine learning), αλλά και στην τεχνητή νοημοσύνη (IT). Αυτές οι αλλαγές οδηγούν τον άνθρωπο να διαμορφώσει τελείως διαφορετικές σχέσεις και συμπεριφορές με σκοπό να εγκλιματιστεί στα νέα δεδομένα.

Βασικοί θεσμοί της κοινωνίας αναδιαμορφώνονται και προσαρμόζονται στα νέα τεχνολογικά γεγονότα, όπως η οικονομία, η εκπαίδευση και η πολιτική. Τα κοινωνικά τεχνολογικά δίκτυα προσφέρουν στον χρήστη τη δυνατότητα να συνδεθεί, με στόχο την αποτελεσματικότερη επικοινωνία. Έτσι, είναι αδύνατο το άτομο να μείνει ανεπηρέαστο. Το νέο περιβάλλον επικοινωνίας, έφερε μία νέα δομή επικοινωνιακών σχέσεων, δημιουργώντας ένα σύστημα με πολλούς παραγωγούς, διανεμητές και καταναλωτές της πληροφορίας (Ρήγου, 2014). Όλοι είμαστε καταναλωτές και (ανα) μεταδότες των πληροφοριών, μία ιδιότητα στην οποία δίνεται ο χαρακτηρισμός «prosumers».

Πιο συγκεκριμένα, ολόκληρο το φάσμα της επικοινωνίας και του διαμοιρασμού της πληροφορίας έχει πάρει άλλες διαστάσεις. Ένας χρήστης του διαδικτύου μπορεί να μοιραστεί πληροφορίες, σκέψεις και απόψεις με άλλους, αλλά επίσης έχει και στην ευχέρειά του ένα μέσο ώστε να καταφέρνει να διασταυρώσει τις ειδήσεις και τις νέες πληροφορίες που καθημερινά καταφθάνουν. Με αυτόν τον τρόπο ο χρήστης κατασκευάζει την ταυτότητά του και συμμετέχει, ή ακόμα δημιουργεί, κοινότητες (Αθανασιάδης κ.ά, 2011). Σε ένα δεύτερο

επίπεδο είναι ικανός να ανατροφοδοτήσει το δίκτυο της πληροφορίας με νέα δεδομένα, όπως για παράδειγμα γίνεται με την «δημοσιογραφία των πολιτών» (Ρήγου, 2014: 313).

Οι χρήστες στο διαδίκτυο μπορούν να αναρτούν, να δημοσιεύουν και να παράγουν περιεχόμενο, αλλά επίσης και να δημιουργήσουν κοινότητες. Σε μια κοινωνία το άτομο συνήθως προσπαθεί να βρει μία ομάδα με κοινά χαρακτηριστικά ώστε να ενταχθεί σε αυτήν. Το αντίστοιχο συμβαίνει και στις διαδικτυακές κοινότητες. Οι άνθρωποι βρίσκουν άλλα άτομα που θεωρούν ότι ταιριάζουν οι απόψεις τους και τα πιστεύω τους και δημιουργούν μία εμπλοκή (engagement). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, οι χρήστες που είναι σε μία ομάδα να ενστερνίζονται συγκεκριμένες απόψεις και να παράγουν περιεχόμενο παρόμοιο με τα μέλη της διαδικτυακής τους ομάδας (Castells, 1997).

Ένα μελανό σημείο των μέσων ενημέρωσης, κυρίως αυτά της μαζικής επικοινωνίας, είναι ότι έχουν τη δυνατότητα να «χειριστούν» την προσοχή των ανθρώπων και να κατευθύνουν τις συνειδήσεις τους (Davenport, & Beck, 2001). Παρουσιάζοντας εικόνες με στερεοτυπικά χαρακτηριστικά, στα οποία προσάπτονται ετικέτες, όπως οι «μουσουλμάνοι» ή οι «ανάπηροι», ο αποδέκτης επηρεάζεται και αναπαράγει στοιχεία αυτής της κατηγοριοποίησης και των γενικεύσεων που γίνονται στα μέσα. Πάνω σε αυτή τη βάση κάποιες εξτρεμιστικές ομάδες επιλέγουν τα μέσα, και δε τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να εκπληρώσουν τον σκοπό τους, καθώς είναι άμεσα και έχουν μεγάλο κοινό. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για να διαδώσουν τα μηνύματα μίσους που επιθυμούν, καθώς ξέρουν ότι απευθύνονται σε μεγάλο κοινό, αλλά και να βρουν υποστηρικτές (Ganesh & Bright, 2020).

Οι διαδικτυακές πλατφόρμες έχουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της διαδικτυακής οικονομίας. Έχουν όμως, και ευθύνη απέναντι στο περιεχόμενο που διακινούν και απέναντι σε δραστηριότητες ανθρώπων που εκμεταλλεύονται τις υπηρεσίες που προσφέρουν³². Στην πραγματικότητα με βάση το section 230 of the communications decency act, κανένας πάροχος ή χρήστης μια διαδικτυακής υπηρεσίας υπολογιστή δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί ως δημιουργός οποιαδήποτε πληροφορίας που παρέχεται από άλλον δημιουργό αυτής της πληροφορίας. Δηλαδή στην ουσία αυτό σημαίνει πως, οι πλατφόρμες είναι ένα ελεύθερο πεδίο, όπου δεν φέρουν

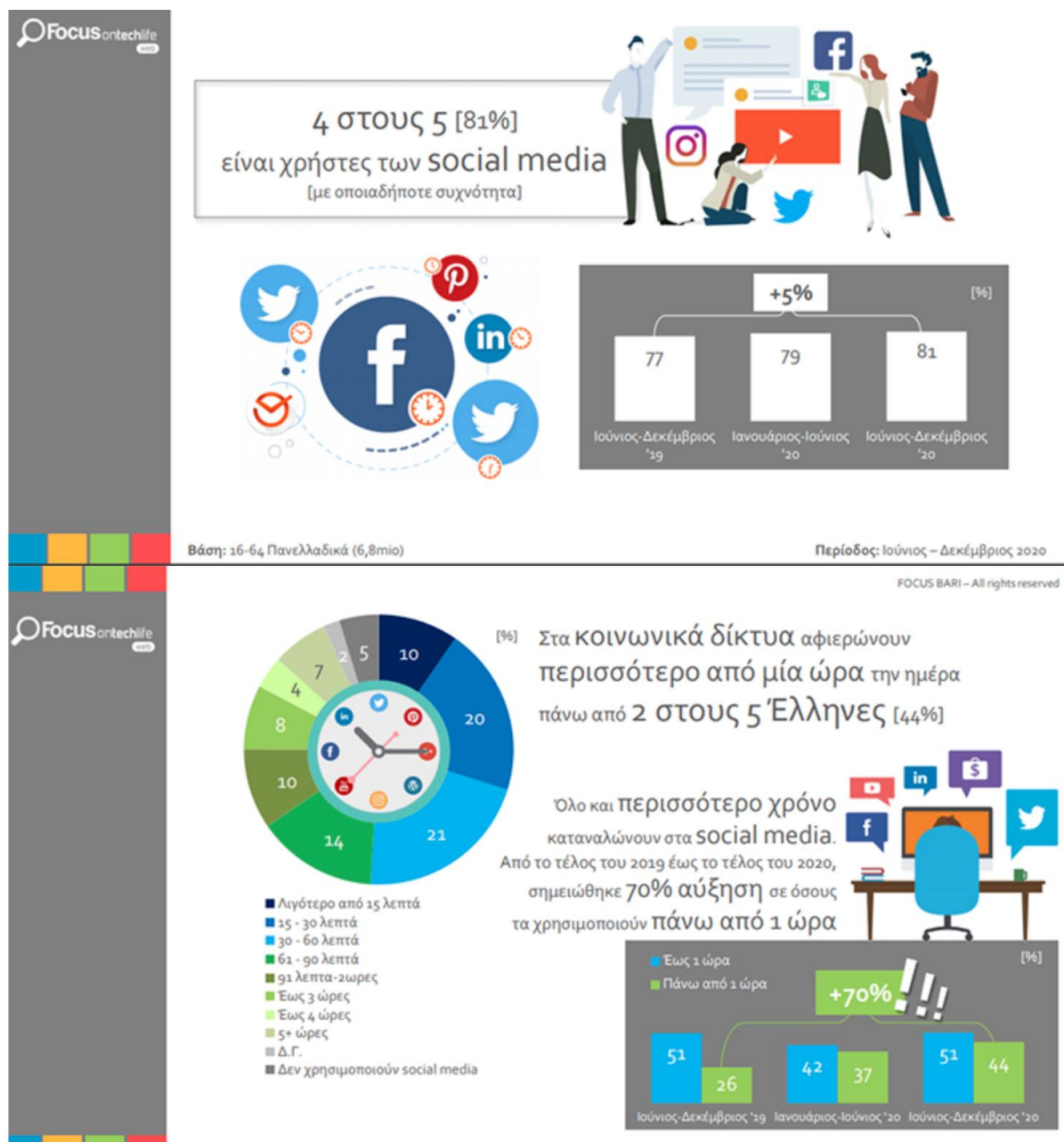
³² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_18_63 (Τελευταία προσπέλαση: 25 Ιανουαρίου 2021)

ευθύνη για το περιεχόμενο που διακινούν. Για αυτόν τον λόγο, φιλοξενούν και απόψεις ακραίες και τη ρητορική μίσους. Όποτε για ποιον λόγο να ελέγχουν αυτά τα μέσα για την μετάδοση πληροφορίας;

Στην διαδικασία της διαμόρφωσης της συμπεριφοράς ενός χρήστη έχουν συμβάλει και τα social media. Τα νέα αυτά μέσα, το Facebook, το Instagram, το Twitter και το Youtube, αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας των χρηστών. Έρευνες έχουν δείξει ότι το 96% των Ελλήνων ηλικίας από 16-64 χρόνων, είναι χρήστες διαδικτύου και συμμετέχουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε ποσοστό που αγγίζει το 81%³³.

³³ <http://www.sepe.gr/gr/research-studies/article/17398102/oli-i-ellada-einai-pleon-online-65-ekat-einai-digital-citizens/> (Τελευταία προσπέλαση: 1 Φεβρουαρίου 2021)

«Ελένη Μαρία Νησωτάκη» «Ανάλυση πολιτικού λόγου σε μεγάλα σώματα κειμένων και σχολίων στο Twitter, με χρήση τεχνικών εξόρυξης πληροφορίας (text mining) και ανάλυσης φυσικής γλώσσας (NLP): Η μελέτη του φαινομένου της ρητορικής μίσους»

Εικόνα 2. ΣΕΠΕ - στατιστικά στοιχεία ενεργών χρηστών στο διαδίκτυο / Ιούνιος - Δεκέμβριος 2020³⁴

³⁴ Φραγκούλη Ν., Όλη η Ελλάδα είναι πλέον online: 6,5 εκατ. είναι digital citizens. 29/ 01/ 2021. Διαθέσιμο: <http://www.sepe.gr/gr/research-studies/article/17398102/oli-i-ellada-einai-pleon-online-65-ekat-einai-digital-citizens/>

Για παράδειγμα όπως φαίνεται από τις παραπάνω εικόνες, οι ενεργοί χρήστες που χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης πάνω από 1 ώρα πλησιάζει το ποσοστό του 44%, για την χρονική περίοδο Ιούνιος - Δεκέμβριος 2020 .

Το περιεχόμενο (content) διακινείται χαοτικά μέσα στο διαδίκτυο. Ο παγκόσμιος ιστός διαθέτει τεράστιες ποσότητες δεδομένων. Αυτά τα δεδομένα περιέχουν χρήσιμες πληροφορίες προς μελέτη κοινωνικών φαινομένων. Η πληροφορία μπορεί να είναι ορατή, καθώς βρίσκεται στον ιστοχώρο ανοιχτή και προσβάσιμη, όμως μπορεί να είναι και κρυμμένη, πίσω από την προφανή επιχειρηματολογία.

Επιπλέον, τα υπέρογκα κειμενικά δεδομένα που υπάρχουν πλέον στο διαδίκτυο, έχουν κάνει επιτακτική την ανάγκη για την εύρεση μηχανισμών, αλγορίθμων και αυτόματων γενικά εργαλείων που να βοηθούν στην ανάκτηση σημαντικών στοιχείων στην κοινωνική έρευνα. Ερωτήματα των κοινωνικών επιστημόνων μπορούν πλέον να απαντηθούν με την συλλογή και επεξεργασία μεγάλων δεδομένων, απλά με τη χρήση των αλγορίθμων. Συνεπώς οι σύγχρονες μαθηματικές και υπολογιστικές μέθοδοι καταφέρνουν να δώσουν αποτελεσματικές λύσεις είτε για να κάνουν πιο εύκολη την καθημερινότητα του χρήστη είτε στην περίπτωση ενός κοινωνικού επιστήμονα να δώσουν ένα πλούσιο περιεχόμενο στην έρευνά του.

Στη θεμελιωμένη θεωρία (grounded theory), όπως την αναφέρουν οι Glaser και Strauss, τα δεδομένα βρίσκονται συστηματικά και αναλύονται στην κοινωνική έρευνα. Αποτελούν συστατικό στοιχείο της έρευνας και με τη βοήθεια των δεδομένων εξετάζονται εμπειρικά ζητήματα και συνάμα μπορούν να γίνουν προβλέψεις, επεξηγήσεις και εφαρμογές με αποτελεσματικότητα (Glaser & Strauss, 2017). Η μελέτη της ρητορικής μίσους, με την οποία θα ασχοληθούμε στην παρούσα εργασία, αποτελεί ένα κοινωνικό πρόβλημα. Το πρόβλημα του μίσους συναντάται στο διαδίκτυο, για παράδειγμα στους χώρους έκφρασης απόψεων, δηλαδή τα φόρουμ ή τα μπλογκ. Συνεπώς, υπάρχουν πολλά δεδομένα έτσι ώστε να εντοπιστεί το μίσος που εκφράζεται πολλές φορές μέσα από τον ακροδεξιό εξτρεμισμό, τον ρατσισμό, τον αντισημιτισμό, την Ισλαμοφοβία και από οποιαδήποτε κοινωνική ομάδα που συνδέεται με προκαταλήψεις (Baldauf et al., 2019).

Η διερεύνηση όμως αυτού του ζητήματος στο διαδίκτυο, μπορεί να γίνει με σύγχρονα εργαλεία, υπολογιστικές μεθόδους που χρησιμοποιούν αυτόματους μηχανισμούς.

Συγκεκριμένα, για την μελέτη του λόγου μίσους, ο ερευνητής μπορεί να συλλέξει δεδομένα σε μικρό χρονικό διάστημα, να μελετήσει με την ακρίβεια του αλγοριθμικών μεθόδων αποτελεσματικά το φαινόμενο και να εξάγει πλούσια και νοηματοδοτούμενα συμπεράσματα. Κατά τη διάρκεια της πορείας της κοινωνικής έρευνας, ο ερευνητής μπορεί να αξιοποιήσει τα υπολογιστικά εργαλεία, ώστε με μετρήσεις να ανακαλύψει την παρουσία νοήματος μέσα σε σώματα κειμένων.

2.2. Κριτική Ανάλυση Λόγου

Η κριτική ανάλυση λόγου (ΚΑΛ), που εντοπίζεται και με τον όρο CDA (critical discourse analysis), υιοθετεί μία σειρά πολλαπλών προσεγγίσεων για την ανάλυση κειμένων. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, αναδύθηκε μέσα σε μια συζήτηση για μεθόδους κριτικών προσεγγίσεων στην κοινωνική μελέτη της γλώσσας (Στάμου, 2014). Με βάση την κριτική ανάλυση, ο ερευνητής ψάχνει εξ αρχής τη θεματολογία που αφορά το ζήτημα του (για παράδειγμα τον ρατσισμό στην ρητορική των πολιτικών).

Η μέθοδος αυτή επικεντρώνεται και στις σπουδές επικοινωνίας και αφορά την ανάλυση κειμένου για την κοινωνική έρευνα. Γίνεται χρήση της για ανίχνευση πολιτιστικού και ιδεολογικού νοήματος στα κείμενα. Γίνεται επί της ουσίας μια αλληλεπίδραση λόγου και ιδεολογίας (Manjarrés, 2007) και στοχεύει στον εντοπισμό του «πολιτιστικού και ιδεολογικού νοήματος σε προφορικά και γραπτά κείμενα» (O'Halloran, 2011). Στόχος της ΚΑΛ είναι να βρει πιο ακριβείς τρόπους, ώστε να μελετήσει αλλαγές στα κοινωνικά δρώμενα (Fairclough, 2013). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Hall (2012, σελ. 16) η ΚΑΛ αποτελεί μια «... διεπαφή μεταξύ των ομιλητικών πράξεων σε κείμενο και των επακόλουθων επιπτώσεών τους στο κοινό» (Al-Marayat, 2021).

Η προσέγγιση που παρουσιάζει την ΚΑΛ, σύμφωνα με τον Fairclough (2013), χαρακτηρίζεται από μια μελέτη στην πραγματική ζωή των ανθρώπων, η οποία αφορά και τις κοινωνικές δομές, αλλά και συγκεκριμένα γεγονότα. Έτσι, μελετάται η σχέση μεταξύ δομής και λειτουργιών που επιτελούνται στην κοινωνία, αλλά και η σχέση του Λόγου με στοιχεία των κοινωνικών πρακτικών και εκδηλώσεων. Αυτά τα στοιχεία μπορεί να είναι διάφορες δραστηριότητες,

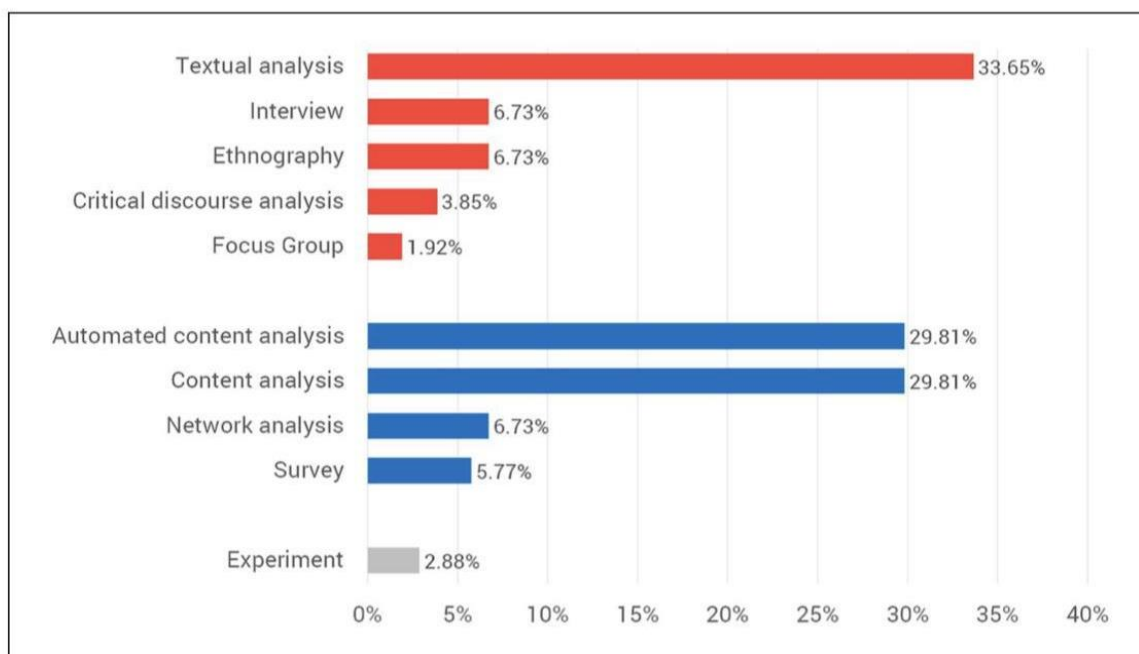
σχέσεις ανθρώπων, αντικείμενα, χώρος και χρόνος, πεποιθήσεις, γνώσεις, αξίες κ.ά, τα οποία όμως συνδέονται άρρηκτα (Harvey D. et al., 1996).

Η κριτική ανάλυση Λόγου, διακρίνεται για το γεγονός ότι οι ερευνητές επιλέγουν να βρουν γλωσσολογικά μοτίβα, πολλές φορές με αρνητική χροιά, για ένα θέμα / ζήτημα που ερευνούν (Gabrielatos C. and Baker P., 2008). Είναι αξιοσημείωτο στην παρούσα φάση να αναφέρουμε ένα συστατικό στοιχείο της ΚΑΛ, και αυτό είναι ότι τα κείμενα εξετάζονται σε μικρή ποσότητα, διότι η έρευνα γίνεται χειρωνακτικά. Λόγω αυτού του γεγονότος, τα γλωσσολογικά μοτίβα που εντοπίζονται δεν είναι τόσο βοηθητικά (όχι όμως ασήμαντα) στο πόρισμα των ερευνών. Ωστόσο η ΚΑΛ, είναι μια ερευνητική μέθοδος που προσφέρει εργαλεία, που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και στην αυτόματη ανάλυση λόγου (Gabrielatos C. and Baker P., 2008). Κάποια από αυτά τα διάφορα εργαλεία συμβάλλουν στην ανάλυση, από τη γραμματική μέχρι τη χρήση επιθέτων, τα επιχειρήματα, την προσωδία και πολλά άλλα στοιχεία.

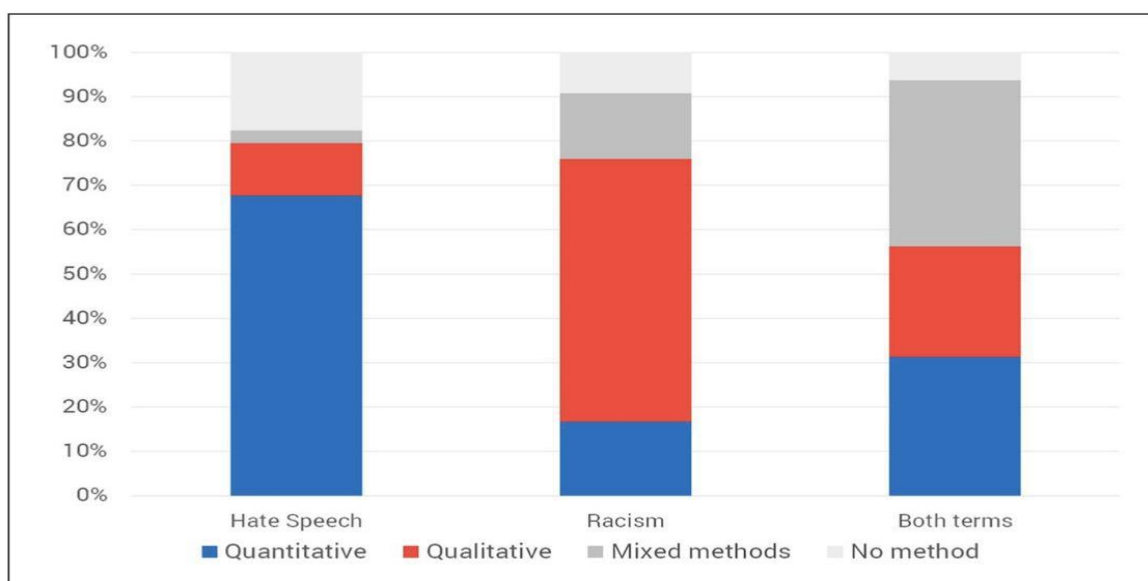
Για παράδειγμα το έργο της Lorenzetti (2020), παρουσιάζει μία έρευνα που βασίζεται στην κριτική ανάλυση λόγου ενός δείγματος δεδομένων, από ένα συνολικό σώμα πολλών δημοσιεύσεων, με θέμα τη μετανάστευση. Τα κείμενά της προέρχονται από σελίδες των κοινωνικών μέσων του πρώην προέδρου των ΗΠΑ, Donald Trump και του αντιπροέδρου της κυβέρνησης της Ιταλίας, Matteo Salvini. Η ερευνήτρια προσπάθησε να αναδείξει κάποιους παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση του λόγου, όσον αφορά τη μετανάστευση και την προκατάληψη που συνοδεύει το λόγο. Η μελέτη που παρουσίασε αφορούσε το τρόπο που οι δύο πολιτικοί χρησιμοποιούσαν την επικοινωνιακή τους στρατηγική για προπαγάνδα. Με την έρευνα αυτή βρήκε με αυτόματο τρόπο ότι, το μοτίβο της ρητορικής τους είναι οι μετανάστες και πως εκείνοι αποτελούν απειλή για την ασφάλεια της χώρας τους. Μαζί με αυτό εντόπισε ότι οι δύο πολιτικοί χρησιμοποιούν μία στοχευμένη μέθοδο στρατηγικής, ώστε να διαμορφώσουν μία ομάδα υποστηρικτών, οι οποίοι θα διατηρήσουν το Έθνος των ΗΠΑ και της Ιταλίας αντίστοιχα, “καθαρό” (Lorenzetti, 2020).

Μέχρι σήμερα χρησιμοποιούμε την Κριτική Ανάλυση λόγου για τη μελέτη κοινωνικών φαινομένων. Οι υπολογιστικές μέθοδοι από την άλλη μας δίνουν τη δυνατότητα συγκέντρωσης πολλών εμπειρικών δεδομένων. Αυτού του είδους μέθοδοι συμπληρώνουν την ποιοτική

έρευνα. Βλέπουμε ότι υπάρχουν μέθοδοι που μπορούν με τα υπολογιστικά εργαλεία να ενισχύσουν την έρευνα, χάρη στη δυνατότητα που προσφέρουν στον ερευνητή να αναλύει μεγάλο αριθμό κειμένων.

Εικόνα 3. Χρήση ποιοτικών μεθόδων (κόκκινο) και ποσοτικών μεθόδων (μπλε).

Εικόνα 4. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται για τη ρητορική μίσους, τον ρατσισμό και των δύο³⁵.

(Matamoros & Farkas, 2021)

Παρατηρούμε ότι ο ρατσισμός και η ρητορική μίσους στον ψηφιακό κόσμο, μελετώνται μέσα από τις νέες μορφές που παίρνουν η προσβολή, το μίσος και οι διακρίσεις. Τα μίντια κυριαρχούν στο κοινωνικό και πολιτικό τοπίο. Υπάρχουν πολλά νέα στοιχεία, όπως για παράδειγμα η εργαλειοποίηση των memes, οι ψεύτικες ταυτότητες, κυρίως στο Facebook και στο Twitter, η χρήση emoji και gifs, που χρησιμοποιούνται για την αναπαραγωγή ρατσιστικών αντιλήψεων (Matamoros & Farkas, 2021). Με βάση τα παραπάνω διαγράμματα, βλέπουμε ότι η αυτόματη ανάλυση κειμένων, αποτελεί κύρια πηγή διερεύνησης κοινωνικών ζητημάτων τελευταία, σε ποσοστό περίπου 30%. Ειδικά για τη μελέτη της ρητορικής μίσους οι ποιοτικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται, συμπεριλαμβανομένης και της ανάλυσης περιεχομένου, φτάνουν το ποσοστό του 70% (Matamoros and Fernandez 2021)³⁶.

Φυσικά και η ανάλυση σωμάτων κειμένου, αλλά και η ανάλυση λόγου (discourse analysis), μπορούν να συνδυαστούν, ώστε να γίνει αποτελεσματική μελέτη ιδεολογικών πτυχών του λόγου, όπως το φαινόμενο της ρητορικής μίσους (Hammed et al. 2020).

³⁵ Matamoros & Farkas, *Racism, Hate Speech, and Social Media: A Systematic Review and Critique*, 2021. Διαθέσιμο: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1527476420982230> (εικόνα 3 και 4)

³⁶ <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1527476420982230> (τελευταία προσπέλαση 1 Φεβρουαρίου 2021)

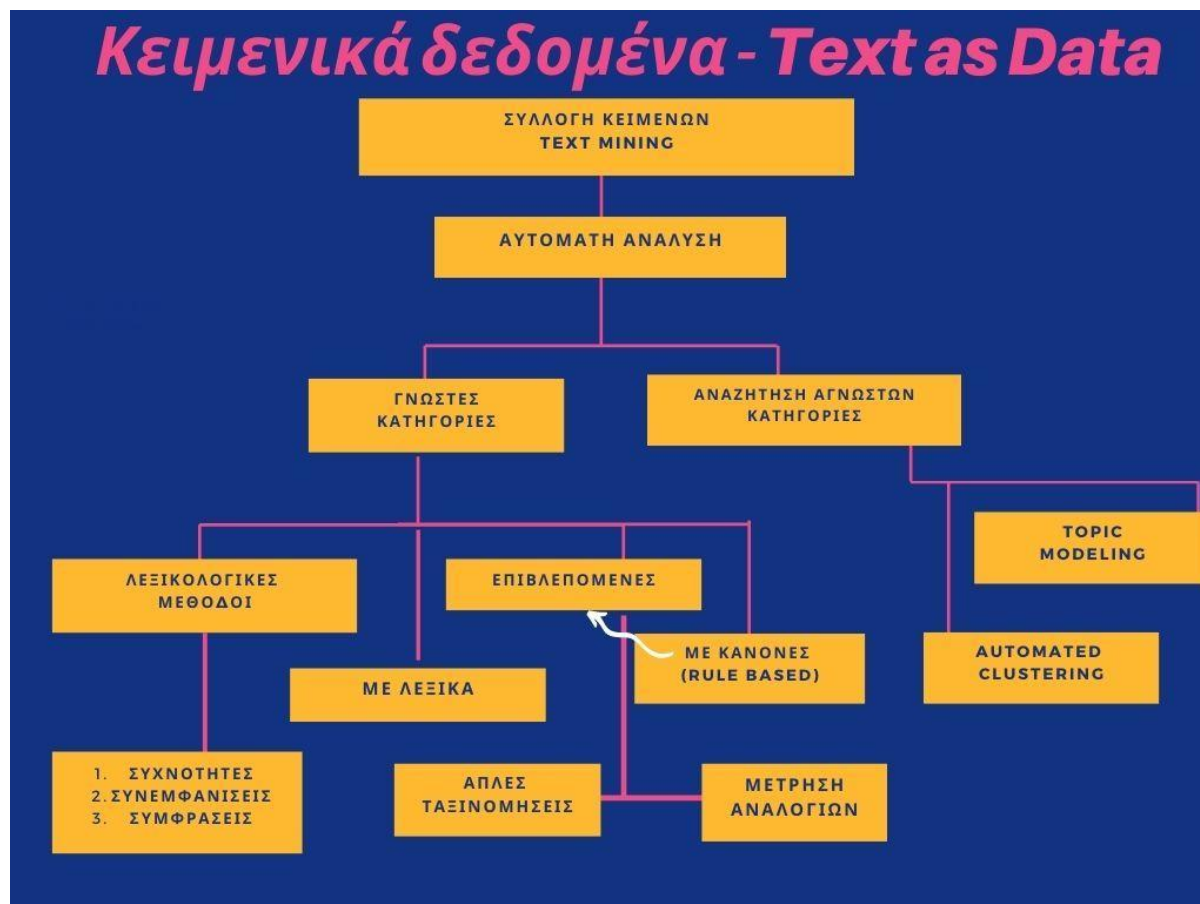
2.3. Υπολογιστικές Μέθοδοι και εργαλεία

Η εξόρυξη μεγάλων δεδομένων αποτελεί ένα πεδίο που μελετάται αρκετά σήμερα. Η αξιοποίηση τεράστιου όγκου πληροφορίας, η οποία βρίσκεται σε ψηφιακή μορφή, προσφέρει πρόσβαση στις απόψεις της κοινωνίας, αλλά και σε συγκεκριμένες ιδέες που προβληματίζουν τους χρήστες του διαδικτύου. Η ανάλυση περιεχομένου μπορεί μετατρέψει το κείμενο σε μορφή αριθμητικών δεδομένων. Αυτά τα δεδομένα μπορούν στην έρευνα να επεξεργαστούν από τον υπολογιστή και να εξαχθούν συμπεράσματα με διάφορες τυπικές μεθόδους (Lasswell et al., 1949).

Η Εξόρυξη Δεδομένων αποτελεί μία μέθοδο που στοχεύει στην μελέτη δεδομένων σε μεγάλη κλίμακα και την εξόρυξη νέας γνώσης. Υπάρχουν τέσσερα βασικά βήματα για την εξόρυξη δεδομένων. Αρχικά στο πρώτο στάδιο έρχεται η συλλογή και ο καθαρισμός των δεδομένων. Ο ερευνητής επιλέγει τα δεδομένα του, δηλαδή κάνει μια εξόρυξη των δεδομένων και τελικά βγαίνουν τα αποτελέσματα και αξιολογούνται τα πρότυπα. Η εξόρυξη δεδομένων χωρίζεται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, εκείνες της επιβλεπόμενης και της μη επιβλεπόμενης μάθησης (Κύρκος, 2015).

Από τις πρώτες σημαντικές εργασίες με τεχνικές μεθόδους ανάλυσης ήταν αυτή του Harold Lasswell (κ.ά. 1949), ο οποίος δημιούργησε νέες διαδικασίες ανάλυσης κειμένου κατά τη διάρκεια του Β' παγκόσμιου πολέμου. Συνέλεξε λοιπόν πληροφορίες από εφημερίδες και άλλα στρατηγικά επιλεγμένα σώματα κειμένων. Ανέπτυξε έτσι μαζί με την ομάδα του μια σειρά μεθόδων για τη συστηματική ανάγνωση μεγάλου όγκου κειμένων που οδηγούσαν στην εξόρυξη σημαντικών στοιχείων. Μέσα από τη μελέτη των εφημερίδων, προσπάθησαν να εντοπίσουν λέξεις ή / και φράσεις που αφορούσαν διάφορες πολιτικές ιδεολογίες εκείνης της περιόδου, όπως Εθνικισμός και ο Ναζισμός (Lasswell et.al., 1952). Ο Laswell πρωτοστάτησε στη μελέτη και χαρτογράφηση της αλλαγής των συμβολικών πλαισίων εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής ανάμεσα στα κυρίαρχα έθνη του πολέμου, στοιχεία τα οποία οδήγησαν στον πόλεμο. Αυτή η διαδικασία αποτέλεσε τον κυρίαρχο τρόπο για την ανάλυση κειμένων μέχρι τα τέλη του 20ου αιώνα.

Μέσα από τη βιβλιογραφία και τις μελέτες που ήδη έχουν γίνει, μπορούμε να εξάγουμε το συμπέρασμα ότι υπάρχουν κατηγορίες προσέγγισης για να εντυφώσει ο ερευνητής στα κειμενικά σώματα (corpus - text data) που έχει διαθέσιμα, μέσω των υπολογιστικών μεθόδων.

Εικόνα 5. Κειμενικά δεδομένα - Text as Data.

Η γλωσσολογία σωμάτων κειμένου corpus linguistics (CL) δίνει έμφαση στη σημασία των μοτίβων της αληθινής γλώσσας μέσα σε μεγάλες συλλογές κειμένων (corpora), από τις οποίες προκύπτει η εμπειρική γνώση για τη γλώσσα, συμπληρώνοντας την πληροφορία από τις πηγές αναφοράς και την έρευνα. Αξιοποιεί σε μεγάλο μέρος τη λεξικομετρία, κατά την οποία, ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα να συλλέξει μοτίβα, είτε μέσω λέξεων - κλειδιών (αυτά μπορεί να είναι λίστες με λέξεις ή συστάδες λέξεων) είτε μέσω των συνεμφανίσεων και συμφραστικών πινάκων (Baker & McEnery, 2015). Ταυτόχρονα η ανάλυση με αυτόν τον τρόπο γίνεται με αντικειμενικά κριτήρια. Ωστόσο οι συλλογές κειμένων είναι αυτοαναφορικές και το νόημα είναι μια εσωτερική διαδικασία λόγου. Ο αληθινός κόσμος είναι απρόσιτος στην ανάλυση συλλογών κειμένων, επομένως τα κείμενα δεν μας λένε τι συνέβη, απλά παραδίδουν την

αφήγηση αυτού που συνέβη μέσα από ένα συγκεκριμένο υποκειμενικό πρίσμα, πολιτιστικά ή ιδεολογικά ενδιαφέρον (Baker & McEnery, 2015).

Η CL είναι μία προσέγγιση, σύμφωνα με τους Gabrielatos and Baker (2008), περισσότερο *μεθοδολογική παρά θεωρητική*. Συνοπτικά, η μέθοδος CL δημιουργεί ομάδες / μικρά γκρουπ λέξεων με βάση τη θεματολογία, στηριζόμενη στις λέξεις κλειδιά που έχει εντοπίσει και ακολούθως ερευνά τη χρήση τους μέσα στα κείμενα (Baker & McEnery, 2015). Εν συνεχεία, από το σύνολο των λέξεων που τείνουν να είναι μαζί, γίνονται διάφορα σύνολα λέξεων (συνήθως 4 - 5 λέξεις) πριν και μετά τη λέξη κλειδί, ενώ σχηματίζονται παράλληλα οι πιο κοινές συχνότητες των λέξεων. Στόχος της μεθόδου είναι να εξαχθεί η υποκειμενικότητα από τα κείμενα - άρθρα - απόψεις.

Όταν αναφερόμαστε στις συνεμφανίσεις (collocations), είναι σημαντικό να επικεντρωθούμε στις λεξιλογικές συμφράσεις (lexical collocations). Ιδιαίτερα με τον όρο λεξιλογικές συμφράσεις εννοούμε την σχέση του λήμματος της λέξης ή τη ρίζα αυτής ή τη μορφή με ένα σύνολο σχετικών λέξεων. Στην ανάλυση των κειμένων οι συμφράσεις είναι εξαιρετικά χρήσιμες. Σύμφωνα με τον Foucault (1996), οι ομιλίες που αναφέρονται στον ρατσισμό ή έχουν σεξιστικό περιεχόμενο, αφορούν επαναλαμβανόμενες φράσεις και συμβατικούς τρόπους ομιλίας που διαχέονται στον δημόσιο λόγο και εξ αυτού διαμορφώνουν επαναλαμβανόμενα νοήματα. Στην ουσία ο Foucault εννοεί ότι η χρήση ενός συγκεκριμένου λεξιλογίου και γραμματικής παρέχει στους ομιλητές τη δυνατότητα να περάσουν μηνύματα και νοήματα με διαφορετικό τρόπο. Για αυτό το λόγο, σημαντικό είναι να μελετώνται οι συμφράσεις στα κείμενα υπό εξέταση.

Για παράδειγμα, οι Gabrielatos & Baker (2008) στη μελέτη του για το ζήτημα των μεταναστών και των προσφύγων και τον τρόπο αναπαράστασής του στον βρετανικό Τύπο, δημιούργησαν ομάδες με λέξεις κλειδιά και συμφράσεις συγκεκριμένων λέξεων και τη σχέση τους με τις άλλες, ενώ αναζήτησαν μαζί και τις συχνότητές τους. Η λέξη ήταν πρόσφυγας, αιτών άσυλο, οικονομικός μετανάστης και άλλα.

Η ανάλυση των συμφράσεων (concordances) από την άλλη, δηλαδή των συνεμφανίσεων λέξεων με το συγκεκριμένο τους (context) αποτελεί ακόμα ένα εξαιρετικό εργαλείο για ανάλυση

κειμένων. Είναι ειδικότερα, μία ποιοτική ανάλυση, κατά την οποία μία λέξη ή συστάδες λέξεων μελετώνται μαζί με το κείμενο, φράση ή και πρόταση που τις συνοδεύει.

Οι Baker & McEnery (2015), παρουσίασαν την μέθοδο corpus linguistics μέσα από μία σειρά ερευνών. Σε μία από αυτές παρουσίασαν μία μεγάλη βάση δεδομένων πάνω στην αγγλική γλώσσα στο διαδίκτυο. Μέσα στο σύνολο των 86.299.736 γραπτών λέξεων και 9.963.663 προφορικών δεδομένων, προσπάθησαν να μελετήσουν τα βοηθητικά ρήματα και τα μοτίβα που δημιουργούν στον βρετανικό λόγο. Αρχικά, εντόπισαν τις συχνότητες που η κάθε λέξη εμφανιζόταν στα κείμενα. Από αυτήν την μέτρηση εξήγαγαν το αποτέλεσμα ότι τα βοηθητικά ρήματα υπερισχύουν στον προφορικό παρά στον γραπτό λόγο. Επίσης, επισήμαναν ότι τα ρήματα αυτά συναντώνται πιο συχνά στα email, SMS και στις συζητήσεις. Από την άλλη, εντόπισαν σε μικρότερο ποσοστό τα βοηθητικά ρήματα μέσα στα σχόλια στο Twitter.

Κεφ. 3 Ανάλυση λόγου με αυτόματα εργαλεία: Εντοπισμός ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο με NLP.

Η ρητορική μίσους είναι ένα φαινόμενο που συναντάται σε πολύ συχνά στο διαδίκτυο. Συγκεκριμένα, ο όρος γεννιέται στο ψηφιακό περιβάλλον, οπότε και εμείς θα το μελετήσουμε στον ψηφιακό κόσμο. Επομένως, ο λόγος που μελετάμε τη ρητορική μίσους στο διαδίκτυο, είναι γιατί τα κείμενα με μεγάλη έκταση και/ ή η μεγάλη ποσότητα κειμένων, μπορούν να εξαχθούν με εύκολο και αποτελεσματικό τρόπο, για να διερευνηθούν. Στην συνέχεια αναλύονται διάφορες έρευνες, τις οποίες αναφέρουμε για να αναδείξουμε τις μεθόδους και τεχνικές που έχουν εφαρμοστεί για να μελετηθούν διάφορα κοινωνικά φαινόμενα. Επιπλέον, υπάρχουν και έρευνες που έχουν ασχοληθεί με τη ρητορική μίσους, από διαφορετική οπτική γωνία.

Συνήθως τα κείμενα που περιέχουν μίσος χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση του φαινομένου. Αυξάνεται παράλληλα και το ενδιαφέρον για τον εντοπισμό της ρητορικής μίσους αλλά και των αυτόματων τρόπων ανίχνευσής της στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στη σύγχρονη εποχή ο εντοπισμός των σχετικών δημοσιεύσεων (post) που εμπεριέχουν ρητορική μίσους έχει γίνει πιο γρήγορος και πιο εύκολος λόγω των αυτοματοποιημένων τεχνικών που παρέχουν τα τεχνολογικά μέσα. Παρόλο που η εύρεση των δεδομένων είναι αρκετά δύσκολη υπόθεση, είναι μεγάλης σημασίας να ανιχνευθούν αυτού του είδους τα κείμενα καθώς όπως έχει διαπιστωθεί, η ρητορική μίσους συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με εγκληματικές πράξεις.

3.1 Επισκόπηση βιβλιογραφίας - σχετικές έρευνες

Σύμφωνα με τον Van Dijk (1993) η ανάλυση ομιλιών (γραπτών και προφορικών) διαθέτει διάφορες διαστάσεις και επίπεδα, από τα οποία μπορεί ο εκάστοτε ερευνητής να εστιάσει. Αυτά μπορεί να επικεντρώνονται στο περιεχόμενο, όπως οι φωνητικές / γραφικές εκφράσεις, η σύνταξη των προτάσεων, η σειρά των λέξεων, τα λεξικολογικά χαρακτηριστικά, δηλαδή ποιες λέξεις επιλέγει ο ομιλών να χρησιμοποιήσει, τα ζευγάρια των λέξεων, η θεματική που επιλέγει να αναλύσει και οι ρητορικές λειτουργίες, για παράδειγμα οι μεταφορές (Van Dijk, 1993).

Οι διαστάσεις παίρνουν μορφή και από την επικοινωνιακή στρατηγική που υιοθετούν οι ομιλητές, από τις διαδραστικές συζητήσεις με το κοινό, τις σχέσεις με τους αναγνώστες / ακροατές, τα φωνολογικά χαρακτηριστικά, για παράδειγμα τον τόνο της φωνής κάποιου ή την τροπικότητα της χροιάς, μέχρι και την απομνημόνευση ρητών και εκφράσεων.

Οι Schmidt and Wiegand (2017) συνέλεξαν και δημιούργησαν κάποιες μεθόδους για τον εντοπισμό της Ρητορικής Μίσους. Αρχικά τα απλά επιφανειακά χαρακτηριστικά, όπως είναι τα bag of words (σακούλα λέξεων), συναντώνται συχνά στο data mining (εξόρυξη δεδομένων) και στην ανάλυση κειμένου. Επιπλέον, παρατηρείται ότι πολλοί ερευνητές επιλέγουν την γενίκευση λέξεων (Word Generalization) για τη δημιουργία συστάδων λέξεων (word clustering) (Schmidt, & Wiegand, 2017). Στην πορεία της έρευνάς τους, οι Schmidt and Wiegand διαπίστωσαν ότι, η ρητορική μίσους συνδέεται άμεσα με αρνητικά συναισθήματα και παρουσίασαν μία περαιτέρω διερεύνηση για τη συναισθηματική ανάλυση στα σχόλια (sentiment analysis). Ταυτόχρονα, επικεντρώθηκαν στην κατηγορία της δημιουργίας λεξικών, με προσβλητικό περιεχόμενο (lexical resources), αλλά και στα γλωσσικά χαρακτηριστικά (Linguistic Features), εξερευνώντας τον συνδυασμό των διγραμμάτων.

Για τον εντοπισμό της PM και της ξеноφοβίας οι Williams and Burnap (2014) στηρίχθηκαν στην προσβλητική γλώσσα, η οποία στρέφεται προς το έθνος, τη φυλή και τη θρησκεία. Κεντρικό θέμα που απασχόλησε τους ερευνητές ήταν η δολοφονία του Βρετανού στρατιώτη Fusilier Lee Rigby και η πληθώρα εμπρηστικών αναρτήσεων που πυροδότησε το περιστατικό στο twitter. Επικεντρώθηκαν σε τρομοκρατικά χτυπήματα με υβριστικό κυρίως λεξιλόγιο αλλά και στην εθνικότητα των δραστών. Με βάση αυτό το γεγονός διαπίστωσαν ότι ένα συμβάν είναι αρκετό ώστε να πυροδοτήσει σχόλια με μίσος (Burnap, & Williams, 2014). Μερικά επιπλέον παραδείγματα που μελέτησαν ήταν η προεκλογική εκστρατεία του πρώην Αμερικανικού προέδρου, Μπαράκ Ομπάμα το 2012, την δήλωση των σεξουαλικών προτιμήσεων του Τζέισον Κόλινς το 2013 και τους παραολυμπιακούς αγώνες του Λονδίνου το 2012. Αναφερόμενοι επίσης στα παραπάνω γεγονότα, επικεντρώθηκαν στις θεματικές του φύλου, της εθνικότητας, του σεξουαλικού προσανατολισμού και της αναπηρίας.

Με τις τεχνικές Bag of Words (BoW), τον συνδυασμό λέξεων, αλλά και τη συχνότητα των μοναδικών λέξεων στα σχόλια βρήκαν όρους που περιέχουν μίσος και στη συνέχεια

χρησιμοποίησαν τα δεδομένα στην επιβλεπόμενη μηχανική μάθηση (supervised machine learning) για να εκπαιδεύσουν τον αλγόριθμό τους. Από τα συμπεράσματα τους είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι η λέξη σπίτι (home) με τη λέξη εκείνοι (them), αποτελεί βασικό μοτίβο στα σχόλια των χρηστών, εφιστώντας κατανοητή τη διαφορά μεταξύ του εμείς (us) με το αυτοί (they).

Στην έρευνα του Pitropakis et al. (2020) για τον εντοπισμό της ρητορικής μίσους σε μικρά κειμενικά σώματα, όπως το twitter, η ομάδα των ερευνητών επικεντρώθηκε στην μεταναστευτική ροή και στην αντιμετώπισή της από τους χρήστες του twitter στην Αμερική, Μ. Βρετανία και στον Καναδά. Τα γλωσσικά χαρακτηριστικά μονογράμματα (π.χ. Μετανάστης) και τα διγραμμάτα (π.χ. Παράνομος μετανάστης), τα τριγράμματα (π.χ. Παράνομος οικονομικός μετανάστης) αποτέλεσαν τον κύριο κορμό για την ανάλυση των σχολίων των χρηστών. Στην πορεία εκείνοι τοποθέτησαν τα στοιχεία που βρήκαν σε αλγόριθμους επιβλεπόμενης μάθησης, για να εντοπίσουν το νόημα και την επίδρασή τους μέσα στα κείμενα που συνέλεξαν (Pitropakis et al., 2020).

Σε μία άλλη προσέγγιση, οι Chen et al. (2012) χρησιμοποίησαν ένα λεξικό με προσβλητικές - υβριστικές λέξεις (Lexical Syntactic Feature - lsf). Προσπάθησαν να βρουν τρόπους, ώστε να εντοπίζουν πιθανούς χρήστες των κοινωνικών μέσων που μπορεί να χρησιμοποιήσουν προσβλητική γλώσσα και καθορίζουν τους όρους για το προσβλητικό περιεχόμενο. Έτσι, με την NLP (natural language process) καθόρισαν το περιεχόμενο και τα λεξιλογικά χαρακτηριστικά της ρητορικής μίσους. Κατάφερα να ανιχνεύσουν, με ποσοστό επιτυχίας 98,24%, ότι ο στόχος των σχολίων ήταν οι «μαύροι». (Chen, et al., 2012).

Οι Waseem & Hovy (2016) επέλεξαν από ένα αρκετά μεγάλο σύνολο tweets (135.000 περίπου) να διαχωρίσουν εκείνα που περιέχουν σεξιστικό, ρατσιστικό περιεχόμενο και σχόλια ουδέτερα (που δεν εμπεριείχαν τίποτα από τα δύο). Τα δεδομένα που συνέλεξαν περιλάμβαναν κοινές βρισιές, όρους που αναφέρονταν με προσβλητικό τρόπο στη θρησκεία, σεξουαλική προτίμηση, και τις εθνικές μειονότητες. Οι συγγραφείς τόνισαν ότι κατά την προσπάθεια διαλογής της πληροφορίας υπήρξαν περιορισμοί, καθώς η ρητορική μίσους δεν γίνεται αντιληπτή από όλους τους ανθρώπους, αφού είναι ακόμη και σήμερα μετά από τέσσερα χρόνια δύσκολο να προσδιοριστεί. Στα αποτελέσματά τους αποφάσισαν να αφαιρέσουν τα stopwords και

επέλεξαν τις μοναδικές λέξεις (unique common words) για να το διαμορφώσουν. Επίσης, χάρη στην ευχέρεια του Twitter να προσφέρει μεταδεδομένα (metadata), οι ερευνητές μπόρεσαν να βρουν στατιστικά αποτελέσματα, στηριζόμενοι στη γεωγραφική περιοχή, από την οποία έστειλε ο χρήστης το σχόλιο, αλλά και το φύλλο του χρήστη. Στην ουσία προσπάθησαν να εξάγουν φράσεις και συνδυασμούς λέξεων, ώστε να αποτυπώσουν τις εκφράσεις της PM μέσω του συγκεκριμένου μέσου (Chen, Zhou, Zhu & Xu, 2012).

Ο Adams-Cohen (2020) χρησιμοποίησε μία βάση δεδομένων από το Twitter και κάποιες μεθόδους μηχανικής μάθησης (machine learning) με σκοπό να μελετήσει τα σχόλια για την επίδραση που είχε η νομοθεσία του Ανώτατου Δικαστηρίου στις ΗΠΑ για τον ομοφυλοφιλικό γάμο, σε ομοσπονδιακό επίπεδο. Ουσιαστικά, επιδίωξε να συλλέξει πληροφορίες για το *πολιτικό συναίσθημα* και τον διάλογο γύρω από τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων. Ταξινόμησε τα κείμενά του πριν και μετά την απόφαση των δικαστών. Ανέδειξε ότι, στις πολιτείες που η απόφαση δεν ήταν αποδεκτή, υπήρχαν αρκετά αρνητικά σχόλια που προέρχονταν από την κοινή γνώμη για θέματα γάμου ομοφυλοφίλων και δικαιωμάτων ομοφυλοφίλων σε σύγκριση με άλλες πολιτείες. Στην πορεία συνέκρινε τις προηγούμενες αποφάσεις του δικαστηρίου που δίχασαν την κοινή γνώμη και επιβεβαίωσαν την αρνητική οπτική της τελευταίας, σχετικά με ζητήματα που αφορούν αλλαγές στο πολιτικό πεδίο (Adams-Cohen, 2020).

Εφαρμόζοντας μία άλλη στρατηγική οι Gitari et al. (2015) έφτιαξαν ένα λεξικό, το οποίο θα χρησιμοποιούσαν ως κανόνα για τον ταξινομητή (classifier), ώστε να κάνει τον εντοπισμό της ρητορικής μίσους. Οι πηγές δεδομένων που βασίστηκαν ήταν φόρουμ, μπλογκ και σχόλια σε ειδησεογραφικό περιεχόμενο, σε συνδυασμό με κάποιο προσβλητικό περιεχόμενο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Με αυτόν τον τρόπο κατάφεραν να προσεγγίσουν την υποκειμενική έκφραση των χρηστών στα σχόλια, δηλαδή την έκφραση υποκειμενική άποψης, συναισθημάτων και πεποιθήσεων των δημιουργών των περιεχομένων. Οι ίδιοι δημιούργησαν λίστες με ουσιαστικά που συνέλεξαν από τα κείμενα. Επίσης επικεντρώθηκαν στην πολικότητα (polarization) της πρότασης για να εντοπίσουν το συναίσθημα που κρύβεται πίσω από αυτήν. Τελικώς, τροφοδότησαν τον αλγόριθμο με τα ουσιαστικά που συνέλεξαν σε πρώτο στάδιο, μετατρέποντας τα ουσιαστικά αυτά σε χαρακτηριστικά (features).

Οι ερευνητές εξήγαγαν το TF-IDF score για καθορισμό σχετικότητας της λέξης σε ένα κείμενο (Gitari, et al., 2015). Πρόβλεψαν πιθανολογικές λύσεις, καθώς το TF-IDF είναι ένας στατιστικός αριθμός που μετράει την σημασία της λέξης σε ένα κείμενο, λαμβάνοντας υπόψη του το συνολικό έργο, στο οποίο ανήκει το κείμενο (Jalilifard, et al., 2020). Το σκορ αυτό είναι ένα μέγεθος που μελετά την βαρύτητα μιας λέξης που προκύπτει από τη διαίρεση του συνόλου των κειμένων της βάσης δεδομένων, ως προς τον αριθμό των κειμένων, που περιέχουν την συγκεκριμένη έννοια. Για παράδειγμα, αν ένας όρος εμφανίζεται συχνά σε ένα σύνολο κειμένων και σπάνια στην υπόλοιπη βάση δεδομένων, θα πάρει ένα υψηλό σκορ. Έτσι, λέξεις που είναι χαρακτηριστικές, αλλά αναφέρονται πολύ συχνά για να έχουν κάποια ιδιαίτερη σημασία, δεν θα αποκτήσουν μεγάλο TF-IDF score. Φυσικά αυτή η μέτρηση, συμβάλλει στον εντοπισμό όρων που αφορούν φαινόμενα όπως η ρητορική μίσους και ο εξτρεμισμός.

Οι Badjatiya et al. (2017) χρησιμοποιούν στην έρευνά τους για να καθορίσουν περιεχόμενο του Twitter ως ρατσιστικό, σεξιστικό ή τίποτα από τα δύο, τον εντοπισμό της ρητορικής μίσους. Θεώρησαν το φαινόμενο αυτό ότι μπορεί να προσφέρει μέσα στο περιβάλλον του Twitter μία κρίσιμη εξαγωγή των αποτελεσμάτων που επιθυμούσαν, αλλά και μία ανάλυση συναισθημάτων. Εφάρμοσαν τεχνικές εξόρυξης κειμένων (text mining) στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αλλά η επεξεργασία της φυσικής γλώσσας δυσκόλεψε πολύ τους ερευνητές, καθώς έπρεπε να διαχειριστούν λέξεις με μεγάλη πολυπλοκότητα και να εντοπίσουν το νόημα αυτών μέσα στα tweets. Έγιναν επομένως, κάποια πειράματα, αφού συνέλεξαν περίπου 16.000 tweets και ανέδειξαν ότι τα εργαλεία της αυτόματης ανάλυσης κειμένου και της βαθιάς μάθησης (deep learning) υπερτερούν.

Σε μία άλλη έρευνα, οι Laurent et al. (2020) μελέτησαν τις αντι μεταναστευτικές κοινότητες στο Twitter και τον ρόλο της επιβλαβούς γλώσσας που δημιουργείται για τους μετανάστες. Συγκέντρωσαν 112.789 tweets που ήταν υπέρ και κατά της μετανάστευσης, μέσω των μεταδεδομένων, τα hashtag. Έφτασαν στο συμπέρασμα ότι οι χρήστες του Twitter εφαρμόζουν στρατηγικές, όπως η χρήση λέξεων για να ξεχωρίσουν την ταυτότητά τους και να δημιουργήσουν μία κοινότητα. Τρία χαρακτηριστικά έκαναν την συγκεκριμένη έρευνα ιδιαίτερη και αυτά δεν ήταν άλλα από την μελέτη γλωσσικών στοιχείων μέσα στα κείμενα, την συλλογική έκφραση των σχολίων και την ύπαρξη των κειμένων στο διαδίκτυο. Οι ίδιοι παρουσιάζουν την άποψη πως για την μελέτη των tweets υπάρχουν δύο τρόποι, τους οποίους

χρησιμοποιούν οι ερευνητές. Οι μεθοδολογίες αυτές είναι οι τεχνικές μεγάλων δεδομένων και η ανάλυση λόγου (big data techniques και discourse analysis) (Laurent et al., 2020).

Οι παραπάνω ερευνητικές επισκοπήσεις μας παρουσιάζουν το μεγάλο εύρος ερευνών που έχουν προσπαθήσει να προσεγγίσουν το φαινόμενο της ρητορικής μίσους, με διαφορετικές τεχνικές. Στην συγκεκριμένη εργασία, χρειάστηκε να μελετήσουμε τις ήδη υπάρχουσες έρευνες, τα εργαλεία που χρησιμοποίησαν οι μελετητές και τις βάσεις στις οποίες έγινε η διερεύνηση του φαινομένου. Συγκεκριμένα μετά την επισκόπηση, αποφασίσαμε να επιλέξουμε κάποιες μεθόδους εργασίας, όπως η εύρεση των λεξικολογικών χαρακτηριστικών στα corpus (κείμενα - σχόλια), τα ζευγάρια των λέξεων, τη δημιουργία συστάδων λέξεων (word clustering) και τον εντοπισμό της συναισθηματικής ανάλυσης (sentiment analysis). Ακόμα κάποιες τεχνικές που υιοθετήσαμε ήταν η απομόνωση γλωσσικών χαρακτηριστικών μονογραμμάτων και διγραμμάτων, όπως επίσης και την επιλογή των μοναδικών λέξεων (unique common words) και τη δημιουργία λεξικού. Επιπλέον, κάποιες έρευνες μας βοήθησαν στον εντοπισμό των θεματικών που μπορούν να πυροδοτήσουν τα σχόλια μίσους, όπως η προσβλητική γλώσσα.

3.2. Εργαλεία αυτόματης ανάλυσης

Τα παρακάτω εργαλεία αυτόματης ανάλυσης αποτέλεσαν πολύ σημαντικά στοιχεία για την πορεία της έρευνας του φαινομένου της ρητορικής μίσους. Το topic modeling και το clustering ήταν αναγκαία εργαλεία για τον εντοπισμό της θεματολογίας των άρθρων των ιστοσελίδων. Επίσης ήταν τα πιο κατάλληλα εργαλεία για την εύκολη αποτύπωση των αποτελεσμάτων με αναπαραστατικό τρόπο, του διαδραστικού γραφήματος στην πρώτη περίπτωση και των σύννεφων λέξεων στην δεύτερη περίπτωση. Η συναισθηματική ανάλυση τέλος, είναι μία μέθοδος η οποία συνδέεται με τη μελέτη του φαινομένου, καθώς τα συναισθήματα είναι βασικά για την εκφορά της ρητορικής μίσους. Επίσης οι μελέτες αυτές μπόρεσαν να μας δώσουν πολύ σημαντικά αποτελέσματα, καθώς έγινε έρευνα σε τεράστιο όγκο κειμένων, φράσεων και λέξεων, με αποτέλεσμα η αυτόματη ανάλυση να είναι απαραίτητη. Στην πορεία θα εξηγήσουμε τα εργαλεία αυτά.

Topic Modeling, το μοντέλο του topic modeling ορίζεται πρώτη φορά από τον Blei, το 2008. Εκείνος παρατήρησε ότι η μελέτη πολλών κειμένων στο διαδίκτυο είναι χαοτική. Υπήρχε ένα πρόβλημα δομής, το οποίο έλυσε βρίσκοντας άρθρα με συναφή θεματολογία στο ίντερνετ. Πιο συγκεκριμένα, ξεκίνησε με την παραδοχή ότι υπάρχει η ένδειξη (index) των θεμάτων μέσα στα κείμενα και ότι υπάρχουν πολλά ακόμα κείμενα τα οποία διαπραγματεύονται παρόμοια θέματα. Ανέπτυξε έτσι, ένα πιθανολογικό μοντέλο για να ανακαλύψει τι βρίσκεται πίσω από τη σημειωτική δομή (semantic structure) ενός συνόλου κειμένων. Αρχικά, κατάφερε να βρει κάποια κοινά μοτίβα που συνδέουν τα κείμενα. Αυτά τα μοτίβα ανέδειξαν μια τεχνική, ικανή να εντοπίζει τα ίδια στοιχεία - μοτίβα σε κείμενα διάσπαρτα στο διαδίκτυο.

Συνήθως τα κείμενα μέσα σε μία μεγάλη συλλογή αρχείων, διαθέτουν πολλαπλή θεματολογία, δηλαδή δεν υπάρχει ένα μόνο μοτίβο και είναι κείμενα ετερογενή. Με βάση το μοντέλο του πιθανοτικού topic modeling, ο Blei, ορίζει έναν αριθμό από θέματα (K - topics), όπου ο κάθε αριθμός συνάδει με ένα σύνολο από κείμενα. Το κάθε κείμενο επομένως αντιστοιχεί σε ένα από τα πεδία των θεμάτων που έχουν δοθεί (Blei & Lafferty, 2009).

Η ιεραρχική μοντελοποίηση (Hierarchical mixture modeling) είναι μία μεθοδολογία για την εύρεση μοτίβων και δομών σε μεγάλες συλλογές δεδομένων. Το topic modeling αποτελεί μία υποκατηγορία της ιεραρχικής μοντελοποίησης, κατά την οποία τα υπό μελέτη δεδομένα είναι μεγάλες, σε έκταση, συλλογές εγγράφων. Στην ουσία το topic model είναι μια συλλογή από θέματα (topics) και κάθε topic είναι μια συλλογή από λέξεις. Οι αλγόριθμοι του μοντέλου βρίσκουν τα μοτίβα των λέξεων που είναι ενσωματωμένα στο σύνολο των κειμένων. Η εύρεση αυτών των μοτίβων, με το όνομα topic πλέον, επιτρέπει την αποτελεσματική ομαδοποίηση, τη δημιουργία συστάδων - ταξινόμηση, εξερεύνηση, και την πρόβλεψη ενός μεγάλου συνόλου εγγράφων (Blei, Carin & Dunson, 2010).

Clustering, η θεματική συστάδωση (clustering) είναι ένα εργαλείο αυτόματης ανάλυσης κειμένου, το οποίο χρησιμοποιείται για να οργανωθούν σε κατηγορίες - ομάδες τα αποτελέσματα αναζήτησης, με σκοπό να βοηθήσει τον ερευνητή να έχει πρόσβαση σε πληροφορίες των κειμένων. Ένας βασικός αλγόριθμος ομαδοποίησης είναι ο k-means (Feldina & Makhnytkina, 2020, September).

Η χρήση της ομαδοποίησης γίνεται για την αυτόματη ανίχνευσης κάποιας τυπολογίας σε μεγάλα κειμενικά σώματα. Η ταξινόμηση των κειμένων (όπως είναι και το topic modeling που αναφέραμε παραπάνω), γίνεται με σκοπό τη δημιουργία ενός αριθμού συστάδων (clusters), ώστε να βρεθούν διάφορες θεματολογίες μέσα στο σύνολο των κειμένων (Bodrunova, et al., 2020).

Sentiment Analysis, η ανάλυση συναισθημάτων είναι ένα πρόβλημα ανάλυσης κειμένων (text-based analysis) (Bhavsar & Manglani, 2019). Η ανάλυση αυτή επιδιώκει να ταυτοποιήσει τις απόψεις που βασίζονται σε ένα εύρος κειμένου και να τις κατηγοριοποιήσει με βάση τα συναισθήματα. Πάνω στο κείμενο γίνεται η ανάλυση, με μία ετικέτα που προδίδει τη συναισθηματική του κλίση, είτε αυτή έγκειται σε μια κλίμακα θετικού-αρνητικού (sentiment polarity), είτε αναφέρεται σε συγκεκριμένο συναίσθημα. Μπορεί ο αλγόριθμος να επιλέξει με βάση ένα λεξικό που τον “τροφοδοτεί”, κάποιες λέξεις οι οποίες φορτίζονται με ένα συναίσθημα (π.χ. η λέξη «καλό»), ενώ στην συνέχεια ταξινομεί το κείμενο σύμφωνα με τον αριθμό αυτών των χαρακτηριστικών που εμφανίζονται οπουδήποτε μέσα σε αυτό (Pang & Lee, 2004).

Η ανάλυση συναισθημάτων (ή opinion mining) αποτελεί μία τεχνική εύρεσης των απόψεων των συγγραφέων σε συγκεκριμένα κείμενα. Είναι ένα πεδίο μελέτης που αναλύει “τις απόψεις, τα συναισθήματα, τις αξιολογήσεις, τις στάσεις και τα συναισθήματα” των ανθρώπων από τον γραπτό λόγο. Επίσης έχει αναδειχθεί σε μία μέθοδο αρκετά δημοφιλή τα τελευταία χρόνια, ειδικά με την αύξηση των χρηστών του διαδικτύου. Ακόμα και διάφορα στατιστικά πακέτα, όπως το SPSS, κλήθηκαν να περιλάβουν ενότητες για ανάλυση συναισθημάτων. Σήμερα τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, κυρίως το Twitter και το Facebook, δίνουν τη δυνατότητα στους χρήστες να εκφράσουν τη γνώμη τους, αλλά και τα συναισθήματά τους στον δημόσιο ψηφιακό κόσμο (Feldman, 2013).

Υπάρχουν δύο βασικές προσεγγίσεις για την ανάλυση συναισθημάτων σε επίπεδο κειμένων: εκείνη της επιβλεπόμενης μάθησης και αυτή της μη επιβλεπόμενης μάθησης. Η επιβλεπόμενη προσέγγιση προϋποθέτει ότι ένα κείμενο πρέπει να ταξινομηθεί και τα δεδομένα να χωριστούν σε δεδομένα εκπαίδευσης (train) και σε δεδομένα δοκιμής (test). Η πιο απλή περίπτωση μπορεί να είναι όταν υπάρχουν δύο κατηγορίες: θετική και αρνητική. Η μέθοδος μαθαίνει ένα μοντέλο ταξινόμησης και στην πορεία χρησιμοποιεί ετικέτες (tags) σε νέα κείμενα, με βάση τις

διάφορες κατηγορίες συναισθημάτων. Η αυτόματη ανάλυση συναισθημάτων χρησιμοποιεί συνήθως λεξικά συναισθημάτων και διάφορα λεξικολογικά μοτίβα ανάλυσης (Feldman, 2013).

Κεφ. 4 Μεθοδολογία

4.1. Ποιοτική μεθοδολογία

Η επαγωγική διαδικασία της ποιοτικής μεθόδου βοήθησε στην εξαγωγή των συμπερασμάτων. Ως εφαλτήριο επιλέχθηκε η τεκμηριωμένη θεωρία από άλλους ερευνητές, για να περάσουμε στις παρατηρήσεις και συνάμα στα αποτελέσματα. Ακολουθώντας την μεθοδολογία των Glaser & Strauss» (1967), η μελέτη δεν επικεντρώθηκε απλά στην παρατήρηση των στοιχείων, αλλά οδηγήθηκε στην εξαγωγή μοτίβων, όπως είναι οι συστάδες λέξεων ή η θεματολογία, ακόμα και η σύνδεση των λέξεων με τα collocations. Η τελευταία διαδικασία έφερε στο προσκήνιο αιτιακές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών, αλλά και των λέξεων που αφορούσαν την ρητορική μίσους. Οι συγγραφείς ονόμασαν αυτήν την πορεία της έρευνας ως *αναλυτική επαγωγή* (Glaser & Strauss, 2017).

4.1.1. Σκοπός, στόχοι και Ανάλυση περιεχομένου

Η ρητορική μίσους στην κοινωνία που εκφράζεται μέσα από το Λόγο, είναι η μία μεταβλητή στην ανάλυσή μας, ενώ υπάρχουν και οι μεταβλητές, όπως είναι η συμπεριφορά των χρηστών στο twitter και η ομιλία των εκπροσώπων του λαού στο κοινοβούλιο.

Στη συγκεκριμένη έρευνα προσπαθήσαμε να εντοπίσουμε την έκταση της ρητορικής μίσους μέσα στο πολιτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι. Οι συμμετέχοντες δεν ήταν ενήμεροι για τη διεξαγωγή της έρευνας, αφού έγινε σε μετέπειτα στάδιο. Εφόσον λοιπόν είχαν γίνει τα σχόλια και οι ομιλίες εμείς τοποθετηθήκαμε με ερωτήματα πάνω στα κειμενικά σώματα που στοχεύσαμε στο διαδίκτυο. Δεν μετρήσαμε κατά ανάγκη το επίπεδο της ρητορικής μίσους, αλλά αν όντως υπάρχει στο κοινωνικό και πολιτικό φάσμα της χώρας μας.

Συλλέξαμε το σύνολο των κειμένων (πόσα;) από δύο ιστοσελίδες της Χρυσής Αυγής και του ethnikismos.net.

4.1.2. Δειγματοληψία

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα για τον Λόγο μίσους επιλέχθηκαν με σκοπό να αντιπροσωπευθεί το κοινωνικό και πολιτικό σύνολο. Επειδή όμως, δεν ήταν εφικτό να

εξεταστούν οι άνθρωποι μέσα στο περιβάλλον αλληλεπίδρασης τους, καταφέραμε να αξιοποιήσουμε ένα μέσο, στο οποίο δραστηριοποιούνται τα άτομα και εκφράζουν τη γνώμη τους.

Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκε ο τύπος της απλής δειγματοληψίας στην περίπτωση του twitter. Ο λόγος ήταν ότι μέσω της αυτόματης συλλογής σχολίων από τον υπολογιστή, το ίδιο το πρόγραμμα του υπολογιστή σύλλεξε το δειγματοληπτικό δείγμα και απέδωσε τα στοιχεία που εντόπισε σε μία «λίστα» στοιχείων, η οποία μεταφράστηκε σε ένα πίνακα. Παράλληλα για τις ομιλίες στη Ολομέλεια χρησιμοποιήθηκε η ίδια μέθοδος δειγματοληψίας, με τη μόνη διαφορά ότι επιλέχθηκαν τα πρακτικά, στα οποία συμμετείχε το κόμμα της Χρυσής Αυγής (έως το 2015). Συγκεκριμένα τα αρχεία σε μορφή .txt και με συνολικό αριθμό τα 1.150 έγγραφα, ξεκινούν χρονικά από τον Αύγουστο του 2012 έως και τον Ιούλιο του 2019. Η τελευταία ημερομηνία που αντλήσαμε δεδομένα από την επίσημη ιστοσελίδα της Βουλής, ήταν η 7η Ιουλίου του 2019. Την ημερομηνία δηλαδή των βουλευτικών εκλογών, κατά την οποία την κυβέρνηση ανέλαβε η Νέα Δημοκρατία, παίρνοντας τα ηνία από τον ΣΥΡΙΖΑ.

4.2. Ερωτήματα έρευνας

Σιγά σιγά γεννήθηκαν και τα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία στοχεύουν στη διαμόρφωση της δομής της έρευνας. Αποτελούν συστατικό στοιχείο για τον καθορισμό της πορείας του ερευνητή, και όπως αναφέρει ο Krippendorf στο έργο του “On Communicating Otherness, Meaning, and Information”. Ο ερευνητής καλείται να απαντήσει τα ερωτήματα μέσα από τα κείμενα, ιδίως όταν επιλέγει να μελετήσει το αντικείμενό του με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου (Krippendorf, 2019).

Στην παρούσα έρευνα έχουν διατυπωθεί τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία θα απαντηθούν στο τελευταίο κεφάλαιο.

Ερώτημα 1: Υπάρχει η ρητορική μίσους στο πολιτικό και κοινωνικό πεδίο της Ελλάδας (από το 2012 έως και το 2020) ;

Ερώτημα 2: Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της ρητορικής μίσους στην ελληνική διαδικτυακή πραγματικότητα (αφορά τους ομιλούντες και γράφοντες της ελληνικής γλώσσας αλλά και τις ιστοσελίδες που ανεβαίνουν άρθρα γνώμης και το twitter) ;

Ερώτημα 3: Είναι αποτελεσματικά τα αυτόματα εργαλεία να εντοπίσουν τη ρητορική μίσους σε μεγάλα κειμενικά σώματα; Μπορούν οι αυτόματες τεχνικές να ανακαλύψουν χαρακτηριστικά του φαινομένου της ρητορικής μίσους στον δημόσιο λόγο ;

Στην συνέχεια θα αναφερθούμε στη μεθοδολογία της έρευνας, δηλαδή πάνω σε ποια μέθοδο στηριχτήκαμε για να μελετήσουμε τα σώματα κειμένων που διαθέτουμε. Προσπαθήσαμε να εξάγουμε συμπεράσματα μέσα από την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου, καθώς αποτελεί μία μέθοδος που μπορεί να συναντηθεί στην αυτόματη ανάλυση κειμένων της φυσικής γλώσσας.

4.3. Μελέτη Περίπτωσης Χρυσή Αυγή

Ιδεολογία, πολιτική γραμμή και στρατηγική

Η δημιουργία του λαϊκού συνδέσμου “Χρυσή Αυγή” χρονολογείται από το 1985. Ο σύνδεσμος δραστηριοποιείται πέρα από την πολιτική, χρησιμοποιώντας ποικίλες εγκληματικές πράξεις. Συγκεκριμένα, οδηγεί πολλούς να τον χαρακτηρίζουν και ως συμμορία. Την μορφή που είχε η Χρυσή Αυγή ως κόμμα, όταν μπήκε στο ελληνικό κοινοβούλιο το 2009, την πήρε με την επανασύσταση της συμμαχίας το 2007, υπό την ηγεσία του αρχηγού μέχρι σήμερα, Νίκου Μιχαλολιάκου.

Ο λόγος που επιλέξαμε να συγκεντρωθούμε σε αυτό το κόμμα είναι γιατί το ίδιο διαπνέεται από την *ναζιστική ιδεολογία* και τις ιδέες του αντισημιτισμού. Στις απόψεις του κυριαρχεί το μίσος και τα χαρακτηριστικά γλωσσικά αντισημιτικά μορφώματα των ναζί. Βασική αρχή του κόμματος είναι ότι δεν αποτελεί μία ακόμα ακροδεξιά παράταξη, αλλά ένα εθνικιστικό κόμμα εμπνεόμενο από τις ανάγκες των πολιτών. Για αυτόν τον λόγο οποιαδήποτε παραβίαση των θεσμών και των νόμων που διέπει την κοινωνία, οφείλεται στην ιδέα και στην κυριαρχία του έθνους, και άρα στη νομιμοποίησή της.

Αυτήν την εθνικιστική και αγωνιστική ιδέα προασπίζουν άτομα με χαρακτηριστικό εγκληματικό υπόβαθρο και με ξεκάθαρο ποινικό μητρώο. Τα μέλη της ΧΑ δεν δίστασαν να αποκαλύψουν την «απέχθεια» προς το πρόσωπο των μη - Ελλήνων, να ασκούν βία (λεκτική και σωματική) και να στρέφουν την προσοχή τους στις μειονότητες του πληθυσμού. Οι μετανάστες αποτελούν το σώμα εκείνο που μπορεί να «αλλοιώσει» την ελληνική ταυτότητα,

σύμφωνα με τη ΧΑ. Η οργάνωση θεωρεί, πως οι πολιτικές λιτότητας, η οικονομική ύφεση ακόμα και η παγκοσμιοποίηση οδηγούν στην παρακμή, στην αρνητική επιρροή των Ελλήνων και άρα στην εξαφάνιση του ελληνικού στοιχείου.

Η ΧΑ απορρίπτει τα καθεστώτα του καπιταλισμού και του σοσιαλισμού, ενώ πιστεύει ότι ένα δημοκρατικό πολίτευμα νομιμοποιεί την αναρχία, εξισορροπεί τα άνισα και τα μη όμοια στοιχεία και αφήνει την οχλοκρατία να κυριαρχεί. Εδώ αξίζει να σημειωθεί μία παρατήρηση που κάνει η Φραγκουδάκη (2013), η οποία αναφέρει πως η Χρυσή Αυγή χρειάζεται την δημοκρατία μέχρις ότου να ανέβει στην εξουσία και να την καταστρατηγήσει. Η δημιουργία μίας νέας τάξης πραγμάτων είναι βασική σκέψη της ΧΑ, καθώς το κράτος πρέπει να οδηγηθεί μακριά από την διεθνοποίηση, τον καπιταλισμό και τον σοσιαλισμό και να φέρει στο προσκήνιο την εθνική αλληλεγγύη (Φραγκουδάκη, 2013).

Η διατήρηση της ιστορίας των «Ελλήνων» μέσα στο χρόνο, περνάει στους αυθεντικούς Έλληνες και εκείνοι έχουν την κατεξοχήν και πλήρη διαχείριση της εξουσίας. Συνεπώς, οποιοσδήποτε άλλος λαός ακόμα και η προοδευτική Ευρώπη έρχεται σε σύγκρουση με τα εθνικά συμφέροντα. Επιπλέον, παρατηρείται ότι η ΧΑ αναφέρει λόγους και πράγματα που πατούν πάνω στην ηθική, η οποία οφείλει να διέπει την ελληνική δημοκρατική κοινωνία.

Η ανάλυση περιεχομένου επιτρέπει την επεξεργασία των δεδομένων. Εν συνεχεία, μετά τη συλλογή της βάσης δεδομένων για να περάσουμε στα τελικά συμπεράσματα, οφείλουμε να καθαρίσουμε τα δεδομένα μας, από τα μη χρήσιμα στοιχεία, να τα επεξεργαστούμε, ώστε να πάρουμε τις μετρήσεις που θέλουμε και τελικά να τα οπτικοποιήσουμε μέσα από γραφήματα, πίνακες και εικόνες.

Σε ένα πρώτο στάδιο, παρατηρήσαμε τα δεδομένα, τόσο πριν την επιλογή τους για να τα συλλέξουμε, όσο και μετά την συλλογή τους. Στην πορεία, κρίναμε σωστό να εξετάσουμε τα δεδομένα μας, στηριζόμενοι στη θεμελιωμένη και εμπειρικά αποδεδειγμένη θεωρία που διαμορφώσαμε από την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Επιπροσθέτως, έγινε προσπάθεια καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας να εξετάσουμε αν τα δεδομένα παρουσιάζουν κάποια αντίφαση με την αρχική μας υπόθεση ή επιβεβαιώνουν τα ερωτήματα που τέθηκαν εξ αρχής.

Πρόσφατα τα τελευταία γεγονότα με τις επικίνδυνες πράξεις της ΧΑ, τις επιθέσεις σε μειονότητες, τις καταστροφές των ταγμάτων εφόδου και τους ξυλοδαρμούς, έφεραν την ίδια αντιμετώπιση με την δικαιοσύνη και τα αδικήματα των μελών της ποινικοποιήθηκαν. Η διαδικασία εκδίκασης της υπόθεσης της ΧΑ χαρακτηρίστηκε μακρόβια, ένεκα των ερευνών για τη συλλογή των στοιχείων, αλλά και τον εντοπισμό των πραγματικά ιθυνόντων, να αργούν να φτάσουν στις δικαστικές αίθουσες.

Τον Αύγουστο του 2012, ο τότε υπουργός Δημόσιας τάξης, Νίκος Δένδιας, ανέλαβε τη δημιουργία ενός τμήματος για την πάταξη της ρατσιστικής βίας στην αστυνομία. Αυτό ήταν ίσως και το μεγαλύτερο βήμα για την έναρξη διαδικασιών για να φέρει ενώπιον της δικαιοσύνης εγκληματικές ενέργειες που έχουν βάση στον ρατσισμό. Λίγα χρόνια νωρίτερα τον Μάιο του 2010 και μετά τα έκτακτα μέτρα οικονομικής στήριξης (υπογραφή των γνωστών μνημονίων) από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, πλήθος κόσμου συμμετείχε σε απεργιακές διαδηλώσεις, πορείες διαμαρτυρίας με τη συνοδεία βίας. Αυτά τα γεγονότα πυροδότησαν την ανομία και οι θεσμοί τέθηκαν υπό κρίση. Σε αυτό ακριβώς το σημείο πάτησαν και τα ακροδεξιά κόμματα, τα οποία ήρθαν να αναδείξουν τα κακώς κείμενα του πολιτικού συστήματος και να πάρουν με το μέρος τους τούς αγανακτισμένους πολίτες. Το πολύ διαδεδομένο «κείμενο» του ξένου Τύπου όπου βλέπει την Ελλάδα εκτός Ευρωζώνης και την επιστροφή στην προευρωπαϊκή εποχή θορύβησε ακόμα περισσότερο τον κόσμο. Συνεπώς μία πολιτική ενάντια στο μνημόνιο ήταν αυτό που ήθελε ο λαός να ακούσει και να πιστέψει (Φραγκιουδάκη, 2013).

Η μεγαλύτερη διάσταση όμως που πήραν οι διαδηλώσεις και κατέληξαν σε βία, ήταν τον Δεκέμβριο του 2008, με τη δολοφονία του Αλέξη Γρηγορόπουλου. Τότε συνέβη και η μεγαλύτερη κρίση στην εμπιστοσύνη των θεσμών, και πολλοί συνειδητοποίησαν ότι τα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας ήταν αδύνατα να αποκαταστήσουν την τάξη. Αφενός ο θάνατος αφορούσε ένα ανήλικο παιδί και αφετέρου η πράξη επιτελέστηκε μετά από σύγκρουση. Το γεγονός ότι η κυβέρνηση έδειξε ανεκτικότητα προς την αυθαιρεσία της αστυνομίας, αντιμετωπίζοντας το συμβάν ως ένα μοναδικό περιστατικό, έφερε στο προσκήνιο πλήθος αντιδράσεων. Την αμέσως επόμενη χρονιά εισήλθε η ΧΑ στη Βουλή.

4.4. Μονάδες Ανάλυσης

4.4.1. Ποιο είναι το corpus μου

Τα κείμενα που επιλέχθηκαν για τον εντοπισμό των χαρακτηριστικών της ρητορικής μίσους, αλλά και για να βοηθήσουν στη διαμόρφωση του λεξικού (hatelex), ήταν τα άρθρα άποψης δύο ιστοσελίδων: το ethnikismos.net και το xrisiavgi.com.

Έγινε προσπάθεια για τη διαμόρφωση ενός λεξικού με λέξεις που είναι «φορτισμένες» με την ρητορική μίσους. Αρχικά, η εύρεση των λέξεων αυτών έγινε με βάση την βιβλιογραφία, λεξικά ρητορικής μίσους που έχουν δημιουργηθεί από άλλους ερευνητές, μεταφρασμένα λεξικά, από τα οποία συλλέχθηκαν βρισιές, αλλά αναγνωρίστηκαν από κείμενα ιστοσελίδων που δημοσίευσαν περιεχόμενο με ρητορική μίσους, ώστε να συμπεριληφθούν λέξεις, και κυρίως ουσιαστικά που εμπλούτισαν το λεξικό. Το λεξικό αυτό διαθέτει 488 λέξεις και εφαρμόστηκε σε όλη τη βάση δεδομένων που συλλέξαμε.

Σημαντικό να αναφερθεί την παρούσα στιγμή ότι κύριες ιστοσελίδες που βοήθησαν στη συλλογή λέξεων και εκφράσεων για το λεξικό ήταν το ethnikismos.net και το xrisiavgi.com.

Δημιουργήθηκε έτσι μία λίστα με λέξεις κλειδιά και μέσω της nltk, έγινε προσπάθεια για εντοπισμό του λήμματος των λέξεων και της ρίζας αυτών, μέσω της αποκοπής των καταλήξεων με αυτόματο τρόπο.

Παράλληλα, ο όρος stemming αναφέρεται, σύμφωνα με τον Lovins (1968), σε έναν αλγόριθμο που, μια διαδικασία κατά την οποία γίνεται μία μείωση όλων των λέξεων που προέρχονται από μια κοινή μορφή, την ίδια ρίζα. Είναι μία εξαιρετικά χρήσιμη διαδικασία όσον αφορά την ανάλυση λόγου και τους τομείς της υπολογιστικής γλωσσολογίας. Στην αυτοποιημένη ανάλυση, η ρίζα μιας λέξης, είτε αυτή είναι ουσιαστικό, επίθετο ή ρήμα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως στοιχεία για τη γραμματική δομή των συλλογισμών και των επιχειρημάτων (Lovins, 1968).

Επίσης το λεξικό, όπως και τα κείμενα που μαζεύτηκαν πέρασαν από μία διαδικασία λημματοποίησης (lemmatization). Με τον όρο αυτό εννοούμε τον τρόπο εύρεσης της κανονικοποιημένης μορφής μιας λέξης, το λήμμα της. Στην ουσία, γίνεται μια διαδικασία για τον μετασχηματισμό ενός όρου σε μια λέξη, για να εξαχθεί η κανονική μορφή της, ώστε να

μπορέσει ο αλγόριθμος να διαβάσει αποτελεσματικότερα τα κείμενα και να κάνει σωστές μετρήσεις. Μοιάζει αρκετά με την παραπάνω τεχνική του stemming, αλλά δεν είναι ταυτόσημες. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι στην λημματοποίηση αντικαθίσταται το επίθημα μιας λέξης, με ένα διαφορετικό, συνήθως επίθημα άλλης λέξης. Για παράδειγμα το υπολογίζω, ο υπολογισμός, οι υπολογισμοί και ο υπολογισμένος, θα μετατραπεί στην απλή μορφή «υπολογίζω» (Plisson, et al., 2004). Είναι μία διαδικασία εξαιρετικά χρήσιμη για την ανάλυση κειμένων, και ειδικότερα εάν σκεφτούμε τις δυνατότητες και τις ιδιαιτερότητες της Ελληνικής γλώσσας, αντιλαμβανόμαστε πόσο σημαντική είναι.

Τέλος, άλλη μία διαδικασία από την οποία εξετάσθηκαν τα κείμενα, ώστε να καθαριστούν, ήταν αυτή της διανυσματοποίησης (vectorization). Είναι μία μέθοδος κατά την οποία ένα έγγραφο διανυσματοποιείται, μετατρέπεται δηλαδή το κείμενο σε διάνυσμα, σε λίστα αριθμών. Αυτά τα χαρακτηριστικά προέρχονται από τις πληροφορίες που δίνει η λέξη. Για παράδειγμα, μετριέται ο αριθμός που χρησιμοποιείται η κάθε λέξη μέσα στο έγγραφο, αλλά και ο αριθμός των φορών που εντοπίζεται μία λέξη σε σχέση με άλλες λέξεις. Οι σχέσεις των λέξεων αποτελούν μία εξαιρετική μελέτη στην ανάλυση κειμένων, καθώς είναι πιο πιθανό να αντιπροσωπεύουν αποτελεσματικότερα τις μετρήσεις που γίνονται, όπως είναι η συχνότητα του όρου μέσα στο κείμενο. Η μέθοδος αυτή βοηθά στην απεικόνιση του μοντέλου του συνόλου των λέξεων - κλειδιών (bag-of-word), του μοντέλου με τις συχνότητες της κάθε λέξης στο κείμενο (TF - όρος συχνότητας) και του μοντέλου για αναπαράσταση των μοναδικών χαρακτηριστικών του κειμένου, TF - IDF (Lee, 2019).

Συγκεκριμένα, το σκορ αυτό αναφέρεται σε κάποιες λέξεις που εμφανίζονται με μικρότερη συχνότητα, αλλά είναι εξαιρετικά πιθανό να νοσηματοδοτούν το κείμενο και συνακόλουθα να είναι «βαρύτερης» σημασίας κατά την κατηγοριοποίηση. Για το λόγο αυτό χρησιμοποιείται το μοντέλο tf – idf (Term Frequency Inverse Document Frequency), κατά το οποίο μετριέται η βαρύτητα κάθε λέξης σύμφωνα με τον αριθμό εμφάνισής της τόσο στο κείμενο, όσο και στο σύνολο των κειμένων. Η τιμή του tf-idf αυξάνεται με τον αριθμό των φορών που ένας όρος εμφανίζεται σε ένα κείμενο, αλλά αντισταθμίζεται και από τις φορές που ο όρος αυτός εμφανίζεται στο σύνολο των κειμένων του συνόλου δεδομένων και αποτελεί ένα από τα πιο γνώριμα προβλήματα κατηγοριοποίησης κειμένων (Κατρίνης, 2020).

Με αρωγό αυτές τις διαδικασίες μελετήθηκαν και χαρακτηριστικά, όπως κομμένες λέξεις (λόγω χρήσης αργκό που είναι μία συνηθισμένη μέθοδος στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης), τοπικές διάλεκτοι, ορθογραφικά λάθη και χαρακτηριστικά προφορικού λόγου. Το πιο σημαντικό όμως, ήταν ότι η Ελληνική γλώσσα διαθέτει πολλές καταλήξεις στις λέξεις. Έτσι με αυτό τον τρόπο μπορέσαμε να αφαιρέσουμε την κατάληξη και να εντοπίσουμε τη ρίζα της λέξης, μία διαδικασία που κάνει πιο αποτελεσματική την έρευνά μας.

Οι δύο αυτές ιστοσελίδες αποτελούν παραδείγματα τόπων, που φιλοξενούν περιεχόμενο με Λόγο μίσους και με εθνικιστικούς χαρακτηρισμούς. Η επιλογή των συγκεκριμένων site έγινε, κατά κύριο λόγο, διότι οι συγγραφείς των άρθρων προέρχονται από την εγκληματική οργάνωση και πρώην κοινοβουλευτικό κόμμα, της Χρυσής Αυγής. Ο ίδιος ο αρχηγός, Νίκος Μιχαλολιάκος τοποθετείται με απόψεις και κρίσεις συχνά, ακόμα μέχρι σήμερα, ενώ βρίσκεται στη φυλακή.

Εικόνα 6. Αρχική σελίδα του site, Εθνικισμός.net³⁷

Η συλλογή των κειμένων από τις ιστοσελίδες έγινε με τον αυτόματο μηχανισμό του αλγορίθμου web scraper. Συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκε η επέκταση της google, Web Scraper - Free Web Scraping. Αυτό το εργαλείο βοήθησε στην εξαγωγή των δεδομένων, τα οποία φτάνουν σε σύνολο 105.980. Το ethnikismos.net διαθέτει άρθρα από τον Αύγουστο του

³⁷ Επίσημη ιστοσελίδα ethnikismosnet. Διαθέσιμο: <https://ethnikismos.net/>

2012, μία μεγάλη βάση δεδομένων από τα οποία συλλέχθηκαν περίπου τα 92.300. Παράλληλα, το xrisiangi.com είναι ένας ιστότοπος που αντανακλά τα άρθρα που παρουσιάζονται στην ομώνυμη εφημερίδα Χρυσή Αυγή. Αυτό αυτό το site συλλέχθηκαν περίπου 850 δεδομένα. Η πρώτη στήλη αφορά την ημερομηνία που γράφτηκε το άρθρο, η επόμενη τον τίτλο του κάθε άρθρου, αμέσως μετά είναι το κείμενο και η επόμενη στήλη δείχνει το κείμενο καθαρισμένο, δηλαδή χωρίς σημεία στίξης και κεφαλαία.

4	24/01/2014	ΤΗΝ 30η ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ ΑΡΧΙΖΕΙ ΕΠΙΣΗΜΟΣ Η ΠΟΡΕΙΑ Τ...	Γιατί τόσο ωρίς; Είναι προφανές: τον έχουν κα...	γιατί τόσο ωρίς είναι προφανές τον έχουν κατα...	97	75
...	...	...	...	...	...	...
124269	06 Νοεμβρίου 2020 16:01	Πόσες γυναίκες πρέπει να θρηνήσουμε μέχρι να κ...	Μάστιγα έχει καταλήξει στην χώρα μας, η σεξουα...	μάστιγα έχει καταλήξει στην χώρα μας η σεξουαλ...	466	289
124270	14 Οκτωβρίου 2020 23:17	"Αναρχικοί" ανέλαβαν την ευθύνη για τις καταστ...	Την... ευθύνη (γιατί όχι, τζάμπα είναι...) ανέλαβα...	την ευθύνη γιατί όχι τζάμπα είναι ανέλαβαν αυτ...	82	68
124271	21 Οκτωβρίου 2020 11:57	"ΤΟ ΠΟΝΤΙΚΙ",14 -2 -2014: "Άκυρο το κατηγορητή...	Καταδίκασαν για διεύθυνση και ένταξη εγκληματι...	καταδίκασαν για διεύθυνση και ένταξη εγκληματι...	396	211
124272	26 Ιανουαρίου 2021 19:19	Ν.Γ. Μιχαολιάκος: ΦΥΛΑΚΕΣ ΔΟΜΟΚΟΥ "Σα βγεις σ...	Απόσπασμα από το νέο βιβλίο, που κυκλοφορεί το...	απόσπασμα από το νέο βιβλίο που κυκλοφορεί του...	660	332
124273	21 Νοεμβρίου 2020 22:34	Συνέχεια στις προκλήσεις της τουρκίας με νέα Ν...	Νέα Navtex εξέδωσε αργά το βράδυ της Παρασκευή...	νέα navtex εξέδωσε αργά το βράδυ της παρασκευή...	180	127

105980 rows x 6 columns

Εικόνα 7. Μέγεθος δεδομένων των δύο ιστοσελίδων.

Επίσης, συλλέχθηκαν τα πρακτικά της Βουλής από το επίσημο site (hellenicparliament.gr), την χρονική περίοδο 2012- 2019. Σε έναν πρώτο έλεγχο των κειμένων επιλέχθηκε να μελετηθούν οι ομιλίες στην Ολομέλεια των βουλευτών της Χρυσής Αυγής. Αυτό έγινε με σκοπό τα κείμενα να μελετηθούν σχολαστικά, καθώς γνωρίζαμε από πριν ότι μπορεί να περιέχουν ΡΜ. Πράγματι με τη βοήθεια του λεξικού διαπιστώσαμε έντονο περιεχόμενο ρητορικής μίσους στις ομιλίες αυτές. Εν συνεχεία, επιστρέψαμε να δοκιμάσουμε την ίδια μέθοδο σε όλα τα πρακτικά που διαθέταμε, έτσι ώστε να εντοπίσουμε το Λόγο Μίσους και σε άλλες περιπτώσεις κομμάτων ή / και κοινοβουλευτικών εκπροσώπων.

Παίρνοντας μία γεύση από τις ιστοσελίδες, έγινε εντονότερη η περιέργεια για την συλλογή δεδομένων στην καθημερινή ζωή. Επιθυμούσαμε να δοκιμάσουμε τα αποτελέσματά μας σε μεγάλα κειμενικά σώματα και στον επίσημο προφορικό λόγο, όπου η επιλογή φράσεων και λέξεων είναι προσεκτικά επιλεγμένες.

Οι ομιλίες που επιλέχθηκαν για το κόμμα της Χρυσής Αυγής ήταν 1028, αφού έγινε επιλογή τους με βάση τα ονόματα των βουλευτών που ανήκαν στην κοινοβουλευτική ομάδα της ΧΑ το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Συνολικά οι αγορεύσεις των βουλευτών τον ίδιο χρόνο

ήταν, 36487. Σε αυτό το μεγάλο κειμενικό σώμα προσπαθήσαμε να εντοπίσουμε χαρακτηριστικά στοιχεία της ρητορικής μίσους.

```
In [10]: df.shape  
Out[10]: (36487, 2)
```

Εικόνα 8. Μέγεθος δεδομένων των ομιλιών της ολομέλειας στη Βουλή.

Τέλος, έγινε προσπάθεια συλλογής tweets, εφαρμόζοντας λέξεις - κλειδιά που εντοπίστηκαν πρώτα στη βιβλιογραφία και πυροδοτούν τα σχόλια μίσους προς συγκεκριμένες μειονότητες. Κάποιες από αυτές τις λέξεις ήταν μετανάστες, πρόσφυγες, γυναίκες, ανάπηροι, η κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ, ομοφυλόφιλοι - γκέι κ.ο.κ. Με την αυτόματη συλλογή δεδομένων, μέσω του API του twitter, είναι εφικτή η αναζήτηση αυτών των συγκεκριμένων λέξεων. Αρχικά, χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο του workbenchdata.³⁸ Έτσι έγινε συλλογή 6678 tweets, με φίλτρο τις λέξεις: ομοφυλόφιλος, μετανάστης, γυναίκα, άσυλο, γκέι, πρόσφυγες, ΛΟΑΤΚΙ, Πακιστανός, αμεα και ανάπηρος.

```
In [12]: df.shape  
Out[12]: (6678, 6)
```

Εικόνα 9. Μέγεθος δεδομένων των σχολίων στο Twitter.

Η χρήση του twitter σαν κοινωνικό μέσο έγινε συνειδητά. Καταρχάς, ο εντοπισμός του Λόγου μίσους στην κοινωνία μπορούσε να γίνει εύκολα μέσα από ένα μέσο κοινωνικής δικτύωσης, αφενός γιατί οι περισσότεροι Έλληνες διαθέτουν λογαριασμό στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και αφετέρου γιατί υπάρχουν γραπτά σχόλια τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν καθώς είναι δημόσια, διαθέσιμα στο ευρύ κοινό, με εύκολη δηλαδή πρόσβαση και ορατά από όλους.

³⁸ Διαθέσιμο στην διεύθυνση: <https://workbenchdata.com/>

Τα σχόλια δημοσιεύονται απευθείας από τον χρήστη και κάτοχο ενός λογαριασμού, χαρακτηρίζοντας το twitter ως ένα χρηστοκεντρικό μέσο.

Επιπλέον, προσφέρει ένα μεγάλο όγκο μεταδεδομένων, όπως είναι τα hashtags, τα οποία συνδέουν σε σχόλια. Ακόμα είναι δυνατόν να εντοπιστούν η τοποθεσία, όπως επίσης και links που οδηγούν σε άλλα κείμενα - άρθρα (Baumgarten N. et al, 2019).

Κεφ.5. Ανάλυση και ερμηνεία αποτελεσμάτων – Οπτικοποίηση

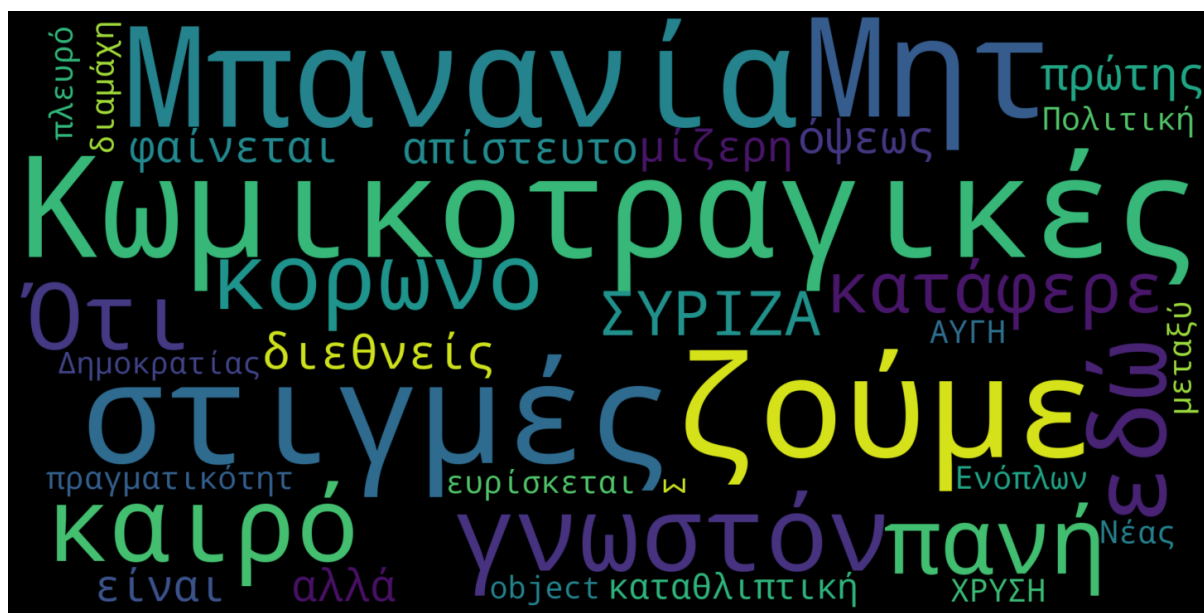
Τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν, έπρεπε να καθαριστούν στην αρχική τους μορφή, προκειμένου να γίνει η επεξεργασία με βάση τις προϋποθέσεις που θέσαμε. Για ερμηνευθούν, να ακολουθήσει η εξαγωγή ευρημάτων και η ποσοτικοποίηση δεδομένων, ήταν ανάγκη να γίνει ένα καθάρισμα των διπλών σειρών και να “πεταχτούν” τα δεδομένα που δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν. Στην πορεία θα παρουσιαστούν οι πίνακες και αποτυπώνονται οι κατανομές συχνότητας των λέξεων. Επίσης γίνεται και μία εφαρμογή του λεξικού με λέξεις μίσους, ώστε να εντοπίσουμε αν όντως υπάρχουν χαρακτηριστικά του φαινομένου. Στην πορεία βρίσκουμε τις συμφράσεις από τις λέξεις που μας ενδιαφέρουν στα κείμενα της Βουλής και του Twitter, ενώ γίνεται μία προσπάθεια να εντοπιστεί η θεματολογία σε κείμενα των εξτρεμιστικών ιστοσελίδων που συλλέξαμε. Τέλος εφαρμόστηκε η συναισθηματική ανάλυση τόσο σε όλο το φάσμα των δεδομένων, όσο και στις συμφράσεις που εντοπίσαμε (Kotler & Keller, 2006, Babie, 2011).

5.1. Η μελέτη των ethnikismos.net και xrisiavgi.com

Οι δύο ελληνικές ιστοσελίδες αποτέλεσαν μία πρωταρχική πηγή δεδομένων, η οποία συνέβαλε στην επιβεβαίωση των υποθέσεων, ότι η ρητορική μίσους υπάρχει στο διαδίκτυο και συγκεκριμένα στα διαδικτυακά φόρουμ σχολιασμού.

Επιπλέον και πολύ σημαντικό βήμα για την εξέλιξη της έρευνας ήταν ότι, ο ethnikismos.net και η xrisiavgi.com βοήθησαν στην προσπάθεια διαμόρφωσης του λεξικού για τη ρητορική μίσους. Επειδή το λεξικό αρχικά συστάθηκε με βάση τη βιβλιογραφία και στηριζόμενο σε άλλα λεξικά, ένα αγγλικό και ένα ελληνικό, δεν μπορούμε να συμπεριλάβουμε καθημερινές λέξεις που χρησιμοποιούν τα άτομα για να εκφράσουν μίσος. Έτσι, μέσα από την επεξεργασία των δεδομένων, κυρίως των τίτλων των δύο σάιτ, κάναμε μία απλή μέτρηση της συχνότητας των κοινών λέξεων, αλλά εφαρμόσαμε και το hatelex (το δικό μας λεξικό που εμπεριέχει λέξεις φορτισμένες με ρητορική μίσους).

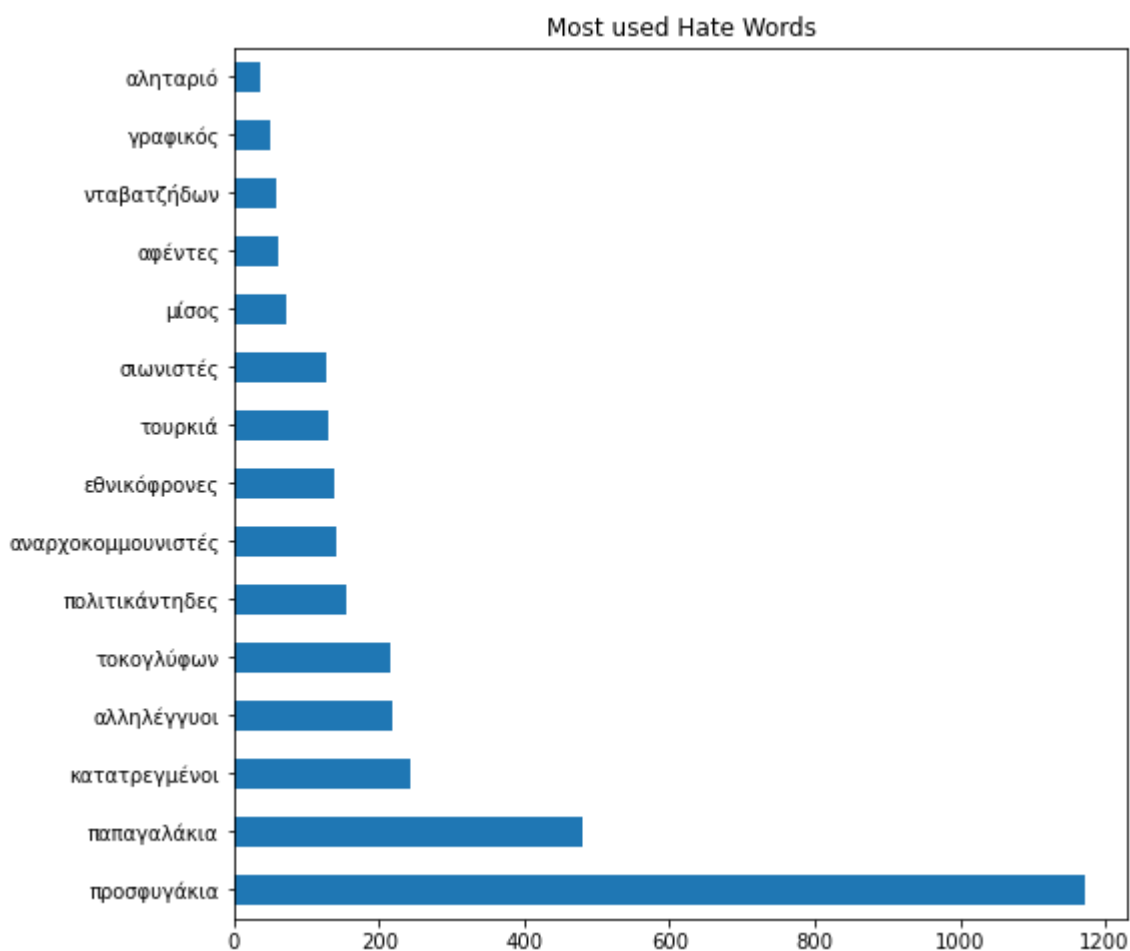
Σε μία εικονοποίηση των συχνότερων λέξεων δημιουργήσαμε ένα σύννεφο λέξεων, όπως φαίνεται στην παρακάτω εικόνα.

Εικόνα 10. Σύννεφο λέξεων (Wordcloud) από το ethnikismos.net - xrisiavgi.com.

Παρατηρούμε στην συγκεκριμένη οπτικοποίηση, λέξεις όπως μπανανία (μία λέξη που αναφέρεται για να χαρακτηρίσει την κυβέρνηση), κωμικοτραγικές (για να περιγραφεί μία κατάσταση), μίζερη (αναφέρεται στην πραγματικότητα) ότι είναι λέξεις βαριά φορτισμένες και εμπεριέχουν σχολιασμό. Με μία πρώτη παρατήρηση βλέπουμε ότι η κυρίαρχη θεματολογία που υπάρχει στις ιστοσελίδες αφορά την πολιτική κριτική στην κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ, αλλά και στον Κυριάκο Μητσοτάκη. Επίσης, δεν είναι τυχαίο ότι λέξεις, όπως οι κορωνο, ενόπλων και πολιτική, αναφέρονται στα μείζονα θέματα της επικαιρότητας και απασχολούν σε μεγάλο μέρος τις ιστοσελίδες.

Στη συνέχεια, εφαρμόσαμε το λεξικό, όπως αναφέραμε παραπάνω και επισημαίνουμε τις παρακάτω πιο συχνές λέξεις από το λεξικό ρητορικής μίσους, οι οποίες συναντώνται συνάμα στις περιλήψεις των άρθρων γνώμης. Οι λέξεις όπως προσφυγάκια, κατατρεγμένοι και αλληλέγγυοι αναφέρονται στους μετανάστες με τρόπο υποτιμητικό. Ας μην ξεχνάμε ότι την περίοδο ανόδου της Χρυσής Αυγής, υπάρχει έντονη αύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος από την Ανατολή. Παράλληλα, οι λέξεις παπαγαλάκια, τοκογλύφων, πολιτικάντηδες, αναρχοκομμουνιστές, εθνικόφρονες, αντικατοπτρίζουν μία κριτική στην πολιτική διακυβέρνησης της χώρας, αλλά και ένα σχόλιο προς τους δημοσιογράφους (παπαγαλάκια), οι οποίοι μεταφέρουν τα «κείμενα» της κυβέρνησης.

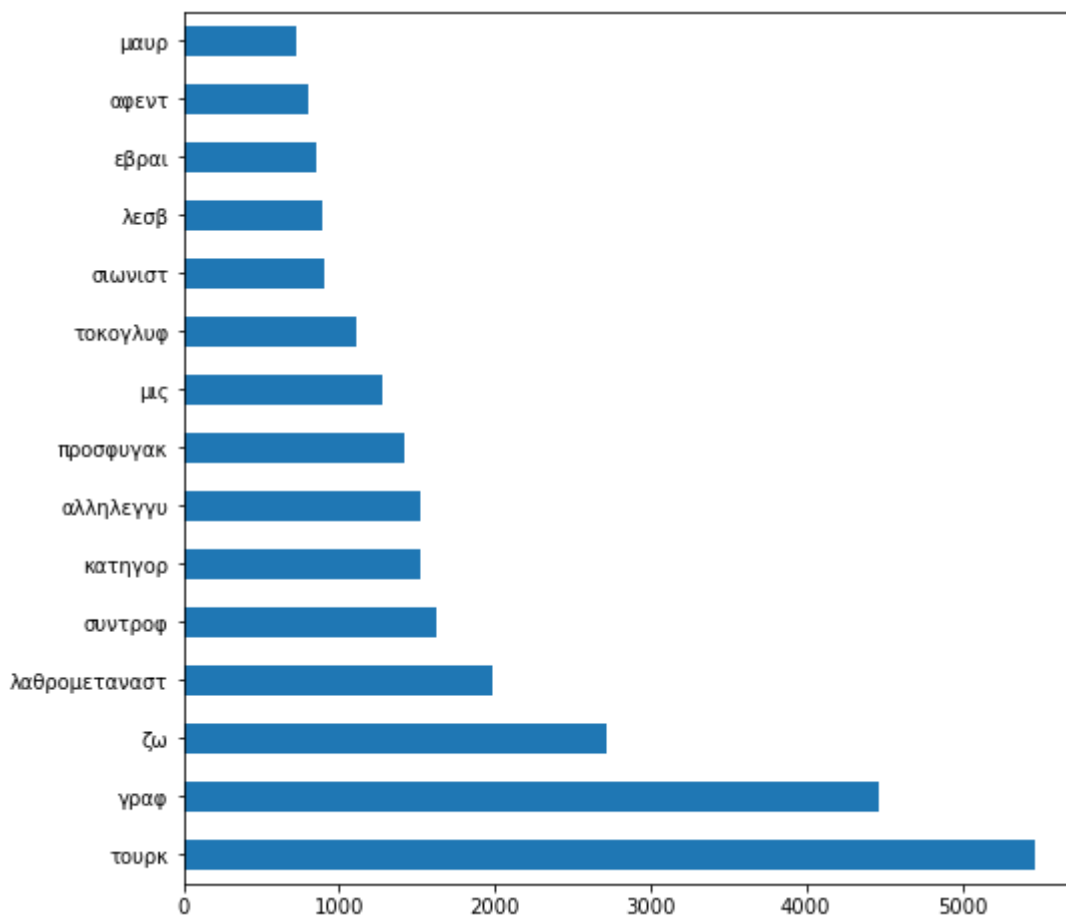
Εικόνα 11(α). Οι πιο συχνές λέξεις μίσους (hate words) στα sites.

Για να παρουσιάσουμε όμως, ότι υπάρχουν στην πραγματικότητα ψήγματα της ρητορικής μίσους μέσα στα άρθρα γνώμης των site, εφαρμόσαμε και μία ανάλυση συναισθήματος (sentiment analysis). Διαπιστώσαμε ότι υπάρχει σε μεγάλο ποσοστό το συναίσθημα του θυμού και γενικότερα αρνητικά συναισθήματα. Η ανάλυση συναισθήματος έγινε μέσα από δύο λεξικά. Το ένα λεξικό που χρησιμοποιήθηκε ήταν το *emolex*, το οποίο αντλήθηκε από το github του μεταπτυχιακού προγράμματος και το άλλο πάρθηκε από την NRC³⁹.

Παρατηρήσαμε ότι τα δεδομένα μας ήταν περίπου 105.980 άρθρα από τις ιστοσελίδες, οπότε οι λέξεις που μετρήθηκαν από το λεξικό δεν ήταν αναλογικά ίσες σε τόσο μεγάλο αριθμό

³⁹ Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://sentiment.nrc.ca/lexicons-for-research/>.

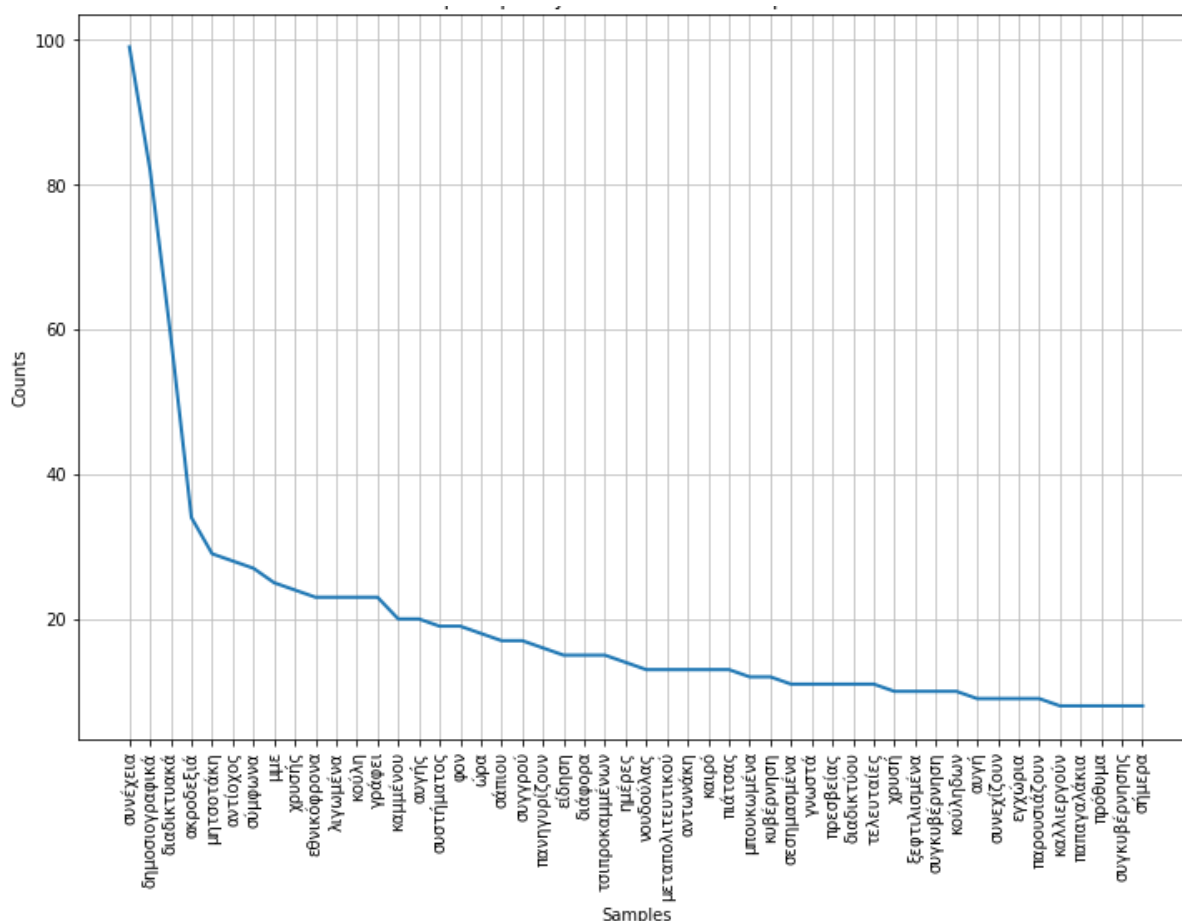
κειμένων. Έτσι εφαρμόσαμε την αποκοπή καταλήξεων (stemming), στα κείμενα και στο λεξικό, ώστε να πάρουμε τη ρίζα της κάθε λέξης και βρήκαμε τα παρακάτω αποτελέσματα:

Εικόνα 11(β). Οι πιο συχνές λέξεις μίσους (hate words) στα sites.

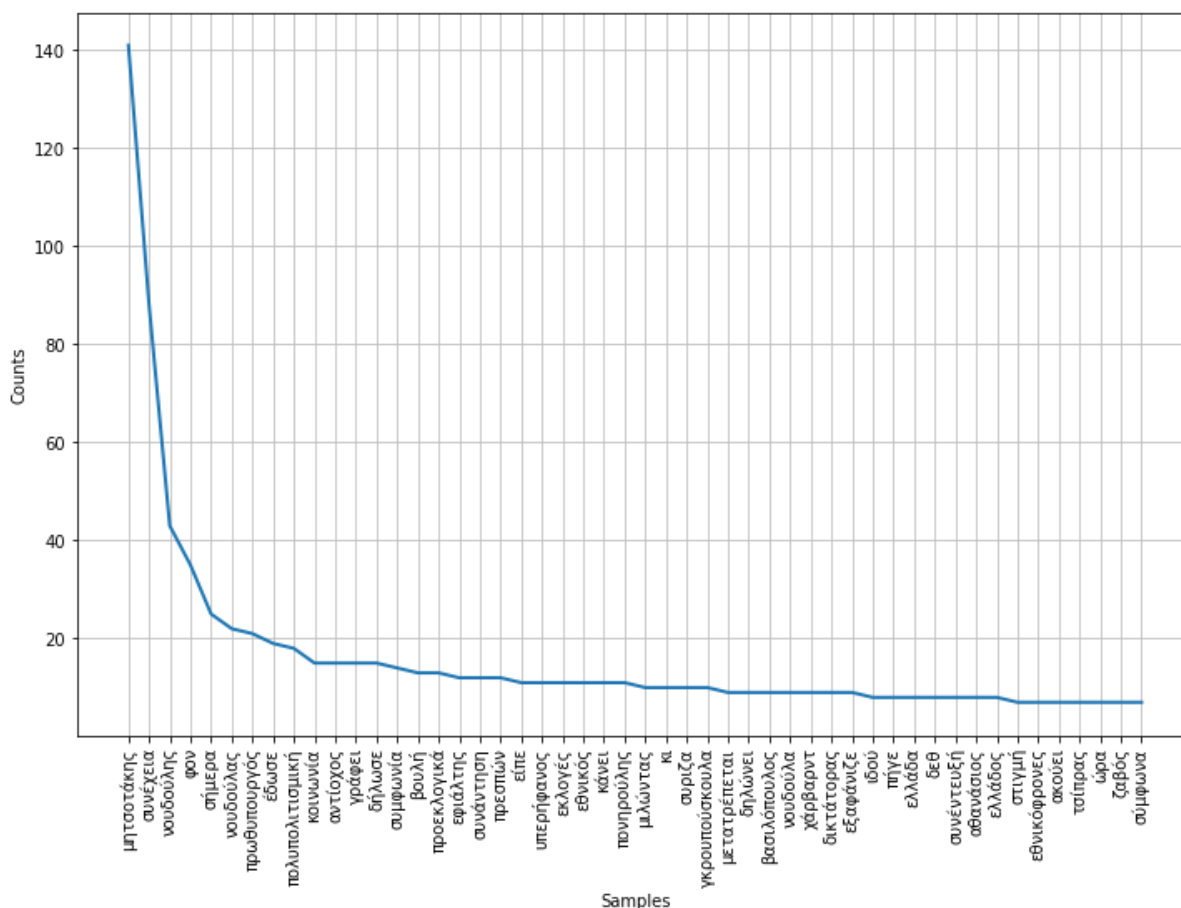
Εντοπίζουμε πλέον στο δεύτερο γράφημα (εικ. 11β), πόσες φορές εμφανίζεται η λέξη “τουρκ”, “λαθρομεταναστ”, “προσφυγακ” κ.τ.λ. Οι λέξεις αυτές δεν εμφανίστηκαν στην προηγούμενη ταυτοποίηση, ή όπως η λέξη “προσφυγακ” μετρήθηκε λιγότερες φορές.

Σημαντικό για να εντοπίσουμε τη θεματολογία των site, αλλά και τον συνδυασμό των λέξεων που βρήκαμε ότι εμπεριέχουν ρητορική μίσους, ήταν να εφαρμόσουμε τα collocations σε αυτές τις λέξεις. Με αυτόν τον τρόπο ανακαλύψαμε με ποιες άλλες λέξεις συνδυάζονται οι πιο συχνές λέξεις μίσους. Χαρακτηριστικά θα αναφέρουμε τα πιο ουσιώδη ευρήματα.

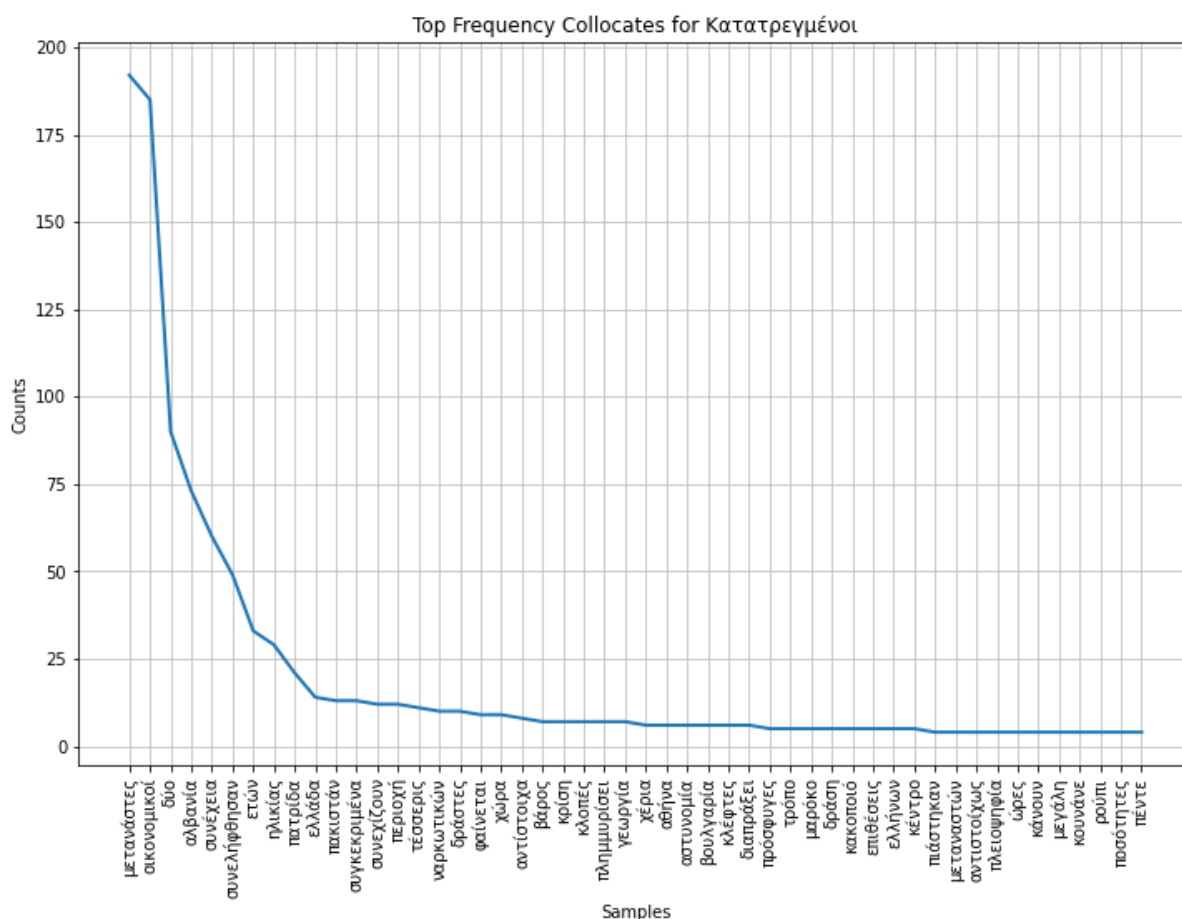
Εικόνα 12. Τα πιο συχνά Collocations της λέξης Παπαγαλάκια στις ιστοσελίδες.

Το παραπάνω γράφημα επιβεβαιώνει ότι η λέξη *παπαγαλάκια*, αναφέρεται στους δημοσιογράφους και γενικότερα στα διαδικτυακά ΜΜΕ. Επίσης, συχνή είναι η αναφορά του ονόματος του κ. Μητσοτάκη (και ως Κούλης), καθώς τα άρθρα αντλήθηκαν μέχρι την κυβέρνηση της ΝΔ, όπως ακόμα, αναφέρονται και οι κ. Τσίπρας και Καμμένος, από την κυβέρνηση συνασπισμού τον Σεπτέμβριο του 2015.

Εικόνα 13. Τα πιο συχνά Collocations της λέξης «Κούλης» στις ιστοσελίδες.

Κάνοντας συμφράσεις με τη λέξη «Κούλης», παρατηρούμε ότι όντως είναι ο γνωστός
 χαρακτηρισμός για τον πρωθυπουργό της χώρας, αλλά βλέπουμε και άλλες λέξεις
 υποτιμητικές για το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας. Η λέξη «νουδούλης» αποτελεί άλλη μία
 ετικέτα για τον Κυριάκο Μητσοτάκη, όπως και το «πονηρούλης». Είναι κάποια στοιχεία που
 με το επίθημα -λης, προσφωνίζουν μειονεκτικά ένα καίριο πολιτικό πρόσωπο. Επιπλέον, οι
 λέξεις «δικτάτορας» και «ζαβός» είναι δύο λέξεις αρκετά αρνητικές για τον Μητσοτάκη. Η
 λέξη «δικτάτορας» αφορά τις αποφάσεις για την πολιτική του πρωθυπουργού.

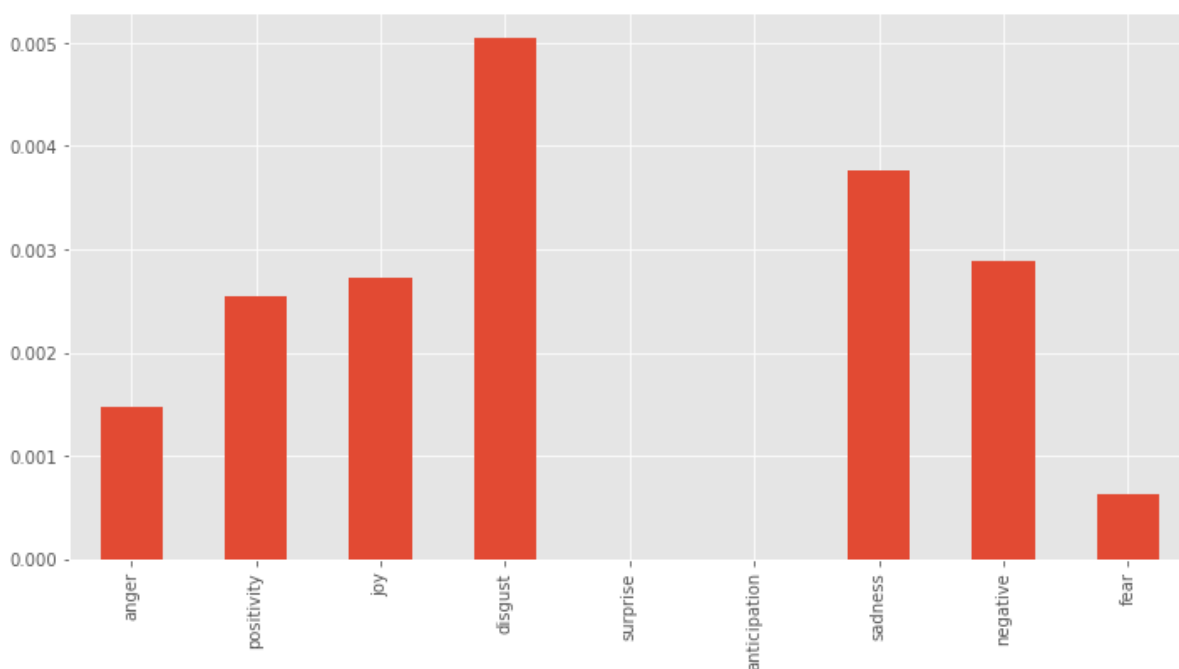

Εικόνα 14. Τα πιο συχνά Collocations της λέξης «κατατρεγμένοι» στις ιστοσελίδες.

Ακόμα, το παραπάνω γράφημα (εικ. 14) έρχεται να επιβεβαιώσει ότι η λέξη κατατρεγμένοι, αναφέρεται στους πρόσφυγες, και κυρίως στους οικονομικούς μετανάστες. Η χώρα που παρουσιάζεται πιο συχνά είναι η Αλβανία, ακολουθεί το Πακιστάν, ενώ οι λέξεις που έχουν σχέση με την αστυνομία, όπως συνελήφθησαν ή ναρκωτικά, κλοπές, δράστες είναι εμφανείς στο γράφημα. Συνδέεται με κάποιον τρόπο η εγκληματική ενέργεια με τις δραστηριότητες των μεταναστών. Ας σημειωθεί εδώ, ότι η αύξηση της εγκληματικότητας αποτελεί κύριο πλαίσιο για την εκφορά ρητορικής μίσους στην μειονότητα των μεταναστών.

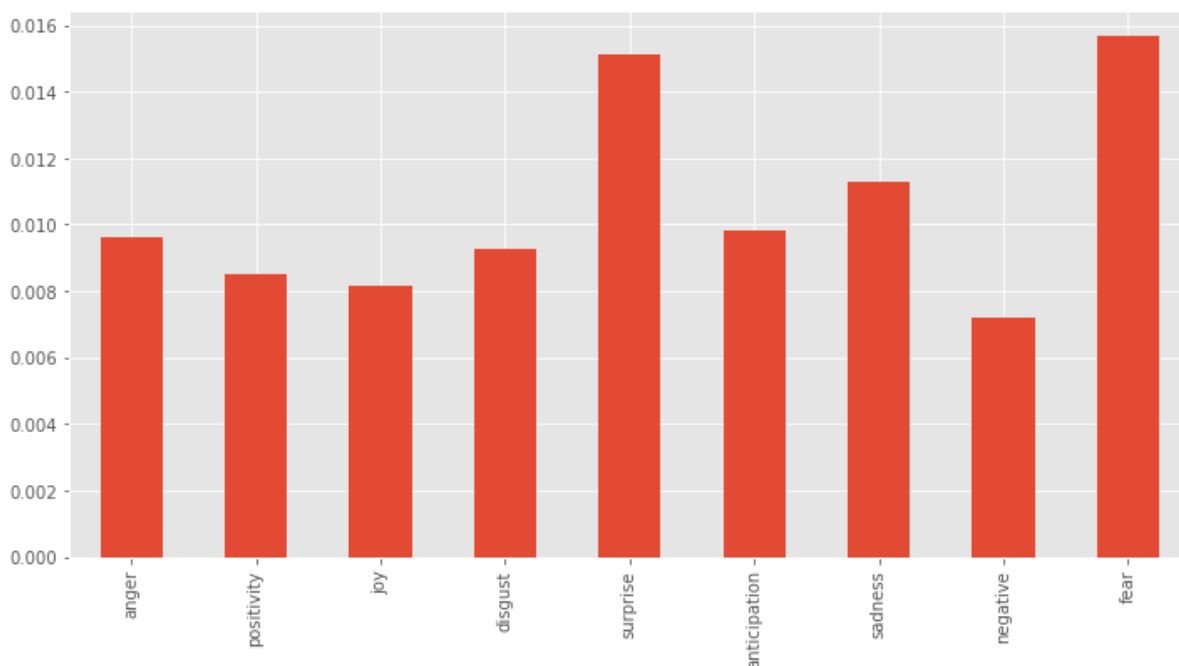
Αναζητήσαμε «παράθυρα» κειμένου γύρω από τις λέξεις που μας ενδιέφεραν, συγκεκριμένα 5 λέξεις πριν και πέντε λέξεις μετά τη λέξη μίσους (concordances). Η κάθε λέξη εμφανίστηκε μέσα σε μία πρόταση, με μεγαλύτερο μέγεθος πρότασης τις 5 λέξεις. Στη συνέχεια εξαγάγαμε λίστες προτάσεων και εφαρμόσαμε τη συναισθηματική ανάλυση σε ορισμένες έννοιες.

Τα πιο χαρακτηριστικά αποτελέσματα ήταν οι λέξεις “λεσβ”, “κατατρεγμ”, “μαυρ”, “αναπηρο” και “σιωνιστ”.

Εικόνα 15. Μέτρηση συναισθημάτων λέξης «λεσβ» μέσα στις συμφράσεις.

Παρατηρούμε στην παραπάνω εικόνα (εικ.15), πόση μεγάλη μέτρηση έχει η αηδία και λύπη στις φράσεις που εμπεριέχουν τον όρο «λεσβ», σε σχέση με τα υπόλοιπα συναισθήματα.

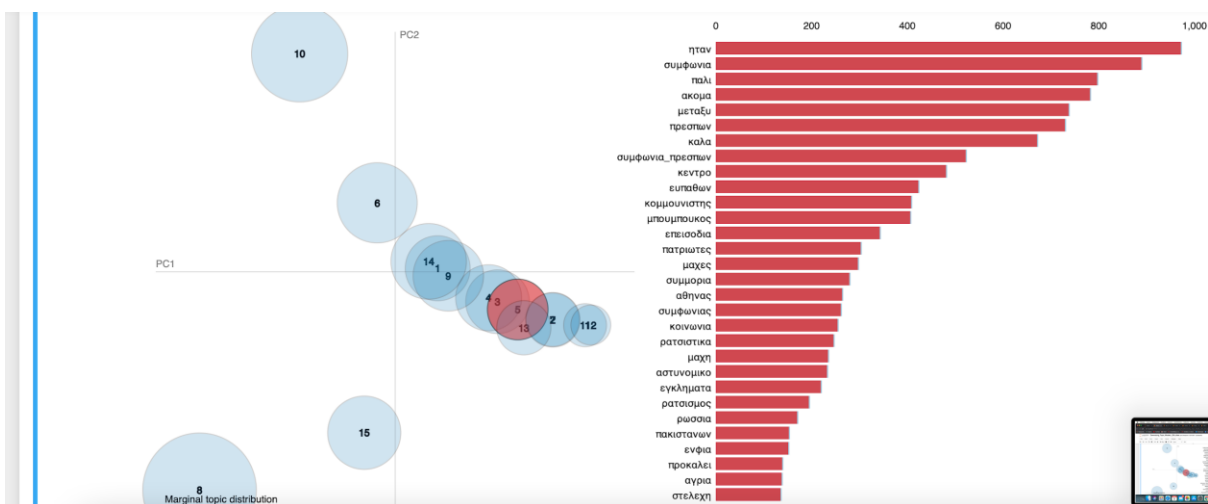
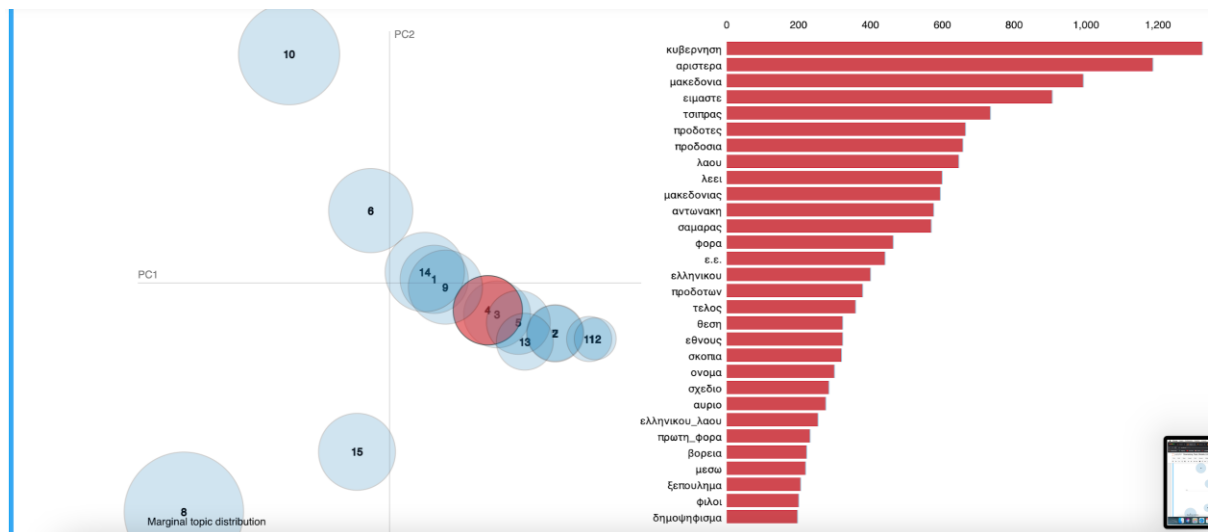
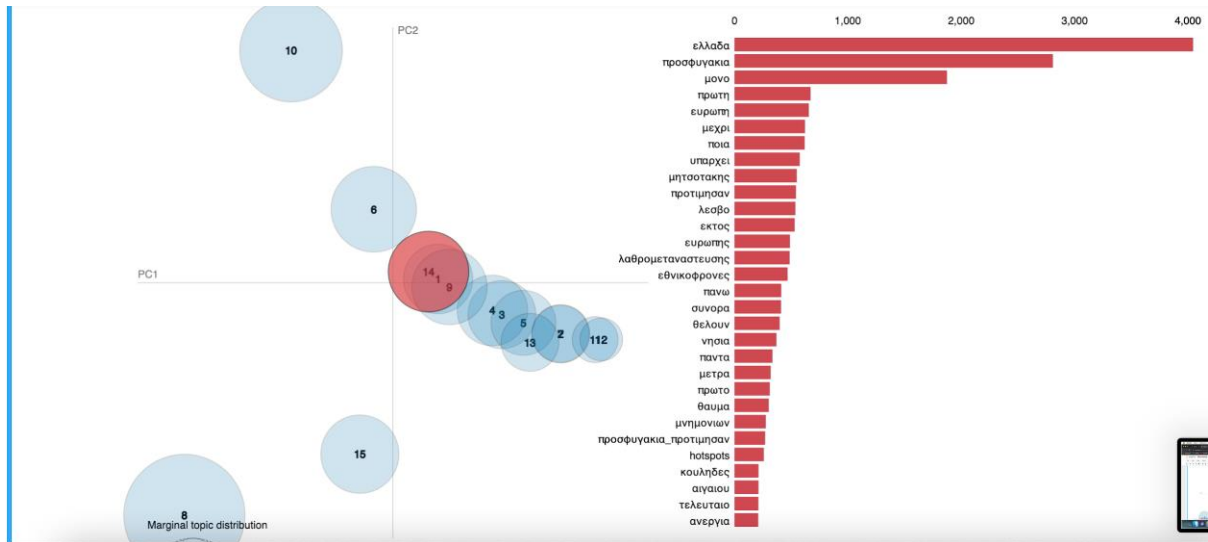
Εικόνα 16. Μέτρηση συναισθημάτων λέξης “κατατρεγμ” μέσα στις συμφράσεις.

Αντίθετα, η λέξη «κατατρεγμ» φανερώνουν σε μεγάλο ποσοστό φόβο και έκπληξη, ενώ ακολουθεί η λύπη και το μίσος με την προσδοκία.

Οι μετανάστες μέσα στις προτάσεις στη συναισθηματική ανάλυση, έφεραν πρώτο τον φόβο (σχεδόν στο 25%) και την προσδοκία δεύτερη με ποσοστό περίπου 20%. Ακολούθησε η έκπληξη και ο θυμός (περίπου 15%). Παράλληλα, η λέξη «αναπηρ» εμφάνισε υψηλή έκπληξη, λύπη και φόβο με ποσοστά 0,8, 0,6 και 0,55 αντίστοιχα. Τέλος, η λέξη «μαυρ» παρατηρούμε ότι έχει υψηλή θετικότητα αλλά και φόβο, περίπου στο 3%. Φυσικά και η ρίζα της λέξης πλησίασε και λέξης με θετικό πρόσημο, όπως «μαυροσκούφηδες» και «μαυροντυμένη».

Τέλος, έγινε προσπάθεια για ανάλυση θεματολογίας των ιστοσελίδων, μέσα από τις μεθόδους του topic modeling και του topic clustering. Για να επικεντρωθούμε στα θέματα, τα οποία στρέφουν την προσοχή τους κάποια εξτρεμιστικά άρθρα, εφαρμόσαμε δύο συγκεκριμένα εργαλεία.

«Ελένη Μαρία Νησωτάκη» «Ανάλυση πολιτικού λόγου σε μεγάλα σώματα κειμένων και σχολίων στο Twitter, με χρήση τεχνικών εξόρυξης πληροφορίας (text mining) και ανάλυσης φυσικής γλώσσας (NLP): Η μελέτη του φαινομένου της ρητορικής μίσους»

Εικόνα 17 (α,β,γ). Εντοπισμός Topic / θεματολογία και σχετικότητα λέξεων στα ethnikismos.net - xrisiavgi.com.

Είναι ενδιαφέρον να τονίσουμε εδώ μερικά χαρακτηριστικά της ρητορικής μίσους που εντοπίσαμε στις ιστοσελίδες και με βάση την ανάλυση του topic modeling που εφαρμόσαμε. Η μέτρηση αυτή έγινε όταν ορίσαμε στον αλγόριθμο την παράμετρο να δίνει 15 θεματικές ενότητες.

Αρχικά στα διαγράμματα (17), βλέπουμε ότι ο κύκλος με αριθμό 14 στο γράφημα, αφορά τους πρόσφυγες στην Ελλάδα. Εμφανώς παρατηρούμε ότι οι λέξεις που συνοδεύουν τους πρόσφυγες είναι αρκετά αρνητικά φορτισμένες και περιέχουν μίσος. Έτσι, τα υποτιμητικά προσφυγάκια και λαθρομετανάστες σχετίζονται άμεσα με το μεταναστευτικό ρεύμα, αλλά και τη ρητορική μίσους. Επίσης, αναφέρεται η κυβέρνηση του Κ. Μητσοτάκη και τα μέτρα που πήρε για το μεταναστευτικό. Ο χαρακτηρισμός *κούληδες* είναι εμφανώς ειρωνικός προς την πολιτική παράταξη της Νέας Δημοκρατίας. Ένα σημαντικό στοιχείο που παρατηρούσε στο γράφημα 17.α, είναι ότι στο τέλος αναφέρεται η ανεργία. Όπως επισημάνθηκε στο πρώτο μέρος της εργασίας, συνήθως οι πρόσφυγες ταυτίζονται με τα διάφορα προβλήματα που έφερε μαζί της η οικονομική κρίση. Έτσι και εδώ η ανεργία έρχεται ως συνέπεια της έλευσης των μεταναστών, σύμφωνα με τις ιστοσελίδες.

Το γράφημα 17.β, αναφέρεται στη θεματολογία των άρθρων που ασχολήθηκαν με συμφωνία των Πρεσπών και την ονομασία της ΠΓΔΜ σε Βόρεια Μακεδονία. Αντικρίζουμε μία αυστηρή και επιθετική ίσως, κριτική προς την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ, αλλά και τον πολιτικού του αρχηγού, Αλέξη Τσίπρα. Οι λέξεις προδότες και προδοσία αφορούν την αντίληψη ότι η ελληνική πολιτική διπλωματία έδωσε στο κράτος της Βόρειας Μακεδονίας, το όνομα που “ανήκει” στην Ελλάδα. Αντιλαμβανόμαστε εδώ ότι το στοιχείο του εθνοκεντρισμού είναι κυρίαρχο σε αυτή τη θεματολογική περιοχή. Οι αρθρογράφοι των ιστοσελίδων αναφέρουν τη λέξη “ξεπούλημα” για να τονίσουν πως η ονομασία υποδηλώνει την πώληση ενός μέρους της Ελλάδας. Αυτό αποτέλεσε και το βασικό επιχείρημα για τον ξεσηκωμό πολλών Ελλήνων στο να διαδηλώσουν εκείνη την περίοδο, καλοκαίρι του 2018, όπου οι κυβερνήσεις της ΠΓΔΜ και της Ελλάδας υπέγραψαν τη Συμφωνία των Πρεσπών, η οποία συντέλεσε και στην μετονομασία της χώρας σε «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας». Φυσικά τελευταία λέξη αναφέρεται το δημοψήφισμα, καθώς η κυβέρνηση της Ελλάδας προχώρησε σε συμφωνία χωρίς τη διαδικασία

του δημοψηφίσματος, κάτι που ώθησε πολλές εξτρεμιστικές απόψεις να μιλούν για προδοσία, όπως παρατηρούμε και εδώ.

Το διάγραμμα 17.γ, ενώ αναφέρει και αυτή στο γράφημα τη συμφωνία των Πρεσπών, επικεντρώνεται στα κάποια άλλα περιστατικά. Μιλάει για συμμορίες στην Αθήνα, για ρατσιστικά σχόλια και για τους Πακιστανούς, που εμφανέστατα τους συνδέει με την εγκληματικότητα και την αστυνομία. Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε πως, η θεματολογία των άρθρων που συλλέχθηκαν και σύμφωνα με τον αλγόριθμο είναι κοινά, αφορούν τις εγκληματικές ενέργειες στο κέντρο της Αθήνας, που αποδίδονται στην κοινωνική ομάδα των Πακιστανών.

Αν παρατηρήσουμε και το υπόλοιπο γράφημα (εικόνες που παρατίθενται στο παράρτημα), βλέπουμε ότι παρουσιάζεται έντονα το εθνικιστικό στοιχείο. Λέξεις όπως ο Έλληνας, το έθνος είναι μαζί σε ένα θέμα, με τη δημοκρατία, το εθνικό, αλλά και με την Αλβανία, κομμουνιστές και χούντα. Παρατηρούνται λοιπόν κάποια θετικά χαρακτηριστικά της εθνικής ταυτότητας, αλλά και λέξεις που «υπονομεύουν» το έθνος, καθώς οι κομμουνιστές αναφέρονται κριτική στην αριστερή κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ, η Αλβανία, όπως είδαμε στα collocations, αναφέρεται στους πρόσφυγες και η χούντα δεν θα μπορούσε να είναι μία λέξη συνυφασμένη με το έθνος. Επιπλέον, γίνεται πάλι αναφορά για την εγκληματικότητα στο κέντρο της Αθήνας (Εξάρχεια) και τη συμμετοχή των Αλβανών, αυτή τη φορά, στην αύξηση του φαινομένου.

Σε πολλές εικόνες φαίνεται πλέον ξεκάθαρα η κριτική στους θεσμούς της πολιτείας. Αρχικά, αναφέρονται οι βουλευτές, και στην πορεία οι αστυνομικοί. Οι αρθρογράφοι μιλούν για καθεστωτικό σύστημα διακυβέρνησης, χαρακτηρίζονται εθνικόφρονες τους αστυνομικούς, μάλλον ο όρος χρησιμοποιείται ειρωνικά. Ταυτόχρονα αναφέρεται για πρώτη φορά η λέξη προσφυγάκι, ως υποτιμητική για τα παιδιά μεταναστών από το Ισραήλ. Ενώ οι λαθρομετανάστες είναι μία λέξη κυρίαρχη σε πολλούς κύκλους - θεματολογικές περιοχές των άρθρων.

Ένας άλλος τρόπος για να εντοπίσουμε την θεματολογία στις ιστοσελίδες ήταν να κατοχυρώσουμε τις λέξεις με βάση τις συστάδες θεμάτων (topic clustering). Συγκριτικά με το παραπάνω μοντέλο της θεματολογίας, εντοπίζονται κάποια επιπλέον στοιχεία που θα ήταν

λακεδες διεθνων
 διεθνων τοκογλυφων
 τριτομηνηνιακοι
 γιορτασουν ιδου
 υπαρχει
 μυθοι αριστερας
 τοκογλυφων απελευθερωση
 εαμβουλγαρους θεσσαλονικης
 αναγκη νεους
 θεσσαλονικης αποφασισαν
 πλαισια
 παλιοι μυθοι
 αριστερας ξεφτισαν
 αποφασισαν γιορτασουν
 αμερικανοκομμουνιστες λακεδες

Τα παραπάνω σύννεφα λέξεων παρουσιάζουν κάποια επιπλέον στοιχεία για τη θεματολογία των ιστοχώρων που μελετάμε. Στην πρώτη εικόνα (18.α) παρατηρούμε ορισμένες τοποθετήσεις των αρθρογράφων για τα διεθνή ζητήματα. Συγκεκριμένα αναφέρεται αρκετές φορές η λέξη “ΕΑΜοβούλγαροι”. Σύμφωνα με την εφημερίδα “Αυγή”, οι Βούλγαροι έκαναν επιδρομές συχνά στο κομμάτι της Μακεδονίας που βρίσκεται στα εδάφη της Ελλάδας, ενώ οι διαδηλώσεις του ΕΑΜ στην Αθήνα την περίοδο της Κατοχής κατάφεραν να αποτρέψουν την παραχώρηση της ελληνικής Μακεδονίας στη γείτονα χώρα⁴⁰.

Αντιλαμβανόμαστε επομένως πως το πρώτο σύννεφο λέξεων αποτελεί μία σύνοψη για τη συμφωνία των Πρεσπών και την αντίθετη άποψη των συγγραφέων των άρθρων. Οι ίδιοι εκφέρουν κάποια προσβλητικά χαρακτηριστικά για τις γειτονικές χώρες, όπως η Βουλγαρία, για να δηλώσουν ότι εποφθαλμιούν την Θεσσαλονίκη. Επίσης, προκαλούν τους αναγνώστες τους, καθώς μιλούν για «μασκαριλίκια», και «μύθους αριστεράς». Επιπλέον, οι

89

εξοργιστικές έλληνες
πολλαπλασιασμό
γενετολογία
θυμίζουμε εθνομηδενιστικές
μύθο υπάρξει
γενετολογική
γενετολογία
ελλήνων
απόψεις
έχουν δεκαετίας εθνοκαθάρσεων
έχουμε
πάρμε
είχαμε
θύματα
επιτόρητες
ανιστόρητες
ξαφνικά γεγονότα
εμφανίζεται μαύρη
ποντιακή
γενετολογική
αναγάγει
βουλή
γενετολογία
συστήμα
ποντίων
αλλήνικα
έχουν
έχουμε
λάγους
τώρα
πολύ
ανιστόρητες
επιτόρητες

Στο δεύτερο σύννεφο λέξεων (εικ. 18.β) κυριαρχεί η θεματολογία για την προάσπιση του έθνους και τις προσπάθειες για την «γενοκτονία» των Ελλήνων. Ουσιαστικά με τις λέξεις, «εθνοκάθαρση», «γενοκτονία», «γενοκτολογία», «γενοκτολαγνεία», «εθνομηδενιστικές» οι ιστοσελίδες αναφέρονται στα ζητήματα του έθνους, αλλά και στην γενοκτονία, κατά την οποία πολλοί Έλληνες θανατώθηκαν. Ο όρος «εξοργιστικές» παρουσιάζει το αίσθημα του θυμού των αρθρογράφων για τα θέματα του έθνους.

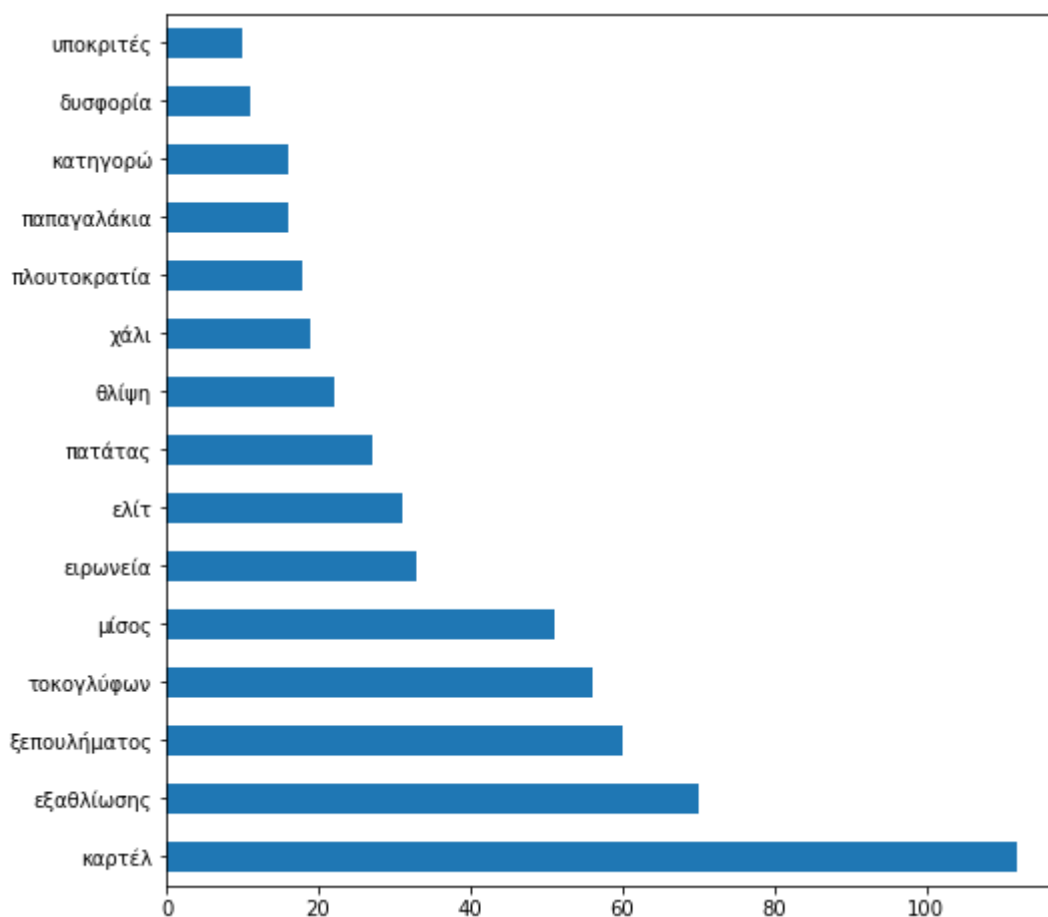
90

5.2. Η μελέτη των ομιλιών των βουλευτών την χρονική περίοδο 2012-2019

Μετά την μελέτη των δύο ιστοσελίδων, προσπαθήσαμε να εντοπίσουμε το φαινόμενο της ρητορικής μίσους μέσα στον επίσημο πολιτικό λόγο.

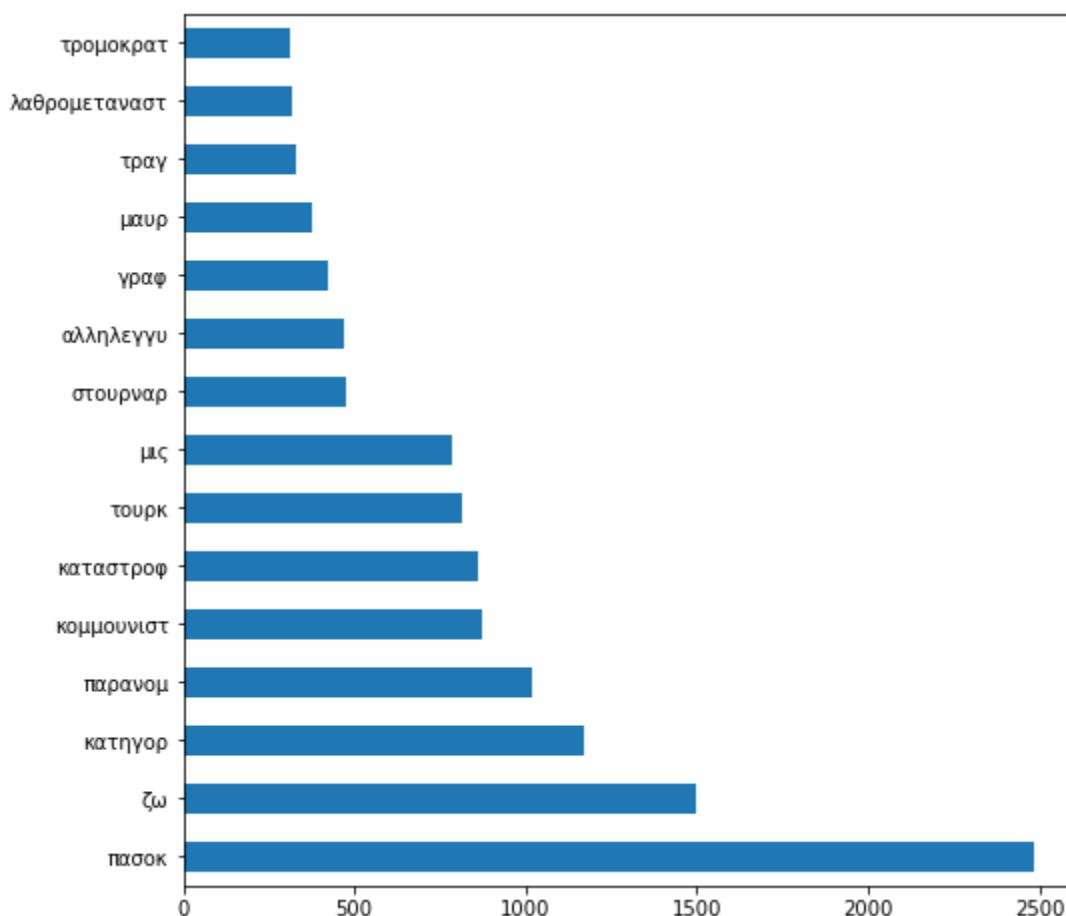
Με βάση τα παραπάνω στοιχεία, κρίναμε αναγκαίο να μελετήσουμε εάν υπάρχουν χαρακτηριστικά ρητορικής μίσους στον επίσημο πολιτικό λόγο. Δεδομένου ότι χρειαζόμαστε μεγάλα κειμενικά σώματα, για να ερευνηθεί το φαινόμενο με αποτελεσματικότητα και αξιοπιστία, εντοπίσαμε τα πρακτικά της ολομέλειας, από τον Αύγουστο του 2012, από όταν μπήκε στο Ελληνικό Κοινοβούλιο το κόμμα της ΧΑ έως και τον Ιούλιο του 2019, δηλαδή μέχρι τα πιο πρόσφατα στοιχεία που μπορέσαμε να αντλήσουμε.

Σε ένα πρώτο στάδιο κάναμε κάποιες μετρήσεις εφαρμόζοντας το λεξικό μίσους (hatelex). Όπως παρατηρούμε στο παρακάτω γράφημα, εντοπίζουμε αρκετές λέξεις του λεξικού να εμφανίζονται στα πρακτικά της Ολομέλειας. Οι λέξεις όπως *εξαθλίωσης*, *ξεπουλήματος*, *τοκογλύφων* αφορούν την οικονομία της χώρας. Αξίζει να τονίσουμε ότι την χρονική περίοδο 2012-2015, η παγκόσμια οικονομική ύφεση είχε επηρεάσει άμεσα την Ελλάδα, με την κυβέρνηση του Αντώνη Σαμαρά να υπογράφει συμφωνίες με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η λέξη καρτέλ μάλλον αναφέρεται σε αυτές τις συμφωνίες και τις ανταλλαγές της Ελλάδας με την ΕΕ, μας έκανε εντύπωση και την εξετάσαμε επιπλέον. Επίσης, το *μίσος* και το *κατηγορώ*, σαν λέξεις, παρουσιάζουν τον θυμό των ομιλητών για κάποιο ζήτημα, όπως η ειρωνεία και η δυσφορία αντανακλούν την αηδία και τη θλίψη των αγορευτών.

Εικόνα 19. Συχνές λέξεις μίσους (hate words) στα πρακτικά των συνεδριάσεων της Ολομέλειας της Βουλής.

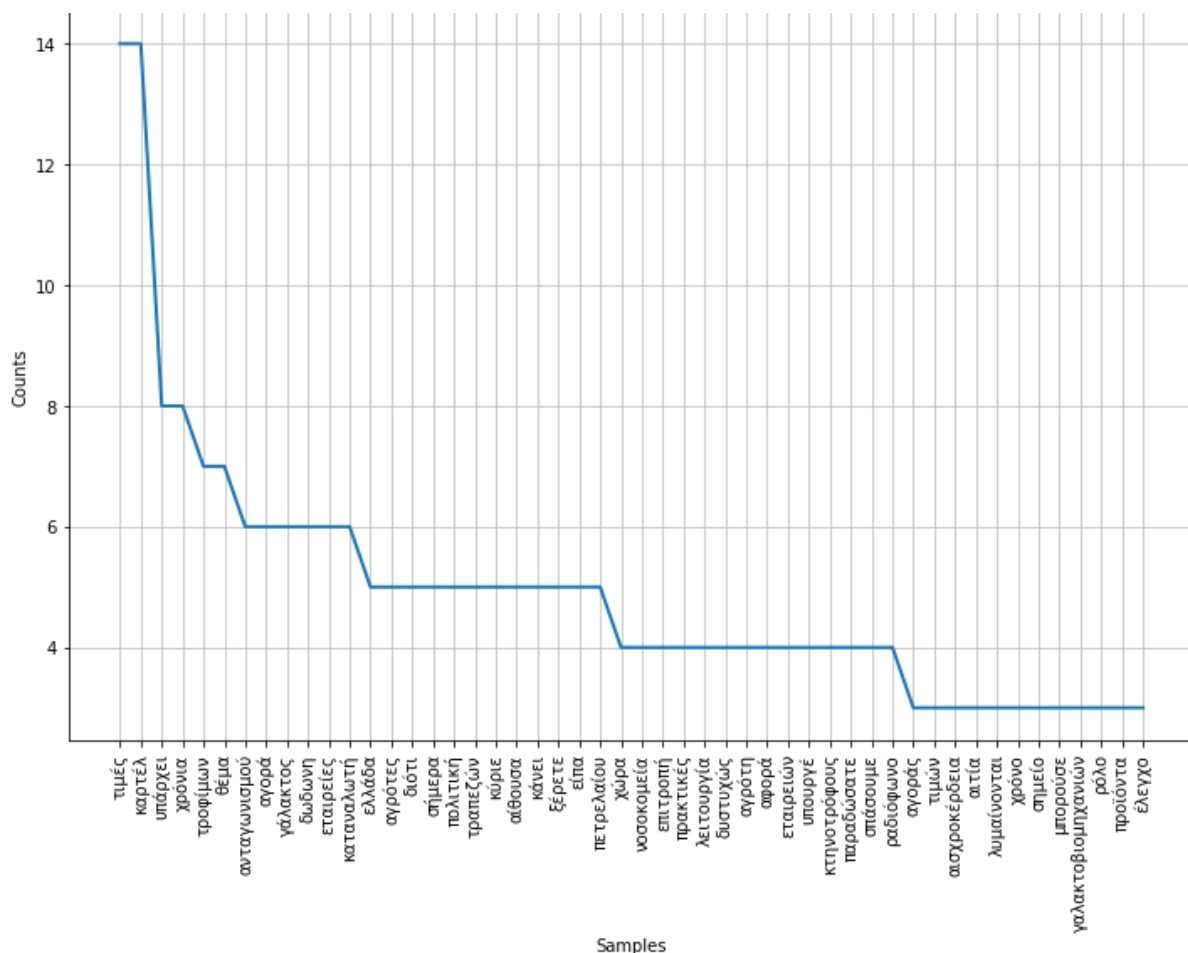
Όπως και στις ιστοσελίδες παρατηρήσαμε ότι τα δεδομένα μας ήταν περίπου 105.980 ομιλίες στη Βουλή από το 2012 μέχρι το 2019, οπότε και σε αυτήν την περίπτωση οι λέξεις που μετρήθηκαν από το λεξικό δεν ήταν αναλογικά ίσες σε τόσο μεγάλο αριθμό κειμένων. Εφαρμόσαμε ξανά την αυτόματη αποκοπή καταλήξεων (stemming), στα κείμενα και στο λεξικό, ώστε να πάρουμε τη ρίζα της κάθε λέξης. Με βάση αυτή τη συνιστώσα βρήκαμε τα παρακάτω αποτελέσματα:

Εικόνα 20. Συχνές λέξεις μίσους (hate words) στα πρακτικά των συνεδριάσεων της Ολομέλειας της Βουλής με
 βάση τη ρίζα της λέξης (stemming).

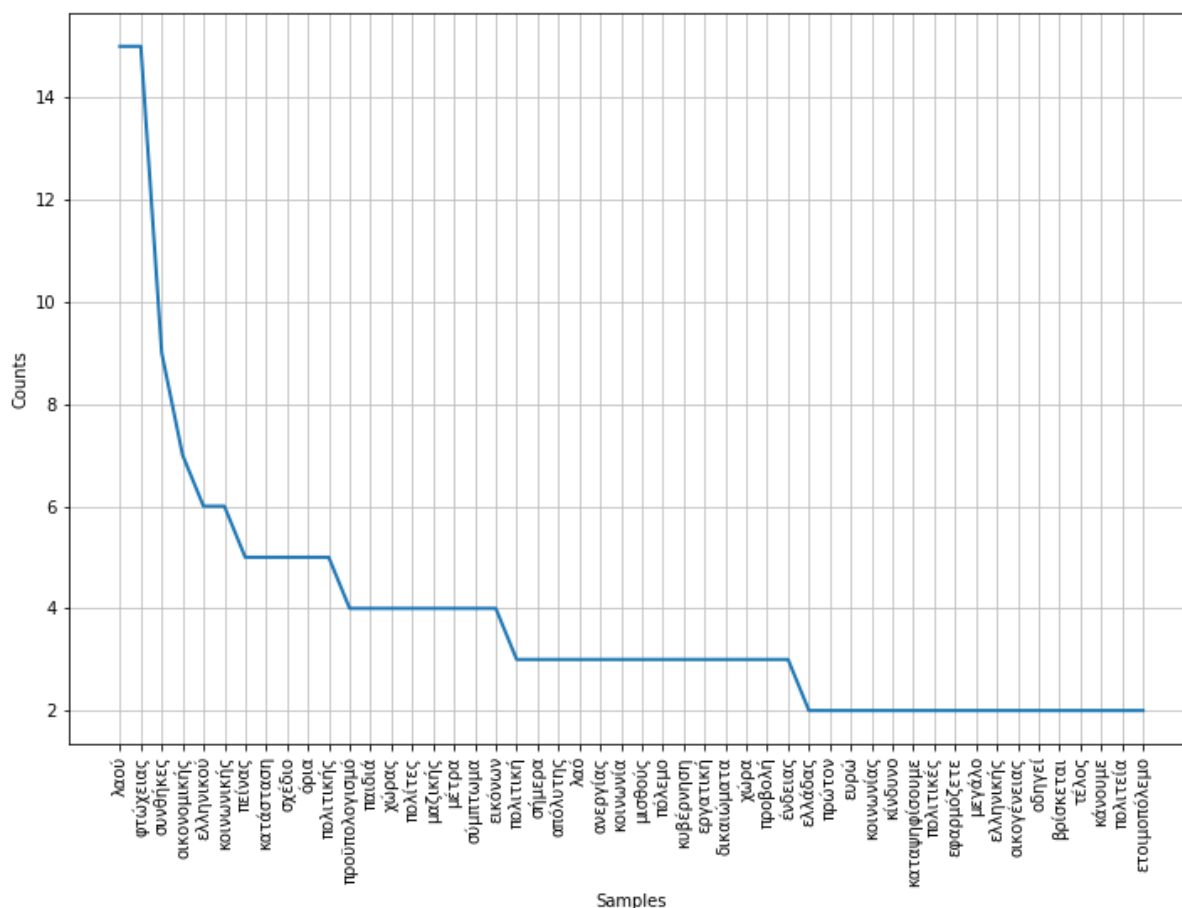
Με μία πρώτη ματιά βλέπουμε τεράστια διαφορά στα δύο γραφήματα. Αρχικά παρουσιάζονται
 λέξεις για πρώτη φορά, όπως το «παρανομ», το «πασοκ», το «κομμουνιστ», «καταστροφ»,
 «λαθρομεταναστ» και «τρομοκρατ», ενώ η έκταση των λέξεων σε αυτά τα κείμενα είναι πολύ
 μεγάλη.

Επειδή όμως, θέλαμε να επιβεβαιώσουμε με ποιο θέμα και με ποιες λέξεις συνδέονται τα
 παραπάνω αποτελέσματα και όχι να στηριχθούμε σε υποθέσεις, αναζητήσαμε τους
 συνδυασμούς λέξεων. Έτσι, παρακάτω παρουσιάζονται οι λέξεις *καρτέλ*, *μίσος*, *ελίτ*,
εξαθλίωση ως παραδείγματα, για να αντιληφθούμε τις συμφράσεις που έπονται ή προηγούνται
 από τις hate words.

Εικόνα 21. Οι πιο συχνές λέξεις που κάνουν Collocate με το *καρτέλ* στις ομιλίες στη Βουλή.

Οι *τιμές* φαίνεται να συνδέονται με τη λέξη *καρτέλ*, αφού εμφανίζεται δώδεκα (12) φορές. Αυτό αποδεικνύει την οικονομική σχέση του *καρτέλ*. Επίσης, πέντε (5) φορές το *καρτέλ* συνδέεται με τη λέξη *εταιρείες*, *Ελλάδα*, *αγρότες*, *τραπεζών*, κάτι που δείχνει ότι ο λόγος που χρησιμοποιείται είναι ειρωνικός για να περιγράψει μονοπώλια ή ισχυρές ομάδες όπως π.χ. στον κλάδο «τροφίμων» που εμφανίζεται αρκετές φορές.

Εικόνα 22. Οι πιο συχνές λέξεις που κάνουν Collocate με το εξαθλίωση στις ομιλίες στη Βουλή.

Οι πιο συχνές λέξεις που συσχετίζονται στην ίδια πρόταση με το *εξαθλίωση*, είναι οι *λαού*, *φτώχειας*, *συνθήκες*, *οικονομικής*, *πείνας*, *προϋπολογισμός*. Ακόμα και η εξαθλίωση, οφείλεται σε οικονομικά αίτια, ενώ είναι μία λέξη που δείχνει τη δυσμενή κατάσταση των ανθρώπων να επιβιώσουν βιοποριστικά.

Παράλληλα, η λέξη *ξεπουλήματος*, κάνει συνδυασμό με τις λέξεις *περιουσίας*, *δημόσιας*, *χώρα*, *ταμείο*, *εθνικό*. Έτσι, συνειδητοποιούμε ότι ασκείται κριτική στις αποφάσεις για την οικονομική πολιτική, κυρίως των κυβερνήσεων της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου. Μέσα από την κριτική φανερώνεται και το μίσος προς αυτές τις ενέργειες. Στην ίδια κλίμακα περιλαμβάνεται η λέξη *τοκογλύφων*, αφού κάνει συνδυασμό με τις λέξεις *δανειστών*, *διεθνών*, *πιστωτών*, *τρόικας*, *χώρας* και *ούτω καθεξής*. Κάτι παρόμοιο συνέβη και με τη λέξη *πλουτοκρατία*, η οποία συνδέεται άμεσα με τις λέξεις *λαού*, *σύστημα*, *κόμματα*, *ανάγκες*, *Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Μεγάλο ενδιαφέρον εμφανίστηκε για τη λέξη *ελίτ*, η οποία κάνει

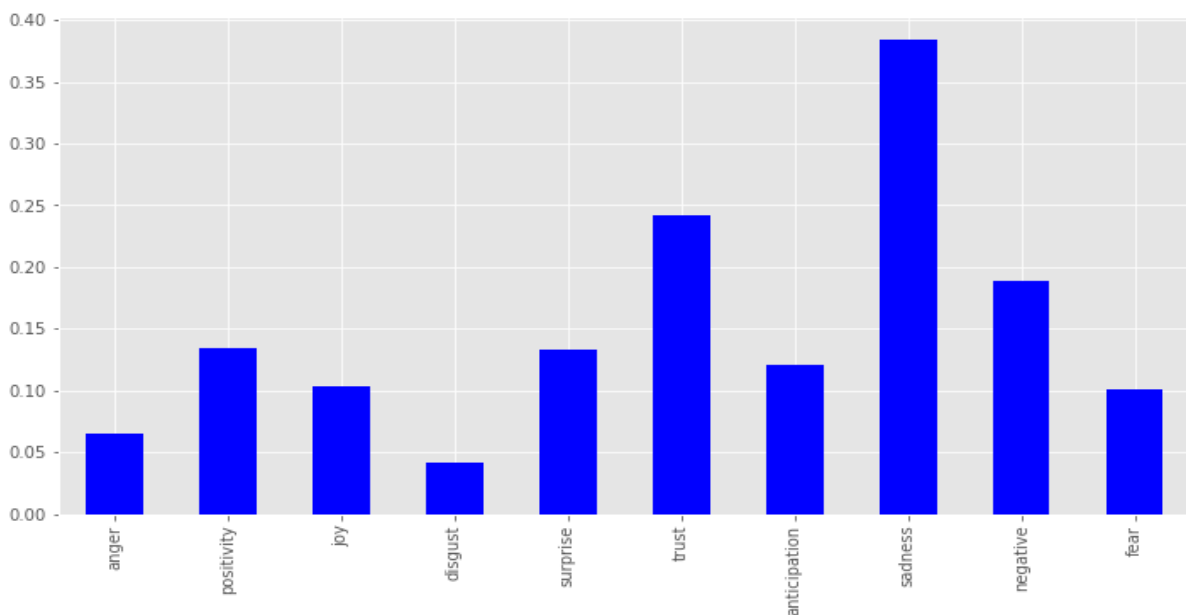
collocate κυρίως με το πολιτική και οικονομική, αλλά και τα χώρα, εξουσία και κυβέρνηση. Τον όρο ελίτ, χρησιμοποιούμε όταν θέλουμε να αναφερθούμε σε μία μικρή ομάδα ισχυρών ατόμων. Στα κείμενα της Βουλής, ο όρος χρησιμοποιείται πιθανώς ειρωνικά και κριτικά απέναντι στη διαφθορά και την εκμετάλλευση της εξουσίας της κυβέρνησης.

Επιπλέον, η λέξη μίσος εμφανίζεται συχνά με τις λέξεις *φυλετικό, εθνικό, θρησκευτικό, γενετήσιον, ρητορική και οργή*. Προφανώς, όπως είναι λογικό, το μίσος ήρθε ως θέμα συζήτησης της στη Βουλή, καθώς όπως είδαμε το μεταναστευτικό ρεύμα έφερε μαζί του και αρκετές αντιδράσεις. Η σύμφραση ρητορική μίσους που εμφανίζεται στα αποτελέσματά μας, δείχνει ότι η νομοθεσία της ΕΕ για το φαινόμενο αυτό, έφτασε ως το Ελληνικό κοινοβούλιο και αναλύθηκε μέσα στα πλαίσια του πολιτικού λόγου.

Δεδομένου ότι δεν γνωρίζουμε τα συναισθήματα που κυριαρχούν στις ομιλίες, χωρίς να ερευνήσουμε, πήραμε την απόφαση να εφαρμόσουμε την συναισθηματική ανάλυση. Με αυτόν τον τρόπο διαπιστώσαμε ότι υπάρχουν σε αρκετά μεγάλο ποσοστό τα συναισθήματα του φόβου, της αηδίας και του θυμού. Πιο συγκεκριμένα, ο θυμός (fear) έρχεται πρώτος με μέσο όρο 1,74, η αηδία (disgust) απαριθμείται με 1,64, μόλις 10 μονάδες κάτω από τον φόβο (fear) και ο θυμός στο 1, 58. Αντίθετα, το αίσθημα της χαράς (joy) είναι αρκετά χαμηλά, με μέσο όρο στο 1,19. Το μεγαλύτερο συναίσθημα που συναντάται όμως, είναι η εμπιστοσύνη (trust) με 3,94. Το ποσοστό αυτό δικαιολογείται, καθώς στις ομιλίες τους οι βουλευτές, δείχνουν την εμπιστοσύνη τους στο κόμμα που εντάσσονται.

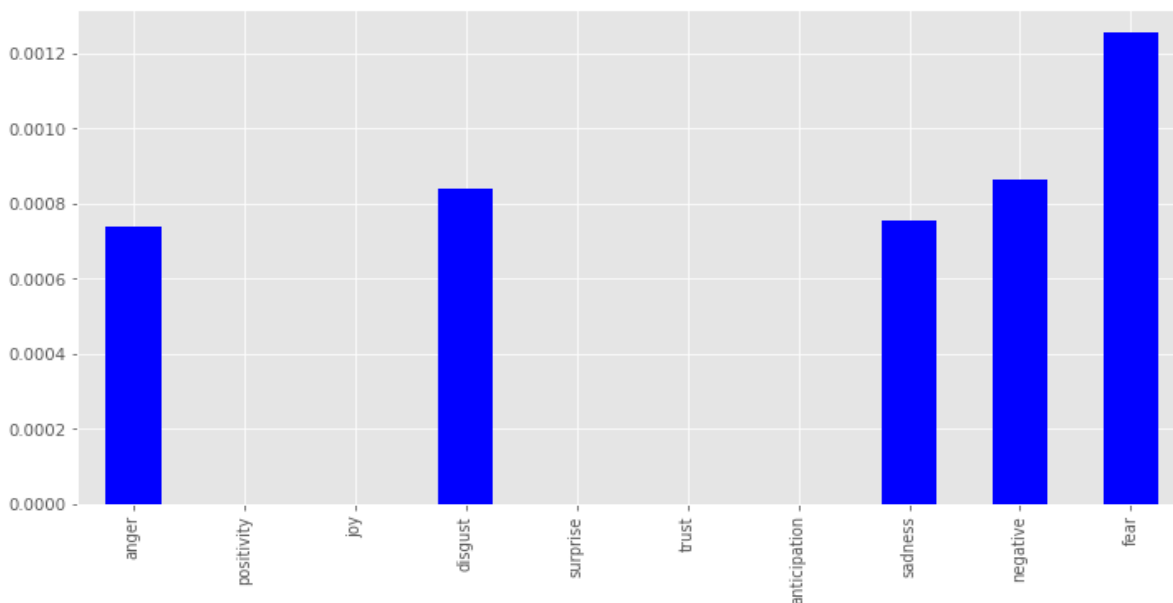
Όσον αφορά τον θυμό, η φράση με το μεγαλύτερο ποσοστό θυμού που εντοπίστηκε στα κείμενα της Βουλής ήταν το “ολοκληρωτική καταστροφή” με μέσο όρο 3,48. Ακολούθησε το «αστήριχα κατηγορώ – κατηγορούμενοι» με 2,79. Με 2,78 μέσο όρο. θυμού ήταν η λέξη «διαφωνώ». Επιπλέον, ο φόβος εντοπίζεται κυρίως σε φράσεις που περιέχουν κάποιες παράγωγες λέξεις του φόβου, όπως το «φοβάμαι», που μετρήθηκε με μέσο όρο 5,26, ενώ το «ολοκληρωτική καταστροφή» εμπεριέχει 4,97 φόβο, δηλαδή περισσότερο φόβο, απ’ ότι θυμό. Η ίδια φράση, με Μ.Ο. στην αηδία καταλαμβάνει τον αριθμό 4,11. Επίσης, στην αηδία εντάσσεται και η λέξη, «ντροπή» με Μ.Ο. 2,14. Παράλληλα, το μεγαλύτερο ποσό μέσου όρου για τη χαρά, είναι οι παράγωγες λέξεις με την ίδια λέξη. Για παράδειγμα, η λέξη «χαρά» συγκεντρώνει Μ.Ο. 4,88.

Στην συνέχεια, κάναμε τη συναισθηματική ανάλυση στις συμφράσεις λέξεων που βρήκαμε από το λεξικό hatelex και από άλλων λέξεων που αφορούν ομάδες που γίνονται στόχος ρητορικής μίσους, να εξετάσουμε τη συναισθηματική φόρτιση των λέξεων που συνεμφανίζονται με αυτές.

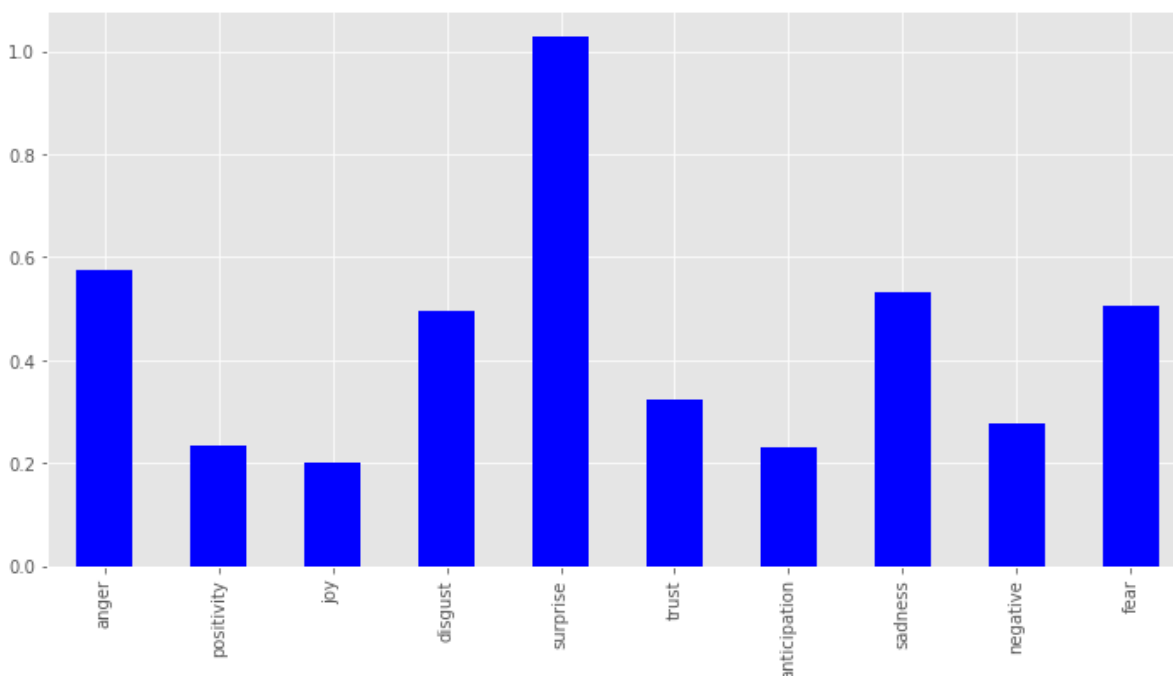

Εικόνα 23 (α). Συναισθηματική ανάλυση στις συμφράσεις της λέξης «αναπηρ» των ομιλιών της Βουλής.

Η εικόνα 23α. παρουσιάζει τα συναισθήματα που κυριαρχούν με βάση τη λέξη «ανάπηρ» μέσα στις ομιλίες της Βουλής. Τι συναίσθημα της λύπης παρατηρούμε να κυριαρχεί σε αυτήν την εικόνα (φτάνει το 40%).

Εικόνα 23 (β). Συναισθηματική ανάλυση στις συμφράσεις της λέξης «ομοφυλόφιλοι» των ομιλιών της Βουλής. Περνώντας στην μελέτη της λέξης “ομοφυλόφιλοι” (εικ.23.β) παρατηρούμε ότι δεν υπάρχει κανένα θετικό συναίσθημα. Κυριαρχεί ο φόβος, ακολουθεί η αηδία και η λύπη μαζί με τον θυμό. Στο συγκεκριμένο γράφημα παρατηρούμε ότι ακόμα και στις συνεδριάσεις της Βουλής υπάρχουν ψήγματα ρητορικής μίσους, καθώς οι ομοφυλόφιλοι αντιμετωπίζονται με φόβο, αηδία και θυμό.

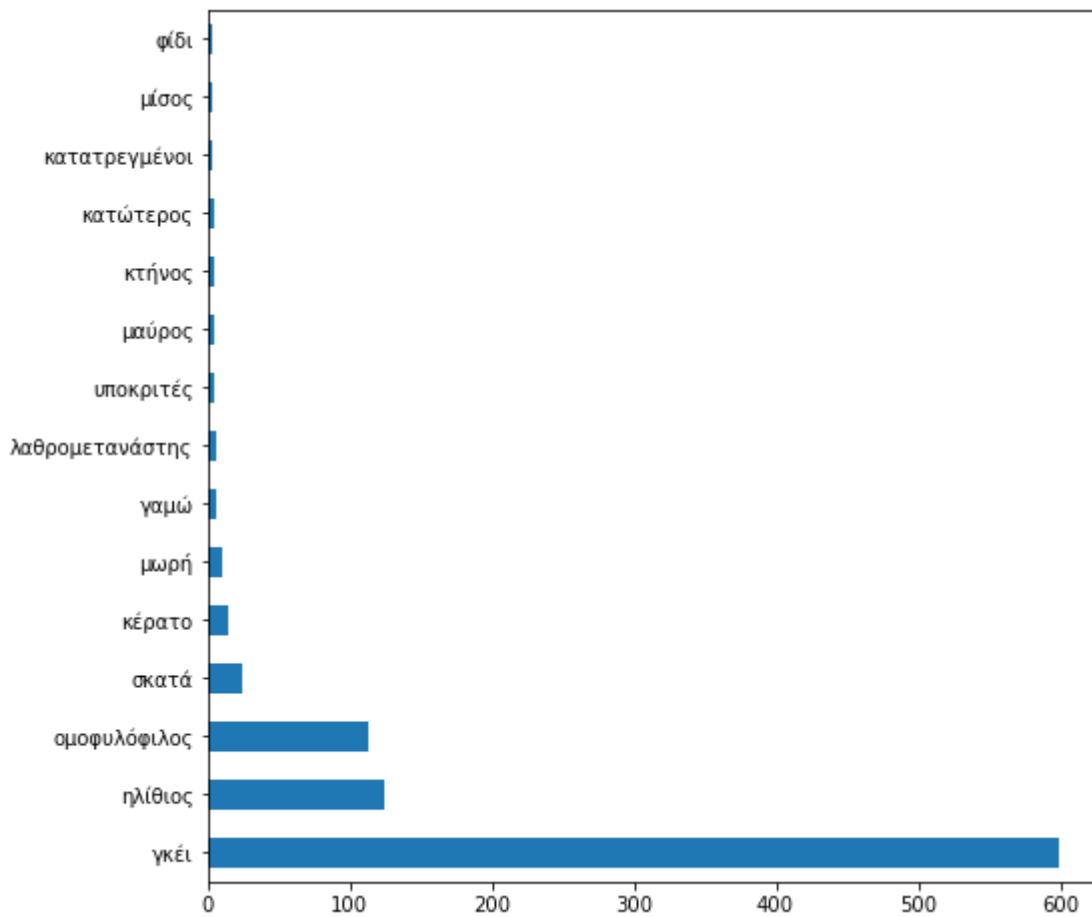
Εικόνα 23 (γ). Συναισθηματική ανάλυση στις συμφράσεις της λέξης «καταστροφή» των ομιλιών της Βουλής.

Η εικόνα 23 (γ) παρουσιάζει την έννοια καταστροφή, -ικός, -ικοί, μέσα στις συνεδριάσεις της ολομέλειας και ποια συναισθήματα εγείρονται όταν μιλάμε οι βουλευτές για αυτή τη λέξη. Παρατηρούμε ότι το κυρίαρχο συναίσθημα είναι η έκπληξη, ενώ ακολουθεί ο θυμός, η λύπη και ο φόβος με την αηδία. Παράλληλα στη συναισθηματική ανάλυση των συμφράσεων της λέξης τρομοκρατία (Παράρτημα), βλέπουμε τον θυμό να είναι σε μεγάλο ποσοστό, 20% και να έπονται η λύπη και ο φόβος 18 και 17%. Όπως επίσης και η εγκληματικότητα συνοδεύει ο φόβος 20% όταν μιλούν η εκπρόσωποι του λαού για αυτήν.

5.3. Η μελέτη των σχολίων στο Twitter

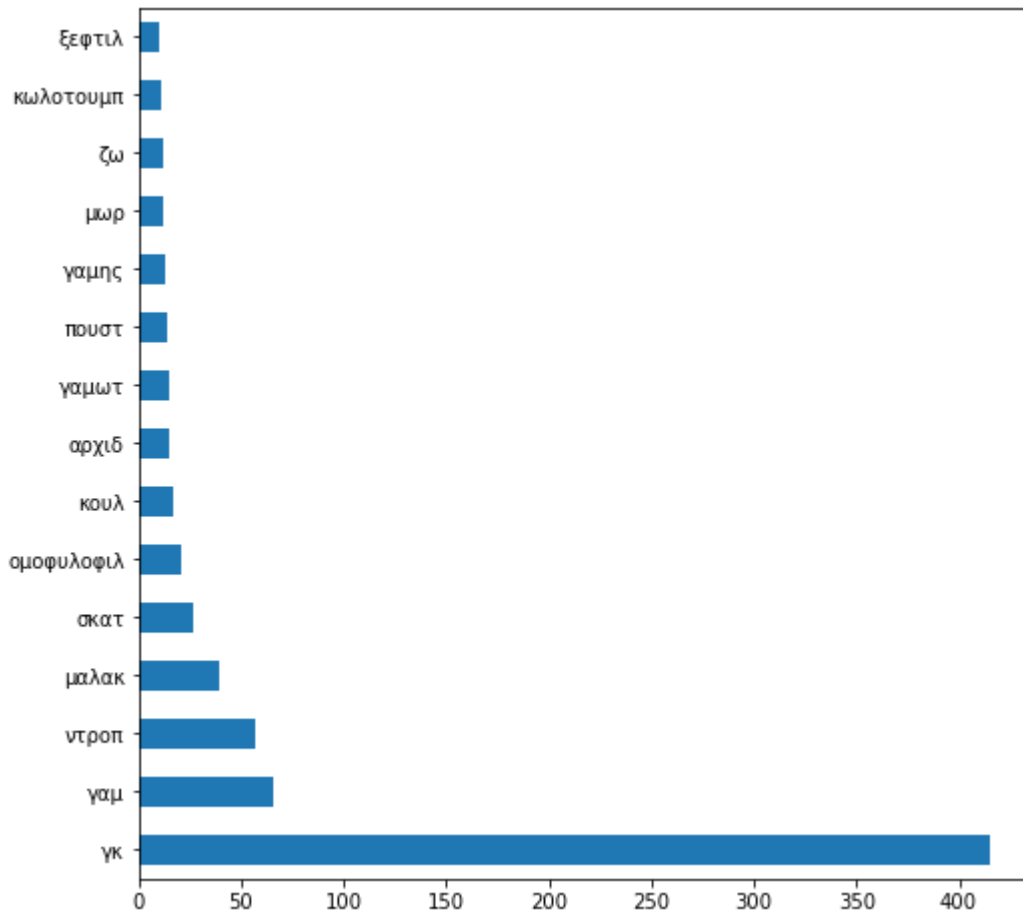
Τα σχόλια στο Twitter μελετήθηκαν υπό το πρίσμα του αντίκτυπου της ρητορικής μίσους στην κοινωνία. Ως ένα μέσο κοινωνικής δικτύωσης, με όλα τα χαρακτηριστικά που αναφέραμε παραπάνω, το Twitter αποτέλεσε την ιδανική πηγή, για να αντλήσουμε τα δεδομένα μας. Αρχικά, έγινε η συλλογή με βάση το φιλτράρισμα κάποιων λέξεων, οι οποίες, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, πυροδοτούν την αντίδραση των πολιτών και την έκφραση τους με μίσος. Τα σχόλια συλλέχθηκαν την ίδια χρονική περίοδο, με σκοπό την ανακάλυψη του φαινομένου του Λόγου μίσους με όμοιο χρονικό και ιστορικό πλαίσιο.

Στα σχόλια των χρηστών εφαρμόσαμε την ίδια διαδικασία ανάλυσης με τις ομιλίες της Βουλής. Αρχικά, ελέγξαμε εάν τα σχόλια εμπεριείχαν λέξεις από το λεξικό hatelex. Εντοπίσαμε ότι σε αρκετά μεγάλο ποσοστό, λέξεις με μίσος. Ιδιαίτερα, όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα, η λέξη γκέι συναντάται περίπου 600 φορές. Η μεγάλη διαφορά με τις υπόλοιπες λέξεις, έγκειται στο γεγονός ότι εξ αρχής είχαμε φιλτράρει τα κείμενα με τον όρο «γκέι», επομένως είναι λογικό να υπάρχει μέσα στα κείμενα σε αφθονία. Παρατηρούμε με μία πρώτη ματιά, ότι υπάρχουν βρισιές μέσα στην κλίμακα, όπως το *ηλίθιος*, *σκατά*, *μωρή* και *γαμώ*.

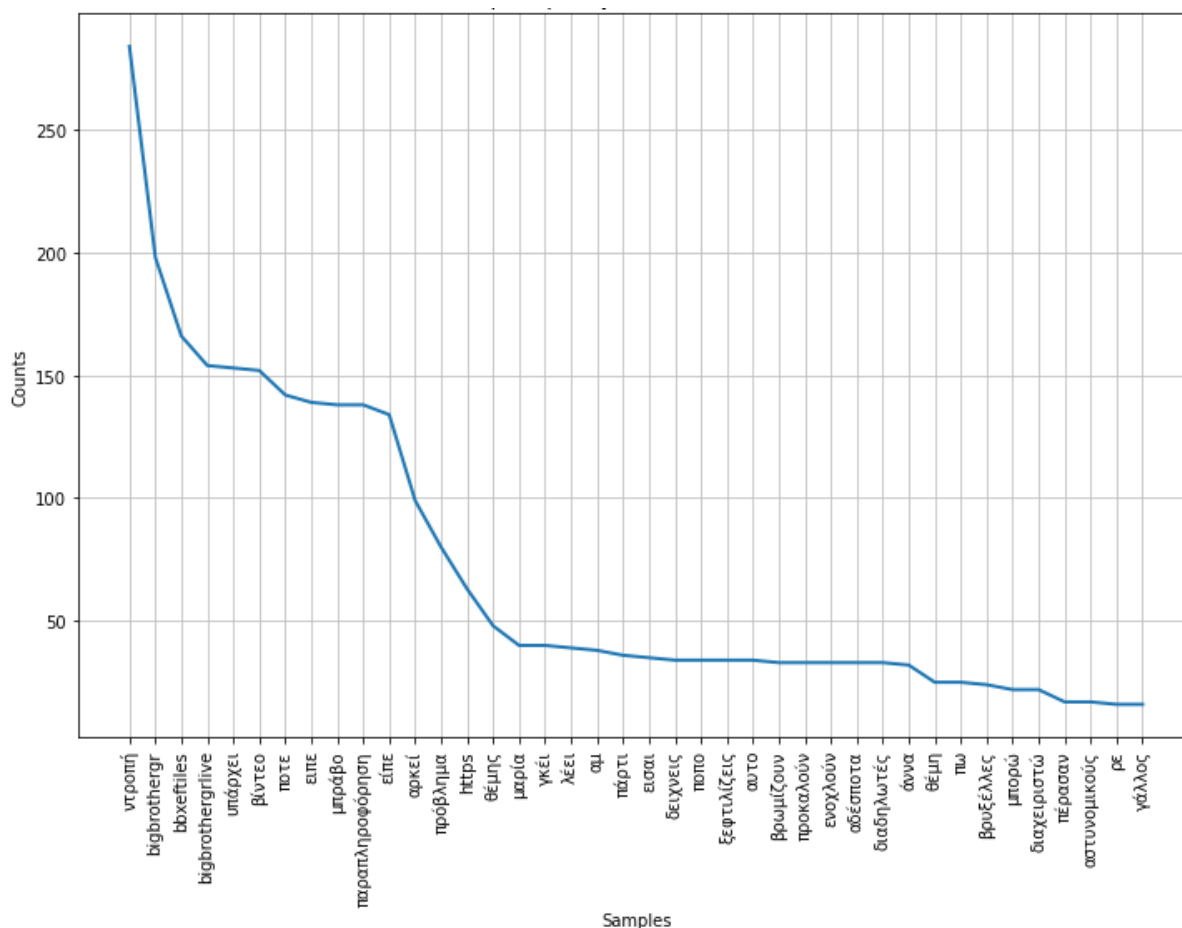
Εικόνα 24 (α). Πιο συχνές λέξεις μίσους στα σχόλια στο Twitter.

Μετά την εφαρμογή του λεξικού στα σχόλια στο twitter αποφασίσαμε να κάνουμε ρίζες τις λέξεις στο λεξικό έτσι ώστε να εντοπίσουμε και άλλες έννοιες μίσους. Από το πρώτο κιόλας γράφημα παρατηρούμε την εντονότερη παρουσία ρητορικής μίσους στα σχόλια του twitter, πόσο μάλλον στο δεύτερο γράφημα που οι λέξεις «γαμ», «ντροπ», «μαλακ», «σκατ», «αρχιδ», «γαμωτ», «πουστ», λέξεις - βρισιές εμφανίζονται πολλές φορές, μέσα σε περίπου 6.000 tweets.

Εικόνα 24 (β). Πιο συχνές λέξεις μίσους στα σχόλια στο Twitter με ρίζες (stemming).

Επειδή όμως οι λέξεις γκέι, ομοφυλόφιλος, μετανάστης ήταν λέξεις που χρησιμοποιήσαμε για να εντοπίσουμε αρχικά τα σχόλια, έγινε μία προσπάθεια να δούμε με ποιες λέξεις συνδυάζονται. Σε αυτή την μελέτη εξήχθησαν κάποια πολύ ενδιαφέροντα αποτελέσματα.

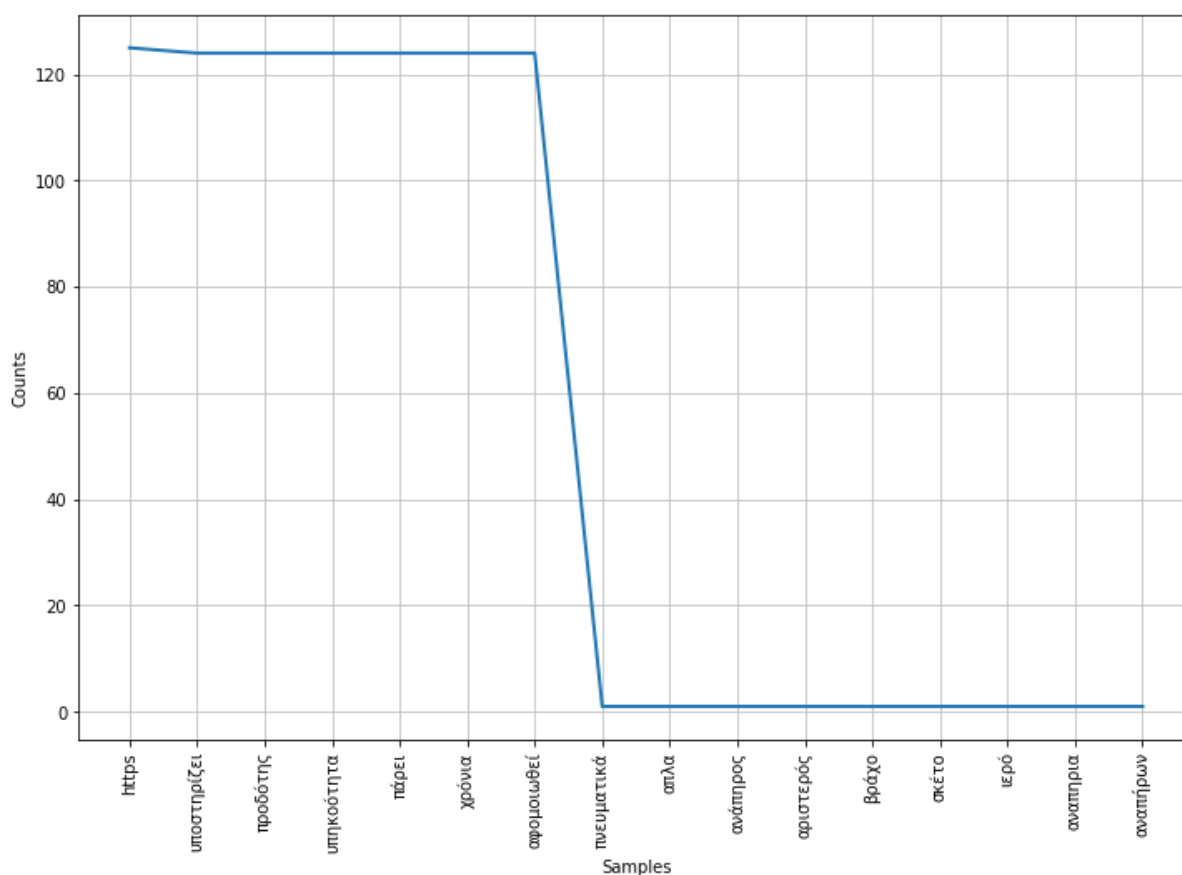

Εικόνα 25. Οι πιο συχνές λέξεις που κάνουν collocate με τη “Γκέι” στο Twitter.

Με τον όρο «γκέι» οι χρήστες αναφέρθηκαν περισσότερο στο τηλεοπτικό ριάλιτι, που έκανε την εμφάνισή του στους δέκτες εκείνη τη χρονική περίοδο. Στο συγκεκριμένο τηλεράλιτι συμμετείχε για πρώτη φορά ένας άνθρωπος, ο οποίος δήλωνε ξεκάθαρα την διαφορετική σεξουαλική προτίμησή του. Το συγκεκριμένο άτομο, βλέπουμε να σχολιάζεται σε μεγάλο βαθμό από τους χρήστες. Μετά τον σχολιασμό του Big Brother, παρατηρούμε ότι εμφανίζονται λέξεις με μίσος. Για παράδειγμα, ρήματα, όπως τα *προκαλούν*, *βρωμίζουν* και *ενοχλούν*, είναι εμφανή και εφόσον συνδέονται με τη λέξη γκέι, αντιλαμβανόμαστε πόσο θυμό και μίσος συμπεριλαμβάνουν.

Παράλληλα, η λέξη ομοφυλόφιλος παρουσιάζει μία άλλη θεματολογία από το συγκεκριμένο ριάλιτι. Βλέπουμε ότι με τον όρο «ομοφυλόφιλος» συνδυάζονται οι λέξεις γυναίκα και άνδρας. Με τη λέξη γκέι, δεν υπάρχει καμία αναφορά της λέξης γυναίκα. Φυσικά σχολιάζεται και το νομοσχέδιο που ψηφίστηκε στη Βουλή για το σύμφωνο συμβίωσης των ομόφυλων ζευγαριών.

Επιπροσθέτως, είναι ενδιαφέρον να μελετήσουμε λίγο παραπάνω τις βωμολοχίες των χρηστών, ώστε να καταλάβουμε για ποιο λόγο αποφάσισαν να χρησιμοποιήσουν έναν απρεπή τρόπο έκφρασης. Ταυτόχρονα, οι λέξεις *λαθρομετανάστης*, *μαύρος* και *κατατρεγμένοι*, είναι σκόπιμο να παρουσιαστούν για να δούμε εάν οι απόψεις των χρηστών του Twitter συμπλέουν με τις στάσεις των αρθρογράφων των site που μελετήσαμε παραπάνω, αλλά και των πολιτικών εκπροσώπων.

Εικόνα 26. Οι πιο συχνές λέξεις που κάνουν collocate με την “Ηλίθιος” στο Twitter.

Καταρχάς, η λέξη «ηλίθιος» συνδυάζεται σε μεγάλο βαθμό με την λέξη προδότης, δηλαδή με το «όποιος υποστηρίζει ότι θα πάρει υπηκοότητα». Με αυτές τις λέξεις, και εφόσον τις βάλουμε σε μία λογική, συντακτική σειρά, διαπιστώνουμε ότι αφορά το ζήτημα του ασύλου που ζητούν οι πρόσφυγες, αλλά και πέρα από αυτό εκφέρεται η γνώμη για την ελληνική υπηκοότητα. Όπως αναφέρθηκε στο θεωρητικό πλαίσιο, χαρακτηριστικό γνώρισμα της ρητορικής μίσους είναι η θεώρηση των πολιτών ενός κράτους, ότι οι πρόσφυγες που, εξ ανάγκης, έρχονται στη χώρα υποδοχής, θα αλλοιώσουν τα πολιτισμικά στοιχεία της ίδιας της

χώρας. Βλέπουμε λοιπόν, ότι μία βρισιά μπορεί να συνδέεται έμμεσα με μία μειονότητα και η τελευταία να γίνεται στόχος σε ένα μέσο κοινωνικής δικτύωσης.

Περνώντας στη συνέχεια στις λέξεις που αφορούν τις εθνικές μειονότητες μπορούμε να επιβεβαιώσουμε το παραπάνω συμπέρασμα. Η λέξη «μαύρος» έρχεται να συνδεθεί με τον όρο μετανάστης. Παρατηρούμε, όπως είδαμε και στη βιβλιογραφία, ότι υπάρχουν λέξεις που είναι φορτισμένες με στερεοτυπικά χαρακτηριστικά. Ο «μαύρος» είναι μία από αυτές τις λέξεις, αλλά στα συγκεκριμένα σχόλια βλέπουμε ότι υπάρχει μία τάση για υπεράσπιση. Προσοχή όμως, στα σχόλια δεν γίνεται η υπεράσπιση του «μαύρου» ανθρώπου, αλλά του μετανάστη, ο οποίος χαρακτηρίζεται ως ΑΝΘΡΩΠΟΣ, με κεφαλαία.

Επίσης, η ρίζα της λέξης μετανάστης, δηλαδή «μετανάστ» - αυτό γίνεται για να συμπεριληφθούν και η λέξη μετανάστης - μετανάστρια αλλά και η λέξη μετανάστες ή / και μετανάστριες - συνδυάζεται με το χώρα και το παράνομος. Ακόμα ένα παράδειγμα που αποδεικνύει την σχέση που έχουν στο μυαλό τους οι Έλληνες χρήστες του twitter για τους αλλοδαπούς. Εντύπωση κάνει η φράση «Μπάτε σκύλοι αλέστε» που υπάρχει έντονα στο γράφημα (δείτε Παράρτημα 3). Η έκφραση «Μπάτε σκύλοι αλέστε», υπονοεί ότι μπορεί να εισέλθει στη χώρα, όποιος άνθρωπος θέλει, είτε έχει τα απαραίτητα έγγραφα είτε όχι.

Επιπροσθέτως, μελετήθηκε η λέξη «Πακιστανός», καθώς προέκυψε σαν επιπλέον ερώτημα κατά τη διάρκεια της έρευνας. Με την συγκεκριμένη λέξη λοιπόν, συνδέονται τα *βίασε, βιαστής, φασίστες, κορίτσια - κοπέλες* και κάποιες περιοχές όπως *Κεραμεικός και Πάρος*. Αντιλαμβανόμαστε πως οι χρήστες αναφέρονται σε συγκεκριμένα γεγονότα, κατα τα οποία άνθρωποι της εθνικότητας του Πακιστάν προέβησαν σε βίαιες καταστάσεις. Με την λέξη «φασίστες» γίνεται αντιληπτή μία κριτική, είτε προς την κυβέρνηση, είτε προς την αντιμετώπιση των πολιτών, οι οποίοι στρέφονται με μίσος ενάντια στην εθνική αυτή μειονότητα. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και ενώ έχουν συλλεχθεί πάνω από 6.700 tweets, οι αναφορές που γίνονται για τους Πακιστανούς είναι μόνο εγκλήματα. Αυτό δείχνει ότι κυριαρχεί μία κατηγορία, από τη μεριά των πολιτών, ότι οι άνθρωποι από το Πακιστάν διατηρούν, αν όχι αυξάνουν, την εγκληματικότητα.

Τέλος, αξίζει να κάνουμε μία μνεία για τη λέξη «ανάπηρος», καθώς η λέξη αυτή αντανάκλα με αρνητικό πρόσημο τα άτομα με αναπηρία, μία κατηγορία που μπορεί ενδεχομένως να

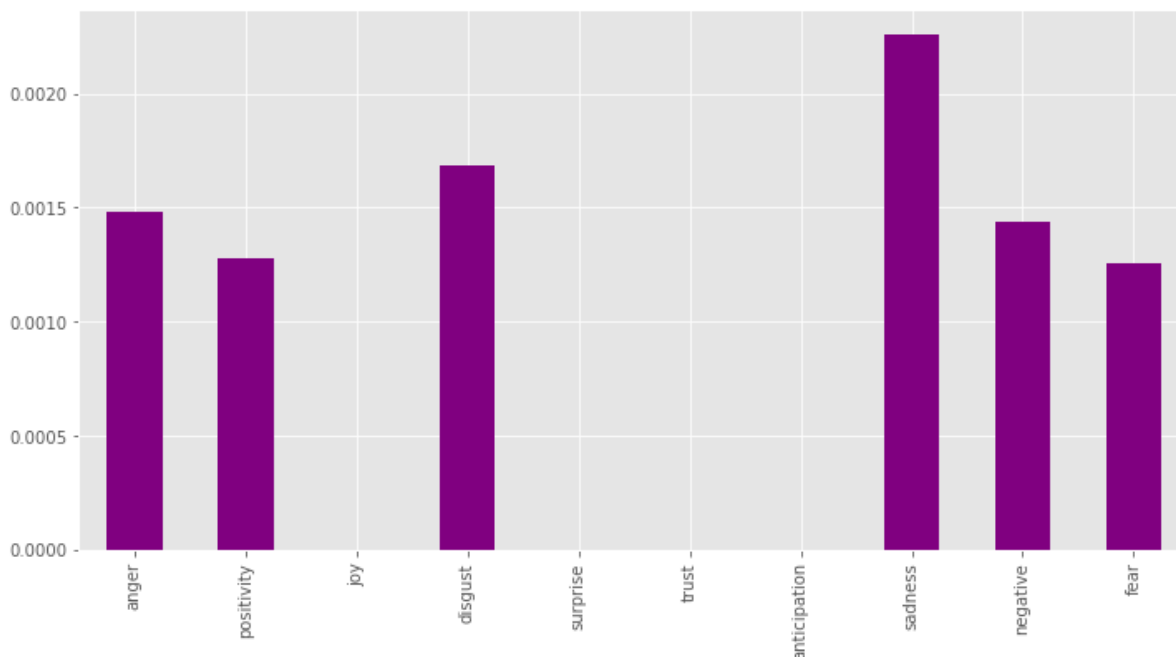
αντιμετωπίζεται με μίσος. Στο συγκεκριμένο γράφημα (βλέπε Παράρτημα), ο όρος ανάπηρος αντιμετωπίζεται σαν βρισιά, από τους χρήστες του Twitter, ένας *μειωτικός χαρακτηρισμός*”.

Παρά τα χρήσιμα αποτελέσματα που μας απέδωσε το λεξικό hatelex, αλλά και τα συμπεράσματα από τις συμφράσεις, προβήκαμε και στην συναισθηματική ανάλυση των σχολίων, με σκοπό να εντοπίσουμε ποιο συναίσθημα κυριαρχεί μέσα σε αυτά. Έτσι, μετά την εφαρμογή του emoalex, του συναισθηματικού λεξικού δηλαδή, εντοπίσαμε ότι τον μεγαλύτερο μέσο όρο στα συναισθήματα καταλαμβάνει ο φόβος (fear), με αριθμό 0,75. Ακολουθεί βέβαια, η εμπιστοσύνη (trust) με 0,7, αλλά και η αηδία (disgust) με 0,5. Ο θυμός (anger), βρίσκεται πολύ κοντά με την αηδία στο 0,49, ενώ τελευταίο βλέπουμε το αίσθημα της χαράς (joy) με 0,41.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να επισημάνουμε την διαφορά στις μετρήσεις των συναισθημάτων των σχολίων του twitter με τις ομιλίες στη Βουλή. Παρατηρούμε ότι, σε πολλές περιπτώσεις έχουν διαφορά μέχρι και 1 μονάδα τα ίδια συναισθήματα στις διαφορετικές βάσεις δεδομένων μας. Όπως είναι γνωστό, οι πολιτικοί σε επίσημες ομιλίες τους χρησιμοποιούν διάφορες τεχνικές ρητορικής, για να επιτύξουν ορισμένους σκοπούς, είτε αυτό γίνεται για εντυπωσιασμό, είτε για κριτική άλλου πολιτικού.

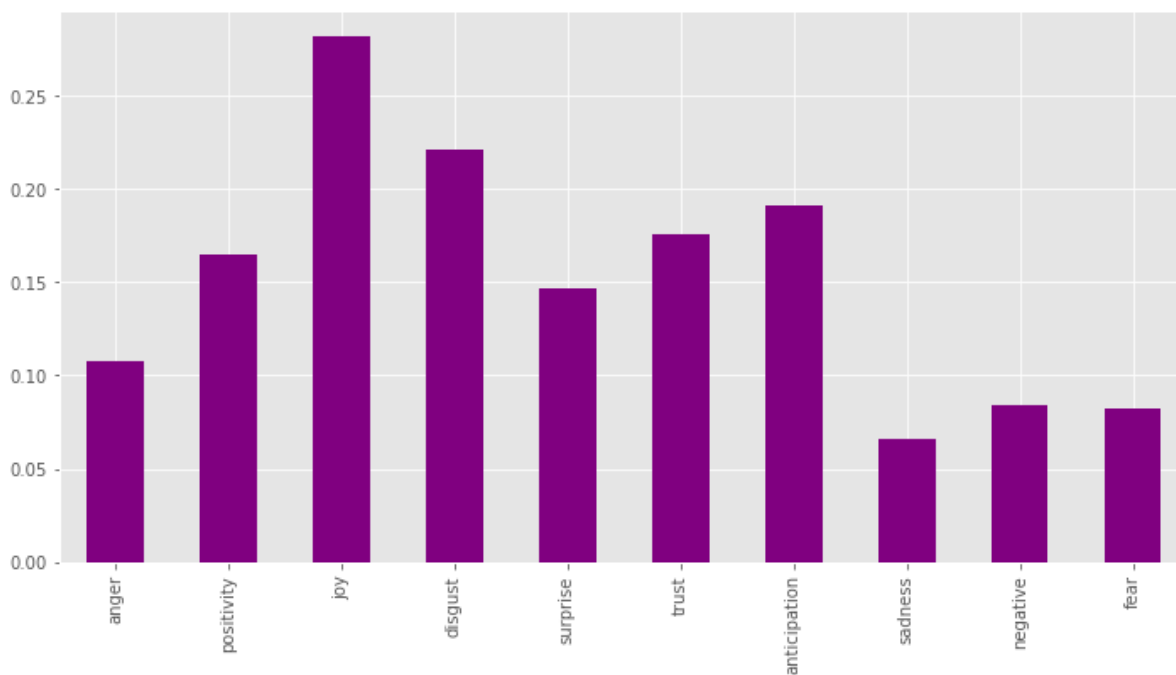
Μελετήσαμε επιπλέον τα συναισθήματα με το συναισθηματικό λεξικό της nltk. Τα αποτελέσματα όσον αφορά τον θυμό, ήταν ότι η λέξη με το μεγαλύτερο ποσοστό θυμού που εντοπίστηκε στα κείμενα του twitter ήταν η «κακία» με μέσο όρο 2,7. Ακόμα, παρατηρούμε ότι ο φόβος εντοπίζεται κυρίως σε φράσεις που περιέχουν κάποιες παράγωγες λέξεις του φόβου, όπως το «φοβάσαι», που μετρήθηκε με μέσο όρο 5,26, ενώ το «ολοκληρωτική καταστροφή» εμπεριέχει 4,97 φόβο, δηλαδή περισσότερο φόβο, απ’ ότι θυμό. Παράλληλα, το μεγαλύτερο ποσό μέσου όρου για τη χαρά, είναι οι παράγωγες λέξεις με την ίδια λέξη. Για παράδειγμα, η λέξη «χαρά» συγκεντρώνει μέσο όρο 4,88. Αντίθετα σε πολύ χαμηλό ποσοστό βρίσκεται η εμπιστοσύνη, με τη φράση «ασυλία μιας ευρωπαϊκής χώρας, ο αγώνας συνεχίζεται και θα είμαστε εδώ ακούραστοι» με μόλις 1,8 μέσο όρο.

Σε μία μελέτη για συναισθηματική ανάλυση, βρήκαμε ορισμένα ενδιαφέροντα αποτελέσματα που μαρτυρούν την ύπαρξη ρητορικής μίσους στα σχόλια του twitter.

Εικόνα 27 . Συναισθηματική ανάλυση στις συμφράσεις της λέξης «ομοφυλόφιλοι» στα σχόλια του twitter.

Ο όρος ομοφυλόφιλοι παρουσιάζει στο μεγαλύτερο ποσοστό αρνητικά συναισθήματα. Η λύπη βρίσκεται πρώτη, με ποσοστό (0,2), η αηδία δεύτερη (0,16) και ακολουθεί ο θυμός (0,15). Με τη λέξη «πουστ» βρήκαμε την έκρηξη συναισθημάτων αηδίας, θυμού, λύπης και φόβου στα σχόλια. Οι βρισιές που εντοπίσαμε στις συμφράσεις εμπεριέχουν και αυτές στο μεγαλύτερο μέρος του θυμό και αηδία, όπως το «σκατ», «μαλακ» και «γαμωτ». Οι γυναίκες όμως εμφάνισαν τελείως διαφορετικά συναισθήματα. Η χαρά κυριαρχεί με ποσοστό (0,30). Βέβαια δεν παύει να είναι ισχυρό το αίσθημα της αηδίας, με 0,21%. Τα συναισθήματα του θυμού και του φόβου έχει «πέσει» πολύ σε σχέση με τις υπόλοιπες μετρήσεις.

Εικόνα 28. Συναισθηματική ανάλυση στις συμφράσεις της λέξης «γυναίκες» στα σχόλια του twitter.

Κεφ.6. Συζήτηση αποτελεσμάτων και εξαγωγή συμπερασμάτων.

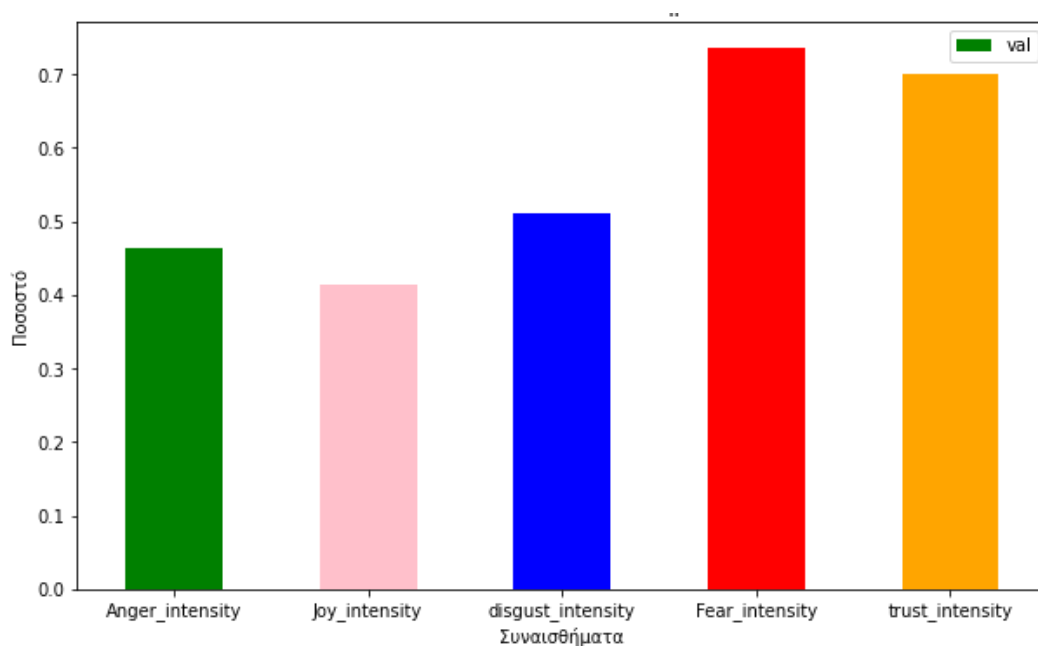
6.1. Περιγραφή αποτελεσμάτων - Επεξηγηματικά στοιχεία

Τα παραπάνω αποτελέσματα και επακόλουθα της έρευνας μας παρουσιάζουν μια ενδιαφέρουσα οπτική της ύπαρξης της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο, αλλά ίσως και στον καθημερινό λόγο. Τα συμπεράσματα μας δείχνουν ότι στοιχεία και χαρακτηριστικά στοιχεία του Λόγου μίσους υπάρχουν «κρυμμένα» ή φανερά στον πολιτικό λόγο των βουλευτών, αλλά και στα σχόλια των χρηστών στο Twitter.

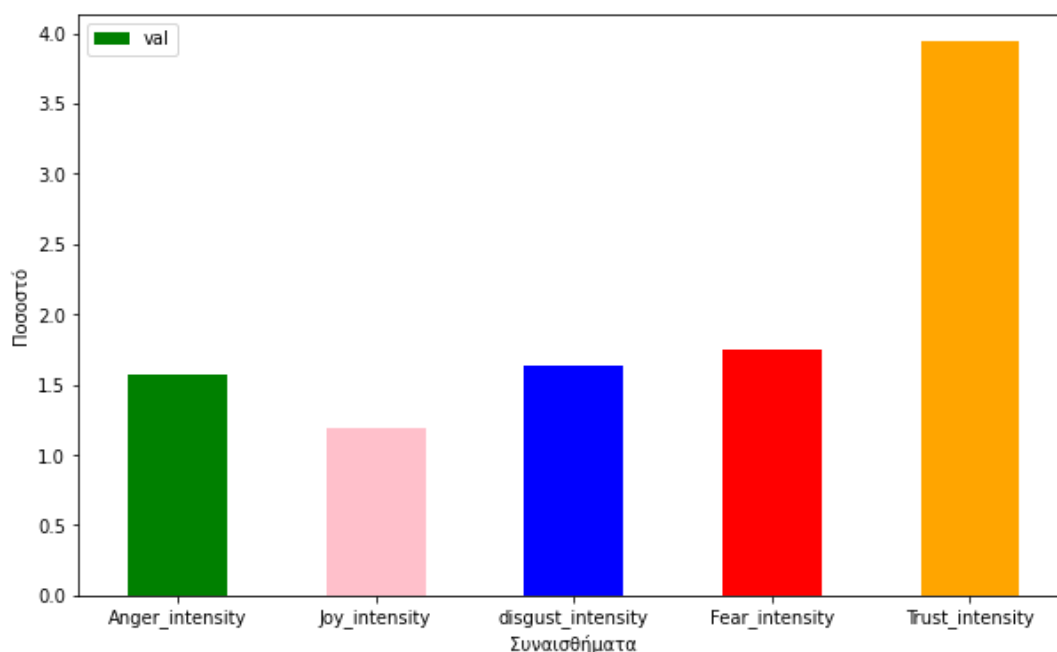
Μια πρώτη διαπίστωση και με βάση τη θεωρία και διαπιστώνοντας από την έρευνα, η ρητορική μίσους έχει ως στόχο τις μειονότητες. Αυτό δεν εξαιρεί όμως τις ομάδες των ανθρώπων με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό, οι οποίες βρίσκονται και αυτές στο στόχαστρο, απλά σε μικρότερο βαθμό. Επιπλέον, παρατηρείται έκφραση μίσους μέσα στις ομιλίες της Ολομέλειας όταν γίνεται λόγος για τα νέα οικονομικά μέτρα. Γίνεται αρκετός λόγος για συνθήκες εξαθλίωσης και φτώχειας του λαού. Αυτή η κατάσταση, έφερε πολλούς βουλευτές στην εκφορά λέξεων και εκφράσεων με μίσος.

Βέβαια, ένα από τα αποτελέσματα που πήραμε από την επεξεργασία και στα άρθρα των ιστοσελίδων, είναι ότι ο λόγος μίσους υπάρχει και στις κατηγορίες που αφορούν τα εθνικά ζητήματα. Για παράδειγμα, εντοπίσαμε λέξεις μίσους για το μακεδονικό ζήτημα, με την αλλαγή ονομασία της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, σε Βόρεια Μακεδονία. Επίσης, ένα ακόμα θέμα που έγινε γνωστό μέσα από τη μελέτη του topic των ιστοσελίδων ήταν οι εναέριες παραβιάσεις της τουρκικής αεροπορίας.

Αν μελετήσουμε και τα επιμέρους γραφήματα και προχωρήσουμε σε μια συνολική ανάγνωση των αποτελεσμάτων των συναισθημάτων, τότε προκύπτουν κάποιες ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις. Παραθέτουμε τα γραφήματα του θυμού, του φόβου, της χαράς, της αηδίας και της εμπιστοσύνης της Βουλής και του Twitter, ώστε να δούμε τη σύγκριση.

Εικόνα 29. Συνολικό ποσοστό συναισθημάτων Twitter.

Εικόνα 30. Συνολικό ποσοστό συναισθημάτων Βουλή.

Συγκεκριμένα, παρατηρούμε στην εικόνα 29, ότι το συναίσθημα του φόβου στο twitter είναι αρκετά ανεβασμένο (0,73) σε σχέση με τη χαρά (0,42) στο ίδιο γράφημα. Σε σχέση με τα κείμενα της Βουλής βλέπουμε ότι ο φόβος (1,55) είναι αρκετά έντονο συναίσθημα. Στην

ολομέλεια παρατηρούμε ότι και η εμπιστοσύνη είναι πολύ υψηλά σε σχέση με τα άλλα συναισθήματα (φτάνει κοντά στο 4).

Εφαρμόζοντας τις συμφράσεις στην συναισθηματική ανάλυση, με παράγοντα τις πιο συχνές λέξεις μίσους από το λεξικό hatelex, παρατηρήσαμε ότι λέξεις όπως “λεσβ”, «λαθρομεταναστ», «προσφυγ», «κατατρεγμεν», συνοδεύονται από πολύ υψηλό ποσοστό συναισθημάτων **αηδίας**, **φόβου** και μετά **θυμού**. Αυτό το αποτέλεσμα δείχνει την υψηλή αρνητική συναισθηματική φόρτιση που εμπεριέχουν τα άρθρα των ιστοσελίδων που χαρακτηρίζονται από εξτρεμιστικές απόψεις. Από τις λέξεις που μελετήσαμε βλέπουμε ότι οι κατηγορίες που γίνονται στόχοι είναι, οι **μειονότητες** και οι **ομοφυλόφιλοι**. Επίσης τα αρνητικά συναισθήματα υποδηλώνουν ότι η ύπαρξη φράσεων που συνδέονται με τις λέξεις κλειδιά, έχουν έντονο αρνητικό συναισθηματικό περιεχόμενο που μπορεί να οδηγήσει σε παρακίνηση μίσους ή ενδεχομένως και βίας, ως προς αυτές τις κοινωνικές ομάδες.

Αν διαβάσουμε προσεκτικά τα δεδομένα, παρατηρούμε ότι υπάρχουν φράσεις, που αναδεικνύουν πόσο μίσος εμπεριέχεται στις εξτρεμιστικές σελίδες στο διαδίκτυο. Έτσι για παράδειγμα η φράση: «106: κυβερνούν μας έφεραν σύμφωνα συμβίωσης λεσβίες πισογλέντηδες έθεσαν αντιρατσιστικούς νόμους μοστράρουν», φανερώνεται η σημασία του εντοπισμού της ρητορικής μίσους. Η ύπαρξη λέξεων επιτελεστικού χαρακτήρα με σκοπό την διαμόρφωση της γνώμης του αποδέκτη, και όχι μόνο στο πλαίσιο της προπαγάνδας, αλλά και στη χρήση της γλώσσας για κατευθυνόμενο μίσος, αποδεικνύει ότι η ρητορική μίσους υφίσταται.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας αποτυπώσαμε τους τρόπους ποινικοποίησης της ρητορικής μίσους και είπαμε πόσο επίκαιρος είναι ο εντοπισμός της σήμερα. Με βάση τα παραπάνω αποτελέσματα θα μπορούσαμε να πούμε ότι δεν είναι απλά επίκαιρος, αλλά και ζωτικός ο εντοπισμός και η μελέτη αυτού του φαινομένου. Μέρα με τη μέρα γίνονται σχόλια τα οποία προσβάλουν και επιτίθενται σε μία κοινωνική ομάδα. Για ποιον λόγο πρέπει να γίνεται αυτή η στοχοποίηση, ενώ υπάρχουν τόσοι θεσπισμένοι κανόνες, τόσα αυτόματα συστήματα εντοπισμού του φαινομένου και τόσες θεωρητικές προσεγγίσεις που μπορούν οι θεσμοθέτες να «πατήσουν» για να περιορίσουν το φαινόμενο αυτό;

Αξίζει να επισημάνουμε κάποια σημεία που προσέξαμε στις ομιλίες στη Βουλή. Προσπαθώντας να εντοπίσουμε κάποιες κοινωνικής ομάδες που γίνονται στόχος της ρητορικής

μίσους στις ομιλίες της Βουλής, παρατηρήσαμε ότι οι ομοφυλόφιλοι, τρανς άτομα, ομόφυλα ζευγάρια είτε αναφέρονται καθόλου είτε εντοπίζονται σε μικρή έκταση. Για παράδειγμα, η φράση '566: *υπόθεση διάκρισης εκφοβισμού ρατσιστικής βίας τρανς γυναίκας χώρο εκπαίδευσης βουλευτής κορινθίας*', είναι η μοναδική στις συνεδριάσεις της Βουλής σχεδόν μίας δεκαετίας! Επιπλέον, ο όρος «γκέι», δεν αναφέρεται καν στις ομιλίες, ενώ η κοινότητα «ΛΟΑΤΚΙ» αναφέρεται σε μικρό ποσοστό. Οι μοναδικές φράσεις με την λέξη «ομοφυλ» είναι οι παρακάτω: '80: *αλίμονο γυναίκα πάει τελείωσε δείτε ομοφυλοφιλία πέσει γίνεσαι γυναίκα δείτε συνταξιοδοτήσεις*', '182: *έναντι ανταλλαγμάτων πρώτοι προΐσταντο διώξεις ομοφυλοφίλων χιτλερική γερμανία ομοφυλόφιλοι σύνδρομα γενιτσαρισμού*', '185: *προΐσταντο διώξεις ομοφυλοφίλων χιτλερική γερμανία ομοφυλόφιλοι σύνδρομα γενιτσαρισμού ηθικολογούντες υπερβαλλόντως πατριδολαγνούντες*' και '32: *επιδόματος στοιχεία εμπίπτουν δύο κατηγορίες ομοφυλικοί οροθετικοί πάσχοντες οροθετικοί μεσογειακή αναιμία*', '77: *εισπράζει υπήρχε σαφής διαχωρισμός οροθετικός ομοφυλικός μεσογειακής αναιμίας υπήρχε σύγχυση ποσοστό*'. Η λέξη «λεσβ» υπάρχει και αυτή μία φορά στην φράση: «460: *επιχορηγήσεις δίνει ελληνικό κράτος ελληνική λεσβιακή κοινότητα θέματα υπάρχουν πρακτικά απασχόλησαν*».

Σύμφωνα με αυτά τα στοιχεία, αναρωτιέται κανείς για ποιο λόγο δεν γίνονται συζητήσεις στις ολομέλειες της Βουλής για τις κοινότητες αυτές; Στις κατηγορίες των εθνικών μειονοτήτων για παράδειγμα, οι ομιλίες επί το πλείστον επικεντρώνονταν στην πολιτική του μεταναστευτικού και πως θα διαχειριστεί η Ελλάδα τις ροές προσφύγων από την Ανατολή (φυσικά και υπάρχουν σχόλια, όπως οι λαθρομετανάστες, κυρίως από ακρο - δεξιές παρατάξεις). Η αναφορά στα άτομα με βάση των γενετήσιο προσανατολισμό τους, γίνεται ελάχιστα. Μήπως για αυτόν τον λόγο άτομα από την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+ γίνονται στόχος της ρητορικής μίσους; Ενδεχομένως και τα κάποια “ταμπού” θέματα της ελληνικής κοινωνίας δεν αποσαφηνίζονται και δεν συζητιούνται για να μην προκαλέσουν και αντιδράσεις.

Στα σχόλια στο twitter είναι ξεκάθαρη η ύπαρξη ρητορικής μίσους. Για παράδειγμα, η φράση «7: *Θεός λατρεύουν είναι σαρκικές ορέξεις λοατκι Μόνο εκεί αντλούν ταυτότητα Θα*», παρουσιάζει μια άποψη για την κοινότητα των ΛΟΑΤΚΙ+, που τη στοχοποιεί με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό της και με αυτόν τον τρόπο διαιωνίζονται στερεότυπα και εσφαλμένες αντιλήψεις. Τα συναισθήματα που κυριαρχούν είναι ο **θυμός** και η **αηδία**, κατά

γενική ομολογία στα σχόλια, για την κοινότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ (εντάσσονται μέσα και οι ομοφυλόφιλοι, τρανς, λεσβία).

Με βάση τα στοιχεία διαπιστώνουμε ότι, παρά τις προσπάθειες του κοινωνικού αυτού μέσου να περιορίσει τα μηνύματα που εμπεριέχουν ρητορική μίσους, το φαινόμενο υπάρχει σε μεγάλο βαθμό. Τα σχόλια αυτά είναι μερικά από τα εκατομμύρια που διακινούνται χωρίς έλεγχο στο διαδίκτυο, και έχουν ως στόχο διάφορες κοινωνικές ομάδες. Επιπλέον, οι χρήστες χρησιμοποιούν σε μεγάλο βαθμό λεξιλόγιο βωμολοχίας, κάτι που μας έδειξε το λεξικό που φτιάξαμε, όπως η φράση «4: *Ε βολεφκει μαυρο μαυρος λοατκι προσφυγας ΛΑΘΡΟ διαφορετικοτητα ΜΗ ΧΕΣΩ*», αλλά και η πιο επιθετική «15: *βουντού χωρίς δεύτερη σκέψη Όζω πουσταρια διποδα βόδια Να γαμησουν γυναίκα*».

Με τις φράσεις αυτές βλέπουμε την προώθηση μία κουλτούρας μίσους, μία λεκτική επίθεση στα άτομα όχι για κάτι που έκαναν, αλλά για κάτι που είναι. Στοχοποιούνται ομάδες ατόμων λόγω του ότι οι θύτες βρίσκουν κάποια διαφορετικά χαρακτηριστικά στα θύματα. Παρατηρείται η διάκριση των «διαφορετικών» από τους «κανονικούς», όπως επίσης καθιερώνεται και μια ταυτότητα του ότι τα χαρακτηριστικά μιας κοινωνικής ομάδας, όπως οι ομοφυλόφιλοι είναι υποδεέστερα. Μόνο η φράση αποκομμένη από το σύνολο της «*Να γαμησουν γυναίκα*», αποτυπώνει μια μορφή μείωσης τη γυναικείας ύπαρξης, αλλά και με το περικείμενο της, βλέπουμε ότι ενθαρρύνεται και διαιωνίζεται το μίσος.

Τέλος για να απαντήσουμε και στο ερώτημα αν είναι αποτελεσματικά τα αυτόματα εργαλεία να εντοπίσουν τη ρητορική μίσους ή να ανακαλύψουν χαρακτηριστικά της, παρατηρούμε τα αποτελέσματα που μας έδωσαν τα εργαλεία αυτόματης ανάλυσης. Τα αποτελέσματα που εξήχθησαν ήταν αρκετά σημαντικά για την έρευνα μας και αποδοτικά, καθώς εντοπίσαμε στοιχεία ρητορικής μίσους στο corpus μας. Αυτό δεν θα μπορούσε να είχε γίνει χειρωνακτικά, καθώς το μέγεθος των κειμένων που συλλέξαμε ήταν τεράστιο. Φυσικά και στην ανάλυση του Λόγου χρειάστηκε ο παράγοντας του ανθρώπου αδιαμφισβήτητα, αλλά και στην επιλογή των κριτηρίων που τροφοδότησαν τα εργαλεία αυτά. Δεδομένου όμως του χρόνου που έγινε η μελέτη και τους όγκους των δεδομένων δεν θα μπορούσε να γίνει αλλιώς. Αυτή η σύμπνοια και η κοινή πορεία των γνώσεων του ανθρώπου με τα αυτόματα εργαλεία μπορεί να βοηθήσει πολλές μελέτες κοινωνικών (ή και μη) φαινομένων.

«Ελένη Μαρία Νησωτάκη» «Ανάλυση πολιτικού λόγου σε μεγάλα σώματα κειμένων και σχολίων στο Twitter, με χρήση τεχνικών εξόρυξης πληροφορίας (*text mining*) και ανάλυσης φυσικής γλώσσας (*NLP*): Η μελέτη του φαινομένου της ρητορικής μίσους»

6.2. Περιορισμοί έρευνας/ Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Οι περιορισμοί της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας είναι αρκετοί. Αρχικά να αναφέρουμε ότι η κατάσταση της πανδημίας και την εξάπλωσης του κορονοϊού αποτελεί μια πολύ δύσκολη συνθήκη για τον εντοπισμό, δανεισμό βιβλίων, άρθρων και περιοδικών που βρίσκονται στις βιβλιοθήκες. Φυσικά το διαδίκτυο αποτελεί έναν βασικό τόπο για ανεύρεση βιβλιογραφικών αναφορών.

Επιπλέον, όσον αφορά τη μεθοδολογία και τον τρόπο έρευνας, δηλαδή την ανάλυση περιεχομένου, υπάρχουν κάποια προκαθορισμένα θα λέγαμε περιοριστικά στοιχεία. Δύο από αυτά είναι η εγκυρότητα και η αξιοπιστία της έρευνας. Το πρόβλημα της εγκυρότητας βασίζεται στο γεγονός ότι, *οι μετρήσεις μπορεί να μην είναι έγκυρες αναπαραστάσεις των μεταβλητών και των εννοιών για τις οποίες εξάγουμε συμπεράσματα* (Babbie, 2018: 604). Για αυτόν τον λόγο δεν μελετήθηκαν μόνο οι ιστοσελίδες με εξτρεμιστικό περιεχόμενο, αλλά επιθυμούσαμε να μελετήσουμε και ομιλίες των πολιτικών της Βουλής και σχόλια χρηστών, για να δούμε εάν το φαινόμενο της ρητορικής μίσους υπάρχει στους πολιτικούς και κοινωνικούς τομείς της Ελλάδας.

Παράλληλα υπάρχει και το πρόβλημα της αξιοπιστίας, δηλαδή ότι *η ανάλυση των υφιστάμενων στοιχείων εξαρτάται από την ποιότητα των δεδομένων* (Babbie, 2018: 605). Για τον λόγο αυτό εκτός από τις δύο ιστοσελίδες, επιλέξαμε και ομιλίες - πρακτικά της Βουλής, όπου τα δεδομένα είναι στείρα, αλλά και τυχαία σχόλια χρηστών από το twitter, για να εξετασθεί η ύπαρξη ρητορικής μίσους μέσα σε ένα τυχαίο δείγμα. Επίσης δεν βασιστήκαμε σε στατιστικά δεδομένα ή βάσεις δεδομένων που προϋπήρχαν, αλλά δημιουργήσαμε εξ αρχής το σώμα των κειμένων, έτσι ώστε, να μην έχει ερευνηθεί το συγκεκριμένο θέμα στην ίδια βάση δεδομένων. Στοχεύσαμε λοιπόν, στην πρωτοτυπία και της βάσης των δεδομένων και της μελέτης της ρητορικής μίσους μέσα στο πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον της Ελλάδας.

Είναι φανερό από τα παραπάνω αποτελέσματα που εξαγάγαμε μέσω του περιβάλλοντος της python, διαπιστώσαμε πως, παρά το γεγονός ότι τα αυτόματα εργαλεία βρίσκουν γρήγορα και αποτελεσματικά στοιχεία ρητορικής μίσους μέσα στα δεδομένα, χρειάζεται και η τοποθέτηση παραμέτρων από τον άνθρωπο. Σε όλο το σώμα των δεδομένων που συλλέξαμε, είδαμε στην αρχή ότι, η αντιστοίχιση του λεξικού που φτιάξαμε, με το μεγάλο πλήθος των κειμένων δεν

ήταν αναλογικά. Βρήκαμε πολύ λίγες λέξεις να εμπεριέχονται σε δεδομένα τεράστιας έκτασης. Με γνώμονα αυτή τη δυσκολία, πάλι ένα αυτόματο εργαλείο μας έδωσε την λύση. Εφαρμόσαμε την αυτόματη αποκοπή καταλήξεων (stemming) στα κείμενα και στο λεξικό, ώστε να πάρουμε τη ρίζα της κάθε λέξης και καταφέραμε να βρούμε σημαντικά αποτελέσματα, τα οποία καθόρισαν και τα συμπεράσματα της έρευνας.

Συμπερασματικά, είναι άξιο να σημειωθεί ότι όλη η παραπάνω έρευνα θα μπορούσε να συνεχιστεί μελλοντικά. Ο τρόπος εξέλιξης της παρούσας διπλωματικής, θα μπορούσε να είναι η δημιουργία ενός αυτόματου αλγόριθμου, ο οποίος θα καταφέρει να εντοπίσει, με βάση τα χαρακτηριστικά που θα του τροφοδοτήσουμε, την ρητορική μίσους σε οποιοδήποτε κειμενικό είδος. Με αυτή τη διαδικασία, μεγάλα σώματα κειμένων, άρθρων ακόμα και σχολίων θα μπορούν να ελέγχονται αν περιέχουν μίσος, αλλά και να συλλέγονται περισσότερα στοιχεία για το φαινόμενο του λόγου μίσους. Είναι μία πολύ ενδιαφέρουσα πρόταση, κατά την οποία θα εισάγουμε σε ένα σύστημα κείμενα που γνωρίζουμε ότι έχουν χαρακτηριστικά της ρητορικής μίσους, για να το εκπαιδύσουμε. Εκείνο στην πορεία θα μπορεί, με όποιο κείμενο “ασχοληθεί”, να ψάξει για την ύπαρξη του φαινομένου αυτού και να αποφέρει το ποσοστό της ρητορικής μίσους που εντόπισε.

Επιπλέον, μπορεί να γίνει μελλοντική έρευνα με βάση την ομοιότητα κειμένων (text similarity). Για παράδειγμα, μπορεί ένας ερευνητής να πάρει τα κείμενα που ενέχουν ρητορική μίσους και να ψάξει στο χώρο του διαδικτύου παρόμοια κείμενα, με κοινά χαρακτηριστικά και παρόμοια θεματολογία. Πολύ πιθανόν η συνέχεια αυτής της έρευνας να βοηθήσει τους υπάρχοντες αλγόριθμους που χρησιμοποιούνται για τον εντοπισμό της ρητορικής μίσους, αλλά και την ποινικοποίηση του φαινομένου, με πιο επικεντρωμένη και στοχευμένη οριοθέτηση του όρου και των διαστάσεων αυτού.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ξενόγλωσσες

Adams-Cohen, N. J. (2020). Policy Change and Public Opinion: Measuring Shifting Political Sentiment with Social Media Data. *American Politics Research*, 48(5), 612-621.

Álvarez-Benjumea, A., & Winter, F. (2018). Normative change and culture of hate: An experiment in online environments. *European Sociological Review*, 34(3), 223-237.

Ashour, O. (2010). Online de-radicalization? Countering violent extremist narratives: Message, messenger and media strategy. *Perspectives on Terrorism*, 4(6), 15-19.

Assimakopoulos, S., Baider, F. H., & Millar, S. (2017). *Online hate speech in the European Union: a discourse-analytic perspective*. Springer Nature.

Badjatiya, P., Gupta, S., Gupta, M., & Varma, V. (2017, April). Deep learning for hate speech detection in tweets. In *Proceedings of the 26th International Conference on World Wide Web Companion* (pp. 759-760).

Baker, P., Gabrielatos, C., Khosravinik, M., Krzyżanowski, M., McEnery, T., & Wodak, R. (2008). A useful methodological synergy? Combining critical discourse analysis and corpus linguistics to examine discourses of refugees and asylum seekers in the UK press. *Discourse & society*, 19(3), 273-306.

Baldauf, J., Ebner, J., & Guhl, J. (2019). Hate Speech and radicalisation Online: The OCCI research report. *Institute for Strategic Dialogue*.

Barletta Manjarres, N. P. (2007). English teachers in Colombia: Ideologies and identities in academic writing.

Baumgarten, N., Bick, E., Geyer, K., Iversen, D. A., Kleene, A., Lindø, A. V., ... & Petersen, E. N. (2019). Towards balance and boundaries in public discourse: expressing and perceiving online hate speech (XPEROHS). *RASK: International Journal of Language and Communication*, 50, 87-108.

- Berger, J. M. (2018). *Extremism*. MIT Press.
- Bhavsar, H., & Manglani, R. (2019). Sentiment Analysis of Twitter Data using Python. *International Research Journal of Engineering and Technology (IRJET)*, 6(3), 510-527.
- Blei, D., Carin, L., & Dunson, D. (2010). Probabilistic topic models. *IEEE signal processing magazine*, 27(6), 55-65.
- Blei, D. M., & Lafferty, J. D. (2009). Topic models. *Text mining: classification, clustering, and applications*, 10(71), 34.
- Bodrunova, S. S., Orekhov, A. V., Blekanov, I. S., Lyudkevich, N. S., & Tarasov, N. A. (2020). Topic Detection Based on Sentence Embeddings and Agglomerative Clustering with Markov Moment. *Future Internet*, 12(9), 144.
- Brown, A. (2017). What is hate speech? Part 1: The myth of hate. *Law and Philosophy*, 36(4), 419-468.
- Burnap, P., & Williams, M. L. (2014). Hate speech, machine classification and statistical modelling of information flows on Twitter: Interpretation and communication for policy decision making.
- Carlson, C. R., & Rousselle, H. (2020). Report and repeat: Investigating Facebook's hate speech removal process. *First Monday*.
- Castells, M. (1997). An introduction to the information age. *City*, 2(7), 6-16.
- Council of Europe (1950). *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as amended by Protocols No. 11 and No. 14*. Access at: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680063765>. Τελευταία προσπέλαση 20 Δεκεμβρίου 2020.
- Council of Europe (2000). *Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. Access at: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/177> . Τελευταία προσπέλαση 12 Δεκεμβρίου 2020.

- Chen, Y., Zhou, Y., Zhu, S., & Xu, H. (2012, September). Detecting offensive language in social media to protect adolescent online safety. In *2012 International Conference on Privacy, Security, Risk and Trust and 2012 International Conference on Social Computing* (pp. 71-80). IEEE.
- Davenport, T. H., & Beck, J. C. (2001). The attention economy. *Ubiquity*, 2001(May), 1-es.
- De Saint Laurent, C., Glaveanu, V., & Chaudet, C. (2020). Malevolent creativity and social media: Creating anti-immigration communities on Twitter. *Creativity Research Journal*, 32(1), 66-80.
- European Commission (2018). *Removing illegal content online: Commission calls for more efforts and faster progress from all sides*. Διαθέσιμο στην διεύθυνση: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_18_63. Τελευταία προσπέλαση 25 Ιανουαρίου 2021.
- Fairclough, N. (2013). Critical discourse analysis. In *The Routledge Handbook of Discourse Analysis* (pp. 35-46). Routledge.
- Fernandez, M., Asif, M., & Alani, H. (2018, May). Understanding the roots of radicalisation on twitter. In *Proceedings of the 10th ACM Conference on Web Science* (pp. 1-10).
- Fernandez, M., Gonzalez-Pardo, A., & Alani, H. (2019). Radicalisation influence in social media. *Semantic Web Journal*, In-Press.
- Feldman, R. (2013). Techniques and applications for sentiment analysis. *Communications of the ACM*, 56(4), 82-89.
- Feldina, E., & Makhnytkina, O. (2020, September). Clustering Approach to Topic Modeling in Users Dialogue. In *Proceedings of SAI Intelligent Systems Conference* (pp. 611-617). Springer, Cham.
- Fortuna, P., & Nunes, S. (2018). A survey on automatic detection of hate speech in text. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 51(4), 1-30.

Ganesh, B., & Bright, J. (2020). Countering extremists on social media: challenges for strategic communication and content moderation.

Gitari, N. D., Zuping, Z., Damien, H., & Long, J. (2015). A lexicon-based approach for hate speech detection. *International Journal of Multimedia and Ubiquitous Engineering*, 10(4), 215-230.

Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (2017). *Discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Routledge.

Guillaumin, C. (1992). Une société en ordre. De quelques-unes des formes de l'idéologie raciste. *Sociologie et sociétés*, 24(2), 13-23.

Hameed, A., Jabeen, I., & Afzal, N. (2021). Representing Kingdom's Makeover After Vision 2030: A Corpus-driven Analysis of American Media Discourse.

Hartleb, F. (2011). After their establishment: Right-wing populist parties in Europe.

Harvey, D. J., Merry, A. H., Royle, L., Campbell, M. P., & Rudd, P. M. (1996). Justice, nature & the geography of difference.

Jalilifard, A., Caridá, V., Mansano, A., & Cristo, R. (2020). Semantic Sensitive TF-IDF to Determine Word Relevance in Documents. *arXiv preprint arXiv:2001.09896*.

Kitschelt, H., & McGann, A. J. (1997). *The radical right in Western Europe: A comparative analysis*. University of Michigan Press.

Kwok, I., & Wang, Y. (2013, June). Locate the hate: Detecting tweets against blacks. *In Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence* (Vol. 27, No. 1).

Krippendorff K.(2019). *Content Analysis : An Introduction to Its Methodology*. Los Angeles: Sage. Access at:

https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=nE1aDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&ots=yZ8fYwlRft&sig=5rjQ2YjrTFQsD_g92-KnWcLNrsI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=true.

- Lasswell H. & Leites N. (1949). *Language of politics*. New York: George W, Steward Publisher. Access at:
<https://ia801609.us.archive.org/30/items/in.ernet.dli.2015.6337/2015.6337.Lunguage-Of-Politics.pdf>
- Lee, S. Y. (2019). Document vectorization method using network information of words. *PloS one*, 14(7), e0219389.
- Lévi-Strauss, C. (1963). Structural analysis in linguistics and in anthropology. *Semiotics-An Introductory Anthology*, 110-128.
- Liu, B. (2012). Sentiment analysis and opinion mining. *Synthesis lectures on human language technologies*, 5(1), 1-167.
- Lorenzetti, M. I. (2020). Right-Wing Populism and the Representation of Immigrants on Social Media. A Critical Multimodal Analysis. *Iperstoria*, (15).
- Lovins, J. B. (1968). Development of a stemming algorithm. *Mech. Transl. Comput. Linguistics*, 11(1-2), 22-31.
- Matamoros-Fernández, A., & Farkas, J. (2021). Racism, Hate Speech, and Social Media: A Systematic Review and Critique. *Television & New Media*, 22(2), 205-224.
- McCauley, C., & Moskalenko, S. (2008). Mechanisms of political radicalization: *Pathways towards terrorism*. *Terrorism and Political Violence*, 20, 415-433
- McEnery, A., & Baker, P. (Eds.). (2015). Corpora and discourse studies: *Integrating discourse and corpora*. Springer.
- O' Halloran, K. L. (in press 2011). Multimodal Discourse Analysis. In K. Hyland and B. Paltridge (eds) *Companion to Discourse*. London and New York: Continuum.
- Palau, R. M., & Moens, M. F. (2009, June). Argumentation mining: the detection, classification and structure of arguments in text. In *Proceedings of the 12th international conference on artificial intelligence and law* (pp. 98-107).

Pang, B., & Lee, L. (2004). A sentimental education: Sentiment analysis using subjectivity summarization based on minimum cuts. *arXiv preprint cs/0409058* (Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.aclweb.org/anthology/P04-1035.pdf>. Τελευταία προσπέλαση: 1 Φεβρουαρίου 2021).

Pitropakis, N., Kokot, K., Gkatzia, D., Ludwiniak, R., Mylonas, A., & Kandias, M. (2020). Monitoring Users' Behavior: Anti-Immigration Speech Detection on Twitter. *Machine Learning and Knowledge Extraction*, 2(3), 192-215.

Plisson, J., Lavrac, N., & Mladenic, D. (2004). A rule based approach to word lemmatization. In *Proceedings of IS* (Vol. 3, pp. 83-86).

Al-Marayat, S. H. (2021). A Critical Discourse Analysis of an Editorial Article (The Audience Affecting the Writer's Ideology and Lexical Choice). *Journal of Language Teaching and Research*, 12(1), 199-205. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://dx.doi.org/10.17507/jltr.1201.22>. Τελευταία προσπέλαση: 1 Φεβρουαρίου 2021.

Searle, J., *The Construction of Social Reality*. New York: Free Press, 1995

Schmidt, A., & Wiegand, M. (2017, April). A survey on hate speech detection using natural language processing. In *Proceedings of the Fifth International workshop on natural language processing for social media* (pp. 1-10).

Spertus, E. (1997). Smokey: Automatic cognitive hostile Messages.

Thelwall, M., Buckley, K., Paltoglou, G., Cai, D., & Kappas, A. (2010). Sentiment strength detection in short informal text. *Journal of the American society for information science and technology*, 61(12), 2544-2558.

Van Dijk, T. A. (1993). *Elite discourse and racism* (Vol. 6). Sage.

Waseem, Z., & Hovy, D. (2016, June). Hateful symbols or hateful people? predictive features for hate speech detection on twitter. In *Proceedings of the NAACL student research workshop* (pp. 88-93).

Ελληνικές

Babbie E. (2018). *Εισαγωγή στη κοινωνική έρευνα*, μετάφραση Γιάννης Βογιατζής. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Council of Europe (1984). *Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities* (Σύμβαση-πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων). Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.coe.int/en/web/minorities/at-a-glance>. Τελευταία προσπέλαση 20 Δεκεμβρίου 2020.

Council of Europe (2015). *Convention on Cybercrime: Protocol on Xenophobia and Racism* (Πρωτόκολλο για την Ξενοφοβία και τον Ρατσισμό). Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://edoc.coe.int/en/cybercrime/6559-convention-on-cybercrime-protocol-on-xenophobia-and-racism.htm>. Τελευταία προσπέλαση 12 Αυγούστου 2020.

Efsyn.gr (2021). *Ζητούν παραίτηση Τσιάρα για τις προσβλητικές δηλώσεις σε βάρος της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας*. ΗΕφημερίδα των Συντακτών, Διαθέσιμο στο: https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiomata/279788_zitoyn-paraitisi-tsiara-gia-tis-prosblitikes-diloseis-se-baros-tis-loatki (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021).

Newsroom (2017). *Μήνυση σε θεολόγο για διανομή ομοφοβικού φυλλαδίου σε σχολείο της Ξάνθης*. Διαθέσιμο στο: <https://www.lifo.gr/now/greece/142414> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021).

Newsroom (2017). *Χίος: Καταδικάστηκαν δύο ακροδεξιοί για την επίθεση σε πρόσφυγες*. Διαθέσιμο στο: <https://www.lifo.gr/now/greece/142470> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021).

Αθανασιάδης Η., κ.ά (2011). *Τα μέσα επικοινωνίας στον 21ο αιώνα / επιμέλεια Στέλιος Παπαθανασόπουλος*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτης.

Αντωνόπουλος, Θ (2018). *Casus Belli. Ρητορική μίσους και ρατσιστικός λόγος στην Ελλάδα: ένα μικρό χρονικό*. Διαθέσιμο στο: https://www.lifo.gr/articles/casus_belli/143316/ritoriki-misoys-kai-ratsistikos-logos-stin-ellada-ena-mikro-xroniko (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021).

Βανδώρος, Σ. (2015). *Εισαγωγή-Ιδεολογία και Πολιτικές Ιδεολογίες*.

Βέικου, Μ., Λαλαγιάννη, Β. (2015). *Μετανάστευση, κοινωνικές και πολιτισμικές εκφάνσεις*. [ηλεκτρ. βιβλ.]. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: https://repository.kallipos.gr/pdfviewer/web/viewer.html?file=/bitstream/11419/5227/5/Metanasteysi%20PDF-KOY_FINAL.pdf

Γεωργούλη Κ. (2015). *Τεχνική νοημοσύνη: μια εισαγωγική προσέγγιση*. [ηλεκτρ. βιβλ.]. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/3381>.

Γιάνναρου Λ. (2017). *Κουλτούρα μίσους*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.kathimerini.gr/opinion/933494/koyltoyra-misoys/>

Δελτίο Τύπου γενικής γραμματείας ενημέρωσης. *Δήλωση Θ. Λιβάνιου για το άρθρο 8 του ν/σ για τα οπτικοακουστικά Μέσα* (11/2/2021). Διαθέσιμο στο : <https://media.gov.gr/dilosi-th-livaniou-gia-to-arthro-8-tou-n-s-gia-ta-optikoakoustika-mesa-11-2-2021/> Τελευταία προσπέλαση: 25 Απριλίου 2021.

Επίσημη ιστοσελίδα. Εθνικισμός.net. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://ethnikismos.net/>. Τελευταία προσπέλαση 13 Ιανουαρίου 2021.

Επίσημη ιστοσελίδα. Χρυσή Αυγή. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.xrisiavgi.com/>. Τελευταία προσπέλαση 13 Ιανουαρίου 2021.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018) αντιπροσωπεία στην Ελλάδα. *Καταπολέμηση της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο: επίτευξη σημαντικών αποτελεσμάτων*. Διαθέσιμο στην διεύθυνση: https://ec.europa.eu/greece/news/20181901_paranomi_ritoriki_misous_diadiktyo_el. Τελευταία προσπέλαση 20 Ιανουαρίου 2021.

Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο (2000). *Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τη θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Παγκόσμια Διάσκεψη κατά του ρατσισμού και με την κατάσταση που επικρατεί σήμερα στην Ένωση*. Διαθέσιμο στην διεύθυνση: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2000-0406+0+DOC+XML+V0//EL>. Τελευταία προσπέλαση 20 Δεκεμβρίου 2020.

Εφημερίδα της κυβέρνησης (2003). Π.Δ.77/ΦΕΚ75/Α/28-3-2003. Κώδικας δεοντολογίας ειδησεογραφικών και άλλων δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών. Διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<https://media.gov.gr/nomothesia/%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%B F%2012%CE%BF/12.1.3.1.pdf>. Τελευταία προσπέλαση: 20 Δεκεμβρίου 2020.

Εφημερίδα της Κυβέρνησης (2014). Ν.4285/ΦΕΚ191/Α/10-9-2014 (Κωδικοποιημένος). *Τροποποίηση του ν. 927/1979 (Α' 139) και προσαρμογή του στην απόφαση πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (L 328) και άλλες διατάξεις*. Τράπεζα πληροφοριών νομοθεσία - e-nomothesia.gr. Διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-anthropina-dikaiomata/n-4285-2014.html>. Τελευταία προσπέλαση: 20 Δεκεμβρίου 2020.

Κακαβούλης Κ. (2018). Ανωνυμία στο διαδίκτυο: *Ενισχυτικός παράγοντας ή κίνδυνος για την ελευθερία της έκφρασης*; Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.homodigitalis.gr/posts/1908> . Τελευταία προσπέλαση: 3 Μαρτίου 2021.

Καλφακάκου Ρ. (2018). ΕΑΜοβούλγαροι και Μακεδονομάχοι. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.avgi.gr/politiki/286199_eamoboylgaroi-kai-makedonomahoi (Τελευταία προσπέλαση: 10 Φεβρουαρίου 2021).

Κουναλάκη Ξ. (2021). *Η γονεϊκή αποξένωση και τα παιδιά των γκέι*. Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/opinion/561252724/i-goneiki-apoxenosi-kai-ta-paidia-ton-gkei/> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021).

Κύρκος, Ε. (2015). Εξόρυξη Γνώσης από Δεδομένα. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Κύρκος, Ε. 2015. *Επιχειρηματική ευφυΐα και εξόρυξη δεδομένων*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 6. Διαθέσιμο στο: https://repository.kallipos.gr/pdfviewer/web/viewer.html?file=/bitstream/11419/1233/2/Kef_6.pdf

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων*: ερμηνευτικό, ετυμολογικό, ορθογραφικό, συνωνύμων-αντιθέτων, κύριων ονομάτων, επιστημονικών όρων, ακρωνυμίων. Αθήνα : Κέντρο Λεξικολογίας, 2002.

Μπέρκερ, Π. & Λούκμαν, Τ. (1966), Η κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας, μτφρ. Κ. Αθανασίου (2003), επιμ. Γ. Κουζέλης, Δ. Μακρυνιώτη, Αθήνα: Νήσος

Νομοθεσία. *Στη Βουλή το νομοσχέδιο για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης - Κανόνες λειτουργίας, κίνητρα για επενδύσεις και προστασία ανηλίκων*. Διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/law-news/ste-boule-nomoskhedio-gia-mesa-mazikes-enimerosis.html>

Τελευταία προσπέλαση: 25 Απριλίου 2021.

Παναγιωτόπουλος, Π. (2014). Άννα Φραγκουδάκη, Ο εθνικισμός και η άνοδος της Ακροδεξιάς, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2013, 278 σελ. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 31, 260-266.

Πανταζής, Β. (2015). *Αντιρατσιστική εκπαίδευση*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/1629>.

Πανταζόπουλος, Γ. (2017). *8 περιπτώσεις που η Χρυσή Αυγή ξέπέρασε τον νόμο*. Διαθέσιμο στο: <https://www.lifo.gr/print/buzz/139892> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021).

Παντελίδου Μαλούτα, Μ. (2015). *Πολιτισμικές συνιστώσες της πολιτικής διαδικασίας: Καταληκτικές συμπερασματικές παρατηρήσεις*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Διαθέσιμο στο: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3530/5/Malouta-1_final_Simperasmata-KOY.pdf

Παρατηρητήριο ρατσιστικών εγκλημάτων. Διαθέσιμο στο: <https://racistcrimeswatch.wordpress.com/> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021).

Πέιν Σ. (2000). Η ιστορία του φασισμού. Αθήνα: Φιλίστωρ

Πουλακιδάκος Σ. & Παπαθανασόπουλος Σ. (2020, 18-19 Δεκεμβρίου). *SopHisM: μία απάντηση στη ρητορική μίσους στο διαδίκτυο μέσα από την ενίσχυση της υψηλής ποιότητας*

επαγγελματικής δημοσιογραφίας και της δημοσιογραφίας των πολιτών. [Σεμινάριο] Αθήνα: Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου.

Ρήγου, Μ. (2014). *Από την ψηφιακή επανάσταση στην ψηφιακή επιτήρηση*. Νέα μέσα, δημοσιότητα και πολιτική. Αθήνα, Σιδέρης.

Στάμου Α.Γ. (2014). Η κριτική ανάλυση λόγου: Μελετώντας τον ιδεολογικό ρόλο της γλώσσας. Στο *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και εφαρμογές*, Μ. Γεωργαλίδου, Μ. Σηφianού, Β. Τσάκωνα (επιμ.). Νήσος: Αθήνα, 149-187.

Συμεωνίδου - Καστανίδου Ε. (2016). *Η ποινική αντιμετώπιση του ρατσισμού και της ξеноφοβίας στην Ελλάδα*. Crime in Crisis /Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκουλα. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://crime-in-crisis.com/%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%8E%CF%80%CE%B9%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%81%CE%B1%CF%84%CF%83%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D/#ftn1> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021).

Τσιάκαλος, Γ. (2011). Η εκπαίδευση στην κορυφή των αξιών και των προσωπικών επιδιώξεων. Στο Π. Γαλίτης. *Στο κυνήγι του Χρόνου. Εσπερινή εκπαίδευση και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, 25-28.

Φραγκουδάκη, Α. (2013). Πολυπολιτισμός, εθνικισμός και ακροδεξιά. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 30, 105-150.

Φραγκούλη Νατάσα (2021). *Όλη η Ελλάδα είναι πλέον online: 6,5 εκατ. είναι digital citizens*. Διαθέσιμο στο: <http://www.sepe.gr/gr/research-studies/article/17398102/oli-i-ellada-einai-pleon-online-65-ekat-einai-digital-citizens/> (Τελευταία προσπέλαση: 1 Φεβρουαρίου 2021).

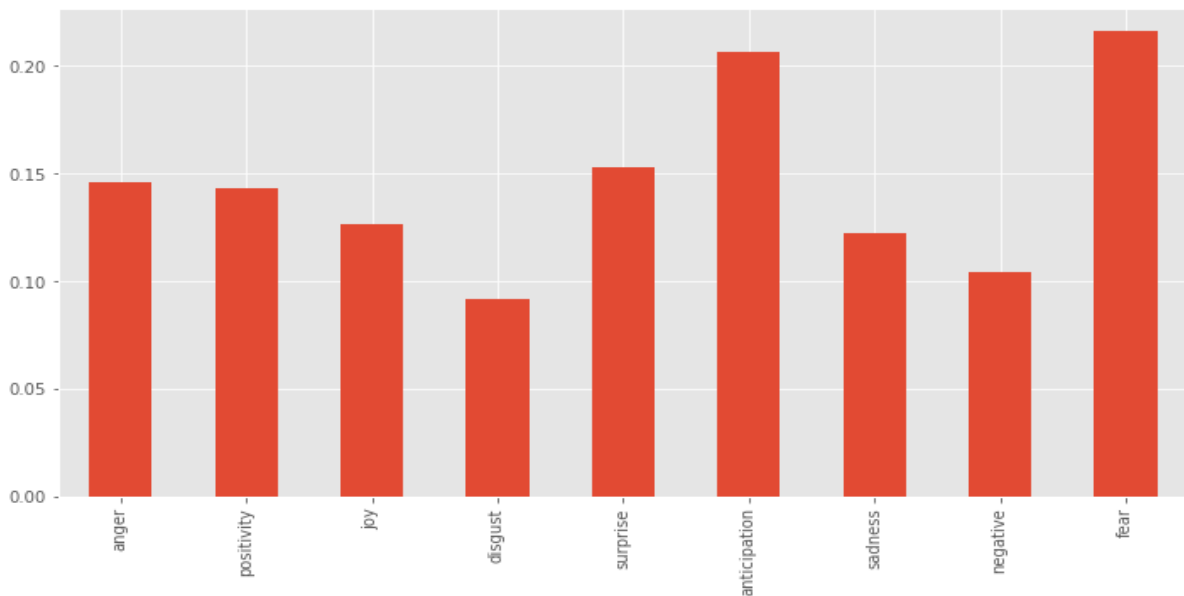
Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διαθέσιμο στο: <https://fra.europa.eu/el/eu-charter/article/21-apagoreysi-diakriseon> (Τελευταία προσπέλαση: 5 Φεβρουαρίου 2021).

«Ελένη Μαρία Νησωτάκη» «Ανάλυση πολιτικού λόγου σε μεγάλα σώματα κειμένων και σχολίων στο Twitter, με χρήση τεχνικών εξόρυξης πληροφορίας (*text mining*) και ανάλυσης φυσικής γλώσσας (*NLP*): Η μελέτη του φαινομένου της ρητορικής μίσους»

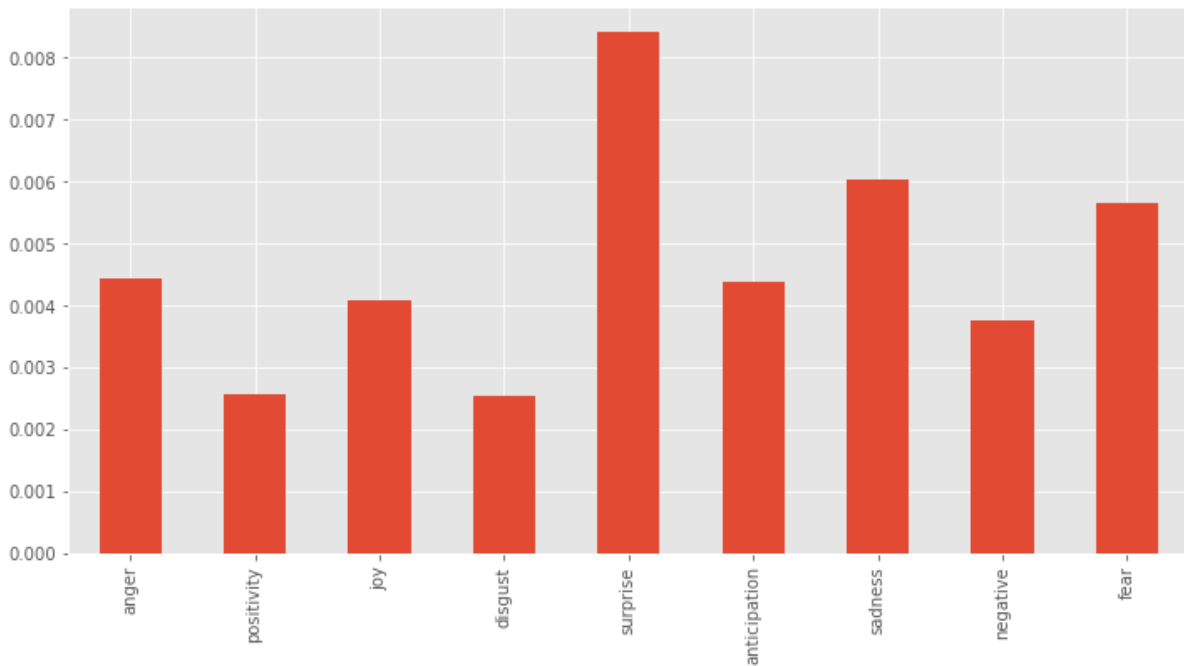
Παραρτήματα

Παράρτημα 1. Μέτρηση συναισθημάτων στις λέξεις που έκαναν συμφράσεις στις ιστοσελίδες

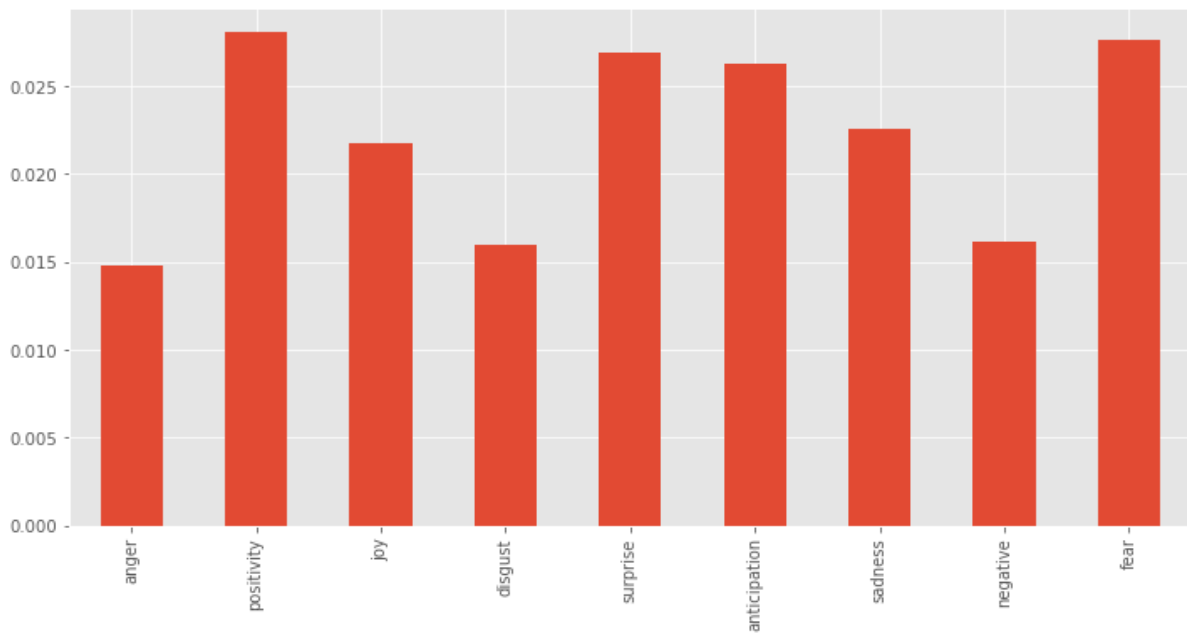
Για μετανάστες:

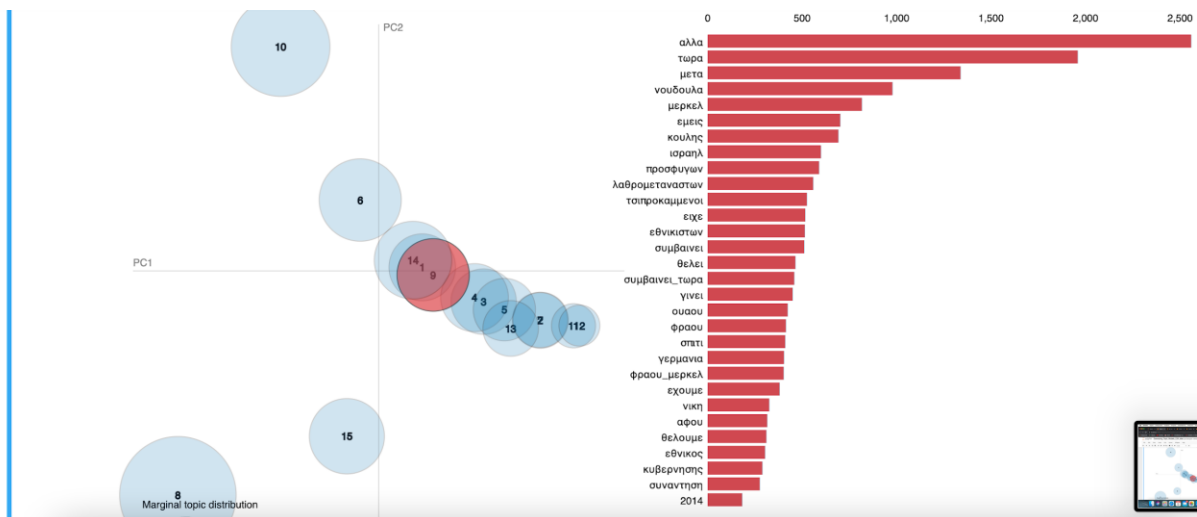
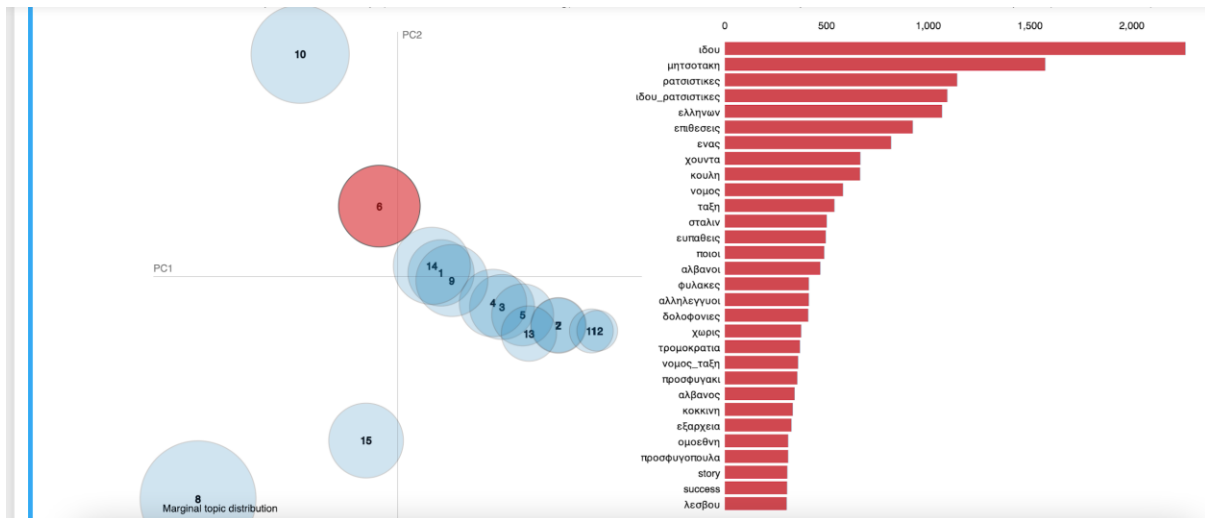
Για ανάπηροι, -ος, -η:

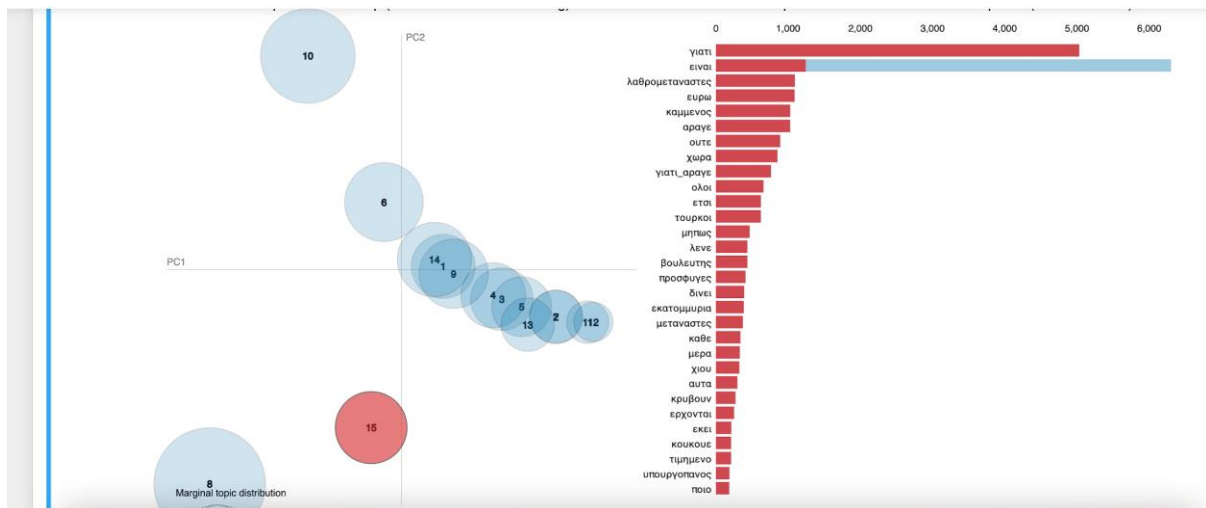

Για μαυρ -οι, -ες, -ος:

Παράρτημα 2. Topic Modeling, εντοπισμός θεματολογίας στις ιστοσελίδες

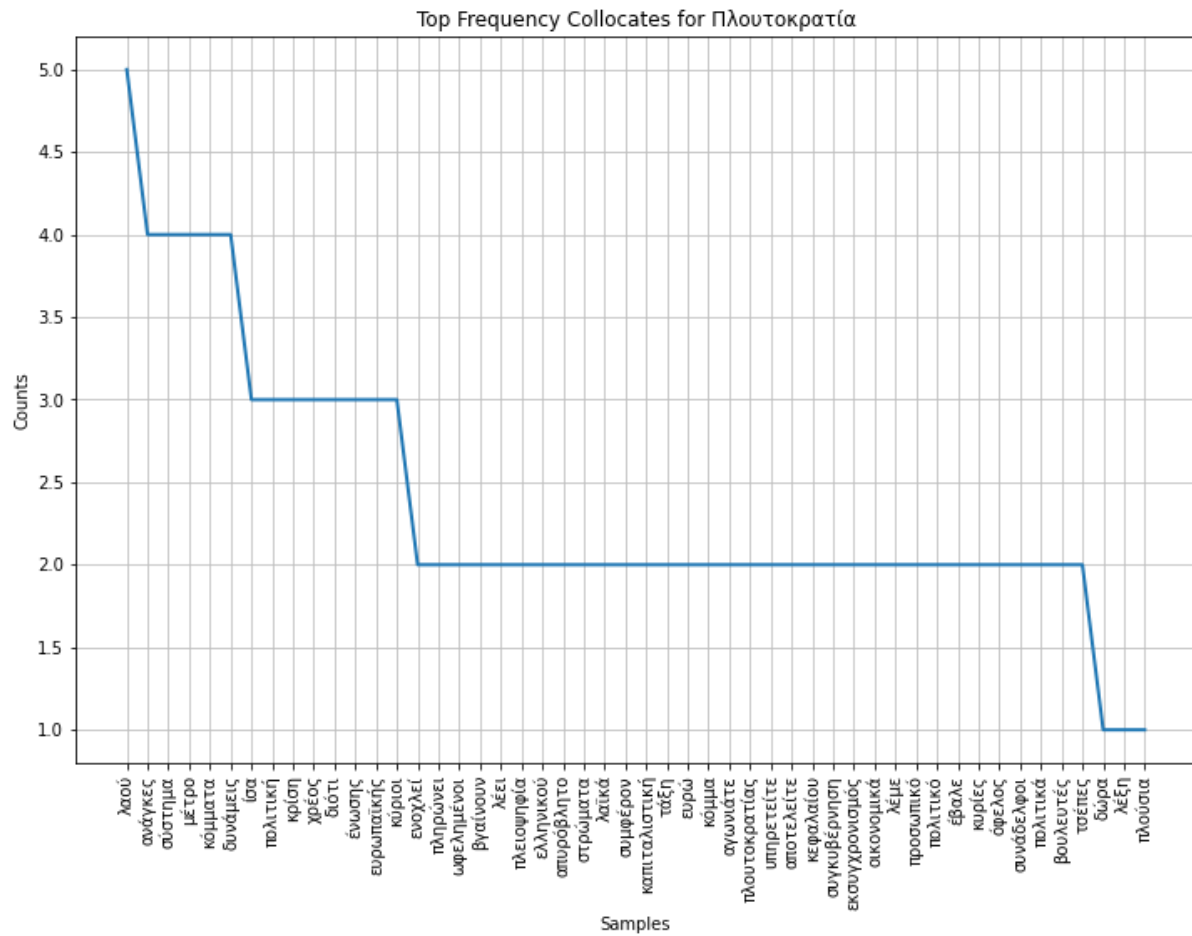

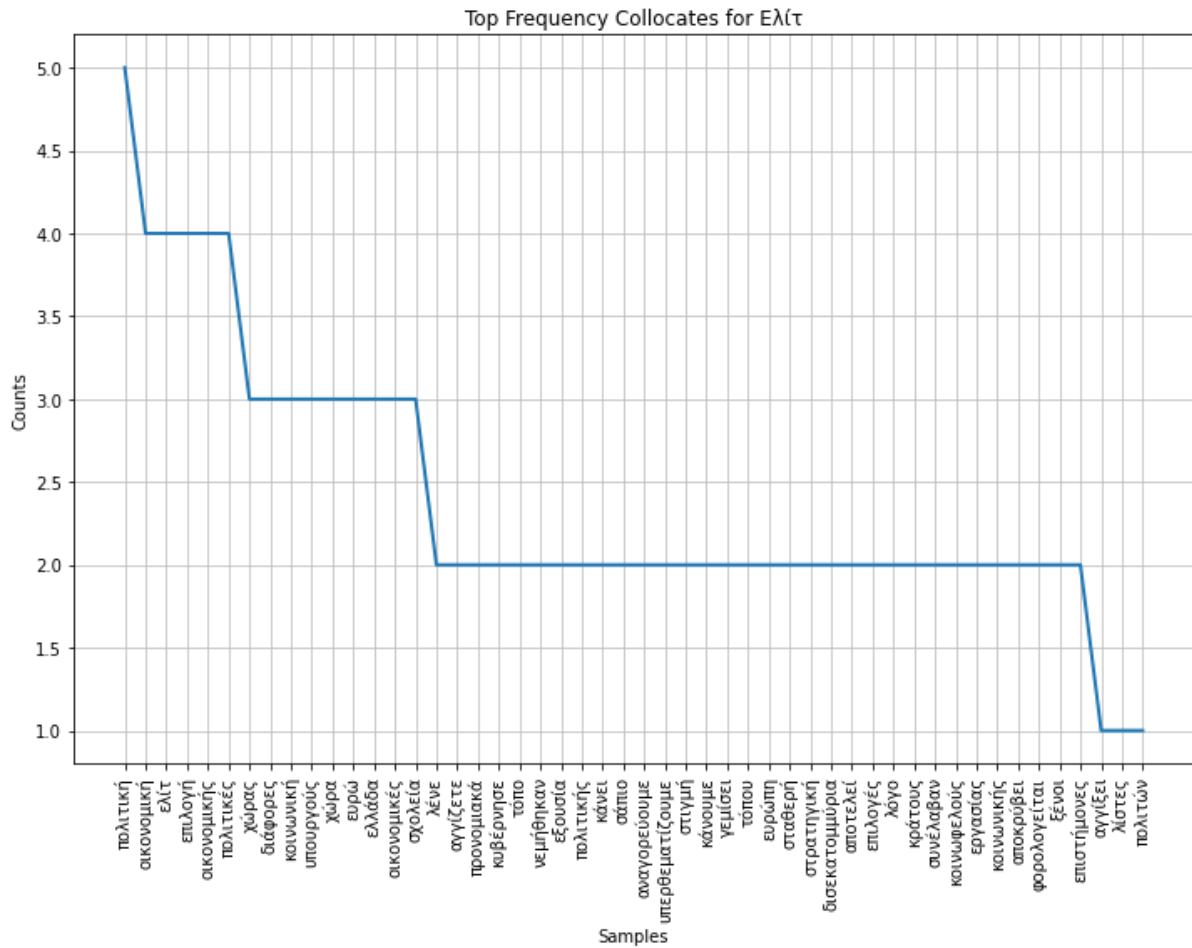

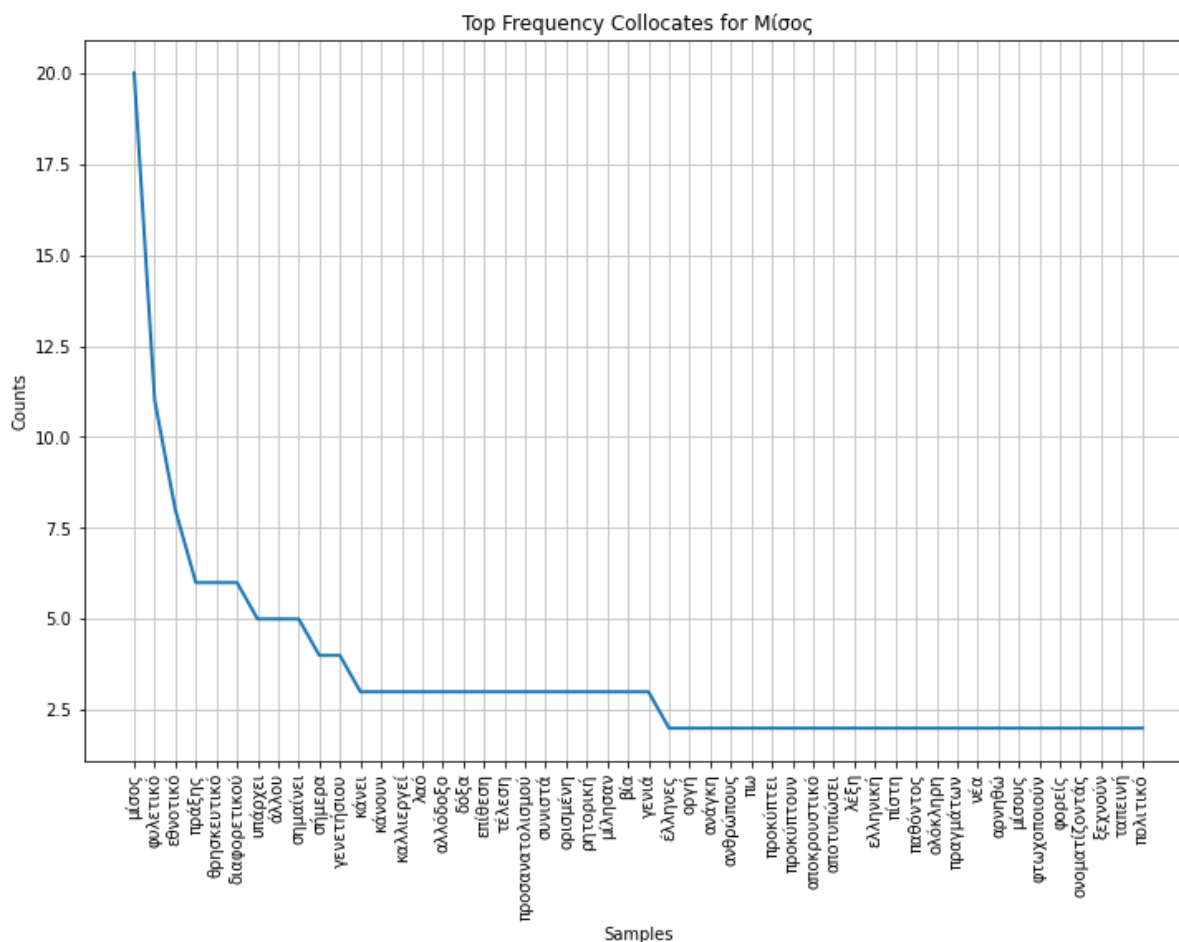
Παράρτημα 3. Topic Clustering για τις ιστοσελίδες

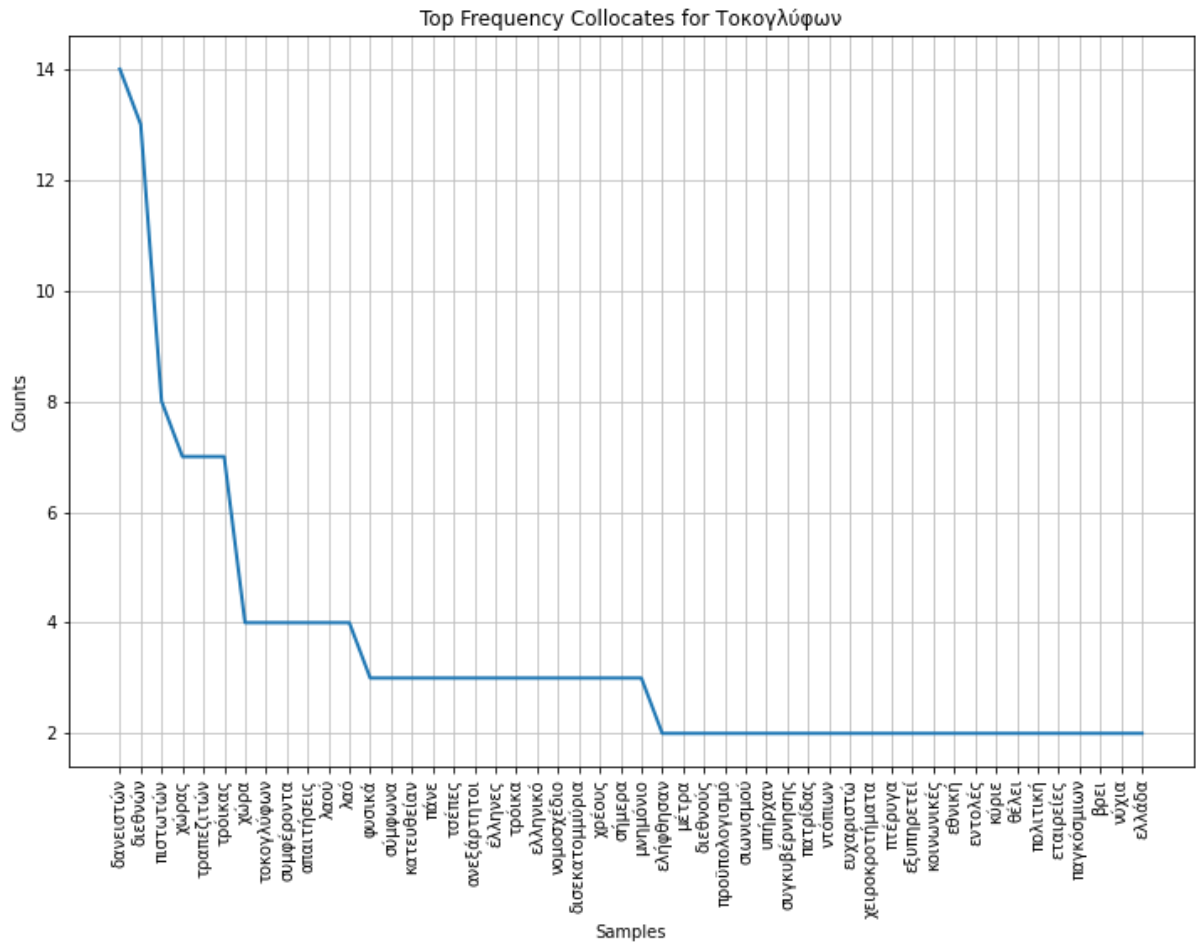

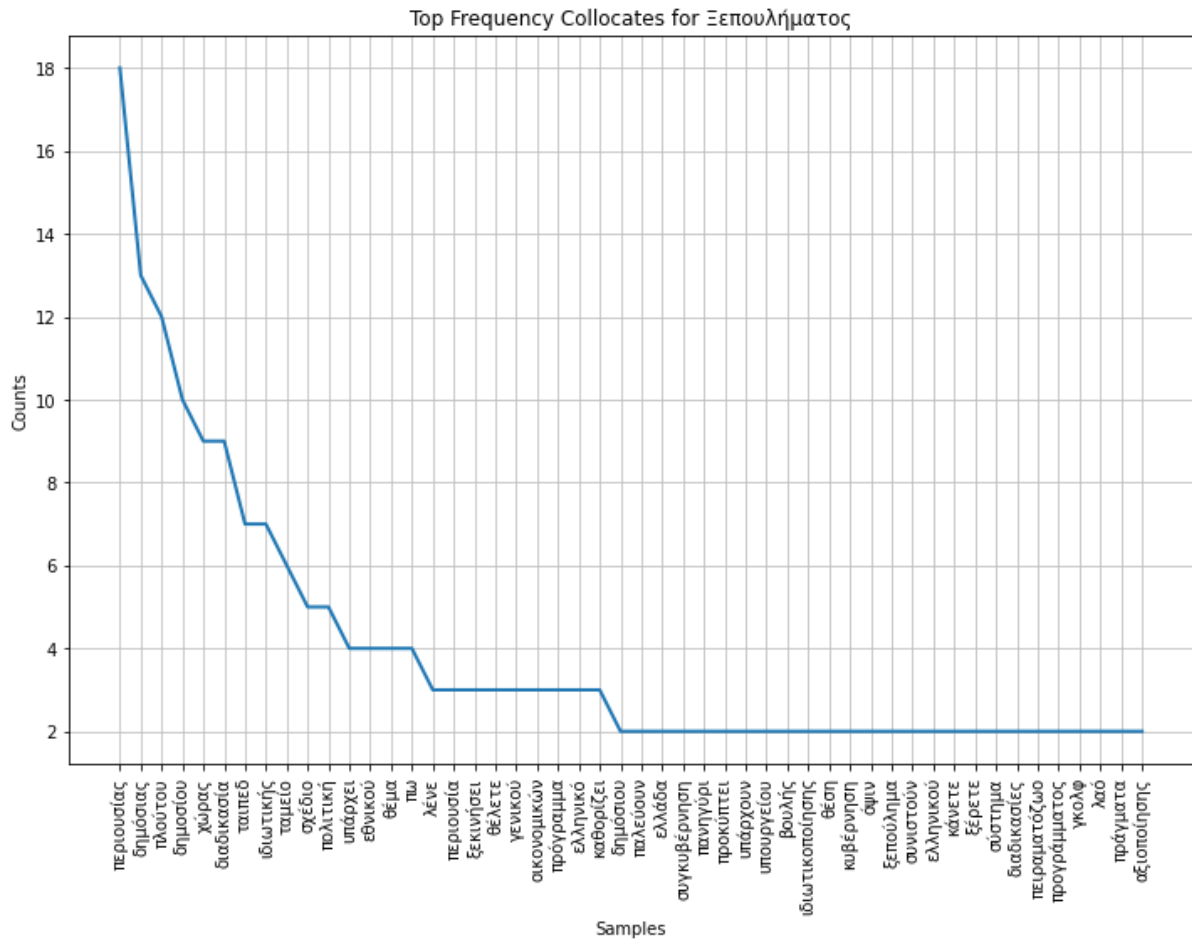
Παράρτημα 4. Συμφράσεις για τις ομιλίες στη Βουλή

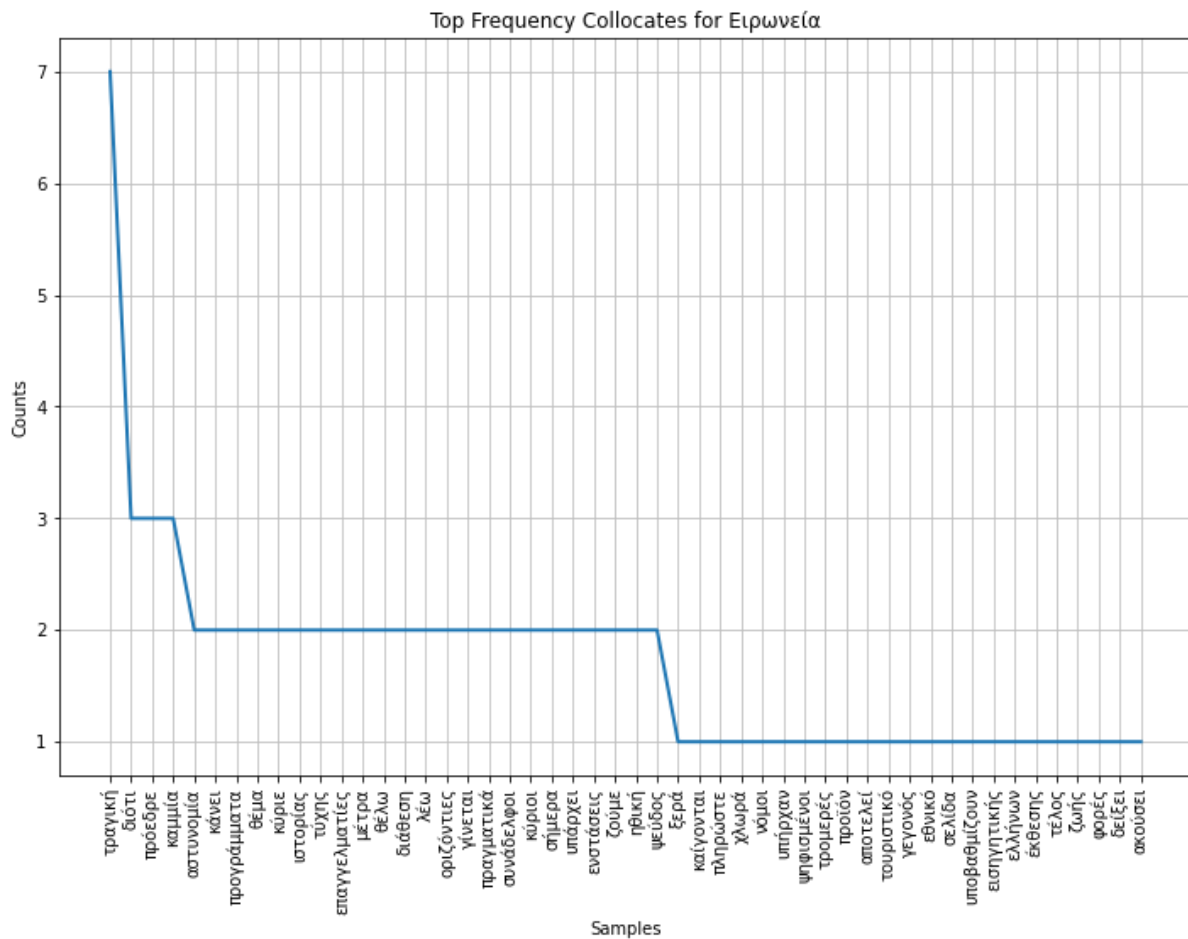

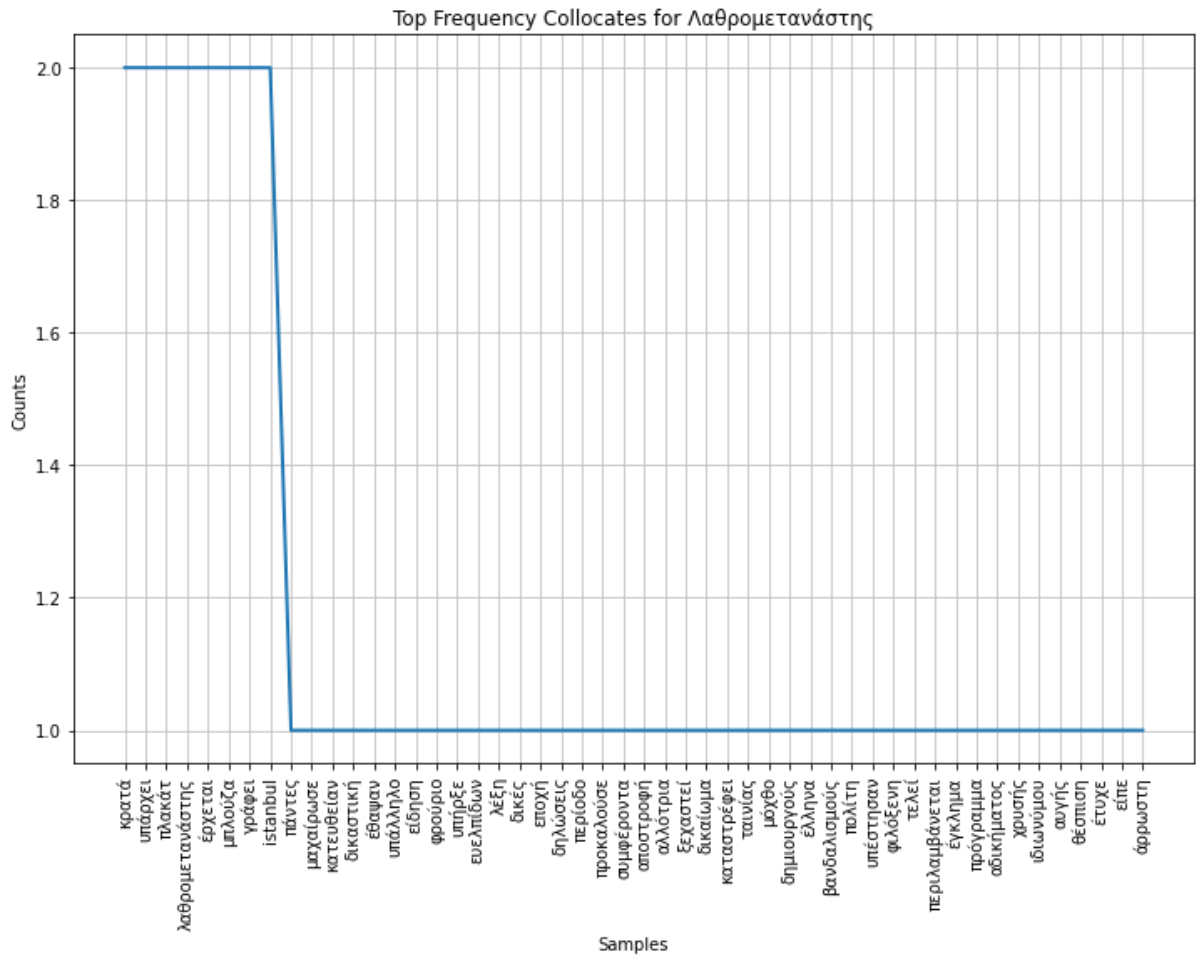

Παράρτημα 5. Μέτρηση συναισθημάτων στα πρακτικά ομιλιών συνεδριάσεων Βουλής

```
In [73]: df_news['anger'].mean()
```

```
Out[73]: 1.5769178063419849
```

```
In [84]: df_news['disgust'].mean()
```

```
Out[84]: 1.6378984295776577
```

```
In [92]: df_news['fear'].mean()
```

```
Out[92]: 1.7448680351906158
```

```
In [25]: df_news['joy'].mean()
```

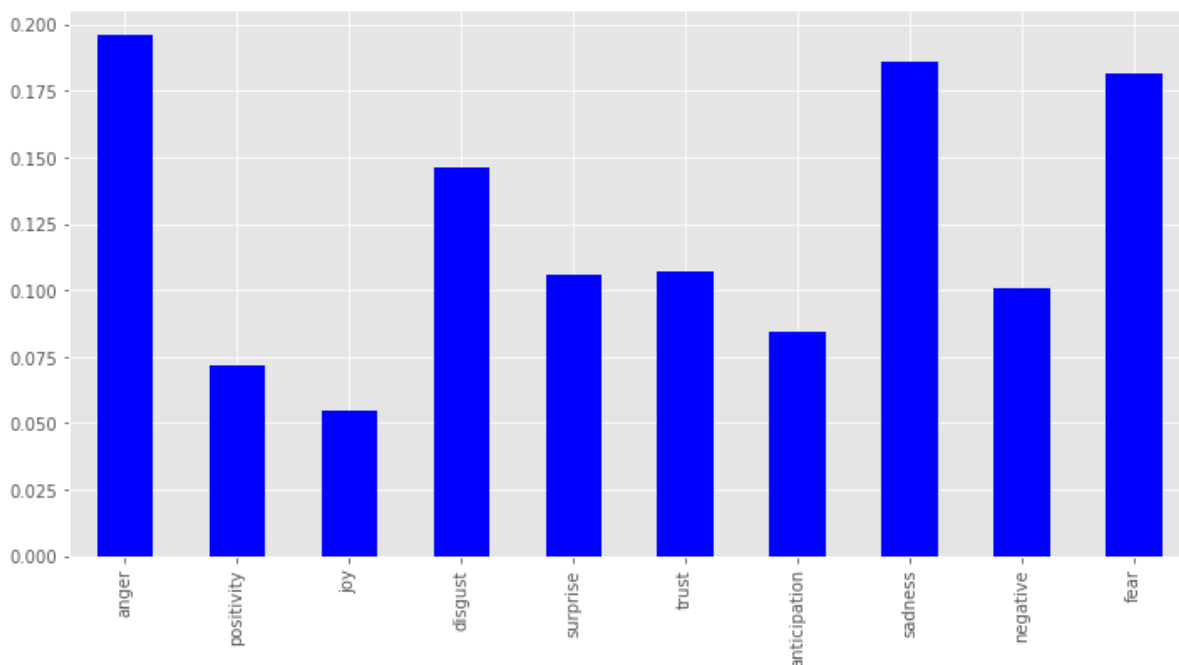
```
Out[25]: 1.191958779839395
```

```
In [91]: df_news['trust'].mean()
```

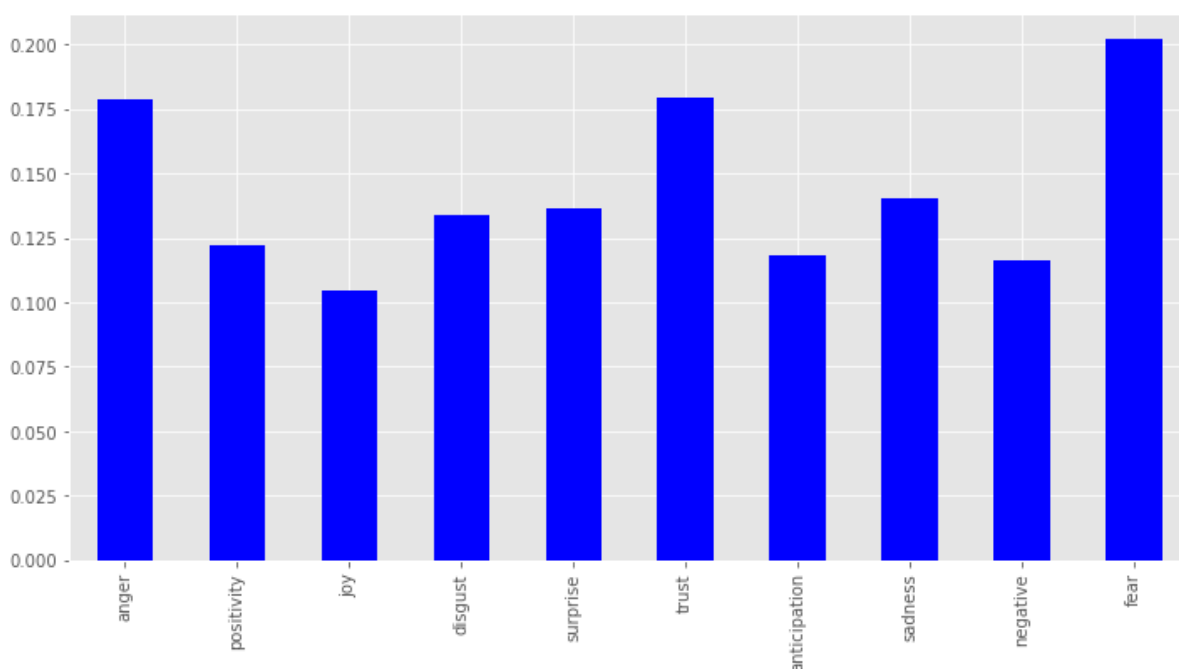
```
Out[91]: 3.9403897278482747
```

Παράρτημα 6. Συναισθηματική ανάλυση των συμφράσεων λέξεων στις ομιλίες της Βουλής

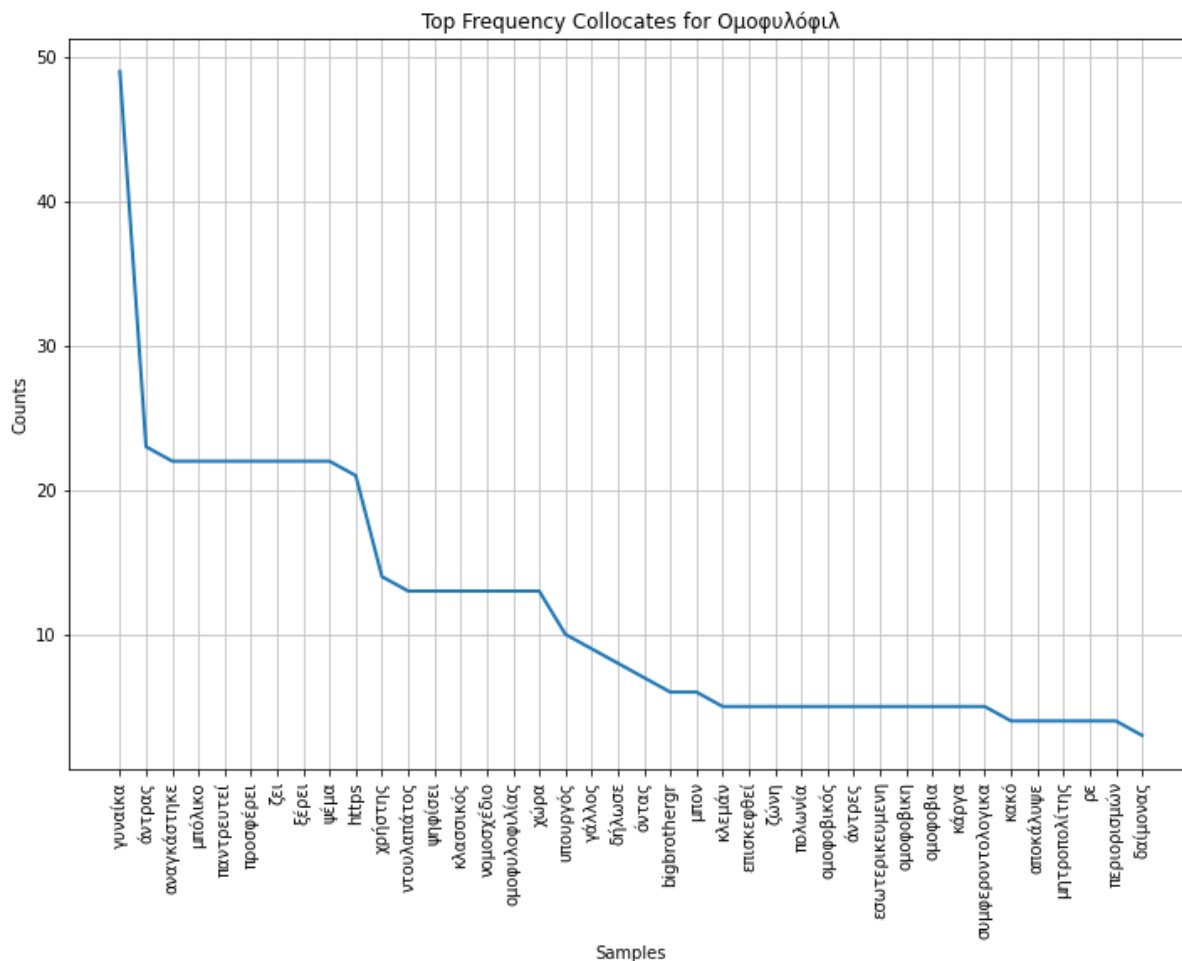
Για τρομοκρατία:

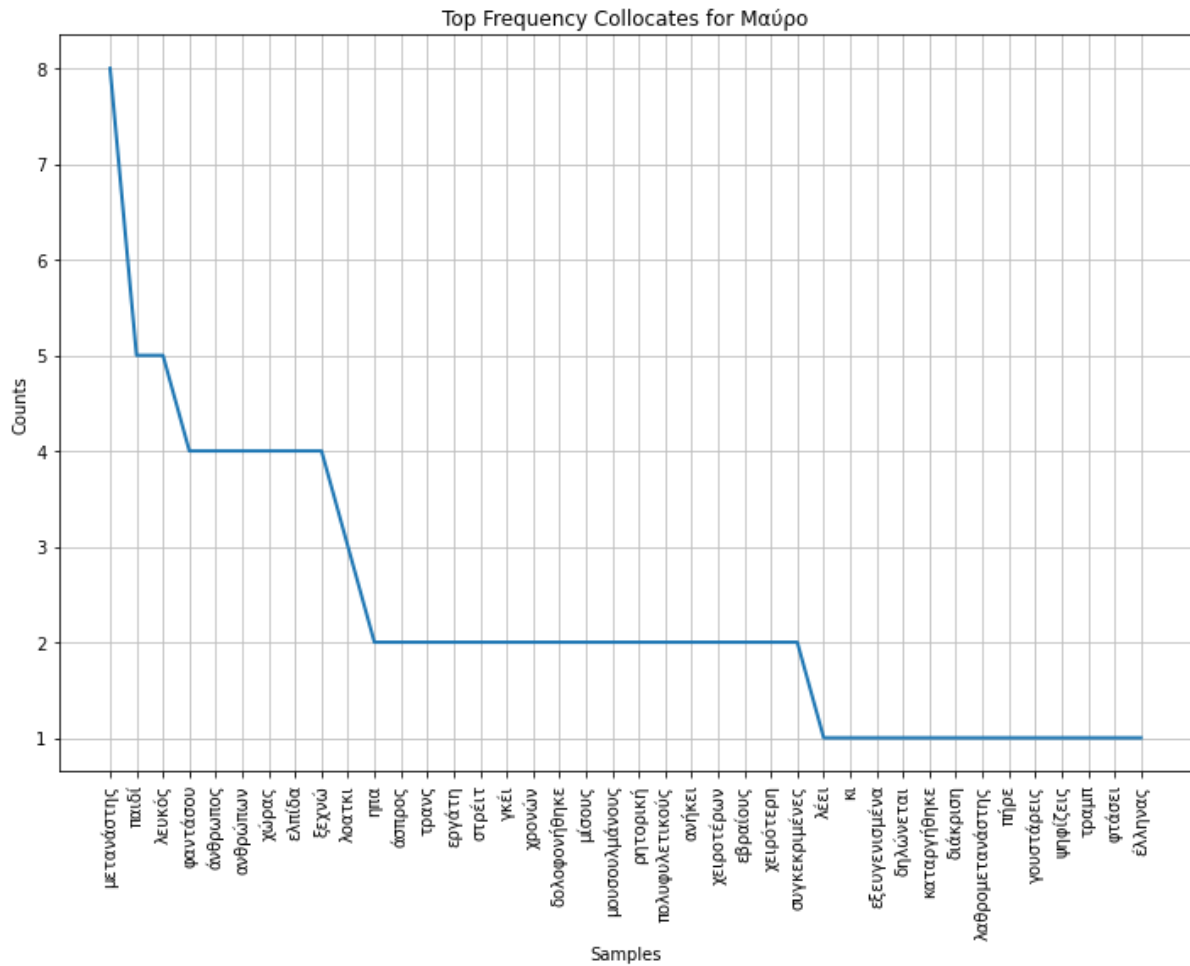

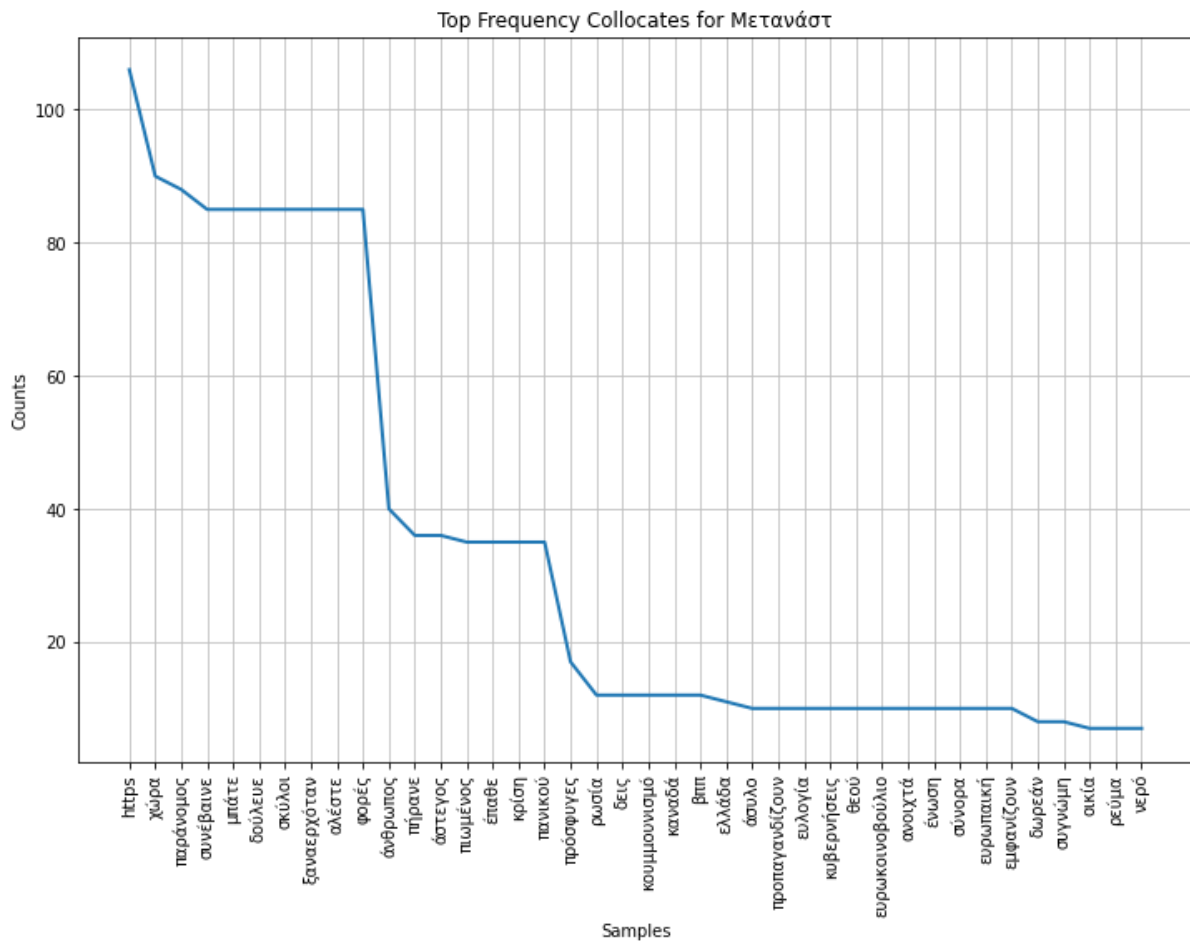
Για εγκληματικότητα:

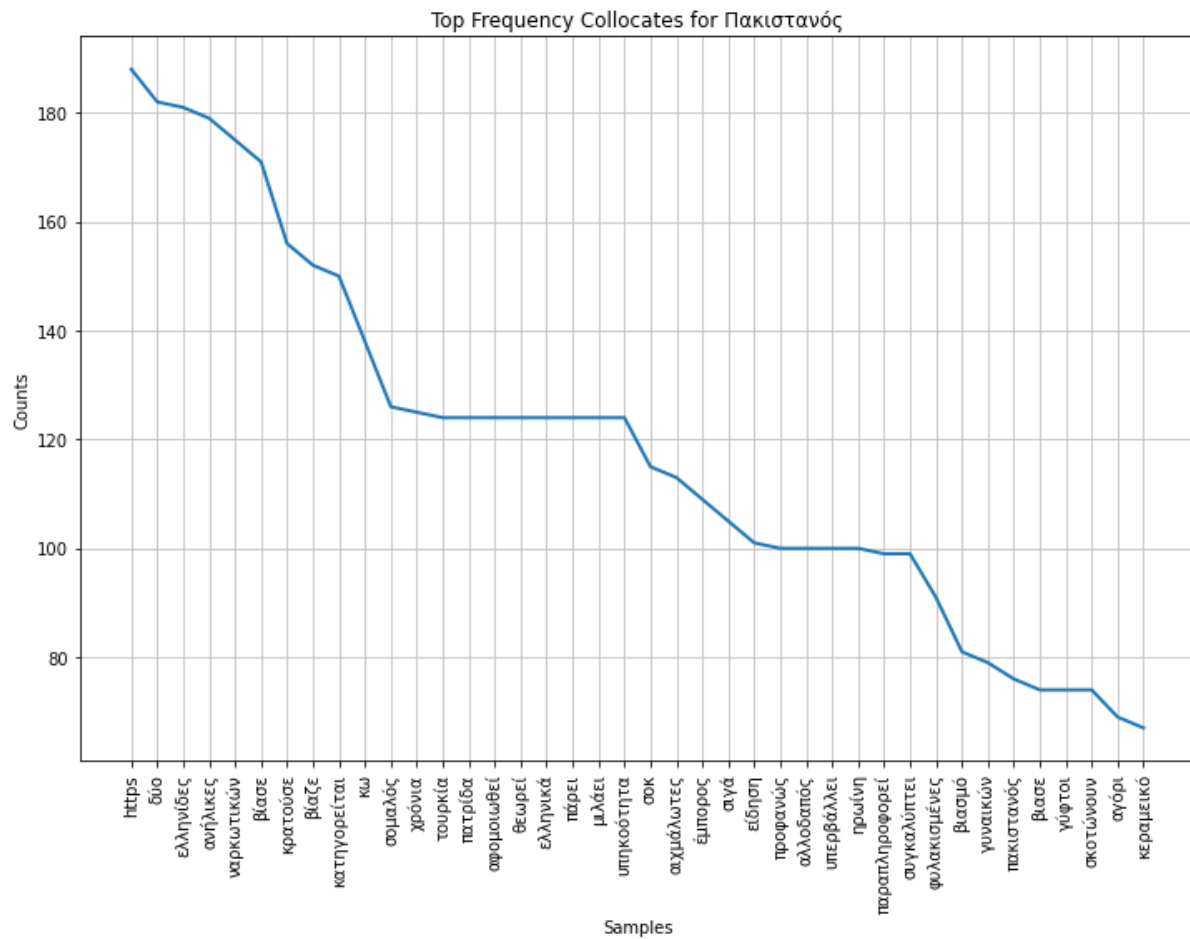

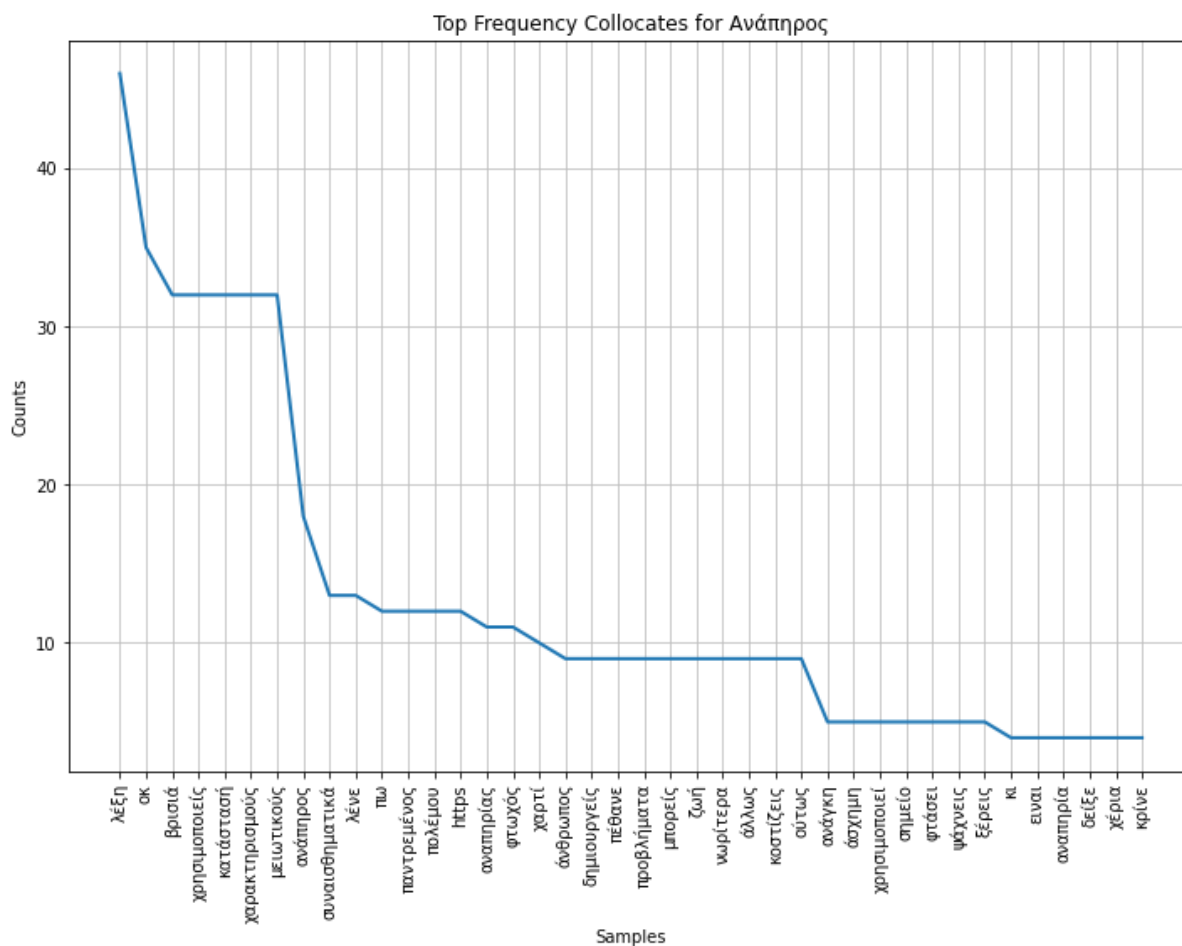
Παράρτημα 7. Συμφράσεις για το twitter

Παράρτημα 8. Μέτρηση συναισθημάτων στα σχόλια του Twitter

```
In [28]: df['anger'].mean()
```

```
Out[28]: 0.46431825083510475
```

```
In [29]: df['joy'].mean()
```

```
Out[29]: 0.41436380200425144
```

```
In [30]: df['disgust'].mean()
```

```
Out[30]: 0.5110841178256909
```

```
In [31]: df['fear'].mean()
```

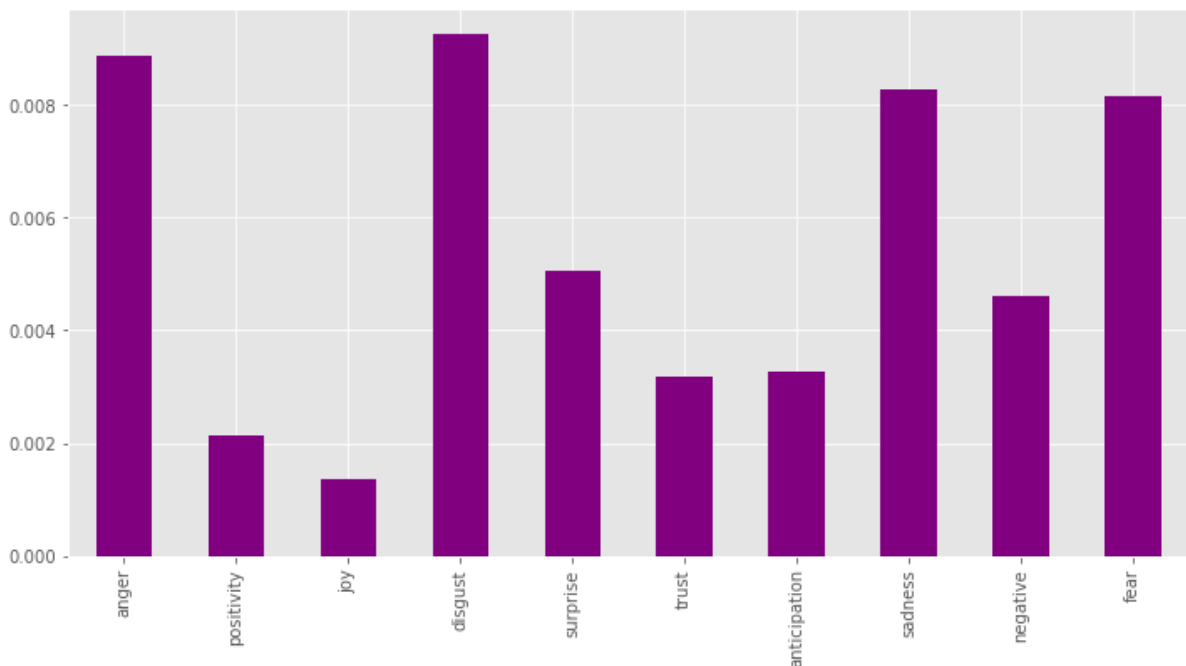
```
Out[31]: 0.7351958700273307
```

```
In [34]: df['trust'].mean()
```

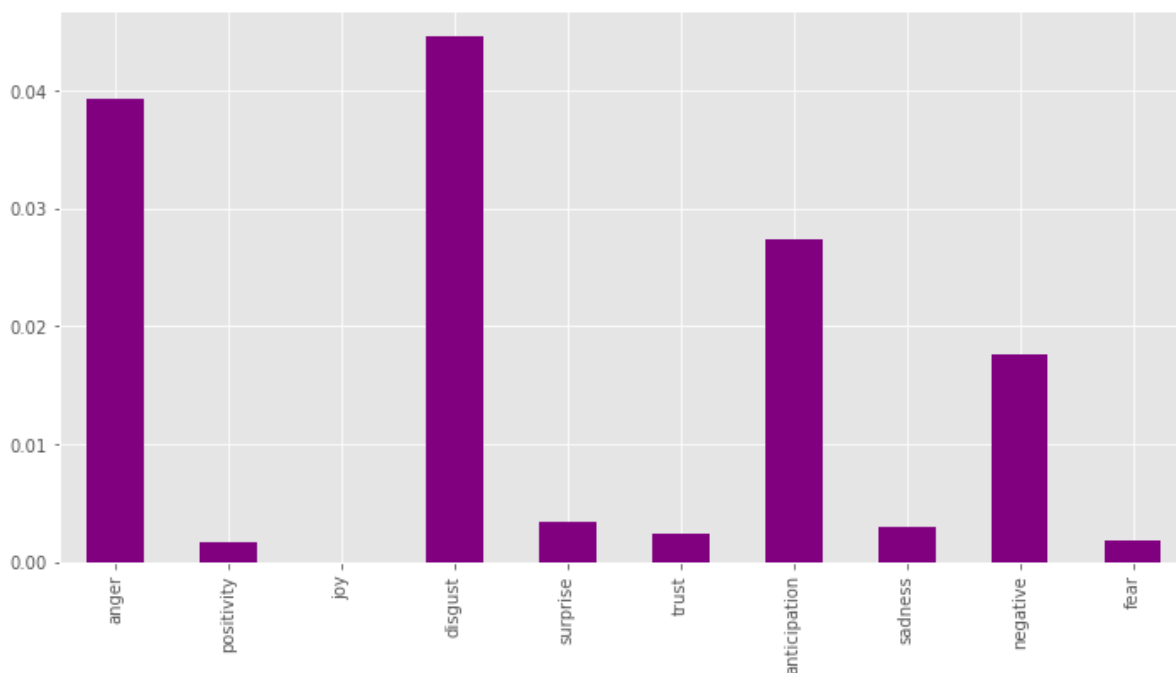
```
Out[34]: 0.6992104464014577
```

Παράρτημα 9. Συναισθηματική ανάλυση των συμφράσεων λέξεων στα σχόλια του twitter

Για τη λέξη πουστ:

Για τη λέξη σκατα:

Για τη λέξη μαλακ:

